

G R

Kıbrıs Türk kültürünün önemli bir unsuru olan “türkü”lerin ara tırılması ve incelenmesine geçmeden önce bu bölgenin kültürünün tarihî geçmi ini gözden geçirmekte yarar var, diye dü ünüyoruz.

1. Kıbrıs’ın adı, tarihî ve co rafi özellikleri

1. 1. XVI-XX. yüzyıllar arası Kıbrıs’ın tarihî, sosyal ve kültürel durumuna kısa bir bakı

1. 1. 1. Tarihî durumu

Akdeniz’de Anadolu için son derece büyük bir önem ta ıyan bu adaya Türklerce “Kıbrıs Adası” adı verilmi tir.¹ ‘Kıbrıs’ sözünün kayna ı konusunda yapılan ara tırmalar çe itli varsayımları ortaya koymu tur.

“Kıbrıs Adası, adını ‘Kına Çiçe i’ denilen bir çiçekten², ‘Kinoros’un kızının adı’ndan ya da a k ilâhesi ‘Kipris’ten almı tur.”

Ünlü ehirlerinin adlarına göre ‘Amatusya’, ‘Pafya’ ve ‘Saliminya’ adıyla anılırdı. Mısırlılar ve Hititliler zamanında ‘Alasya’ veya ‘Asi’, Finikeliler zamanındaysa ‘Hetim’ adıyla anılırdı. Avrupa dillerinde bakır adı, bu Ada’nın adından kaynaklanarak ortaya atılmı tur. Bakırın lâtincesi ‘Cuprum’dur ki, Kıbrıs sözcü ü de yani “Cyprus” sözcü ü bu sözcükten gelmektedir. “Kıbrıs” sözcü ü hem bu Ada’nın adı, hem de bakır madenine ait olan ‘Zühre’nin adıdır.”³

Özellikle Lefke ve benzeri yörelerde yer alan maden ocakları ve bakır i letmeleri bu görü leri adeta do rulamaktadır. Günümüzde bu maden ocakları her ne kadar i levlerini yitirmi selerse de Kıbrıs adasının tarihi açısından önem ta ımaktadır.

¹ Osmanlı adaya **Kıbrıs Ceziresi** adını da vermekteydi. Araplar “Cezire tü’l- Kıbrıs” demekteydiler.

² Bu çiçek Kıbrıs’ta hâlâ mevcuttur. Güzel kokusu nedeniyle ninelerimizin bu çiçekleri yıkadıkları elbiselerinin arasına koyarak, güzel kokmalarını sa ladıkları görülmekteydi.

³ Alasya, Fikret Halil, **Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs’taki Türk Eserleri**, Türk Kültürü Ara tırma Enstitüsü,1977,s.1.

Prof. Dr. Cavit Rütü Gürsoy yaptığı ara tırmada bu adın bakır, bitki ve mitolojiyle ilgili oldu unu ileri sürmü tür. Bir di er varsayım da Anadolu'da, Köro lu Da ları'nda ve Ankara'da, Elmada 'da Kıbrıs ve Kıbrıscık gibi köy adlarına rastlanılmasıdır. “*Tarihleri çok eski olması gereken bu köylere Kıbrıs'tan göçmen gelip yerle mesi olası ı uzaktır.*”⁴ Bundan dolayı da Kıbrıs sözünün bir Türk a ireti olması, olası varsayımlardan sayılmaktadır.

Yapılan etnolojik çalı maların, Kıbrıs adasında ya ayan halkın kökeninin Anadolu'ya dayandı ı verilerle ispatlanması Prof. Dr. Cavit Rütü Gürsoy'un görüşlerini do rulamaktadır.

Küçük, ama özellikle Anadolu ve Akdeniz için önemli bir ada olan Kıbrıs Ada'sının adını nereden aldı ı konusunda ileri sürülen bu varsayımlar do rultusunda, Kıbrıs sözcü ünün çe itli dillerdeki yazılı ı a a ıdaki gibidir:

Kıbrıs- Cyprus- Chypre- Cypren- Gipros- Zypren.

1. 1. 2. Kıbrıs'ın co rafi konumu

Akdeniz'in üçüncü büyük adası ve aslında Anadolu'nun bir uzantısıdır. Kıbrıs Akdeniz'in kuzey- do u bölgesinde ve 35^o41' kuzey 34^o33' enlemleriyle do u boylamları arasında yer alan küçük bir adadır.

skenderun Körfezi'ne do ru uzanan Kıbrıs, jeolojik devirlerde Anadolu'nun bir parçasıyken, Pleistosene devrinde, Anadolu'dan ayrıldı. Bugün, Anamur'dan sadece 70 km. Yunanistan'dan ise 180 km. uzaktadır.

Yüzölçümü 9283 km² olan Kıbrıs'ta 15 Kasım 1983 tarihinde kurulan KKTC, adanın 3355 km² kuzey bölümünde yer almaktadır.

ki sırada arasında bir çöküntü sonrası olu an Kıbrıs'ın güney ve kuzeyini da lar kaplar. “Kuzeydeki da lar “*Türkiye'deki Toros Da larının uzantısıdır. Bu*

⁴Alasya, Fikret, Halil, *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'taki Türk Eserleri*, Türk Kültürü Ara tırma Enstitüsü,1977,s.20.

da ların en yüksek tepesi 1.019 m. olan Be parmak ve Girne Da ları adını almaktadır. Güneydeki da lar ise Trodos veya her yıl bu da lara kar ya masından ötürü Türklerce “Karlı da ” adını almaktadır. Karlıda ın en yüksek tepesi olan onistra ’nın 1953 metre oldu u hesaplanmaktadır.”⁵

Bunlar volkanik da lar ve serpintilerden olu mu kütlelerdir. Da sıraları arasında Mesarya Ovası veya di er adıyla Orta Ova yer almaktadır. Bu bölge adanın en verimli yeridir. Bu ova günümüzde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyet’i topraklarındadır.

Kıbrıs’ta Akdeniz iklimi egemendir. Yazlar sıcak ve kurak, kışlar ise ılık ve yağlıdır. Adanın küçük olması, da ların yüksek olmayışı, Akdeniz’den gelen yağışlı ve ılıman iklimin etkisini Kıbrıs’ın içlerine kadar götürür.

1. 1. 3. Kıbrıs’ın stratejik önemi

Sicilya ve Sardunya’dan sonra Akdeniz’in üçüncü büyük adası olan Kıbrıs, dünyadaki di er memleketlerle kıyaslanacak olursa büyüklük bakımından belki önemli bir yer tutmaz; fakat ada imdi oldu u gibi eski zamanlarda da Do u Akdeniz’e ve buradan geçen ticaret yollarına sahip olması bakımından son derece büyük bir önem ta ır. Bu nedenden dolayıdır ki, tarihî devirlerde sık sık ba ka devletlerin saldırısına u ramı ve Akdeniz’e hâkim olan devletler tarafından da ele geçirilmek istenmi tir.

Türkiye’nin güneydo u sahillere yakınlığı nedeniyle ayrı bir önem ta ıyan Kıbrıs’ın, Körfez Sava ı stratejik önemini büsbütün artırmı tır. Bundan ötürüdür ki 1960 adla malarına göre Adayı yerli halklara (Türlere ve Rumlara) devreden ngiltere son derece kurnaz davranarak Kıbrıs’ta bütün Ortado u’yu denetleyebilecek kapasite de olan iki egemen ngiliz Üssü almayı ba armı tır. Bu üsler “A rotur” ve “Dikelya” üsleridir.

⁵ Alasya, Fikret, Halil, *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs’taki Türk Eserleri*, Türk Kültürü Ara tırma Enstitüsü,1977,s.3.

Kıbrıs'ta üstlenecek yabancı güçlerin Türkiye'nin tüm Akdeniz sahillerini kontrol altında tutabileceği Türkiye tarafından her zaman göz önünde tutulmuş ve gerekli önlemler alınmıştır.

Toroslar'ın çevrelediği Çukurova bölgesiyle Amanos'ların kuşattığı bugünkü Hatay Bölgesi arasında bir ada olan Kıbrıs, körfez bölgesine yakınlığı nedeniyle de bekçi durumundadır. Kıbrıs'ın jeopolitik yeri, Hatay- skenderun çevresi ve dolayısıyla Anadolu için son derece önemlidir. Zaten tarihî olaylar da ilk çağdan itibaren bunu doğrulamaktadır. Gerçi adada bakır ve gemi kerestesi gibi stratejik maddelerin bol miktarda olması ve limanları sayesinde denizcilerin gelişimi bulunması da Kıbrıs'ın tarihte önemli bir yer olmasına neden olmuştur.

Doğu Akdeniz'e egemen olması bakımından da bu sahalardaki devletler arasında Kıbrıs'ın bir mücadele konusu olması adanın stratejik değerini arttırmıştır.

“Jeopolitik ve stratejik konumu nedeniyle Doğu Akdeniz'de bir kilit noktası halinde olan Kıbrıs Adası, Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'i, Süvey Kanalı'nı, bu bölgeden geçen bütün deniz ve hava yollarını, Kızıl Deniz ile Pers Körfezi'nin tamamını kontrol edebilecek bir konumdadır.”⁶

Kıbrıs'ın coğrafi ve stratejik yeri ve önemi konusunda bazı eğitimcilerimizin verdiği bilgiler şunlardır:

Prof. Dr. Cemal Arif Alagöz:

“Kıbrıs Adası 9250 km den ibarettir. Türkiye'nin orta büyüklükte bir vilayetine eşit sayılabilir.”(Samsun vilayeti: 9575 km)⁷

⁶ Prof. Dr. Arif Erzen, *Kıbrıs Tarihine Bir Bakış*, Türkiye Turing Otomobil Kurumu Belleteni 44/325. Ekim-Aralık 1974. Kıbrıs Özel Sayısı s.44-45.

⁷ Alasya, Fikret, Halil, *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'taki Türk Eserleri*, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, 1977, s.80

Prof. Dr. Cevat Gürsoy:

“Akdeniz’in Sicilya ve Sardunya’dan sonra üçüncü büyük adası olan Kıbrıs genel yapısı itibariyle Akdeniz çevresinde kapalı ve kurak havzaları içeren ülkeleri anımsatmaktadır.

Bir takım girinti ve çıkıntıları bulunan 782 km. Uzunlu undaki sahilleriyle kendine özgü bir biçime sahip olan Kıbrıs Adası ahadet parma ı Türkiye’nin skenderun Körfezi’ni gösteren bir ele benzetilebilir. “Türkiye sahillerine uzaklı ı ise sadece 70 km. olan Kıbrıs Adası, Türkiye’nin alan bakımından yüzde birine, nüfus bakımından da yüzde ikisine e ittir.”⁸

Fakat tarih olarak, uygarlık olarak Anadolu’yla at ba ı gider dersek abartmı olmayız.

Prof. Dr.Arif Erzen:

“Kıbrıs, Do u Akdeniz’de bulundu u jeopolitik durumu nedeniyle tarihte Avrupa, Asya ve Afrika arasında önemli bir rol oynamı tır. Bu özel durumu, Kıbrıs’ın tarihinde etkili bir rol almı tır. Eski ça da askerî ve iktisadî bakımdan bugünkünden daha güçlü olmasına ra men , civardaki büyük devletlerin çıkarlarının burada çarpı ması, Kıbrıs’ın yerle ik bir siyasî varlık olmasına engel olu turmu tur.

Kıbrıs, ta devrinden beri ırk, maddî kültür ve dil bakımından Anadolu’ya ba lı kalmı tur. Do udan Fenikeliler, Batıdan Egeliler ve Grekler Kıbrıs’a gelerek yerle mi lerse de, bunlar eski ça da azınlık olu turmu larıdır. Bu nedenle etnik ço unluk yerli Kıbrıslılar yani Anadolululardır diyebiliriz. Bu da yerli dilin, hemen bütün antik ça boyunca korunmu olmasını sa lar.

Kıbrıs’ta yerlilerle Ada’yı kolonize etmeye gelenler arasında zaman zaman iddetli mücadeleler oldu u, bazan egemen devletlere kar ı isyan hareketlerine giri ildi i de görölmektedir. Eski ça da Atina’nın Kıbrıs’ı egemenlik altına almak için giri imlerde bulundu u bilinmektedir. Fakat Atina en güçlü bulundu u devrinde

⁸ Kıbrıs ve Türkler, Türk Kültürünü Ara tırma Enstütüsü 1964 Ankara- Seri: III Sayı B 2.s.80.

bile bu amacına ula amamı ve tarihte hiçbir zaman Kıbrıs, Yunanistan'a ilhak edilmemi tir.

Kıbrıs, tarihte her zaman Yakın Do u'ya ve özellikle Anadolu'ya egemen devletlerin yönetimi altında kalmı ve bu devletlerde, Do u Akdeniz ve adada barı ve huzur süreg elmi tir.

Ayrıca co rafî yönden ele alacak olursak ikliminin dahi Anadolu'nun etkisinde oldu u günümüzde de görülen gerçeklerdendir. Antalya'da a ırı ya ı oldu u zaman Kıbrıs'ta da havanın ya mura dönü tü ü görülür.”⁹

1. 1. 4. Osmanlıların Kıbrıs'a yerle meleri

Kıbrıs'ta tarihin en eski dönemlerinden beri insan ya amaktadır. Ada' daki ilk yerle im birimi konusunda iki görü vardır. Bunlardan birincisine göre ilk yerle im Limasol(Leymosun) yakınındaki Hirohito(Eski Leymosun) denen bölgede oldu u söylenmektedir. Günümüzde bu kentin harabeleri denizle yol arasında açık hava müzesi durumundadır.

İkinci görü e göre de Kıbrıs'taki ilk yerle im “Petra du Limnidi” denen yer oldu u iddia edilmektedir. Kıbrıs'ta çok çe itli uluslar gelip egemen olmu lar ve yönetimlerini kurmu lardır. Bunları; Mısır, Hitit, Miken, Dor, Finike kolonileri, Persler, Ptolemeler, Roma, Bizans, Temyer, Luzinyanlar, Venedikliler, dönemi diye çe itli ba lıklar altında inceleyebiliriz.

Osmanlı devletinin adayı almasından önce Kıbrıs'ta Venedikliler hakimdi.

Bilindi i gibi Yavuz Sultan Selim çıktı ı Mısır seferi sonucu Ridaniye ve Mercidabık sava larını yapmı tır. Bu sava larla Mısır, Suriye, Ürdün ve Arabistan

⁹ Prof. Dr. Arif Erzen, *Kıbrıs Tarihine Bir Bakı*, Türkiye Turing Otomobil Kurumu Belleteni 44/325.Ekim-Aralık 1974.Kıbrıs Özel Sayısı s.44-45.

gibi toprakları Osmanlı Devleti'ne katmı tır. Akdeniz bir Osmanlı gölüne dönü mü tür.

Kıbrıs'taki Venedikliler Akdeniz'de korsanlık yapıyorlardı. Bu olaylar Osmanlı devletinin Kıbrıs'ı fethetmesine sebebiyet vermi tir. Bilindi i gibi varlıklı olan Müslüman Türkler her yıl Mekke'ye gidip hac görevlerini yerine getirmeye çalı ıyorlardı. Gemiyle giden bu hacıları Venedikli korsanların taciz etmeleri, paralarını almaları Ada'nın fethini gerekli kılmı tır. Osmanlı Devleti gibi ça ının en güçlü devletinin yurtta larının ve devletin kendisinin u radı ı bu korsanlıklardan dolayı Kıbrıs adasının fethi kaçınılmazdı. eyhülislam Ebussuut Efendi'nin de onayladı ı bu olay ve vermi oldu u fetva sonucunda Osmanlı devleti sefer hazırlıklarına ba lamı tır. 1570'te ba layıp bir yıl kadar süren muhasara ve sava lar sonucunda Lefko a ve Ma usa kaleleri zapt edilmi . Bunların dü mesi üzerine Ada'daki daha küçük kaleler sava madan teslim olmu ve 1571 yılında Ada tamamen Türklerin eline geçmi tir.

Kıbrıs'taki Osmanlı yönetimi, uygulamada tam üç yüz yedi, hukuken ise üç yüz elli iki yıl boyunca devam etmi tir. Adayı ele geçiren II. Selim, Kıbrıs'ın Türklerle iskânı için 21 Eylül 1572 tarihinde ferman buyurup Anadolu'nun muhtelif vilâyetlerinden Türk asıllı nüfustan seçilerek Ada'ya gönderilmesini emretmi tir. Bu yerle tirme Osmanlı mparatorlu u'nun sahip bulundu u ve uyguladı ı yerle ik düzenlerden 'sürgün' biçimine göre yapılmı tır. Fakat, bu biçimde bir yerden ba ka bir yere insan aktarımı sözcü ünün anlattı ı gibi zorla olmayıp, yeni ele geçirilen topraklarda daha iyi hayat ya amayı arzu eden kimseler arasından seçilerek yapılmaktaydı. Hatta bu seçim her on haneden en iyi olan bir hanenin Kıbrıs'a gönderilmesini göz önünde bulunduruyordu. Kıbrıs'a yerle mek üzere gidecek olanlardan da a ar(vergi) alınmayacaktı.

“ 1572’de yapılan bu kayıt i lemine göre Kıbrıs’a gönderilmek üzere defterde yazılı ailelerin sayılarını ba lı buldukları il ile birlikte aktarıyoruz. ” (Orhonlu, 12971: 85)¹⁰

Aksaray	225	Koçhisar	88
Bey ehir	262	Ni de	172
Seydi ehir	202	Bor	69
Endugi	145	Ilgın	48
Develihisar	197	shaklı	87
Ürgüp	64	Ak ehir	130

Toplam 1689 aile Kıbrıs’a gönderilmi tir. Birinci olarak gelen bu partinin arkasından Anadolu’nun di er vilâyetlerinden de yo un olarak Türk nüfusu Ada’ya aktarılıp Ada iskân edilmi tir. Özellikle Konya,Karaman yöresinden gelen Türkmen Yörüklerinin sayısının hayli kabarık oldu u bilinmektedir. Bu yerle menin 18.yy kadar sürdü ü bilinir. Günümüzde ise yerli nüfusun nerdeyse iki katı insan yeniden Ada’ya gelerek yerle mi bulunmaktadır. Lâkin gerçe i söylemek gerekirse son yıllarda Kıbrıs Adası’na yerle en bu Anadolu insanının bir kısmının Türk kökenli olmadı ı görülmektedir. Dilleri de ço u zaman Arapça veya Kürtçe’dir.

1. 1. 5. Kıbrıs adası’nın ngiliz egemenli ine giri i

1878’de Osmanlı- Rus Sava ı’nı fırsat bilen ngiltere “Ruslara kar ı yardım” sözüyle, Kıbrıs’ı yılda yüz bin altın veya üçyüz bin ngiliz Lirasına kiralamayı ba armı tir.

ngiltere, Do u Anadolu’daki Kars, Ardahan ve Batum’a giren Rus ordularının geri püskürtülmesinde yardımcı olmak sözüyle Kıbrıs’ı kiralamı tır; ama bu kiralama geçicidir. Tehlike geçtikten sonra ada yeniden mparatorlu a geri verilecektir. Ada hukuken yine mparatorlu un bir parçasıdır. “*Padi ah kira antla masına imza atmadan önce (Hukuku ahaneme asla halel gelmemek üzere muahadenameyi tasdik ederim) notu dü mü ve sonra imza etmi tir.*”¹¹ Oysa ki ngiltere adaya yerle ti i günden itibaren Kıbrıs’ı nasıl ele geçirece inin hesabını yapmaktaydı.

¹⁰ Prof. Dr. Cengiz Orhonlu, *Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi* 1969.s.85.

¹¹ smail, Sabahattin. *100 Soruda Kıbrıs Sorunu*, Dilhan Ofset, Lefko a, 1982,s.15.

Sonuç olarak İngiltere Osmanlı İmparatorluğu'nun Almanya yanında,

I. Dünya Savaşı'na katılmasıyla böyle bir fırsatı elde etmiş ve yayınladığı bir ferman ile Kıbrıs'ı ilhak ettiğini duyurarak her yıl ödemesi gereken yüzbin altını da ödemeyi durdurmuştur.¹²

İngiltere I. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru, 27 Kasım 1917'de yayınladığı bir 'Krallık Konseyi Emri'yle ada halkına İngiliz vatandaşlığına geçmeleri için iki yıllık bir süre tanıdı. Sonunda 20 Temmuz 1923 Lozan Antlaşması'nın 207. Maddesiyle Ada, hukuken de İngiltere'ye bırakıldı. Sözü edilen madde şöyledir:

*“Türkiye, İngiliz hükümetince 5 Kasım 1914 tarihinde ilan edilen Kıbrıs'ın İngiltere'ye katılığını tanıdığını bildirir.”*¹³

O güne kadar Ada'da birinci resmî dil olan Türkçenin yerini İngilizce almış oldu. Türkçenin yeniden birinci dil olması ancak 1960'lı yıllardan sonra mümkün olmuştur. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin dili Türkçedir.

2. Kıbrıs'ta Türk kültürü

1572 yılında Anadolu'nun muhtelif yörelerinden Ada'ya gelip yerleşen Türk insanının beraberinde getirdiği kültürel miras yanında Adadaki yerel kültür de yerlerini de benimseyerek oluşturduğu bir Ada kültürü göze çarpmaktadır. Çeşitli illerden gelen bu Türkler zaman içerisinde Kıbrıs ahalisini diyebilecekimiz bir Türk dili de geliştirmişlerdir. Güney illerimizle çok benzer bu Kıbrıs ahalisinin günümüze dek özelliklerini koruduğu yapılan çalışmaları sonucu ortaya çıkmıştır. Yazıda aynen Türkiye Türkçesinin uygulandığını belirtmeden geçmeyelim.

Kıbrıslı Türkler başta dilleri olmak üzere tüm ulusal ve toplumsal değerleri yanında sözlü kültürlerini de yüzyıllardan beri devam ettirerek günümüze ulaştırmış ve bu değerler sayesinde az bir nüfusa sahip olmalarına rağmen devlet olma

¹² Bizim elde ettiğimiz bilgilere göre İngiltere Osmanlı'ya hiçbir zaman yıllık kirayı ödememiştir.

¹³ Smail, Sabahattin. *100 Soruda Kıbrıs Sorunu*, Dilhan Ofset, Lefkoşa, 1982, s.15.

mertebesine erişimlidir. Bu dil ve kültür sayesinde ki 1983 yılından beri Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin varlığı görülmektedir.

2.1. Kıbrıs a zı

Bir dilin aynı coğrafi bölge içerisinde görülen bölgesel ses ve sözcük farklılıklarına a z denir. A z, aynı lehçe içinde daha küçük yerleşim bölgelerine özgü olan ve daha küçük ayrımlara dayanan konuşma biçimidir.¹⁴ A zlardaki özellikler sadece konuşma dilinde kullanılır. Yazı dilinde kullanılmaz. Örneğin İstanbul a zında *gidece iz* denilirken, doğudaki a zların bazılarında *gidece ek*, Kıbrıs a zında ise *gideceyik* denilir.

Kıbrıs a zı da Türkiye Türkçesi gibi O z Türkçesinin bir a zıdır. Özellikle Batı ve Kuzeydoğu Grupları'nın a z özelliklerinin pek çoğunu Kıbrıs a zlarında da görmek mümkündür. "Kuzeydoğu Grubu A zları: Hopa, Borçka, Artvin, Rize ve Trabzon a zları"¹⁵, "Batı Grubu A zları: Adana, Afyon Amasya, Ankara, Antalya, Aydın Balıkesir, Bartın, Bilecik, Bolu, Burdur, Bursa, Çanakkale, Çankırı, Çorum, Denizli, Eskişehir, Gaziantep, Giresun, Hatay, Isparta, Çel, İzmir, Zmit, Kahramanmaraş, Kastamonu, Kayseri, Kırşehir, Konya Kütahya, Malatya, Manisa, Muğla, Nevşehir, Niğde, Ordu, Sakarya, Samsun, Sinop, Sivas, Tokat Uşak, Yozgat ve Zonguldak a zları"¹⁶dır. Bu bölgelerin a z özellikleri 1571 yılında Kıbrıs'ın Osmanlı hakimiyetine geçmesiyle birlikte Kıbrıs a zını etkilemeye başlamıştır. Kıbrıs a zları; Anadolu'nun de i ik bölgelerinden gelen halkın kendi a z özelliklerini devam ettirmeleriyle şekillenmiştir. Adanın fethinden sonra Kıbrıs'a gelenler, tabii ki kültürlerini de beraberlerinde getirmişlerdir. Bununla birlikte olumsuz kaynağın neticesinde ortak bir kültür ve dil yani Kıbrıs a zları meydana gelmiştir.

Kıbrıs a zı, esas itibarıyla bazı Anadolu a zlarının bir çeşit karışımından meydana gelmiştir, ancak de i ik coğrafi ve sosyolojik şartlarla zaman içinde kendi farklı özelliklerini kazanmıştır, Batı Türkçesinin, dil de i imi için yakın denebilecek bir dönemde olumsuz bir a zdır denilebilir. Kıbrıs'ta konuşulan Türkçeyi öncelikle

¹⁴ Aksan, Doğan, Prof. Dr. *Her Yönüyle Dil*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1995, s.142.

¹⁵ Karahan, Leyla. *Anadolu A zlarının Sınıflandırılması*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1996, s.1.

¹⁶ ağı s. 2.

Anadolu'nun çe itli bölgelerinden gelen halk tarafından meydana getirilmi bir a ız olarak dü ünebiliriz.¹⁷¹⁸ “*Aydınmak*: darılmak, gücenmek (Poli). ikayet, etmek, kötü söz söylemek, darılmak (Burdur, çel). *Bayda: çelme* (Kıbrıs), *ba da*: çelme. (Seyhan). *Çaltı*: diken, çalı. (Abohor, Çatoz, Görneç, Sinde), (zmir, Tokat, çel, Mu la, Çanakkale, Bursa, Sivas, Manisa). *Çi'bbana*: alkı (Konedra, Çatoz, Fota, Sinde, Agrida) *Cu'bbana* (Görneç). *Çippen çalmak*: el vurarak alkı lamak (Çanakkale). *Çippek*:El çırpma, alkı (Antalya). *Çilte*: ilte (Çatoz, Fota, Görneç, Poli, Sinde). *Çilte*: minder, ilte (Konya). *Çingil*: küçük üzüm salkımı (Abohor, Sinde). *Çingil*:küçük ve seyrek üzüm salkımı (Seyhan, çel, Balıkesir, Manisa, Konya, Bursa, Elazı , zmir, Edirne, stanbul). *Çingil*: ufak üzüm salkımı (Ni de, Kayseri, Kır ehir, Eski ehir, Ankara, Elazı , Afyon, Manisa, zmir). *Çingil*: birkeç taneli ufak üzüm salkımı (Konya, Isparta, Ankara, Malatya). A.Tietze'nin yazdı ı gibi (Oriens VIII, 213), Anadolu'da kullanılan *çingil*/sözcü ü Rumca'dan alınmı tır. *Garaco'çço*:çörek otu (Fota, Galatya, Görneç, Konedra, Sinde). *Karacüccam*:çörek otu (Antalya). *Karaca*:çörek otu (Ankara). *Karacotlam*:çörek otu (Antalya). *Güver*: arpacık so anı (Abohor, Çatoz, Görneç, Konedra, Sinde Fota, Bladan, Poli). *Gö er*: küçük so an (Konya, Antalya). *Göver*: küçük so an, arpacık so anı (Çanakkale, çel, Sivas, Konya, Denizli). *Göner*: ufak so an (Kayseri) ¹⁹.

Kıbrıs'ta ya ayan halkın konu ma dilinde çe itlilik olmasına kar ın (Ma usa, Girne, Lefko a, Güzelyurt, skele, Erenköy ve bu ilçelere ba lı olan köylerde ve kasabalarda Kıbrıs a ızı konu ulmaktadır), Kıbrıs halkı bugün yazı dili olarak Türkiye Türkçesini esas almaktadır. Kıbrıs'ta konu ulan Türkçe için *Kıbrıs A zı* denmektedir.

2. 2. Kıbrıs a zının genel özellikleri

Kıbrıs a zının en önemli özelliklerden birisi; soru eki olmadan sadece vurguyla ve tonlamayla soru ifadesinin sa lanmasıdır. Kıbrıs a zında vurgunun önemli bir yeri vardır. Vurgu, konu ma ve okuma sırasında bir hece veya sözcük

¹⁷ Duman, Musa. *Kıbrıs A zının Morfolojik Kaynakları: +cık Küçültme Ekinin Kullanımı* Uluslararası Kıbrıs Ara tırmaları Kongresi, 13-17 Kasım 2000, s.16.

¹⁸ Saraco lu, Erdo an. *Kıbrıs A zı*, Lefko a, 2008.

¹⁹Eren, Hasan. *Kıbrıs A zının Kökeni*, Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi (14-19 Nisan 1969), Türk Kültürünü Ara tırma Enstitüsü Yayınları 36, Ankara, 1971,s. 352-354.

üzerine di erlerinden daha farklı olarak yapılan baskıdır.²⁰ Sözcüklerin söyleni inin seslerle yakın münasebeti vardır. Vurgu kuvvetli söylenmedir. Sözcüklerde ses bütünlükleri, toplulukları olarak heceler vardır. Bu topluluklar arka arkaya söylenerek sözcükleri ve dili ortaya çıkarırlar.²¹ Özellikle soru cümlelerinde soru eki olmadı ı için soru anlamı vurgu ile sa lanır. Kıbrıs a zında Türkiye Türkçesindeki *mi* soru eki kullanılmamaktadır. Bir cümle e er soru yapılmak isteniyorsa cümlenin son sözcü ündeki hece vurguyla okunur. Böylece sözcük soru ifade eder. Soru ekinin olmaması onun yerine soru anlamının vurguyla sa lanması Rumlarla uzun zaman beraber ya ayan Kıbrıslı Türklerin kültürel yönden oldu u gibi, dil yönünden de etkilendi ini gösterir. Soru ekinin eksikli i ve sorunun vurguyla ifadesi Do u Anadolu a ızlarında ve Azeri Türkçesinde de kar ımıza çıkar. Ancak Kıbrıs a zındaki vurgulama biçimi bunlardan farklıdır. Kıbrıs a zında vurgulu hece, Azeri Türkçesinde oldu u gibi uzatılmaz. Bilindi i gibi Rumcada soru, sözcü ün son sesine vurgu yapılarak sa lanır. Türkiye Türkçesinde *Bugün okula gidecek misin?* ekindeki cümle Kıbrıs a zında *Bugün okula gidecen?* ekinde vurguyla ifade edilmektedir.

Kıbrıs a zının bir özelli i de i aret ifade eden yer ve yön zarflarının kullanımındadır. Bu özellik –ra yön ekinden sonra içseste + ≠ ünsüzünün eklenmesidir. *Burada, orada* zarfları Kıbrıs a zında *bura ta, ora ta* biçimindedir.

Kıbrıs a zına özgü bir özellik de bildirme ekinin kullanımıyla ilgilidir. Bu ek Kıbrıs a zında çok yaygın olarak kullanılmaktadır. Örne in *okuldadır* ‘okulda’...gibi. Özellikle kar ılıklı konu malarda sıkça kullanılır.

A: Kimdir? B: *Cem ’dir* (ben Cem manasında)

lerleyici ve gerileyici benze me de Kıbrıs a zında önemli iki özellik olarak kar ımıza çıkmaktadır Bu ses olayının etkisiyle tek ekilli –ken zarffiil eki uyuma tâbi olmu tur: yaparkan.

²⁰ *Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2005, s.2097.

²¹ Ergin , Muharrem. *Üniversiteler için Türk Dili*. Bo aziçi Yayınları, stanbul, 1986, s.152.

Kıbrıs a zının büyük ünlü uyumu da önemlidir. Türkiye Türkçesindeki –ki, ve –ken, eklerinin yazıda tek ekilli kullanılmasına karşın, Kıbrıs a zının pek çok ekilde kullanılır. Örneğin *burada* sözcüğüne –*ki* eki eklediği zaman “buradaki” ekinde olması gerekir. Fakat Kıbrıs a zında sözcük *buradaki* ekinde telaffuz edilir. –*ile* , *için* ve –*ki* bağlaçlarının farklı ekillerde kullanılması Kıbrıs a zının özelliklerinden biridir. Bu ekler sözcükteki ünlülere göre eklenmektedir. i- fiilinde de kullanıldığı sözcüğün kök veya ekine göre değişimler meydana gelmektedir. –ki eki çoğunlukla –kı ekinde kullanılırken, –ken eki –ken, –kene, –kan, –kana ekillerinde kullanılır:

giderken

giderkene

giderkan

giderkana gibi.

Geniz ünsüzü Kıbrıs a zında sıklıkla kullanılan bir ünsüzdür. ünsüzü bugün Batı grubu a zında korunurken, Doğu Grubu ve Kuzeydoğu Grubu a zında de i mi veya dü erek kaybolmuştur. Bu a zılarda ünsüzün ile temsil edilmektedir. ünsüzünün *n* ile karışılması, Anadolu a zı için ayırıcı bir özelliktir.²² Kars Azerileri ile Terekemelerin a zında da ünsüzü korunur. Her iki a zda *n*in hakimiyeti, *n>* de i mesine sebep olmuştur. Sense , gorsa ...²³ ünsüzünde zaman zaman *>* de i mesinden sonraki ünsüzü düer. Düen ünsüz kendi ses değerini yanında bulunan ünlüye yükleyerek bu ünlüyü geniz ünlüsüne çevirir . Bu durum Kıbrıs a zının çoğunda ve özellikle yaygın olarak ahıs zamirlerinde görülmektedir. *ba a, sa a, baa, saa. > >- de i mesi Trabzon a zında da görülür.*²⁴

²² Karahan, Leyla. *Anadolu A zlarının Sınıflandırılması*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1996, s.19.

²³ age, s.27.

²⁴ age, s.28.

3. Türk dünyasında türkü

Do u Türkistan'dan Avrupa ortalarına, Sibiry'a'dan Akdeniz'e kadar olan topraklarda ana dili Türkçe olan, Türk dilinin çe itli lehçe ve a ızlarıyla söyle en insanlarımızın ya adı ı her yerde, tarih öncesinden günümüze dek varlı ı bilinen ve halklarımız tarafından terennüm edilen türkülerimiz Türk kültürü ya amının vazgeçilmezleri arasında en önde gelen de erlerimizdendir.

Türk insanı, adını ulusundan alan bu türkülere gün olmu içini dökmü , gün olmu ne esini, sevincini, heyecanını bu türkülerle dile getirmi , kısacası iç dünyasının co kusunu, elemiini türkü adı verilen bu sanat ürünleri aracılı ıyla ortaya koymu tur.

Bir ba ka deyi le türkülerimizde Türk insanının ya am boyu ba ından geçen tüm macerası yer almaktadır. Yani türkülerimiz bir bakıma âdeta ya amımızın birer aynasıdır denebilir.

Türkü sözcü ünün kökeni hakkında ileri sürülen görü lerin hemen tümünde bu sözcü ün “Türk”ten do du u etrafında yo unla maktadır. “Türke has”, “Türke özgü”, “Türkle ilgili” anlamları öne çıkmaktadır.

“Türkü” sözü de i ik Türk boylarında de i ik biçimlerde kar ımıza çıkmaktadır. Azerbaycan Türklerinde “Türkü” sözcü ünün yerini “Mahnı” sözcü ünün aldı ı görülür. Mahnı sözcü üyle hemen hemen e anlamlı olarak kullanılan bir ba ka sözcük de “Tesnif”tir. Bunlar da sözlü edebiyatta var olan ve çe itli makamlarda söylenen yapıtlardır.

Azerbaycan'da kullanılan “Mahnı” teriminin kanaatimizce Türkiye Türkçesindeki “Manı” sözcü ü olma ihtimali kuvvetlidir. Nitekim bu adla söylenen türkü örneklerinin “Maniden türkü” örnekleri oldu u açıkça görülmektedir. Sadece bunların aralarında bazı nakarat mısraların yer aldı ı görülür.²⁵

²⁵ Yakıcı, Ali, Doç. Dr, *Türkü*, Akça Yayınları, 2007, Ankara, s. 287-289.

Azerbaycan Türkleri arasında “Mahnı” ve “Tesniften” başka “Deyi me” sözcü ünün de yer aldığına tanık olmaktadır. “Deyi me” adındaki bu anonim eserler daha çok karılıklı olarak söylenen türküler için kullanılmaktadır.²⁶

Altay Türklerinde türküler olarak “Kojon” teriminin yer aldığı görülür. “Kojon” adı verilen bu tür yapıtlar lirik özellikler taşımaktadırlar. Halk, kojonlar aracılığıyla yüreğindeki sevgiyi, elemi, ıstırabı, coşkuyu ifade etme olanağı bulmaktadır.

“Kojoncu” adı verilen sanatçılarsa sadece kendi duygularını ifade etmeyip tüm halkın duygularına da tercüman olmaktadır.

“Kojoncu” adındaki bu kişiler alelâde kişiler olmayıp son derece güçlü şiir yeteneğine sahiptirler. Bunların halk arasında son derece saygın bir yerleri olduğu bilinmektedir.

Altay Türklerinin kojonları hem söz ve şiir yönünden hem de ezgi bakımından zengindirler.

²⁶ Bu tür eserlere gerek Kıbrıs'ta, gerekse Anadolu'da “Atıma” adı verildiği bilinir.

B R NC BÖLÜM

ANON M TÜRKÜLER

1. A k türküleri

A Gız Sa a Bir Çift Sözüm Var

A gız sa a bir çift sözüm var
Dilber gulag verip u sazım dinler misi
Boyu uzun tenin birazcık esmer
Güne i bal cennet Girne'den misi

Sana beyaz allar yakı ır
Sana cezar güller yakı ır
Takma artık saçlarına tokayı
Yana ından bir buse vermez misi

Yüzünü çevirip de görmez misi
Gözlerinde hüznün var a lar mısı
Bu ulu sevdası sende Kıbrıs'ın

Ci erimi ate aldı yanyor
Bir su alıp yanıma gelmez misin
Yüre ime ok saplandı kanyor
Melhem alıp yareme sürmez misi

Derdim derman ister sendedir
Sevgi dolu yürek bendedir
ster ise onu sa a vereyim

Yana ı dan bir buse vermez misi
Yüzü ü çevirirde görmez misi
Gözleri i nem çalmı a lar mısı
Bu ulu sevdası sende Kıbrıs'ın

Kaynak ki i: Ahmet Karao luları
Do um tarihi ve yeri: Melu a (Kırıkkale)
Derleme tarihi: 1997
Derleme yeri: Melu a
Mesle i: Çoban

Yorum-inceleme-de erlendirme

Üçlü ve dörtlü dizeler olu an mani-türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----b
-----c
-----b

-----d
-----d
-----e
-----b

-----b
-----b
-----f

-----g
-----b
-----g
-----b

-----d
-----d
-----h

-----b
-----b
-----b
-----f

türkünün kafiye örgüsü 9'lu,11'li ve 13'lu hece ile karı ık tarzda söylenmi tir.

Bu türküde boylu, esmer bir Kıbrıs güzeline hitap var. Girne kentinin güne inin güzelli i de konu edilmektedir. Ayrıca Kıbrıs'ın bu ulu sevdasından söz edilmektedir.

“Ya beyaz, ya allar cezar ba ka gül ba ka” dizesinde herhalde cezar çiçe i murat edilmektedir. Cezar Türkiye’de “Kasımpatı” olarak bilinen çiçektir.

Bu türküde de yine bir kısım yerli özellikler mevcuttur. Birinci dörtlükteki “gız, gulag” sözcüklerindeki sert sessiz “k” harfleri yumu ayarak “g”ye dönü mü tür. Bu türküde de bundan ba ka nazal sesleri dikkat çekmektedir. Örnekler, “sa a, dinler misi , boyu , a lar mısı , ise ,yana 1 dan, yüzü ü.”

Al Beni Beni

Al beni beni sar beni beni
Bahcada bamyâ
Gel guzum sarılalım
Ellere ganma

Al beni beni, sar beni beni
Ben kimsesizim
Ben a gı a dü eli
Hergün kefsizim

Al beni beni,sar beni beni
Bahcada furma
Ben sa a ne yabdım yarım
Öyle geri durma

Kaynak ki i: Melek.S.Degene'den derleyen Mahmut slâmo lu
Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol
Kaynak kitap: *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, Lefko a 1979.*
Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Üç dörtlükten olu an mani-türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----b
-----c
-----b

-----a
-----t
-----i
-----t

-----a
-----x
-----t
-----x

tarzında düzenlenmi olup 5'li,6'lı ve 10'lu hece ile karı ık tarzda söylenmi tir.

Konusu a ktır.

Kıbrıs'ta üretilip, tüketilen bamyaya Türkiye'dekinden farklı olarak daha iricedir. Türkiye'de pazarlarda satılan bamyaya birkaç santimi geçmezken Kıbrıs'ta parmak irili inde bamyanın üretildi i ve pazarlandı ı açıkça görülür. Bamyaya Kıbrıs'ta ilkbaharda tohumdan yeti tirilen bamyanın yaza do ru çiçe e girdi i ve meyve vermeye ba ladı ı bilinir. Yaz mevsimi boyunca ürün veren bamyaya fidanları sıkça sulandı ı takdirde bol ürün verir.

Kıbrıs hurma ülkesidir. Adanın Müslüman Türklerle meskun tüm bölgelerinde hurma a açlarına bolca rastlanmaktadır. Eski yıllarda genellikle Hacca gidenlerin, gelirken Medine hurması getirdikleri ve çekirdeklerini de ekip hurma a acı yeti tirdikleri gözlemlenirdi.

Kıbrıs'ta Türk bölgelerini tespit ederken hurma ağaçlarından yararlanarak bir sonucu varılabileceğini söylemek abartı sayılmaz. Özellikle Lefkoşa ve Lefke kentlerinde hurma ağaçlarının bolluğu günümüzde de görülebilir. Yalnız üzülerek söyleyebiliriz hurma bakımını yapabilen eski, deneyimli hurmacıların birbirini yavaş yavaş veda ettikleri sonucunda günümüzde hurmaların bakımsız kaldığını söylenebilir. Kıbrıs'ta halk arasında hurmaya, genellikle "Furma" denmektedir.

Bu maniden türküde "a" ve "sa" sözcüklerinde nazal "a" sesine rastlanmaktadır. Bundan başka Kıbrıs ağzının önemli özelliklerinden olan sert sessizlerin yumuşaması olayı da yer almaktadır. Bu türküde görülen en önemli farklı söyleyiş "Bahçe" sözcüğünde yer almaktadır. Bu sözcük Kıbrıs ağzında "Bahca" olarak geçmektedir. "Bahçeci" sözcüğü de "Bahcacı" biçiminde kullanılmaktadır.

Ay em Türküsü

Ay em, Ay em nerden geliñ yayladan
Ben da seni bilemedim eliñdeki aynadan
Da yandım eliñdeki aynadan.

Kaynak ki i: Hüseyin Mehmet Lulli'den derleyen Mahmut slâmo lu

Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol

Kaynak kitap: *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, Lefko a 1979.*

Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Türkü üç dizeli tek bentten olu maktadır; kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----a

tarzında düzenlenmi tir; dize 15’li hece ile olu turulmu tur.

Kıbrıs’ta eski yıllarda çok yaygın olarak söylenen bu türkünün kesin olarak hangi yöreye ait oldu u bilinmemektedir. Türküdeki dizelere bakıldı ı zaman Ay e’nin yaylâdan geldi i görülmektedir. Bundan ötürü bu türkünün da lık bölgelerimizden birine ait olması gerekir dü üncesindeyiz.

Türkünün hem asıl metnindeki dizelerde hem de varyantında “ayna” olayının varlı ı son derece dü ündürücüdür. Güne li bir ülke olan Kıbrıs adasında bulu mak için parlayan aynadan yararlanılabilece i gibi, yazın sıca ında a ırı güne alan bir aynadan, bir cam parçasından yangın meydana gelebildi i örneklerle sabittir. Türküde geçen “ayna” sözcü ü bunların yanında a k ate ini de ça rı tırdı ı için bu türkünün bir sevda türksü oldu u görülür.

Varyant

Ay em, Ay em nerden geliñ gar ıdaki yaylâdan
Ben da seni bilemedim eliñdeki aynadan
Da cayır cayır yanıyom yandım eliñdeki aynadan.

Ay em, ay em güzelsi sen güzelsi
Ah neyleyim benim de ilsi elsi
Yalvarsam da ba a gene gelmezsi

Ay em, Ay em nerden geliñ gar ıdaki yaylâdan
Ben da seni tanamadım eli deki aynadan
Da yavrum eli deki o parlak aynadan.

Türkü kafiye örgüsü,

-----a

-----a

-----a

-----b

-----b

-----b

-----a

-----a

-----a

tarzında düzenlenmi tir; dizeler 15'li,11'li,15'li hece ile olu turulmu tur.

Bu türkünün hem asıl metninde hem de varyantında Kıbrıs a zının en önemli özelli i olan nazal n() sesinin sıkça kullanılması yanında ayrı yazılan da/de edatının hep kalın sıradan kullanılması özelli i de dikkati çekmektedir. Bir de k/g de i iminin varlı ndan da söz etmek gerekir.

Bahcada Guzu

Bahcada guzu
Biberi duzu
Dogdoron sevgilisi
Bir Müfdü gızı

Amman adamlar
Aman amman
Çifde kemanlar

Bizim evde dü ün vardır
Buyursun hanımlar of
Buyursun hanımlar/gadınnar

Kaynak ki i: Mehmet Refik Kâtipzade'den derleyen Mahmut slâmo lu

Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol

Kaynak kitap: *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, Lefko a 1979.*

Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Türkü bir dörtlük ve nakarat olarak iki üçlü bentten oluşmaktadır; kafiye örgüsü ise öyledir:

-----a
-----a
-----b
-----a

-----c (Nakarat)
-----d
-----d

-----e (Nakarat)
-----f
-----c

tarzında düzenlenmiştir. Vezne gelince; dizelerdeki ölçü yer yer farklılıklar göstermektedir. Genelde 5 heceli olan dizeler yanında 8'li dizeler de karşımıza çıkmaktadır.

Bu türkü, Kıbrıs'ta bir doktorun Müftü kızına âşk olması üzerine düzenlenmiştir. Lefkoşa'da doğan bu aşkın izdivaca dönüşümü ve âşkların düzenlerinin gerçekleştirildiği metinden anlaşılmaktadır. Hatta görkemli bir düzen töreninin yapılmış olması kemanların çifte olmasından ileri gelmektedir.

Bu türküde dil özelliği olarak Kıbrıs aşkının en belirgin vasfı olan k/g ve t/d de işimi dikkati çekmektedir.

varyant

Bu varyant tarafımızdan derlenmi tir. Türkünün ilk bendi bilinen türküde yer almamakta olup burda ilk defa verilmektedir. Kafiye örgüsü esas metin ile aynı düzende kar ımıza çıkmaktadır.Nakaratlar yine benzer biçimde tekrar edilmektedir.

Bahcada guzu
Elinde sazı
Müfdü naz yapardı/ederdi/vermez idi
Eddiler razı

Amman adamlar
Aman amman
Çifde kemanlar

Bizim evde dü ün vardır
Buyursun hanımlar of
Buyursun hanımlar

Bahcalarda Altın Top²⁷

Bahcalarda altın top
Severim inkârım yok
Yüz bin yemin ederim
Senden ba ka yarım yok

Yarım yok yarım yok
Yarım yok yok

Mendil oldum dür beni
te geldim gör beni
sdemezsa görmeye
Al silâhı vur beni

Vur beni vur beni
Vur beni vur

Ay do ar sini gibi
Sallanır selvi gibi
Bütün Gıbrıs'ı gezdim
Bulmadım seni gibi

Sen gibi sen gibi
Sen gibi sen

Gögde yıldız az galdı
Teller kobdu saz galdı
Maraz edme güzelim
Gavu mamız az galdı

Az galdı az galdı
Az galdı az

Kaynak ki i: Bekir Kara
Do um tarihi ve yeri: 1945, Fasula (Ba zıkara)
Mesle i: Emekli ö retmen.

²⁷ Altın top, Kıbrıs a zında “Akasya” veya “Mimoza” kar ılı ı olarak kullanılmaktadır.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Dört bentlik mani tarzının en belirgin örne i olan bu türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a

----- (Nakarat)

-----c
-----c
-----d
-----c

----- (Nakarat)

-----e
-----e
-----f
-----e

----- (Nakarat)

-----g
-----g
-----i
-----g

----- (Nakarat)

tarzında düzenlenmi tir;dörtlükler 7'li, nakaratlar ise 6'lı ve 4'lü hece ölçüsüyledir.

Bu maniler de anonimdir. Tipik a k duygularını dile getiren bu maniler halk arasında dilden dile dola an ve çok bilinen örneklerdendir.Türkü sözleri arasında her ne kadar “Teller kobdu saz galdı” denmekteyse de Kıbrıs Türk ya amında eskiden sazın pek kullanılmadı mını saptamı bulunmaktayız.

Türkiyede Kıbrıs akasyası olarak bilinen a ağların çiçeklerine Adada “Altın top” denmektedir. Özellikle Mart ayında bu a ağların çiçe e girmesiyle buldukları yöreler cennet gibi olmaktadır. Yalnız kimi ki ilerde alerji yaptı ı da görülebilmektedir.

“bahcalar” sözcü ünde yer alan “ç” sert sessizi yumu amakta, ayrıca ince sesli “e” harfi de kalınlı arak “a” sesine dönü mektedir.

“ sdemezsa ” sözcü ünde de son hecedeki “e” sesinin kalınlı ıp “a”ya dönü tü ü gözlemlenir. Kıbrıs a zında genelde “ sdemezsan” de il “ sdemessan” biçiminde telâffuz edildi i bilinmektedir. Bu sözcükte ayrıca son ses olan harfinin de nazal oldu u bir gerçektir.

Üçüncü dörtlükte yer alan seni sözcü ündeki son sesin de nazal oldu unu belirtmekte yarar vardır.

Türküde yumu ama olayları ise öyledir, “Gıbrıs’ı,gögde,kobdu, edme, gavu mamı , galdı gibi sözcüklerde k,p ve t sessizlerinin yumu ak olarak geçti i görülür.

Baygın Cemilem²⁸

Mangalım var ma am var
Senden âlâ pa am var.
Saracagsañ sar beni
Aya ıma dü en var.

Baygın Cemilem

Ma unalar yabdırdım
Deryalara saldırdım
Ma unamın ismini
Gerdanıña yazdırdım

Baygın Cemilem

Ma unam ye il boya
Boyadım saldım suya
Yenile bir yar sevdim
Sarmadım doya doya

Baygın Cemilem

Seni sevdim seveli
Sarmadım doya doya
Baygın Cemilem
Baygın Cemilem

Kaynak ki i: Tegiye Ta kıran
Do um tarihi ve yeri: 1929, Hirsofu
Derleme tarihi: 30 Temmuz 2006
Derleme yeri: Zümrütköy
Mesle i: Ev Hanımı
E itim Durumu: lkokul mezunu

²⁸ Konya yöresinde “Göver Ekinim Göver-Baygın Cemile” adlı bir türkü söylendi i bilinmektedir. Türkü sadece ad olarak benzetilmektedir. Dizelerde hiç bir benzerlik yoktur. Bak. Turhan,Salih,**Halk Müzi imizde Oyun ve Saz Havaları**,C. IV, Kültür ve Turizm Bakanlığı ,Ankara 2007.s.150.

Yorum-inceleme- de erlendirme

Dörtlü dört bent ve tek dizeli üç nakarattan olu an bu türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a

-----c (Nakarat)

-----d
-----d
-----e
-----d

-----c (Nakarat)

-----e
-----e
-----f
-----e

-----c (Nakarat)

-----g
-----h
-----c
-----c

tarzında düzenlenmi tir; dizeler 7'li hece ile olu turulmu tur.

Türkünün konusu “a k”tır. Ancak, birbirine kavu mayan iki gencin a k hikâyesi söz konusudur. Ayrılık acısı türkünün en belirgin teması olarak karımıza çıkmaktadır.

Türkünün erkek kahramanının bir denizci olma ihtimali güçlüdür. Bunu dizeler arasında yer alan “Derya” ve “Mavna” sözcüklerinden anlamak mümkündür. Mavnanın renginin ye il olması da son derece önemlidir. Kıbrıslı Türklere ah ap renkleri genellikle kahverenginin de i ik tonları ile ye ilin tonlarıdır. Hatta kapı-pencere renklerinde de bu olay görülebilmekte. Gerek Kıbrıs’taki Rumlarda gerek di er Yunan Adaları’nda Yunanlılarda ah ap renkleri ço unlukla mavinin tonlarıdır.

Bu türküde de Kıbrıs a zına özgü k/g ses de i imi gözlenmektedir. “saracagsa ” ve “gerdanı a” sözcüklerinde nazal yer almaktadır.

Güzel ve akıcı olan bu türkü, söyleyi ve ölçü ile uyak yönünden de kusursuzdur;daha do rusu deyi te akıcılı ı sa layan bu unsurlardır.

Berber Türküsü

Berber düggânını a madım
Aynasına [sarı] lira sa madım
Ben o gızı alıb ga madım

Az buçuk esmerim
Ben seni isderim.

Berber düggânının kilidi
[A] guzum ag am gelen kimidi
Sorma canım sevdi im idi

Az buçuk esmerim
Ben seni isderim

Kaynak ki i: Limasollu Zehra brahim brahim'den derleyen Mahmut slâmo lu
Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol
Kaynak kitap: *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, Lefko a 1979.*
Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Türkü iki üçlü bent ile iki dizeli nakarattan oluşmaktadır; kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----a

-----b (Nakarat)
-----b

-----c
-----c
-----c

-----b (Nakarat)
-----b

tarzında düzenlenmiştir; uzun dizeler 9'lu, nakarat ise 6'lı hece ile oluşmaktadır.

Türkünün kahramanı, metinden de anlaşılacağı üzere, bir berberdir. Sevgilisi ise Kıbrıslı bir kızdır. Berberlik mesleğinden eskiden birçok meziyetleri beraberinde bulunduran bir zenaattı.

Berberler, eski devirlerde kimi zaman kerpetenle diğerek bir diğeri, kimi kez elinde usturası ile çocukları bir cerrah gibi banyo ile sünnet eden bir sünnetçi, hatta kimi zaman da ne terle kan alan sağık memuruydu. O dönemlerde tansiyonu yüksek olan kişilerin felç olmasını önlemek amacıyla tansiyonları yükseldiği zaman berberin eliyle koyulur ve yanak terle kulak memesini keserek hastayı rahatlatmaya uğraşır veya “Kanın esi” adı verilen camdan küçük bardacıklarla hastanın sırtına “Dolu esi” tabir olunan esi vururlardı. Böylece sırtta jilette yarılan yerin üzerine ısıtılarak iyileştirilen bu esiler, kanla dolar ve hasta rahatlamış olurdu.

Kısacası berberlik eskiden toplum hayatında itibarlı ve çevreye yararlı bir meslekti. Halk tarafından önemli görülen bu meslek, köy ortaoyunlarında da dikkatler üzerine çekilen mesleki bir oyun olarak Türk coğrafyasının de i ik kesimlerinde oynana gelmi tir.²⁹

Halk arasında bu türkünün yayılmasında, tutunmasında ve sevilmesinde berberlerin bu çok yönlü becerilerinin katkısı büyüktür.

Türkiye’de stanbul’da, Ürgüp’te berberler üzerine bestelenmi esnaf türküleri bulundu u bilinmektedir; fakat hiçbirisi Kıbrıs’ta okunan berber türküsiyle bir benzerlik ta ımamaktadır.

Türkünün Kıbrıs a zına özgü ses de i melerini ve özelliklerini içerdi ini görmekteyiz. Söz geli i “dükkân”, “kız”, “kaçmak” ve ak am” sözünde k/g de i mesi ; “saçmak” ve “kaçmak” sözünde ç/ de i mesi en belirgin örneklerdir.

²⁹ bak. Enver TÖRE, Halk Tiyatrosunda Berber Temsilleri , *Dramatik Edebiyat Üzerine Ara ırmalar I*, Dijital sanat yayıncılık, stanbul, 2009, s.140-146.

Cigaramın Dumanı

Cigaramın dumanı
Yogdur yarin imanı
Altından kö g yabdırdım
Gümü den merdivanı.

Aman hanım esiri olayım
Mendil dolu liraları sayayım

Bu arkıyı çıkaran
Harputlu Hafız Nuri
Harputlu Hafız Nuri

Aman hanım esiri olayım
Mendil dolu liraları sayayım

Kaynak ki i: Mehmet Refik Kâtipzade'den derleyen Mahmut slâmo lu

Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol

Kaynak kitap: *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, Lefko a 1979.*

Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Türkü 4'lü ve 3'lü iki bent ve iki nakarat bölümünden oluşmakta olup kafiye örgüsü,

```
-----a
-----a
-----b
-----a
                                     -----c Nakarat
                                     -----c
-----d
-----e
-----e
                                     -----c Nakarat
                                     -----c
```

tarzında düzenlenmiştir; esas bentler 7'li, nakaratlar ise 10'lu ve 11'li hece ile oluşmuştur.³⁰

Bu türkünün de ana konusu aktır. Sözcüklere bakılacak olursa çok varlıklı bir beyin duyarsız sevgilisine karşı serzenilerde bulunması söz konusudur. Genç âşık sevgilisine altından kökler, gümüşten merdivenler yaptırma vadinde bulunmaktadır. Ancak buna karşın sevgilinin yola gelmeyi umursamazlığı ifade edilmektedir. Hatta bu sevgili u runa kul, köle olmaya razı olan bu delikanlının sevgilisi yoluna mendiller dolusu altın lira saçmayı göze aldığı görülmektedir.

Türküde Kıbrıs aşkının ses özellikleri de dikkati çekmektedir; “kök”, “yok” sözünde k/g de i imi yanında “merdiven” sözünde kalın sıradan “a” sesinin bulunması da gözlenmektedir.

³⁰ Kıbrıs'ta eskiden derlendiği bilinen ve “Cigaramın Dumanı” adlı bu türkünün içindeki sözcüklere, isimlere ve yer adına bakarak türkünün Elazığ'ın Harput kenti ile olan bağlantısının açık olduğu söylenebilir. Türkünün Türkiye'de bilinen adı “Hafız Nuri ve İsmail Güllü”dür. Bu varyant ile ilgili geniş erlendirme, tezimizin üçüncü bölümünde yer almaktadır. Bak s.311.

De irmenci

(Kız)

Aman de irmenci,
Canım de irmenci
Sırma gibi sa lar,
O da seni olsun
Ö üt buydayımı.

(De irmenci)

Olmaz hanımcıg olmaz
Oluglarda su durmaz
Arkada lar gaylolmaz
Al gid buydayı 1

(Kız)

Aman de irmenci,
Canım deyirmenci
Galem gibi ga lar,
O da seni olsun
Ö üt buydayımı

(De irmenci)

Olmaz hanımcıg olmaz
Oluglarda su durmaz
Arkada lar gaylolmaz
Al git buydayı 1

Kaynak ki i: Nagehan Halit'ten derleyen Mahmut slâmo lu

Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol

Kaynak kitap: *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, Lefko a 1979.*

Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

Yorum-inceleme-de erlendirme

ki be li bentten ve iki dörtlü nakarattan olu an bu türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----b
-----c
-----d
-----e

-----f
-----f
-----f
-----g

-----a
-----b
-----c
-----d
-----e

-----f
-----f
-----f
-----g

tarzında düzenlenmi tir; esas bentler 6'lı, nakaratların ilk üç dizesi 7'li ve son dize ise 6'lı hece ile olu turulmu tur.

Geçmi yıllarda de irmencilerin önemini vurgulayan bu türkünün sosyal tarih bakımından önemli bir malzeme olarak kar ımıza çıktı ını söyleyebiliriz. Eski yılların fakirlik ortamı içinde çaresizlikten ve parasızlıktan güzelli ini kullanarak kendini de irmenciye hem de bu dayını  tme kar ılı ında sunmaya hazır bir kadının dramı bu türküde anlatılmaktadır.

Berber ve De irmenci gibi esnaf sınıfı üzerine yakılan türküler Ada'da rastlanan ender örneklerdendir.

Nitekim bu türküde bir de irmenci ile bir genç kızın karılıklı söylemeleri söz konusudur. Fetta genç kızın güzelliğini kullanarak bir an önce işinin halledilmesini istemesi türkünün oluşumunda önemli bir unsur olarak değerlendirilmek gerekir.

Eskiden Kıbrıs adasında da irmenler çok fazlaydı. O dönemde insanımız yiyeceklerini su ile dönen bu de irmenlerde belli bir ücret karılı ötmekteydi. Kimi yörelerde örneğin, Matyat, Koççat köylerinde onaltı civarında da irmen olduğu Lapta ve De irmenlik köylerinde pek çok de irmenin varlığı bilinmektedir. Günümüzde ne bu pınarlardan ne eser var ne de eski de irmenlerden. Adanın sağında, solunda bu de irmenlerin taşlarına günümüzde de rastlamak olasıdır.

Bu de irmenlerin hepsi akan sularla dönmekteydi. stiklâl Savaşı sırasında Kıbrıs'ın güzel unundan peksimet yapıldığı ve Kıbrıslı Türkler tarafından Anadolu'da savaşan Kemalistlere kayıklarla gönderildiği eskiye ait bilgiler arasında yer almaktadır.³¹

Bu türküde Kıbrıs a zı özelliği olarak “saç” sözünde ç/ de işimi, “bu day” ve “de irmenci” sözünde /y de işimi, “oluk”, “kalem” ve “ka”, “hanımcık” sözlerinde k/g de işimi söz konusudur.

Türkünün Kırım, Anadolu ve Kerkük varyantları vardır. Türkiye'deki varyantları Kıbrıs'takine daha yakındır. Kerkük varyantı gerek dil, gerekse söyleyiş yönünden yöresine özgü özellikler taşır. Ayrıca ilâve kıtalarla daha uzun olduğu da görülür.³²

³¹ Keleş, Nidai, Lapta Muhtarı.

³² Bu varyant ile ilgili geniş değerlendirme, tezimizin üçüncü bölümünde yer almaktadır. Bak s. 312.

Dolambaç Dolambaç Yolun Olayım

Dolambaç dolambaç yolu olayım
Gel ba a gel gel güzelim
Bahçende açılan gülü olayım
Gel ba a gel gel güzelim

Doldur badeleri süzelim
Bu yaz da böyle gezelim

Kırmızı güllerin dalları yerde
O siyah perçemlerin yüzüne perde
Ben sa a gönül verdim bir تنها yerde
Gel ba a gel gel güzelim

Doldur badeleri süzelim
Bu yaz da böyle gezelim

Kaynak ki i: Ahmet Karao luları
Do um tarihi ve yeri: Melu a (Kırıkkale)
Derleme tarihi: 1997
Derleme yeri: Melu a
Mesle i: Çoban

Yorum-inceleme-de erlendirme

Mani-türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----b
-----a
-----b

-----b (Nakarat)
-----b

-----d
-----d
-----d
-----b

-----b (Nakarat)
-----b

tarzında düzenlenmi tir; dörtlükler 11’li, 8’li ve 12’li nakarat ise 8’li ve 9’lu hece ile olu turulmu tur.

Bu türküde Türkiye türkülerinin etkisi bariz bir biçimde görölmektedir.
Nakarat Türkiye ile aynıdır.

Bu türküdeki yerli a ız özelliklerinden sadece nazal sesleri yer almaktadır.
Nazal sesleri u sözcüklerde geçmektedir. “ba a, gülü , sa a.”

Fasıl ki³³

Meftun oldum ben bir güle
imdi dü düm dilden dile

Fırsat bulsam varsam <gidsem> yare
Gidebilsem o diyare

Ay efendim, zülf <ü> kemendim
Gördüm hüsnünü be endim

Kaynak ki i: Lefko alı Topuz Emine (Darbukatör) 'den derleyen Mahmut slâmo lu

Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol

Kaynak kitap: *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, Lefko a 1979.*

Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

³³ “Fasıl”ların birincisi tezimizin “Dü ün Türküleri” bölümünde bulunmaktadır.

Yorum-inceleme-de erlendirme

ki dizeli üç bentten olu an türkünün kafiye örgüsü,

-----a

-----a

-----b

-----b

-----c

-----c

tarzında düzenlenmi tir; uzun dizeler 8’li hece ile olu turulmu tur.

Bu “fasıl” da i lenen konu, “a k”tır. Sevgiliye özlemdir,kavu manın yollarını aramadır. Türkü sabah fasıllarından olup kına gecelerinde sabaha do ru mutlaka arka arkaya okunan ezgilerdendir.

Bir a k öyküsü olan bu türküde sevgili güle te bih edilmektedir. Bu sevgiliden dolayı â 1 ın dillere dü tü ü ifade edilmektedir.

Bu güzel sevgilinin ya am sürdü ü yerin uzakta oldu u da dile getirilen konular arasındadır.

Bu “fasıl”da Kıbrıs a zının ses özelliklerine rastlanmaması dikkate de er bir durumdur. Muhtemeldir ki bu fasıl, dı arıdan alınma bir türkü tarzıdır.

Fasıl Üç

Ag amınan ikindinin arası
Yagdı beni ga ları ı garası
Gavu maya yog mu bunun çaresi

Buyur da gel ay efendim haneme
Çare bulunmaz bilirim yareme

Elmas³⁴ tura nargilenin i esi
Giddi gelmez ci erimin kö esi

Buyur da gel ay efendim haneme
Çare bulunmaz bilirim yareme.

Kaynak ki i: Lefko alı (Darbukatör) Topuz Emine'den derleyen Mahmut slâmo lu
Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol
Kaynak kitap: *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, Lefko a 1979.*
Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

³⁴ Nargilenin camdan olu an kısımlarının ekillendirilmi olanına verilen ad. (Yontulmu camdan nargile)

Yorum-inceleme-de erlendirme

Üçlü ve iki dizeli iki bentten olu an bu fasıl, iki nakaratla bentleri birbirine ba lamakta olup türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----a

-----b (Nakarat)
-----b

-----c
-----c

-----b (Nakarat)
-----b

tarzında düzenlenmi tir; uzun dizeler ve nakarat 8’li hece ile olu turulmu tur. Ölçüler uyumlu ve dizeler akıcıdır.

Bu türkünün konusu “ayrılıktır”. Sevdî ine kavu amayan â ıkların yaktıkları ezgi türünde olan bu türkü, ayrılık acısını dindirmek için ba vurulan çarelere bir örnektir. Siyah ka lı bir güzele â ık olan sevgilinin en büyük derdi o güzelden ayrıldı mektir. Bu ayrılık onda tedavisi imkânsız yareler acmı tır.

Bu “fasıl”, nargile içilen dönemin türküleri olarak de erlendirilmek gerekir. Kıbrıs’ta bir dönemde nargile içilen kahvehanelerin mevcudiyeti burada dile getirilmektedir. Oysa günümüz insanların nargileyi pek kullanmadıkları gözlemlenir veya nargilen içilen kahvehanelerin günümüze kadar varlığını sürdürdü ü pek söylenemez.

Dil yönü incelendi i zaman bu ezgide yine bir kısım yerli a ız özellikleri, olarak sessizlerde ses yumu amaları göze çarpmaktadır. “Ak am,yakdı, ka , kara,kavu ma,yok” sözlerinde k/g de i imi, “gidi” sözünde ise t/d yumu aması söz konusudur. Kahvehanelerde yaygın nargile kullanımı içinde yer alan “elmas tıra ” teriminin “elmas tura ” olması yine Kıbrıs a zına özgü bir söyleyi özelli idir.

Fasıl Dört

Sabahın seher vahdında (aman) görebilsem yarimi
Gül dalına bülbül(da) gonmu (aman) diyner ahüzarımı
Elimden almak dileller (aman) benim nazlı yarimi
Go bir zaman böyle (da) galsın (aman) ho umdur yar ho umdur

Sabahın seher vahdında (aman) oturmu ncil okur
Ben o dilden a namazdım zanneddim bülbül akır
Ben yarimi imdi buldum hele dostlar çok ükür
Bu güzellig sa a (ba a) galmaz (aman) geleceysa gel imdi

Endim yarin bahçesine gara dut barmag gibi
Eyildim bir yare bagdım yar yüzü gaymak gibi
Sarılalım gel yatalım irinle Ferhad gibi
Bu güzellig sana (ba a) galmaz (aman) geleceysa gel imdi

Endim yarin bahçesine gülleri filcan gibi
Yana nda ü be i var her biri mercan gibi
Sarılalım gel yatalım ikimiz bir can gibi
Bu güzellig sa a (ba a) galmaz (aman) geleceysa gel imdi

Kaynak ki i: İfa Hüseyin'den derleyen Mahmut slâmo lu

Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol

Kaynak kitap: *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, Lefko a 1979.*

Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

Yorum-inceleme- de erlendirme

Dörtlü dize(kıta)lerden olu an bu türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----a
-----b

-----c
-----c
-----c
-----b

-----d
-----d
-----d
-----b

-----e
-----e
-----e
-----b

tarzında düzenlenmi tir; her dize 15’lidir,ikinci, üçüncü ve dördüncü bendin son dizesi nakarat olarak tekrarlanmaktadır.

Bu “fasıl”ın konusu da “a k” üzerinedir. Ancak buradaki a k, ayrılık acısına yol açan bir tema olarak türküde i lenmektedir.

Bu türkü di er sabah fasılları arasında sözleri en uzun ve en düzgün olanlardandır. Türküde yer alan “ncil okur” sözleri a ık olunan (kızın) güzelin “gayr-ı Müslim” oldu u imajını vermektedir.

Bu türkünün Türkiye ve Balkanlarda da varyantı vardır. Özellikle Kuno 'un derledi i Kıbrıs'taki türküyle birebir örtü mektedir. Bu da Türk kültür beraberli inin en güzel örneklerindendir.³⁵

Dördüncü fasılda yine Kıbrıs a zının pek çok özellikleri göze çarpmaktadır. Örne in; “Vaktinden” de il “Vahtında”, “dinler” de il “diyner”, “dilerler” de il” dileller”, “anlamazdım” de il “a namazdım” sözleri yanında ikinci, üçüncü ve dördüncü dörtlüklerin son dizelerinde bolca nazal “ ” sesine rastlanmaktadır. Ayrıca, “konmu ,ko,kalsın, kalmaz, kara, barmak,kaymak,bakmak.” Sözlerinde k/g ses de i imi vardır; “barmag” sözünde p/b de i imi, “a namaz” sözünde ön göçü me yanında yine Kıbrıs a zına özgü ikinci ahıs teklik ekinin “-sen” yerine “-san” olarak kullanılması da burada zikredilmesi gereken a ız özelliklerindendir.

Türkiye Türkçesinde “fincan” olan sözcük Kıbrıs a zında “filcan” olarak geçmektedir.

³⁵ Bu varyant ile ilgili geni de erlendirme, tezimizin üçüncü bölümünde yer almaktadır. Bak. s. 314.

Fasıl Be

Ben seni sevdim seveli gülmedi yüzüm
Ayaglar altında galdı ge medi sözüm
Hem canımsı hem yavrumsu hem iki gözüm

Sor güle bülbül ne çeker a gın elinden
Alamaycam saramaycam dü man/ kâfir elinden

Evlerinin önü handır gelir geçersi
Güzelim billûr i ede gonyag içersi
Ganımı gadefe goyup heman içersi
Ne candan seversi ne da geçersi

Sor güle bülbül ne çeker a gın elinden
Alamaycam saramaycam dü man/ kâfir elinden

Allara bag güllere bag yarin elinden
Alamaycam saramaycam dü man/ kâfir elinden

Sor güle bülbül ne çeker a gın elinden
Alamaycam saramaycam dü man/kâfir elinden

Kaynak ki i: Limasollu İfa Hüseyin'den derleyen Mahmut slâmo lu

Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol

Kaynak kitap: *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, Lefko a 1979.*

Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

Yorum-inceleme- de erlendirme

Bir üçlü,bir dörtlü ve bir ikili bentler ile üç ikili nakarattan olu an bu türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----a

-----b (Nakarat)
-----b

-----c
-----c
-----c

-----b (Nakarat)
-----b

-----c
-----d

-----b (Nakarat)
-----b

tarzında düzenlenmi tir; dizeler ve nakarat 13'lüdür.

Bu türkünün konusu kar ılıksız a k üzerinedir. Sevgiliden ikâyet, biraz da onun ciddiyetsizli inden ve umarsamazlı ndan ileri gelmektedir. Burada sevgilinin hovarda mizaçlı oldu u da sezilenmektedir.

Bu sabah faslının sözleri ve akıcılığı gerçekten fevkalâde güzeldir. Bu türkünün de (kına gecelerinde) sabaha doğru okunduğu bilinmektedir.

Türküde ayrıca içki motifi de araya sıkı sıkıya verilir. Konyak içme motifi “billûr i e” ile renklendiriliyor. Bu da sevgilinin hem içki içme tarzını hem de nezih ve saygın bir ortamda bulunmasını ima ediyor.

Be inci faslın dil özellikleri olarak Kıbrıs a zının pek çok ses özelliği karımıza çıkmaktadır. Nitelim türküde nazal “ ”seslerinin çokluğu dikkat çekmektedir. “Canımsı , yavrumsun , geçersi , içersi , seversı ” bunlar arasındadır. Türküde bunlardan başka yine sözcük başı, ortası vesonlarında sert sessizlerin yumuşaklığı görülmektedir. “Galdı, ge medi, ganımı, gonyag, goyup, gadefe, bag, a gın” sözlerinde k/g de i mesisi, “gadefe” sözünde h/g de i mesisi, yanında yine Kıbrıs a zına özgü olarak “alamaycam, saramaycam” sözlerinde gelecek zaman eki ile birinci teklik şahsının birleşerek “-y-cam” biçiminde kullanılması dikkat çekici niteliktedir.

Fasıl Altı

Ey hamamcı hamamına güzellerden kim gelir,
Ne bileyim ay efendim günde yüzbin can gelir.

Oturur gurna ba ına güzelligde nam verir,
Oturur gurna ba ına güzelligde an verir.

Ey hamamcı hamamına söyle bana kim gelir,
Salınarak nice dilber biri gider, on gelir.
Zaman olur ya maklanmı , duda ı mercan gelir.

Oturur gurna ba ına güzelligde nam verir,
Oturur gurna ba ına güzelligde an verir.

Kaynak ki i: Leymosunlu Keman ustası merhum Riza Bey'den derleyen Mahmut slâmo lu

Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol

Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

Yorum-inceleme- de erlendirme

Bir ikili ve bir üçlü bentten ve de tekrar edilen ikili nakarattan olu an bu türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a

-----b (Nakarat)
-----b

-----a
-----a
-----a

-----b (Nakarat)
-----b

tarzında düzenlenmi tir; uzun dizeler ve nakaratlar 15'lidir.

Güzellerin geleneksel hamam sefasını i leyen tipik bir türküdür.

Varyant

Ey hamamcı hamamına
Güzellerden kim gelir

Veya

Ey hamamcı bu hamama
Güzellerden kim gelir

Ne bileyim ay efendim
Günde yüzbin can gelir

Veya

Kınalanmı barmagları
Günde yüzbin can gelir
Oturmu gurna ba ına
Güzelligde nam verir (an verir)

Bu “fasıl”ın dikkat çeken tarafı asıl metindeki birinci bent ile nakaratın karı ık biçimi bu “varyant”ı meydana getirmektedir. Bir tek farklı deyi “Kınalanmı barmagları” olarak kar ımıza çıkmaktadır.

Bu türkü sabah fasıllarının altıncısını olu turmaktadır. Konusu “güzelleme” olup kar ılıklı söyle i tarzında olu turulmu tur.

Yüzyıllardır bir Osmanlı ülkesi olan Kıbrıs Adası’nda Türkiye’nin büyük kentlerinde oldu u gibi Ada’nın hemen her yöresinde Türk gibi yıkanma gelene inin yaygın oldu u görülmekteydi. Özellikle eski yıllarda hem evlerde hem de büyük kentlerin çar ılarında Türk hamamları çok faal bir biçimde halka hizmet vermekteydi. Günümüz ya amında bu temizlik mekânlarının eski önemini kaybetti i söylenebilir. Ancak, yine de bunların günümüzde de ayakta durdu u, hatta bazılarının hâlâ halka hizmet vermekte oldu u söz konusudur.

Örne in; Türk kesimindeki Büyük Hamam, Emir Hamamı ve yine Lefko a’da Rum kesiminde kalan Ömerge Hamamı bunlara örnek olarak gösterilebilir. Limasol(Leymosun) kentinde de eski polis binaları ile yanyana olan Çar ı Hamamı günümüzde Rumlar tarafından çalı tırılmaktadır. Tıpkı Ömeriye Hamamı gibi.

Hamamlar, hem günlük ya amda önem ta ınmaktaydı, hem de nikâh ve dü ün gibi özel günlerde revaçtaydı Türk hanımlarının geçmi te hem yıkanma, hem de e lenme mekânları olarak i lev gördükleri bilinmektedir. Özellikle “Gelin hamamları” son derece göz alıcı idi. Hamam dı ında davul-zurna öte dursun, hamam içinde de ince saz çalınır, rakkaseler, tellâk kadınlar oyun oynar ve yüzü duvaklı geline iri mumlarla hamamın ortasında bulunan havuzun etrafında yedi kez dola tırarak yıkarlardı ve yakla ık yarım gün süren bu kınalanma, yıkanma ve e lenme faslından sonra(ki gelin hamamı ekseriyetle Çar amba günleri olurdu) gelin giydirilip süslü arabalarla evlere do ru yola çıkılırdı. Gecesi de “Kına gecesi”olarak e lenceye ayrılırdı. te bu törenlerde bol bol Kıbrıs türküleri söylenip oyunlar oynanır, e lenilirdi.

Türkünün yöresel özellikleri yanında Kıbrıs a zına özgü söyleyi ler de söz konusudur. “Kurna,güzellik”, sözlerinde k/g ses de i imi vardır. Ayrıca “nam vermek” ve “ an vermek” deyimleri yanında “ya maklanmı ” ve “duda ı mercan” sözleri de istiâreli olarak kullanılmı tır.

Bu eser ilk kez bu yapıtta yer almaktadır. Bu türkünün bir ba ka benzerine Erzurum’da da rastlanmaktadır.³⁶

³⁶ Bu varyant ile ilgili geni de erlendirme, tezimizin üçüncü bölümünde yer almaktadır. Bak. s. 316.

Gannı Dere Türküsü

nginar oyulur mu (aman)
Dadına doyulur mu
Bir gececiğ sarmaynan
Gollarım yorulur mu

Agmasın da gannı dere agmasın
Yare vuran eller anam gagmasın

Menev em hane hane
Tobladım dane dane (aman)
Ben yarimi gaybeddim
Ararım yane yane (aman)

Yörüsün da allı gelin yörüsün
Yari/Yare saran/vuran eller anam çürüsün

Agmasın da gannı dere agmasın
Yare vuran eller anam gagmasın

sgemnemin dara ı
b kobdu galdı ba ı (aman)
Elli dane yar sevsem
Heb sendedir mera ım (aman)

Yörüsün da allı gelin yörüsün
Yari saran eller anam çürüsün

Agmasın da gannı dere agmasın
Yare vuran eller anam gagmasın

Kaynak ki i: Zehra brahim brahim'den derleyen Mahmut slâmo lu
Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol
Kaynak kitap: *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, Lefko a 1979.*
Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Mani-türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a

-----c (Nakarat)
-----c

-----d
-----d
-----e
-----d

-----f
-----f
-----f

-----c (Nakarat)
-----c

-----g
-----g
-----h
-----g

-----f
-----f

-----c (Nakarat)
-----c

tarzında düzenlenmi tir; türküyü olu turan kıtalar 7'li, nakaratlar ise 11'li hece ölçüsüyle düzenlenmi tir.

Konusu a ktr. Türkü bir Lefko a Türküsüdür. Dizelere bakılacak olursa kıskanç bir sevgilinin yarine bakanlara bedduası dahi vardır.

Kanlıdere adada önemli derelerden biridir. Trodos da larının eteklerinde olu an bu dere kı n Lefko a'nın çevresinden geçerek Mesarya(Ortaova) Ovasının içinden geçerek Ma usa kentine kadar ula maktaydı.

Rumlar, Rum kesiminde kalan bölgede derenin önüne baraj yaptıktan sonra Mesarya Ovası bu derenin bereketinden mahrum kalmı tır. Bu derenin eski yıllarda sel felâketine yol açtı ı da bilinen gerçeklerdendir. Hatta Venedik devrinde Kanlı Derenin Baf Kapısından girip surlar içindeki Lefko a'nın Ma usa kapısından çıktı ı bilinmektedir. Suları kabarıp etrafına zarar verdi i için derenin yata ı de i tirilmi ve günümüzdeki yata ı açılmı tır.

Suyunun bol aktı ı yıllarda Mesarya köylülerimiz arklar açmak suretiyle suyundan faydalanıp ekinlerini sulamaktaydılar. O dönemlerde adam boyu arpa, bu day yeti tirildi i hâlâ hatırlardadır.

Kıbrıs Türkü enginara daha çok “ nginar” demektedir. Kıbrıs'ta inginarın çi yendi i gibi göbe inin ha lanarak pi irildi i de görülür. Daha da ilginç Kıbrıs Türk mutfa nda inginarın kıyma ile dolmasının yapıldı ı, enginar göbe i ve saplarının içi de ince ince dilimlenerek yumurtayla kızartılıldı ı da bilinir. Türkiye'de pek rastlanmayan inginar dolmasının irice parça etlerle Osmanlı sarayında pi irildi i gözlemlenir. Son yıllarda adada bolca yeti tirilen inginarın Türkiye'ye ihraç edildi i de bilinen gerçeklerdendir.

Bu türküde yerli a ız özellikleri çoktur. Özellikle sert sessizlerin yumu aması olayı çokça görülen bir olaydır.

Türkiye Türkçesindeki enginar sözcü ü Kıbrıs'ta daha çok inginar biçiminde yer alır. Dadına sözcü ünde t/d de i imi görülür. Gececik sözcü ü “gececiğ” biçiminde söylenerek son seste yumu ama olayı görülür yani k/g de i imi vardır. Sarma ile sözcü ü “sarmaynan”, kollarım sözcü ü “gollarım” biçiminde söylenirken k sesinin yumu adı ı görülür. Akmasın sözcü ü “agmasın” ekline dönü erek orta hecede k/g de i imi görülür.

Kanlı sözcü ü yerine “gannı” söyleni i vardır. Burada k/g de i imi ve –lı yerine ses benze mesiyle iki nn'in bir araya gelmesi olayı vardır.

Topladım sözcü ü ise “tobladım” biçimine dönü erek birinci hecede p/b de i imi yer alır.

Dane dane sözcü ünde t/d de i imi görülür. Yürüsün sözcü ü ise “yörüsün” biçiminde geçmektedir. Türkiye Türkçesindeki yörük sözcü üne bakılacak olursa Kıbrıs'taki örne in ne oldu u daha iyi anla ılabilir. Günümüzde dahi “yörü gidelim” biçiminde sıkça kullanıldı ı görülür.

Türkünün son dörtlü ünde iskemle yerine “isgemne”, ip yerine “ib”, koptu yerine “kobdu”, kaldı yerine “galdı”, tane yerine “dane”, hep yerine “heb”, merakım yerine “mera ım” sözcüklerinde de görebilece i gibi sert sessizlerin yumu ama olayı mevcuttur.

Güçügsün A Beyim

Ey nolur verse â bir gececiğ bir buseciğ
Yörü beyim a namazsı bu i den
Yörü beyim yörü guzum yörü anne e
On paraya satallar aman
Al yana ın desdesini
Gül alıb gül satallar cicim
On paraya desdesini

Kaynak ki i: Mehmet Refik Kâtipzade'den derleyen Mahmut slâmo lu

Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol

Kaynak kitap: *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, Lefko a 1979.*

Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Türkünün nazım biçimi ve kafiye örgüsü düzenli de ildir. Serbest tarzda düzenlenmi tek bentlik bu türküde ahengi sa layan en önemli özellik olarak “iç kafiye” dikkati çekmektedir. İlk dizelerde “gececik” ile “buseciğ” sözcünün olu turdu u iç kafiye; ikinci ve üçüncü dizelerde “yörü beyim” ile “yörü” sözlerinin tekrarı bir ba ka iç kafiyeyi yaratmaktadır. Dizelerin her biri farklı hecelerden olu maktadır.

Genç bir delikanlının(çocuk denecek ya ta) olgun bir kadına a k teklifinde bulunuu ve kadın tarafından bu gencin terslenmesini anlatan bu türkü, Kıbrıs’a özgü motifleri içermektedir. Metinde de görülebilece i gibi bu motiflerin en çarpıcı örne i Kıbrıs’ın ünlü gülüdür. Kokulu olan bu gülün çok de erli oldu u ve iyi para etti i anla ılmaktadır. Ayrıca o dönemde kullanılan para birimi de dikkat çekmektedir. On para bir kuru un dörtte biriydi. Bir kuru kırk paraydı. O yıllarda çocuklar on paraya basit de olsa kendilerini avutacak yemi alabiliyorlardı.

Bu metinde de Kıbrıs a zının en belirgin özelli i olan k/g ses de i mesi kar ımıza çıkmaktadır.

Havva Molla

Havva Molla Molla
ekerpadem yolla
ekerpadem ben isdemem
Al yanagdan yolla

Gara tavug gancı ı
Aya ında boncu u
Gız o lanı severkan
Tıg tıg eder cancı ı/a.cı ı

Aman Havva Molla
ekerpadem yolla
ekerpadem ben isdemem
Al yanagdan yolla

Kaynak ki i: Mehmet Refik Katipzade'den derleyen Mahmut slâmo lu

Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol

Kaynak kitap: *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, Lefko a 1979.*

Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Dörtlü bentlerden olu an bu türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a

-----c
-----c
-----c
-----c

-----a
-----a
-----b
-----a

tarzında düzenlenmi olup; birinci ve üçüncü bent aynı sözlerden meydana gelmektedir. Bu iki bent 6'lı hece ile olu turulurken sadece 3. dize 8'li hece olarak dikkati çekmektedir. kinci bent ise 7'li hece ile olu turulmu tur.

Bu türküde bir erke in kadına gönderdi i mesaj dikkat çekicidir. Türküde ekerpadem(badem ekeri) yollayan Havva Molla'dan al yanak isteyen hovarda bir erke in duyguları söz konusudur. kinci kıtada gençlerin sevi me sahnesi sözlü olarak tasvir edilmektedir.

ekerpadem; Kıbrıs'ta badem ekeri anlamında kullanılmaktadır. Eski yıllarda Kıbrıs'ta üretilen ve“Çıtır-pıtır” denen yerli badem ekerleri mevcuttu. Günümüzde de yapılmakla beraber piyasada daha çok Türkiye'den gelenlerin satıldı ı gözlemlenir.

Bu türkünün Kıbrıs a zı özelliklerini vermesi bakımından da dikkate de er örnekler içerdi ini söyleyebiliriz.

kinci dizede “ ekerbadem” olması gereken sözcü ün “b” ünsüzü sertle erek “p” harfine dönü mü tür. Üçüncü dizede “istemem” sözcü ünün “t” ünsüzü yumu ayarak “d” sesine dönü mü tür.

kinci dörtlü ün ilk dizesindeki “Gara” k-g de i mesi yer almı , “tavug” sözcü ündeki “k” sesininde “g”ye dönü tü ü görülür. Aynı dörtlü ün “Gız” sözcü ündeki “K” harfinin “g” ye, “tavuk” sözcü ündeki “k”nin yine “g” sesine dönü mesine tanık olunur. “severken” sözcü ünde yer alan” kan” eki ise Türkiye Türkçesinde her zaman” –ken” olarak eklenen bu ekin Kıbrıs’ta “-kan” olarak daima kurala aykırı eklendi i görülür. “– kan” ekinin Kıbrıs’ta kimi zaman –kana olarak söylendi i de görülür.

kinci dörtlü ün son dizesindeki “tıg” sözcüklerideki “k” seslerinin de yumu ayıp “g” ye döndükleri açıkça görülmektedir. “sdemem” ve “ Yanagdan” sözcüklerde de “t” ve “k” sesleri yumu ayıp “d” ve “g” olmaktadır.

Hısrın Altı Posdan

Hısrın altı posdan
Yıkılsın Arabisdan
Arabisdan kızları
Ne don geyer ne fisdan

Hısrın altı pınar
Elimi goysam do ar
Tez buldum tez ayrıldım
Yüre im ona yanar

Hısrın altı sini
Altında yasemini
Ara yerde engel var
Ne seni gor ne beni

Kaynak ki i: Gülsün Vasıf' den derleyen Mahmut slâmo lu
Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol
Kaynak kitap: *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, Lefko a 1979.*
Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Üç dörtlükten olu an bu mani-türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a

-----c
-----c
-----d
-----c

-----e
-----e
-----f
-----e

tarzında düzenlenmi ve 7’li hece ile olu turulmu tur.

Bu türkünün konusu a k ve ayrılıktır.

Bu türküde öne çıkan motiflerden birisi hisar motifidir. Bilindi i gibi adanın ba kenti Lefko a ve Ma usa kentleri hisarlarla çevrili yerle im bölgeleridir. Eski yıllarda halk ak amleyin kapıları kapanan bu hisarlar içerisinde ya amaktaydı. Özellikle Lefko a gibi büyük bir kentin kapıları gece kapanır ancak ertesi gün afakla beraber açılırdı. Kentin üç ana kapısı “Girne,Baf,Ma usa” kapıları dı nda sadece Müslüman Türk mezarlıkları bulunmaktaydı. O dönemlerde hisar altlarının “Cirit sahası, bostan, hayvan pazarı v.b” i ler için de erlendirildi i görülürdü.

Bu hisarlarda bulunan burçlar üzerinde Türk döneminde devriye gezen Yeniçeriler bulundu u ve tan a arıncaya kadar “Ye dir Allah ye ” biçiminde na ra atarak birbirlerine tekmil verdikleri eskiye ait anlatılan hatırlar arasındadır.

Bu türküde “Hisarın altında bostan hatta pınar bulundu u” anlatılmaktadır.

Türküde Araplara de inen dizeler yine ilgi çekici niteliktedir. Bu dizeler, bizlerde çok eyler ça rı tırmaktadır. Arapların slâmiyeti yaymak amacıyla ta 7,8’yy beri adaya akınlar düzenledikleri bilinmektedir. Hatta günümüzde Güney Kıbrıs’ta kalan ve Mekke ile Medine’den sonra slâmın üçüncü kutsal mabedi kabul edilen Hala Sultan Tekkesi’nde gömülü olan peygamberimizin süt teyzesi de adaya yapılan bu tür akınlar esnasında ehit dü mü ve oraya defnedilmi tir. Türbesi ve camii ile tekke Osmanlı Türkleri döneminde yaptırılmı ve bu kutsal ibadet yeri varlı mı sürdürmü ve sürdürmektedir. Girne da larında bulunan St.Hilarion(101 evler) ,Buffavento, Kantara gibi kaleler de 13.yylerde bu Arap akınlarına kar ı in a edilen kalelerdir.

Bundan 80-90 yıl öncelerine kadar uzanan zaman dilimi içerisinde bir kısım Müslüman Türk ailelerinin kızlarını Araplara gelin olarak ba lık parasına sattıkları bilinen acı gerçeklerdendir.

Bunun yanında eski yıllarda Larnaka kentinin adeta bir konsolosluklar kenti olması nedeniyle birçok Arap ülkesinden gemilerle bu kente gelindi i alı -veri yapıldı ı da hatırlardadır. Hatta Larnaka’nın ileri gelen bazı ailelerinin damarlarında Arap kanı dola tı ı da söylenebilir.

Tüm bu örneklerde görülebilece i gibi türküde adı geçen Arabistan sözcükleri pek de bo una yer almamı tır diyebiliriz.

Bu mani türküde de Kıbrıs a zına has özellikler göze çarpmaktadır. Bostan sözcü ü “posdan” biçiminde söylenerek sözcükte yumu ak b sesinin sertle erek p’ye dönü mesi olayı vardır. Ayrıca t sesi de yumu ayıp d’ye dönü mü tür. Aynı farklıla ma “Arabisdan” ve “Fisdan” sözcüklerinde de yer alır. “Gor” sözcü ü burada “koyar” sözcü ü yerinde kullanılır ayrıca “goysam” sözcü ünde ilk ses olan “k”nin yumu ayıp “g”ye dönü tü ü, “do ar”da nazal harfinin yer aldı ı gözlemlenir.

ki Civan Gagmı Oyuna

ki civan gagmı oyuna (aman)
Ben da mail oldum boyuna (aman)
Venedig aynası hürmüs incisi³⁷
Ayın ye yisi sevda delisi

Benim olası ba a galası

Benim ü yarım var üçü da güzel
Biriynan sarılsam ikisi küser
Venedig aynası hürmüs incisi
Ayın ye yisi sevda delisi

Benim olası ba a galası

Kaynak ki i: efika Kara Hüseyin'den derleyen Mahmut slâmo lu
Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol
Kaynak kitap: *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, Lefko a 1979.*
Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

³⁷ Serçe yumurtası büyüklü ünde inci. Burada geçen “Hürmüs ncisi” deyi i Osmanlıcadaki “Dürr-ü ahvar” anlamındadır. Kısacası iri ve çok makbul inci demektir.

Yorum-inceleme-de erlendirme

ki dörtlük ve tek dize iki nakarattan meydana gelen bu türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a

----- c (Nakarar)

-----d
-----d
-----b
-----b

----- c (Nakarar)

tarzında düzenlenmi tir; bentlerdeki dizeler 10’lu ve 11’li , nakarar ise 10’lu hece ile olu turulmu tur.

Bu türküde farklı bir a k öyküsü kar ımaza çıkmaktadır öyle ki birden fazla sevgilisi olan bir delikanlının deyi leri a ırlık kazanmaktadır. Bir ba ka deyi le hovarda ruhlu apkın bir gencin a k serüveni anlatılmaktadır. Bu türkü sıklıkla d nlerde sylenegelmi tir.

Öte yandan türküde geçen ‘‘Venedik aynası’’ ile ilgili u yorum yapılagelmektedir. Kıbrıs Osmanlılardan önce bir talyan adasıydı. Venedik aynası Osmanlı asillerinin evlerine de girmi ti. Kıbrıslı varlıklı ailelerde Venedik Kartallı aynalara bolca rastlanmaktaydı. Venedikliden Kıbrıs’ı alan Türklerin bir kısım ileri gelenlerinin Venedik soylu ailelerinin kızlarına nikâh kıyıp evlendikleri bilinen gerçekler arasındadır. Ada Türkler tarafından alındı ı zaman Venediklilerin bir kısmı burada kalmı ve din de i tirerek ya amlarını srdrm lerdir.

Kıbrıs'ın ünlü Türk ailesi Bodamyalızadeler buna örnek gösterilebilir. te türküde yer alan “Venedik aynası” sözleri tüm bunları ça rı tıran öğelerdendir.

Bu türkünün adında yer alan önemli ses de i ikli i “kalkmı ” olması gereken sözcü ün “gagmı ” olarak telâffuz edilmesidir. Kısaca bu sözcükte “k” sesleri “g” ye dönü mü sözcükteki “l” sessizi de kaybolmu tur. Birinci dörtlü ün ikinci dizesinde bulunan “de” ba lacının da “da” biçiminde olması bir yerli özelliktir. “Venedig” sözcü ünde de “k-g” de i mesi mevcuttur.

Türküde bunlardan ba ka sekiz sözcükte nazal “ ” olayı görülmektedir. Bu sesin Anadolu a ızlarında oldu u gibi Kıbrıs a zında da hâlen çokça kullanıldı ı söz konudur.

Kalem Tutan Eller (Padem Gözlüm)

Kalem tutan eller yazsın derdimi
Elimdeki sazın kırdım telini
Selâm edin (o) güzel badem gözlüme
Sevdasından oldum deli divane

Aradım aradım gezdim her yeri
Karpazdan Ma üsa'ya ordan Girne'yi
Padem gözlüm seni bulmadım yine
Lefko a'yı Lefke'yi goymadım geri

Zümrütköy'den Bostancı'ya bahçeler uzar
Padem gözlüm hasretin içimi yakar
Sana selâm gönderdim sazım teliyle
Aldı ın gün haber sal sabah yeliyle

Kaynak ki i: Bekir Kara

Do um tarihi ve yeri: 1945, Fasula (Ba rıkara)

Mesle i: Emekli ö retmen.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Mani-türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----b
-----c
-----d

-----e
-----e
-----f
-----e

-----i
-----i
-----t
-----t

tarzında düzenlenmi tir; bentlerdeki dizeler 11’lu ve 13’lü hece ile oluurulmu tur.

Türküde yöresel özellikler dikkat çeker. Sevdi i güzeli Kıbrıs’ın pek çok yerinde aradı ı halde bulamadı ı ifade edilmektedir. Bu türküde sevgilisini diyar diyar arayan ünlü ozanımız Karacao lan’dan esinlenme göze çarpmaktadır. Ancak Karacao lan’ın iir sanatı özelliklerinden bunda eser yok. Ne kafiye, ne de vezin maalesef ho de ildir.

Kıbrıs’ın muhtelif bölgelerinin isimleri yer almaktadır. Adanın bahçelerinden de söz edilmekte.

Bu türküde sadece bir sözcükte yerli özellik yer almaktadır. Sözcük “padem” sözcü üdür. Burada b/p de i imi bahis konusudur.

Merdöwenden Tıkır da Mıkır Enerkan

Merdöwenden tıkır da mıkır enerkan
Yazması boynuma dolanıyor severkan
Uyumu um buz gerdanı emerkan

Adma garip anam adma u da ların ardına
Kimseler yanmasın anam <yarım> yansın yoluma

Merdöwenden tıkır da mıkır enmedim
Seve seve anam yar goynuna girmedim
Cahil idim gıymetini bilmedim

Adma garip anam adma u da ların ardına
Kimseler yanmasın anam <yarım> yansın yoluma

Çekin gır atımı da nalband nallasın
Vur cellâd boynumu ganım <yere> damlasın
Söyleyin anneme gelsin a lasın

Adma garip anam adma u da ların ardına
Kimseler yanmasın anam <yarım> yansın yoluma

Kaynak ki i: Zehra brahim brahim'den derleyen Mahmut slâmo lu

Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol

Kaynak kitap: *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, Lefko a 1979.*

Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Üçer dizeli üç bent ile iki er dizeli üç nakarattan olu an bu türkünün kafiye örgüsü,

----- a

----- a

----- a

-----b (Nakarar)

-----c

----- d

----- d

----- d

-----b (Nakarar)

-----c

----- e

----- e

----- e

-----b (Nakarar)

-----c

tarzında düzenlenmi tir,bentler sırasıyla 12,13 ve 11’li hece ile kurulurken, nakarar ise 15’li ve 13’lü hece ile olu turulmu tur.

Öte yanda “Merdivenden inme” motifi bu deyi lerin lirik bir dü ün türküsü oldu u imajını yansıtmaktadır. Ancak dü ün, mutluluk yerine a kın dramını dillendirmektedir.

Türkünün sözlerinden mutlu ve huzurlu bir a k öyküsünü algılayamıyoruz. Sevgi var, fakat doyurucu de il; gençlik ve bilinçsizlik ça nda a kı doya doya ya ayamama ve arkasından sevgisine veya a kına kar ılık bulamama sonucus ya anan dram bu türküde gözler önüne serilmektedir. Bir ba ka deyi le gerçek a kı yakalayamayan veya o a ka ula amayan gençlerin acı sonu kar ımıza çıkmaktadır.

Türkünün sözleri arasında yer alan a a ıdaki sözcüklerde ses yumu ama olayları dikkat çeker: “Adma, , nalband, cellâd, ganım” sözlerinde t/d.

“ goynuma, gıymetini, gır ve ganım” sözlerinde “k” sert sessizi yumu ayarak “g” sesine dönü mü tür.

Türkünün adındaki “merdöven” sözcü ü Türkiye Türkçesindeki “Merdiven” sözcü ünden ba ka bir ey olmayıp Farsça “Nerduban” sözcü ünden gelme oldu u bilinmektedir.

Bu türküde de yerli a ız özellikleri oldukça fazladır. Türkçede ünlü uyumuna göre “inerken”, “severken”, “emerken”, olması gereken biçimleri Kıbrıs a zında farklıla arak “enerkan”, “severkan” ve “emerkan” biçimine girdikleri görülür.

Ayrıca “inmek” yerine “enmek” dendi i, ayrıca sözcük ba nda “i-e” de i ikli inin yer aldı ı dikkat çekmektedir.

Minarede Ezan Var

Minarede ezan var
Gız kö gü de gezen var
u Gıbrız'ın içinde
Yüreci mi ezen var

Yüzü mün da ı elmaz
Böyün gülümüz solmaz
Çifde dogdorlar gelse
Derdime çare bulmaz

Cebinde guru üzüm
Sevdi im iki gözüm
Senden ba ga seversam
Kör olsun iki gözüm

Elimde sarı kâhad
A larım sahad sahad
Ben seni sarmayınca
Olmaz yüre im rahad

Kaynak ki i: Hasan Paralı

Do um tarihi ve yeri: 17.7 1944 Baf, Yakacık(Ma unda) do umlu

Derleme tarihi: 30.1.2011

Derleme yeri:Güne köy

Mesle i:Ziraatçı

Yorum-inceleme-de erlendirme

Mani-türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a

-----c
-----c
-----d
-----c

-----e
-----e
-----f
-----e

-----g
-----g
-----h
-----g

tarzında düzenlenmi tir; dörtlükler 7'li hece ölçüsüyle düzenlenmi tir.

Eski yıllarda günümüzdeki lüks kâ it bahis konusu de ildi. Kâ it o yüzden sarıydı. Eskilerde dedelerimizin giysilerinde önde yemi cepleri olurdu. Kırdı çalı ırken açıkınca biraz atı tırırlardı. Sınava girecek çocukların da ceplerine kuru üzüm kondu u bilinmektedir.

Manilerde yer alan kimi sözcüklerde varlık belirtileri dikkat çeker. Son yıllarda inceltme i aretinin kalkması nedeniyle birçok gencin “kâ ıt” sözcü ünü maalesef ince söyleyemedi i gözlemlenir.

“Gız, kö gü de, Gıbrız’ın, guru, ba ga” gibi sözcüklerde yine k/g de i imi ilk bakı ta fark edilmektedir.

“Da ı,çifde dogdorlar, kâhad, sahad, rahad,” sözcüklerinde t/d de i imi görülür.

Türküde ayrıca “böyün” sözcü ünde de yerel söyleyi özelli i göze çarpar. Bu sözcük Türkiye Türkçesindeki “bugün” sözcü üdür.³⁸

³⁸ Merhum Nurullah Ataç, Kıbrıs Türkünün bu söyleyi özelli ini bilmi olsaydı ısrarla “böyün” demekten vazgeçerdi.

Minno

<Of of> Ay buluda giriyor
Gözüm yarı görmeyor
Söyleneceg derd deyil
Mevlâm sabır veriyor

Aman Minno Minno
Yaramazsı sen Minno

<Of of> çegmecemi çekemem
Tül den göyneg biçemem
Gasaba veran galsın
Ben gülüm den geçemem

Aman Minno Minno
Yaramazsı sen Minno

Kaynak ki i: Lokumcu ve kuru kahveci Mustafa Hasan Öz'den derleyen Mahmut slâmo lu

Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol

Kaynak kitap: *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, Lefko a 1979.*

Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Dörtlü iki bent ve iki dizeli iki nakarattan olu an bu mani-türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a

-----c (Nakarat)
-----c

-----d
-----d
-----e
-----d

-----c (Nakarat)
-----c

tarzında düzenlenmi tir;bentler ve makarar 7’li hece iledir.

Konusu sevda olan bu türkü Baf Kasabasına ait bir türküdür. Bir zamanlar Türklerin yo un olarak ya adıkları önemli kentlerimizden biri olan bu yerle im yeri günümüzde Güney Kıbrıs’ta kalmı tır. Eski yıllarda medresesi dahi bulunan önemli bir Türk yerle im yerle im yeri idi.

Adanın batısında yer alan ve bugün Güney Kıbrıs sınırları içerisinde bulunan Baf kenti önemli turistik merkezlerden biri sayılmaktadır. 1974 öncesinde Baf kentinde pek çok Türk ya amakta ve büyük mal varlı na sahip bulunmaktaydı. Hatta 60’lı yıllara kadar kentin çar ılarının $\frac{3}{4}$ Türk dükkânlarından olu maktaydı. Bu arada o dönemin e lence yeri addedilen sinemahaneler de Türklere aitti. Baf köylerine gelince takriben köylerin $\frac{3}{4}$ ü (simleri yabancı olmasına ra men) Türk köylerinden olu maktaydı.

Kısacası Baf kasabası Türk yapısı kalesiyle, Türk eserleriyle ve yöredeki Türk köyleriyle büyük bir Türk varlığı oluşturmaktaydı. Bu türküleri derlediğimiz ki i merhum Mustafa Hasan Öz bu kentin tanınmış şairlerindendi.

Anadolu türkülerinde “Ben yarime ipek küynek alayım” biçimindeki dize Kıbrıs’takinin aynısıdır. “Tül den göy neg” sözleri bizlere çok şeyleri öğretmektedir. Kıbrıs’ta eski yıllarda ipekçilik çok ileri bir safhadaydı. Buradaki “tül” sözcüğü ince ipekten yapılmış kumaşın anlamına gelmektedir. Ayrıca “gömlek” sözcüğü de Anadolu’nun kimi yörelerinde olduğu gibi “Küynek” veya “Göynek” biçimindedir.

Günümüzde Lefkoşa’da en güzel “Egmeğ gadayifi” yapıp satan bir efendinin adının “Minno” olduğu bilinmektedir.

Burda da yine yerli ağız özelliklerinden olan sert sessizlerin yumuşaması olayına örnekler vardır.

Birinci dördlükte “görmüyor” sözcüğü “görmeyor” biçiminde eski eklini korumaktadır. Aynı dördlükteki üçüncü dizide “söyleneceğ” sözcüğünün son k sesinin yumuşaması olarak g’ye dönüşümü görülmektedir.

İkinci dördlükteki “çegmecemi, göy neg, Gasaba, galsın” sözcüklerinde de “k” seslerinin yumuşaması gözlemlenir.

Nakaratta geçen “yaramazsı” sözcüğünün son sesi de nazaldır.

Münüsem

Karpuzu kesdim gan gibice
Münüsemın dudagları bal gibice

Yar aman aman Münüsem aman
Yar aman aman bir tanem aman

Ate aldı de irmenin dilleri
Yagdı beni Münüsemın gözleri

Yar aman aman Münüsem aman
Yar aman aman bir tanem aman

Yumurtalar gaynayıyor tavada
Münüsemın ağı fikri havada <ayakları havada>

Yar aman aman Münüsem aman
Yar aman aman bir tanem aman

Kaynak ki i: Mustafa Hasan Öz'den derleyen Mahmut slâmo lu
Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol
Kaynak kitap: *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, Lefko a 1979.*
Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

Yorum-inceleme-de erlendirme

ki dizeli üç bent ve üç nakarattan olu an bu türkünün kafiye örgüsü,

-----a

-----a

----- b (Nakarat)

----- b

-----c

-----c

----- b (Nakarat)

----- b

-----d

-----d

----- b (Nakarat)

----- b

tarzında düzenlenmi tir. İlk bendin birinci dizesi 9’lu, ikinci dizesi 12’li olup ondan sonra gelen dizeler düzenli olarak 11’li hece iledir. Nakaratlar ise 10’lu hece ile olu turulmu tur.

Türkünün kahramanı olan Münüse aslen Lârnakalı, hafif me rep bir kadındır. Bu hanımın Lârnakalı oldu u Beyarmudu’lu gözleri görmeyen Eyyup Mulla Osman’dan ö renilmi tir. Bir dizenin a ırı açık olması “Münüsemin ayakları havada” nedeniyle türküyü derleyen de erli ara tırmacı Sayın slâmo lu metin üzerinde küçük bir düzeltme yapma gere i duymu ve bu dizeyi “Münüsemin akli fikri havada” biçiminde kitabına almı tir.³⁹

³⁹ Münüsemin aklı fikri havada.

Bu türküde dikkati çeken bir ba ka özellik de nakaratların anlamsızlı ıdır. Bu bölümler ahengi yaratmak için kullanılmı tır, anlam yönü hiç gözetilmemi tir.

“Münüse” sözcü ü “Munise” sözcü ünün az de i ikli e u ramı biçiminden ba ka bir ey de ildir. “Munis” yava , sakın, yumu ak huylu anlamlarına gelmektedir. “Munise” ise bu sözün di il biçimidir.

Gül Emekçi isimli arkıcı” Münüse” ismini 2009 yılındaki albümüne koymu ve türküyü Yunancaya da çevirmi tir.

Kıbrıs a zı özelli i olarak k/g ses de i imini, “kan”, “dudak”, “yakdı”, “kaynamak”, “aklı” sözlerinin k’leri g’ye dönü mü tür.

Oynayın Oyna alım

Gördüm görmez olaydım
Gönül vermez olaydım
Bir verdim bi tutuldum
Ke ke sevmez olaydım

Oynayı oyna alım
Tenhada bulu alım
Sen söyle ben diyneyim
Gonu ub a na alım

Bahçende nar olaydım
Da lara gar olaydım
Ben kimseyi istemem/Benim sevdi im sensi
Tek sa a yar olaydım

Oynayı oyna alım
Tenhada bulu alım
Sen söyle ben diyneyim
Gonu ub a na alım

Vuruldum bi bıçakla
Yıkıldım on nacakla
Son nefesimde olsun
Yar gel beni gucakla

Oynayı oyna alım
Tenhada bulu alım
Sen söyle ben diyneyim
Gonu ub a na alım

Kaynak ki i:Bekir Kara
Do um tarihi ve yeri:13 Temmuz 1945
Derleme tarihi: 12 Ocak 2008
Derleme yeri:Güzelyurt
Mesle i:Emekli ö retmen

Yorum-inceleme-de erlendirme

Üç dörtlük ve dört dizeli üç nakarattan olu an bu türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a

-----c (Nakarar)
-----c
-----d
-----c

-----e
-----e
-----f
-----e

-----c (Nakarar)
-----c
-----d
-----c

-----g
-----g
-----i
-----g

-----c (Nakarar)
-----c
-----d
-----c

tarzında düzenlenmi tir; dizeler ve nakararlar 7'li hece ile olu turulmu tur.

Yukarıda verilen örnekler de mani örnekleri olup anonimdirler. A k türküsü içerikli olan bu türküde sevgilisine kavu amayan ve bıçak(nacak)darbesiyle ölen bir â 1 ın duyguları dile gelmektedir. Söz geli i Anadolu yöresinde “balta” kar ılı ı yöresinde “balta” kar ılı ı kullanılan “nacak” sözünün Kıbrıs a zında “iri bıçak veya kama” yerine kullanıldı ı söylenebilir.

Bu eserde yerli ve yöresel söyleyi ler dikkat çekmektedir.Özellikle yerel söyleyi te geçen “diynemek” ve “a namak” sözcükleri Türkiye Türkçesinden oldukça farklı sayılabilir. Nakaratlarda geçen bu söyleyi öyledir: “Sen söyle ben diyeyim”, “Gonu ub a na alım”. Bunlardan ba ka türküde “bi ”, “oynayı ”, “sa a” sözcüklerinde nazal sesleri dikkati çekmektedir. Öte yandan “gar, “gucakla”, “gonu ub” sözlerinde k/g de i imi de söz konusudur.

Portokal Atı alım

Portokal atı alım
Beraber kapı alım
Sen ondan gel ben bundan
Gıbrız'da bulu alım

Gıbrız'ın meyvasını
Güzellerin hasını
O gız/Gıbrız benim/bizim olacak
Ben gördüm rüyasını

Portokal soyulur mu
Dadına doyulur mu
Bir kereciğ sarmaynan
Gollarım yorulur mu

Portokalın irisi
Evde yogdur birisi
Gel yarım sarılalım
Getirsinler polisi

Kaynak ki i: Anonim

Yorum-inceleme-de erlendirme

Mani-türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a

-----c
-----c
-----g
-----c

-----d
-----d
-----e
-----d

-----f
-----f
-----g
-----f

tarzında düzenlenmi tir; 7’li hece ölçüsüyle olu turulmu tur.

Son manide yer alan “Getirsinler polisi” dizesi çok enteresan. Polis suç üstü yakaladı ı erke i, birlikte oldu u kadını almaya mecbur etmekteydi. Kısacası onların nikâhlanmaları gerekirdi.

Kuzey Kıbrıs'ta bilhassa Lefke ve Güzelyurt bölgeleri portakallarıyla ünlüdür. İngiltere'ye ihraç edilen narenciye arasında portakalın yeri önemlidir. Kıbrıs'ta portakal kabuğundan macun yapıldığı ve özellikle eski yıllarda konuklara ikram edildiği görülmekteydi. Hanımların hamamda yedikleri diğer yemekler arasında portakalın yeri de vardı. Mandarin ve portakal üzerine Rumcada da birçok türkü mevcuttur.

Bu yapıtta da yine "k" seslerinin g'ye dönüşümü gözlemlenir. Örnek, "Gıbrız'da, gız, kereciğ, gollarım, yogdur."

Yine bu türküde: "dadına" ve "yogdur" sözcüklerinde de t/d de i imi görülür. "Sarma ile" sözcüğünün de "sarmaynan" biçiminde yer alması öne çıkan özellikler arasındadır.

u Derenin Uzun u

u derenin uzun u
Gramadım gozunu
Sevdim Çerkez gızını
Çekemedim nazını

Aman döne yar döne döne
Gelin oldum gene

Derelerde gum gaya
Cemali be zer aya
Ben aglını itirdim
Günneri saya saya

Aman döne yar döne döne
Gelin oldum gene

Kaynak ki i: Lokumcu ve Kuru kahveci Mustafa Hasan Öz'den derleyen Mahmut slâmo lu

Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol

Kaynak kitap: *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, Lefko a 1979.*

Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

Yorum-inceleme-de erlendirme

ki dörtlük ve iki beyitlik nakarattan olu an mani-türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----b

-----c (Nakarar)
-----c

-----d
-----d
-----e
-----d

-----c(Nakarar)
-----c

tarzında düzenlenmi tir; dörtlükler 7'li hecelerden olu urken, nakararlar 9,6 hecelidir.

Konusu bir Çerkez güzeline olan a k içermektedir.

Bu türküde Kıbrıs'ta erkezlerin varlı nı dile getiren dizeler göze çarpar. Günümüzde güney Kıbrıs'ta kalan ve Fasur iftli i diye bilinen çiftli in yanında Çerkez mezarlı ı oldu u ya lılarca hatırlanmaktadır. Ayrıca Çerkez soyadını ta ıyan ailelerin de Limasol'dan kuzeye göç eden Türkler arasında mevcudiyetleri bilinmektedir. Büyük bir ihtimale göre bu ailelerin kökenleri ara trıldı ı zaman Çerkez soyundan geldikleri görülecektir. Bunun gibi Kıbrıs'ın ba ka yörelerinde de çok az sayıda da olsa Çerkez kökenli ailelerin varlı ı bilinmektedir.

Bu türkünün birinci ve ikinci kıtasında yer alan bazı sözcüklerde ses yumu ama olayları mevcuttur. “gıramadım, gozunu,gumgaya,aglıma” sözcüklerinde yine k sesi yerine g sesinin getirildi i a ikâdır. Kısacası yine yumu ama olayı yer almaktadır.

Ayrıca ikinci dörtlükte yitirdim sözcü ünde ses dü mesi olayı görülür. “Günleri” yerine de “günneri” biçiminde bir de i im söz konusudur. Gerileyici benze me yapılarak “l” sesi “n”ye dönü türülür.

“Cemali ” ve “be zer” sözcüklerinde “n” harflerinin nazal “ ” oldukları görülür.

Ya Muallim

Evimiz direg isder
Gemimiz küreg isder
Leymosun'dan yar sevmeg
Demirden yüreg isder

Ya Muallim ya Muallim
de oldug bir Muallim

Kaynak ki i: Mahmut slâmo lu

Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol

Kaynak kitap: *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, Lefko a 1979.*

Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Tek dörtlük ve iki dizeli tek nakarattan olu an mani-türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a

-----c (Nakarar)
-----c

tarzında düzenlenmi tir; dizeler 7’li, nakarar ise 8’li hece ile olu turulmu tur.

Türkü a k konusunu i lemektedir.

Bu türkünün makamıyla ve mani ilâveleriyle türkünün uzatıldı ı görülürdü. Bu türkü Leymosun yöresine ait bir türküdür. Eski dönemlerde bu kentin limanına kürekle hareket eden gemilerin u radı ını da dizeler arasında görmek olasıdır. Bu tip gemilerin arkalarının biçimine göre “Ayna kıçlı” ve “Karpuz kıçlı” olmak üzere isimleri vardı. Eski yıllarda kimi tavanların direklerle desteklendi i görülürdü. Nitekim ilk dize buna i aret etmektedir.

Muallim olmak eski yıllarda çok önemliydi. Hanımlar 14 ya ında  retmen olurlardı. rnek olarak Hacıbulgurlardan Hıfsiye Hanım, Kadriye Hanım gösterilebilir.

Bu türkü  retmenli in önemini irdeliyor ayrıca Kıbrıs’ta fedakârane hizmetleri bulunan  retmenler Kıbrıs’ta, Rumla makta olan kimi köylerin Rumla masını önlediler v.s. Köylerde  retmen eskiden köyün her eyiydi. Kimi milliyetçi  retmenler hayvan sırtında köyleri gezerek çocukları e itirlerdi.

“Direg, kreg, sevmeg, oldug” sözcüklerinin son sesleri olan “k” ler hep “g” sesine dönü m tür. Nakararın ikinci dizesindeki “i de” sözcü nde yer alan “t” sesi “d”ye dönü mektedir.

2. Gurbet Türküleri

Gidmem Anam Gidmem

Gidmem anam gidmem
Yollar uzaktır
Bu bize gurulmu (anam)
Böyük tuzaktır

Gidmem anam gidmem
Ben yol bilemem
Hasda olsam anacı ım
Sa a gelemem

Ana benim bunda
Abam garda ım
Evlenecek ya a (anacı ım)
Gelmedi ya ım

Gidmem anam gidmem
Budur huyumuz
Uzakda ya amaz anam
Bizim soyumuz

Ben napayım anam
Yaban gocayı
Var söndürme anacı ım
Bizim oca 1

Ben bundayım anam
Bunda galacam
Sevdi im buralı anam
Onu alacam

Kaynak ki i: Hasan Paralı

Do um tarihi ve yeri: 17.7 1944 Baf, Yakacık(Ma unda) do umlu

Derleme tarihi: 30.1.2011

Derleme yeri:Güne köy

Mesle i:Ziraatçı

Yorum-inceleme-de erlendirme

Üç dizeli dört bentten ve dört dizeli üç nakarattan olu an türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----b
-----c
-----b

-----d (Nakarat)
-----e
-----d
-----e

-----f
-----g
-----h
-----g

-----i (Nakarat)
-----j
-----k
-----j

-----l
-----k
-----m
-----k

-----n (Nakarat)
-----o
-----ö
-----o

tarzında düzenlenmi tir;dizeler 5'li ve 6'li nakaratlar 5'li 6'li ve 7'li hece ile
olu turulmu tur.

Türkü Baf yöresine ait bir türküdür. Bu türkü anasına kar ı bir tür ba kaldırı türküsidür.

Bu türküde kızın anasına kar ı çıkararak gurbete gitmek istemeyi i dile getirilmektedir. Ayrıca son dörtlükteki dizelerde görülebilece i gibi kızın sevgilisi yine kendi köyünde bulunmaktadır. Bu nedenlerden ötürü de anasının onu evererek uza a göndermesine kar ı direndi i görülür.

Türküde nazal harfine örnek olan sadece “sa ” sözcü üdür.

“gidmem, gurulmu , büyük, hasda, uzakda, garda ım, gocayı, galacam” sözcüklerinde de “t” ve “k” sesszilerinin yumu adı ı açıktır.

Vaporum Ü Borulu

Vaporum ü borulu
Çıgma yola yorulu
E er hasda olursa
Dagdoru ben olurum

Geminin dire ine
El vurdum küre ine
Sevda nedir bilmezdim
Sen goydu yüre ime

Gemici ba ı mısı
Cevahir da ı⁴⁰ mısı
Sa a bir mendil versem
Cebi de/goynu da da ır mısı

Ah gemici gemici
Nerden aldı pirinci
Gemiciler içinde
Seni se dim birinci

Gemideyim gemide
Aya ım yemenide
Alma beni gurracı/ alacaysa al beni
Sevgilim var geride

Gemi gelir yana ır
çi dolu çama ır
Yarım gemiden çıgmı
Gören gözler gama ır

Kaynak ki i: Zehra brahim brahim(Leymosun-Limasol)'lu 'den derleyen Mahmut slâmo lu

Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol

Kaynak kitap: *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, Lefko a 1979.*

Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

⁴⁰ Cevahir da ı: Kıymetli ta .

Yorum-inceleme-de erlendirme

Dört dizeli 6 bentten olu an mani-türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----t

-----c
-----c
-----d
-----c

-----e
-----e
-----f
-----e

-----h
-----h
-----i
-----h

-----j
-----j
-----k
-----j

-----l
-----l
-----n
-----l

tarzında düzenlenmi tir;dizeler 7'li hece ile olu turulmu tur.

Maniden türkü türünde olan bu yapıtın gerek sözleri gerekse uyakları ve ölçüsü fevkalâde düzenlidir.

Bu türkünün bir Leymosun türküsü oldu u sözlerinden de anla ılmaktadır. Leymosun bir deniz kentidir. Vapur, gemi, gemici terimleri bölgenin yaygın terimleri arasında yer almaktaydı. Türküde gemicileri öven dizeler mevcuttur. Gurracı

sözcü ü de son derece ilginçtir. Hatta Limasol'da “Gurrallar” adında kalabalık bir aile vardır. Halen Girne'de ya amaktadırlar.

Eskiden Adanın en i lek iki limanı Leymosun(Limasol) ve Larnaka limanlarıydı. Ma usa kentindeki liman sonradan önem kazanmı tır.

“Yemeni” günümüzde unutulmuş veya bilinmeyen ve bir tür ayakkabı için kullanılan bir terimdir. Günümüzde sadece “çember”e yemeni denmektedir.

Adada pirinç yeti memekte ve ithal edilmektedir. Bundan dolayıdır ki dizede “Nerden aldı pirinci” sözleri görülmektedir. unu da belirtmekte yarar vardır. Eski yıllarda pirinç lüks sayılmaktaydı. Eski yıllarda daha çok bulgur tüketilirdi.

Günümüzde “Sıla Dört” grubu modern folk müzik tarzındaki eserlerinde bu manilerimizi kullanmaktadırlar.

Mani-türkünün dil özellikleri öyledir, çı ma, dogdoru , goydu , çı mı , sözcüklerinde ki “k” seslerinin yumu ayarak “g” dönü tükleri görülür. Yorulu , olursa , dogdoru , goydu , mısı , sa a, cebi de, goynu da, aldı ,alacaysa , sözcüklerinde nazal seslerinin yer aldı ı gözlemlenir.

Birinci dörtlü ün son dizesindeki “Dogdorun ben olurum” sözlerindeki anlam udur: “A ık oldukları için bu a kın devası ancak sevgilidir”.

“da ır” sözcü ünde t/d de i imi vardır.

“se dim” sözcü ünde iki sesin birden de i ikli e u radı ı görülür. Bu sesler “ç” ve “t” sesleridir.

“alacaysa ” sözcü ünde de “k” sesinin “y” sesine dönüşmesi olayı yer almaktadır.

3. Anlatı Türküleri

3. 1. Aile Türküleri

hdiyara Dö eg Yazdım

hdiyara dö eg yazdım gül gibi
<Sabahdan> gagdım altına bagdım da
göl gibi

hdiyarın gargollâda yan yatı ı
On ya ında camıza benzer <da> bakı ı

Kaynak ki i: Hasan Nevzat'den derleyen Mahmut slâmo lu

Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol

Kaynak kitap: *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, Lefko a 1979.*

Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

Yorum-inceleme-de erlendirme

ki dizeden olu an iki bentli bu türkünün kafiy e örgüsü,

-----a

-----a

-----b

-----b

tarzında düzenlenmi olup; dizeler 11’li ve 12’li hece ile oluurulmu tur.

Girne yöresinde yaygın olan bu türkünün öyküsü öyle: Bir ya lı adam sürekli yata mı kirletmektedir. Onun bu gamsız ve gev ek tutumu çevresinde alay konusu olur. Ayrıca bu ihtiyarın yataktaki görünümü de bir ba ka alaylı söyleyi i beraberinde getirir. Halk arasındaki böylesi komik unsurlar veya tipler zaman zaman türkülerimize konu olmakla kalmamı , ayrı bir e lence ortamı da yaratılmı tır.

Bu türkünün Kıbrıs halk a zından ilginç söz varlıklarını da içerdi ini söyleyebiliriz. Söz geli i “yazmak” eylemi. Bu söz “sermek, yaymak” anlamında olup bugün Ada’da kullanımı pek söz konusu de ildir. Ayrıca “gargollâ” ve” camız” sözü de buna benzer.

Bu türküde bolca ses de i iklikleri göze çarpmaktadır. Türkünün ba lı nda yer alan “ihdiyar” sözcü ündeki “t”nin “d” sesine, “dö ek” sözcü ündeki “k”nin yumu ayarak “g” sesine dönü mesi olayı görülür.

“Sabahdan” , “gagdım” , “bagdım” sözcüklerindeki sırasıyla “t”, “k,k,k” seslerinin yumu adı ı dikkati çekmektedir.

“Karyola” sözcü ünün hayli de i ikli e u radı ı ve k-g de i mesi yanında, “l” sesinin de geminasyon olayıyla çift “ll”ye dönü mesi gözlemlenir. Ayrıca son dizedeki “be zer” sözcü ünde yine nazal olayı dikkat çekicidir.

Birinci dizede geçen “yazdım” sözcü ünün de “yaymak” anlamından geldi i ve “yazı” sözcü ünün Türkçede “düz alan”, “ova” anlamında oldu u bilinmektedir. Kısacası Kıbrıs’ta ya ayan bu deyi çok eskilere dayanmaktadır.

Sakallım⁴¹

Sakalı yolmag isder
Bembeyaz göyneg isder
Sakalından utanmaz
Onbe inde gız isder

Aman aman sakallım canım sakallım
u uzun gecelerde nasıl yatalım

Ben varamam sakallıya
Baca ı alvarlıya
u canım gurban olsun
Mis tüten deliganrıya

Aman aman sakallım canım sakallım
u uzun gecelerde nasıl yatalım

Kaynak ki i: Hasan Nevzat'den derleyen Mahmut slâmo lu

Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol

Kaynak kitap: *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, Lefko a 1979.*

Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

⁴¹ Bu varyant ile ilgili geni de erlendirme, tezimizin üçüncü bölümünde yer almaktadır. Bak. s. 320.

Yorum-inceleme-de erlendirme

ki dörtlü bent ve iki dizeli iki nakarattan olu an bu türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a

-----c (Nakarat)
-----c

-----e
-----e
-----d
-----e

-----c (Nakarat)
-----c

tarzında düzenlenmi tir; bentleri olu turan dizeler 7 'li, nakarat ise 12 'li hece ile kurulmu tur.

Bu türkünün öyküsü, evlenmek isteyen sakallı, ya lı bir adamın kendinden bir hayli kk, onbe ya nda kız istemesi üzerine kurulmu tur. kinci kıtada kızın a zından söylenmi olan dizeler, sosyal bir ele tiri niteli ini de ta ımaktadır. Evlenme, sosyal hayatın temel gelene idir. Bu türküde sosyal ele tiri,evlenme gelene inin sa duyulu ve sa lıklı bir düzen üzerine kurulmaması üzerinde olmaktadır.

Öte yanda bu türkünün o dönemin sosyal yapısı hakkında tarihî değer taşıyan etnolojik bilgiler verdiğini de söyleyebiliriz. Türküde yaşlıların ulusal giysiler giydikleri söz konusudur. Söylenmemesine rağmen gençlerin daha Avrupaî giysiler içinde oldukları da anlaşılmaktadır.

Bu türküde yer alan “göyNEG” sözcüğü Anadolu’da “küyNEK” olarak geçen, gömlek anlamındaki sözcüktür.

Bu türkünün sözleri arasında yine bolca ses yumuşamasına rastlanmaktadır. “Yolmag, isder, gız, gurban, deliganniya” sözcüklerinde bu sessiz yumuşamalarına veya k/g, t/d, n/l ses değişimlerine tanık olmaktayız.

Sarmusag Ba lı mam

Sarmusag⁴² ba lı imam
Nikâhımı ver ba a bir tamam
mam eli den el aman
Sofda gılıglı imam

Kaynak ki i: Mehmet Refik Kâtipzade'den derleyen Mahmut slâmo lu

Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol

Kaynak kitap: *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, Lefko a 1979.*

Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

⁴² Kıbrıslılar sarımsağı sadece humusta, imambayıldıda, çakısdezde, pastırmada ve pancar salatasında kullanılır.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Tek dörtlükten olu an mani-türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a

tarzında düzenlenmi tir; dizelerdeki hece sayısı 7’li,8’li ve 10’lu olarak kar ımaza çıkmaktadır.

Konusu, kadının kocasına kar ı antipatisi öne çıkan bir Girne yöresi türküsüdür.

Kıbrıs’ta nikâh kıyılırken kız tarafına ödenmek üzere belli bir para üzerinde de anla ma yapılmaktaydı. Kız tarafına a ırlık adı altında ödenen bu miktar, Anadolu’daki gibi ba lık parası olmayıp kızın, yeni yuvanın ihtiyaçlarını tamamlayabilmesi amacına yönelikti. “Nikâh” adı altında geçen miktar ise bo anma halinde kıza verilecek olan parayı ifade ederdi.

Bundan 50-60 yıl öncelerine kadar 20-30 Kıbrıs Lirası a ırlık ve 20-30 lira nikâh parası verildi i görülmekteydi. Yani aileler izdivaca karar verirken 20 lira a ırlık, 20 lira da nikâh deyip karara ba larlardı.

Türküde imamın be enilmedi i ve kızın ondan ayrılmak istedi i a ırlık kazanmaktadır.

Bu türküde de birkaç yerde Kıbrıs a zı özelli i dikkat çekmektedir. Sarımsak sözcünün “sarmusag” olması yanında “gılıglı” sözünde k/g de i imi ile “ba a, eli den” sözlerinde nazal “ ” sesi belirgindir.

3. 2. Yöre Türküleri

Bir Sen Söyle Bir Da Ben

Bir sen söyle bir da ben
ekerisa bal da ben
Has bahcanın gülünden
Bir sen tütün bir da ben

Ba a deller Gülizar
Herke dengini arar
Gurdalama derdimi
Söyleyeceg çoğ ey var

Ay dovar eleg gibi
Savrulur keleg gibi
Madem mani bilmessi
Ne öre köpeg gibi

Ba olur bosdan olur
Güzeller yaman olur
Ben derdimi annadsam
Bir uzun desdan olur

Kemanemin telinden
Kimse bilmez halimden
Havada ahin olsa
Gurtulama elimden

Kemaneci i lenir
Taba ı gümü lenir
Çulsuza de er verme
Gün ge digca di lenir

Garamfil demedinan
Söyleyin nebedinan
Beni yardan ayıran
Dilensin sepedinan

Testisi omuzunda
Gözüm kövlü gızında
Dü ünümüz olacag
Ayın on dokuzunda

Endim dere beglerim
Vay benim emeglerim
Yalınız yata yata
Çürüdü kemiglerim

Elmayı atan bilir
efdali satan bilir
Bekârlı ın halinden
Yalınız yatan bilir

De iz dalgasız olmaz
Kapu halkasız olmaz
Ben müfdüye danı dım
Gızlar gocasız olmaz

Lefge'nin hurmasına
Gül doldurdum tasına
Ben o gızı alacam
Söz verdim bubasına

Kaynak ki i: Hasan Paralı

Do um tarihi ve yeri: 17.7 1944 Baf, Yakacık(Ma unda) do umlu

Derleme tarihi: 30.1.2011

Derleme yeri:Güne köy

Mesle i:Ziraatçı

Yorum-inceleme-de erlendirme

Mani-türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a

-----c
-----c
-----d
-----c

-----e
-----e
-----f
-----e

-----g
-----g
-----h
-----g

-----l
-----l
-----j
-----l

-----k
-----k
-----l
-----k

-----m
-----m
-----n
-----m

-----o
-----o
-----p
-----o

-----r
-----r
-----s
-----r

-----t
-----t
-----u
-----t

-----ü

-----v
-----v
-----y
-----v

tarzında düzenlenmi tir, dörtlüklerin hece ölçüsü 7’lidir.

Manilerin her birinde de i ik konular i lenmektedir. Maniler arasında son manide hurmasıyla ünlü Lefke kasabası görülmekte. Kıbrıs’ta Türk hanımların macunluk hurmadan, macun yaparak konuklarına sundukları bilinir. Takriben 30 küsur meyveden macun yapıldı ı saptanmı tır.

Bu türkünün ilginç dizeleri arasında yer alan “Kemaneci i lenir, taba ı gümü lenir” sözlerinde eski bir gelene in mevcudiyeti gözlemlenir. Eski yıllarda keman çalan ustaların yanlarında bir tabak bulunur ve halk bu taba a para atardı. Bu para atma olayına “Gümü leme” adı verilirdi. O dönemlerde madeni paralar vardı. Özellikle ngiliz döneminde gümü paralar ilin, çifte ilin ve be ilinler hayli de er ifade ederlerdi. O dönemlerde erkek gündelikleri bir ilindi. (Bir ilin dokuz kuru tu.) Kadın yevmiyeleri de altı kuru tu.

Türküde yer alan nazal sesleri unlardır, ekerisa , ba a, bilmessi , öre , olsa , gurtulma , de iz.

Herke sözcü ünde s/ de i ikli i yer alır.

“k” sessizinin yumu ama gösterdi i sözcükler ise öyledir. “Gurdalama, eleg, söyleyeceg, çoğ, keleg, köpeg, gurtulama , ge digca, garamfil, gızında, beglerim, emeglerim, kemiglerim, gızlar, gocasız, Lefge, gızı.

“T” seslerinin “d” sesine dönü tü ü örnek sözcükler ise öyledir,”bosdan, annadsam, desdan, nebedinan, demedinan, sepedinan, efdali, müfdüy, danı dım. Aynı türküde “baba” sözcü ünün “buba” biçiminde ve “köylü” sözcü ün de y/n de i imiyle “kövü” olarak de i ti i görülür.

Dillirga'dan Gece Geçtim

Dillirga'dan gece geçtim suyundan içtim
Badem gözlü bir yar gördüm kendimden geçtim

Lara lay la la li la li la lay
Lara lay la la li la li la lay
Lara lay la la li la li la
Lay la la li la li la
Lay la la li la li la lay

Dillirga'nın tepeleri denize bakar
Köy kızları saçlarına çiçekler dakar

Lara lay la la li la li la lay
Lara lay la la li la li la lay
Lara lay la la li la li la
Lay la la li la li la
Lay la la li la li la lay

Çileg üzüm diyarısın nazlı bir yarsın
Mavi dalgalar boyunca sen uzanırsın

Lara lay la la li la li la lay
Lara lay la la li la li la lay
Lara lay la la li la li la
Lay la la li la li la
Lay la la li la li la lay

Kaynak ki i:Anonim

Yorum-inceleme- de erlendirme

ki dizeli dört bent ve be dizeli üç nakarattan olu an türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a

-----Nakarat

-----b
-----b

-----Nakarat

-----c
-----c

-----Nakarat

-----b
-----b

tarzında düzenlenmi tir; uzun dizeler 13'lü, nakarat ise 10'lu hece ile olu turulmu tur.

Bu türkü, “güzelleme” tarzında olu an ve bölgenin do a güzelliklerini gözler önüne seren anonim bir eserdir. Biraz da oyun havası tarzında oldu u için “nakarat”lar ses taklidi tarzında kullanılmı tir.

Dillirga di er adıyla Erenköy günümüzde KKTC sınırları dı ında bulunan ilginç bir Kıbrıs Türk kantonudur. Oraya ula ım daha çok denizden yapılmaktadır. Arada Rum toprakları oldu undan karadan gitmek imkâmsızdır. Ye ilirmek veya di er adıyla “Limnidi” köyünün adeta bir devamı olan bu Türk kantonunda eski

Erenköy, Süleymaniye, Gündoğdu, Yağmurlan gibi eski Türk yerleşim bölgeleri vardır. Bu bölge, Kıbrıs Türk ulusal mücadelesinin adeta efsane yerlerinden biridir.

Millî mücadelemiz esnasında bu Türk kantonunun son derece önemli bir rolü olmuştur. Anavatanından gizlice gönderilen silâhlar, mühimmat kayıklarla bu sahil köylerimize ulaştırılır, oradan da mücahitlere dağıtılırdı. Hatta bu toprakları savunmak amacıyla yüzlerce üniversite öğrencisi Kıbrıslı Türk genci yüksek tahsillerini yarıda kesip buraya çıkmışlar ve binlerce Rum-Yunan saldırılarına cesurca karşı çıkıp bu toprakları savunmuşlardır. Bincelerce Rum-Yunan askerinin bu bir avuç insanı yok etmek üzere taarruza kalkması üzerine Türk jetleri 1964 harekâtı ve olayları içinde onları bombardıman etmek mecburiyetinde kalmıştı.

Erenköyde o yıllara ait bir “Türk Ehitliği” bulunmaktadır. Her yıl 9 Aralıkta bu ehitlikte anma töreni yapılmaktadır ve halk gemilerle bu törene katılmayı gelenek hâline getirmiştir.

Kıbrıs adasına özgü “kız” sözünde k/g ses değişimi söz konusudur.

Leymosun Türküsü

Hayde da Leymosun dedikleri
ekernan gaymagdır yedikleri
Hiç ağlımdan çıgmayıyor
Hayde da beyimin dedikleri

me <da> beyim i me arfo olursu
Sahad <da> be den sora benim olursu

Irmag ba dan ça layıyor
A ladma gelin a layıyor
Yüreci imi da layıyor
Huwardalar kapıda begleyiyor

me <da> beyim i me arfo olursu
Sahad <da> be den sora benim olursu

Kaynak ki i: Mehmet Refik Kâtipzade'den derleyen Mahmut slâmo lu
Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol
Kaynak kitap: *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, Lefko a 1979.*
Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Dörtlü iki bent ve iki dizeli iki nakarattan olu an mani-türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a

-----c (Nakarat)
-----c

-----d
-----d
-----d
-----d

-----c (Nakarat)
-----c

tarzında düzenlenmi tir; ilk iki dize 10'lu, üçüncü 8'li, dördüncü dize yine 10'ludur. Nakaratlar 11'li, ikinci dörtlük 8,9,9,10'lu hece ölçüsüyle düzenlenmi tir.

Türkünün günümüzde Güney Kıbrıs'ta kalan önemli kentlerimizden Leymosun'a (Limasol'a) ait bir türkü oldu u dizelerdeki sözcüklerden anla ılmaktadır.

Ada'da Limasol ve Baf yöresinde insanımız sütün kayma ını almıyordu bundan ötürü özellikle Baf yöresinin hellimi ve peyniri son derece ünlüdür. Limasol kenti eskilerde kayma ıyla ün yapmı tı. Bu kaymak süt çi ken alınan kaymak olmayıp (Mesarya'daki gibi de il) süt kaynatılarak üzerinde olu an kaymak olup tabaklara alınır ve öylece satılırdı. Bu kayma ın tatlılarda kullanıldı ı gibi üzerine eker konarak yendi i de görülürdü. te bu dizelerde kayma ın bu özellikleri anlatılmaktadır.

Eski yıllarda bugünkü gibi saatları ileri, geri alma diye bir ey bahis konusu de ildi. Nakaratların ikinci dizlerinde yer alan "Sahad<da> be den sora benim olursu "dendi ine bakılarak bu türkünün kı günlerinde yakılmı olması ihtimali kuvvetlidir.

Bu türküdeki en önemli a ız özellikleri unlardır: "çıgmıyor" yerine "çıgmayıyor", "ça lıyor" yerine "ça layıyor", "a lıyor" yerine "a layıyor", "bekliyor" yerine "begleyiyor" kullanılmaktadır. Kısacası bu sözcüklerde "ses türemesi" olayı mevcuttur. Ayrıca sert sessizlerin yumu adı ı görülür.

3. 3. Ayrılık Türküleri

Da da Keglig Avlarım

Da da keglig avlarım
Yüre imi da larım
Ben a gı a dü eli
Gece gündüz a larım

Su gelir akar gider
Yar ba a bakar gider
Neyleyim öyle yari
Yüre mi yakar gider

Garanfilin moruna
Ölüyorum yolu a
Allah canım almasın
Girmeyinca goynu a

Hıyar soydum mezeme
Sap goydum yelpazeme
Vasiyetim olsun sa a
Gelesi cenazeme

Kaynak ki i: Bekir Kara

Do um tarihi ve yeri: 1945, Fasula (Ba zıkara)⁴³

Mesle i: Emekli ö retmen.

⁴³ Günümüzde Rum bölgesinde bulunan eski bir Türk köyü.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Mani-türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a

-----c
-----c
-----c
-----c

-----d
-----d
-----e
-----d

-----f
-----f
-----g
-----f

tarzında düzenlenmi tir; dörtlükler 7'li hece ile olu turulmu tur.

Anonim olan bu türkünün öyküsünde eski yıllarda Kıbrıs'ta hurma dallarından yelpaze yapıldı ı anlatılmaktadır. Bu arada aynı malzemeyle zembil yapıldı ı ve yaygın bir kullanım alanı oldu u görülürdü. Hatta çiftçiler ekecekleri tohumları bu tür zembillere doldurup serperlerdi.

Yerli karanfillerin görünüşleri belki Avrupa'dakiler gibi gösterişli de illerdir
amma kokuları Ahmet Haşim'in "Karanfil"⁴⁴ şiirini anımsatır niteliktedir.

"keçli, ağaç, bahçe, yüreğimi, karanfilin, yolu ağaç, goynu ağaç, goydum, saç,
gelesi gibi sözcüklerde k/g de i imi ve nazal " " seslerinin bolluğu dikkat çeker.

⁴⁴ Yarın dudaktan getirilmi /Bir katre alevdir bu karanfil/Gönlüm açısından bunu bildi!/ Dü tükçe
vurulmuş gibi, yer yer /Kızgın kokusundan kelekler/Gönlüm ona pervane kesildi.

Garlı Da ın Ardı Düzdür

Garlı da ın⁴⁵ ardı düzdür
Geceler ba a gündüzdür
Yarım onda yalınızdır,
Bakar yollara yollara

Meclise imam guruldu
Yari yanıma getirdi
Gece guca ma yatırdım
Soru gollara gollara

Baña deller Ali-Kerim
Mezarımı gazı derin
Neymam/Ne imam gelsin ne müezzın.

Cenazemi kızlar gılsın⁴⁶

Ba a deller Ali Hoca
Mezarımı gazı uca
Neymam gelsin ne de hoca

Cenazemi kızlar gılsın.

Kaynak ki i: Tegiye Ta kıran

Do um tarihi ve yeri: 1929, Hirsofu

Derleme tarihi: 30 Temmuz 2006

Derleme yeri:Zümrütköy

Mesle i:Ev Hanımı

E itim Durumu: İkokul mezunu

Eseri ö rendi i ki i: Tegiye Ta kıran, Tegiye bu havayı babasından, babası da Çamlıköylü evki dayıdan ö renmi . En az yüz yıllık bir türkü olmalı.

⁴⁵ Karlı da Kıbrıs'taki Trodos Da ının adıdır. Türkler eski yıllarda Trodos'a "Karlıda " derlerdi. Trodos Adanın en yüksek da ıdır ve bu da a her yıl kar ya maktadır. Bu da silsilesi Limasol Kazasına ba lıdır. Etekleri Lefkeye kadar dayanmaktadır. Bu da lara ya an karlar yer altı sularının beslenmesine yardım eder. Yurtdı ndan pek çok turist çeken bu da larda kı ın kızak kayıldı ı da görölmektedir. Bu da lar ormanlarla kaplı olup Adanın ya ı almasına yardımcı olmaktadır.

⁴⁶ Konya yöresinde "Elinizden Elinizden- nce Çayır Biçilir Mi" adlı bir türkü söylendi i görölmektedir. Bu türkünün üçüncü dizesi ile yukarıdaki türkünün dördüncü dizesi çok benzemektedir. "Ezemeyinen ezemeyinen/ Yâr bulunmaz gezemeyinen(amma)/ Mezarımı kızlar kazsın/Gümü saplı kazmayınan(aman)" Bak. Turhan,Salih,Halk Müzi imizde Oyun ve Saz Havaları,Cilt IV, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı 1,Ankara 2007.S.130.

Yorum-inceleme- de erlendirme

Dört dizeli dört bentten olu an türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----a
-----b

-----c
-----d
-----e
-----b

-----f
-----f
-----f

-----k (Nakarat)

-----l
-----l
-----l

-----k (Nakarat)

tarzında düzenlenmiştir; “nakarat” son iki bendin dördüncü dizeleri olarak dü ünülmü tür; dizeler ve nakarat 8’li hece ile olu turulmu tur.

Sevgilisinden ayrı dü mü bir a 1 ın özlemi ön plandadır. Bu a 1 ın din adamlarına kar 1 da antipati ta ıdı 1 söylenebilir.

İginç bir türküdür. İlk iki kıtadaki son dizeler Karacaoğlan'dan esintiler getirir gibi. Cenaze namazını kızların kılmasını istemesi de son derece önemli. İmam ve müezzin istemiyor. Türkünün kahramanı olan Ali Hoca, mezarının kenarda olmasını vasiyet eder. Türküde imanı zayıf bir kişinin sözleri göze çarpmakta.

Türküde Kıbrıs a zının özellikleri hayli çoktur. Genellikle sözcük başındaki sert sessizlerin yumuşaklığı görülür. Ayrıca dizelerde yer alan kimi sözcüklerde nazal sesi de yerli a z özelliklerinin başında gelmektedir.

Sözcükler bunlardır. “Başta, soru, gazı” son sözcükte yine “k” sert sessizinin yumuşaklığı “g” ye dönüşümü görülür.

3. 4. Efsanevi Türkü

Receb'in Türküsü

Bugün günnerden efem bazardır bazar
Yan devir fesi i de mesin nazar
Bugün günnerden efem bazarertesı
Adlar üsdünde gezer Recebin fesi

Gara dinni kinni gâvur öldürdüñ beni
Ben bir gonce gül idim (üdüm) da soldurduñ beni

Bugün günnerden efem Salıdır Salı
Recebin fidan boyu yasemin dalı
Bugün günnerden efem Çar amba mıdır?
Receb eylendi gelsin da çar ıda mıdır?

Gara dinni kinni gâvur öldürdüñ beni
Ben bir gonce gül idim (üdüm) da soldurduñ beni

Bugün günnerden efem Per embe midir?
Receb eylendi gelsin da çe mede midir?
Bugün günnerden efem Cuma a mıdır?
Receb eylendi gelsin da camide midir?

Gara dinni kinni gâvur öldürdüñ beni
Ben bir gonce gül idim (üdüm) da soldurduñ beni

Kaynak ki i: Tegiye Ta kıran
Do um tarihi ve yeri: 1929, Hirsofu (Altıncık)
Derleme tarihi: 30 Temmuz 2006
Derleme yeri: Zümrütköy
Mesle i: Ev Hanımı
E itim Durumu: İkokul mezunu

Yorum-inceleme- de erlendirme

Türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----b

-----c (Nakarat)
-----c

-----d
-----d
-----e
-----e

-----c (Nakarat)
-----c

-----f
-----f
-----k
-----k

-----c (Nakarat)
-----c

tarzında düzenlenmi tir; dizeler 12’li, nakarat 13’lü hece ile olu turulmu tur.

Kuzey Kıbrıs’ta eski Hirsofulu⁴⁷ Tegiye Ta kıran’dan derlenen bu türkü tahminimize göre ba ka yörelerde varyantı olmayan, yerel bir deyi tir. Türküdeki “Gara dinni gâvur” tekrarı da bunun yerel olması ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Dizelerdeki söyleyi son derece güzel ve ustacadır.

⁴⁷ Kıbrıs’ın Güneyinde Baf kazasına ba lı Türk-Rum karma köy. Türkler bu köyde daha kalabalıktı,çiğçilik ve narenciyeyle geçimlerini sürdürürlerdi. 1974 Barı Harekatı’ndan sonra bu köylüler Güzelyurt’ta ba lı Zümrütköy’e yerle tiler.

Türkünün konusu Recep adlı bir kişinin ahsında olunan yitlik ve çekiciliktir.

Türkünün kahramanı olan Recep, aslında Kır bekçiliği yapan birisiydi. Kır bekçiliği eski yıllarda son derece önemli bir görev sayılmaktaydı. Bu görevi yapan kişilerin at üzerinde gezerek bölgeleri içerisinde gözcülük ve denetleme yaptıkları son yıllardaki terimiyle “koruculuk” görevini üstlendikleri söz konusuydu. Osmanlı döneminde olunan bu denetleme ve gözcülük kurumu İngiliz döneminde de devam etmiştir. Bu görevliler at üzerinde dolaylı olarak bölgenin asayişini sağlamaktaydılar. İkinci Dünya Savaşı'na kadar süregelen bu mesleğin ondan sonra kaldırıldığı görülmektedir.

Türkte ayrıca eski günlerin yaşınamından çizgiler yer almakta (fes dönemi)⁴⁸. At ile dolaylı olarak, çeşitli olaylar, cumaları camiye gitme olayları v.s. var.

Haftanın muhtelif gün adlarına yer verilmesi de ilginçtir. Tuz bekçisi. Kır bekçisi. Tuz çalan köylüleri engellerdi. Hatta tuz almasınlar diye tuz gölüne büyük abdestini yapmış ve bunun üzerine Rumlar onu pusuya düşürüp öldürdüler. Olay Hirsofu (Altıncık) köyünde geçer.

“Fesini, öldürdü, soldurdu” sözcüklerinde nazal sesleri yer alır. Ayrıca günler yerine “günner” dinli, kinli yerine de “dini” ve “kini” sözcüklerindeki ses benzeşimleri tipiktir.

⁴⁸ Kıbrıslı Türkler Atatürk devrimlerine kadar Türkiye'deki gibi giyinir, başlarına da fes veya sarık sararları. Atatürk devrimlerini anında uygulayan Kıbrıs Türkleri fes de külâhı da, kavu da, çarşafı ve peçeyi de Türkiye'ye gele zamanında çıkarıp modern giyisileri giymeye başladılar ve iftiharla belirtmeliyiz ki Kıbrıslılar Türkiye'deki gibi geriye dönüş yapmadan bu modern giyinmeyi sürdürüyorlar ve sürdürmektedirler. Kıbrıs'ta Tanrıya ölümler olsun türban olayına da rastlanmamaktadır. Eski tarz giyimler artık mazide kalmıştır.

“Pazarertesi” sözcü ü eski eklini korumaktadır. “Cuma” sözcü ü de ses türemesiyle “Cuma a” biçiminde yazılmı tır. Bir de “de”lerin “da”ya dönü mesi olayı öne çıkmaktadır. “eylendi” sözcü ü de “geçikti” anlamındadır.

Eski yüz yıllarda tüm dünyada tuza büyük önem verilmekteydi. Tuz üretimi yapılan göller(bölgeler) devlet güçlerince sıkı denetim altında bulunmaktaydı. Hatta tuzu korumak amacıyla ngiliz döneminde tuz yasınının dahi yürürlü e kondu u görülmektedir. Kıbrıs'ta tuz elde edilen göllerin en önemlilerden birisi Larnaka'da Hala Sultan Tekkesi yanındadır.⁴⁹

⁴⁹ Bu yasa adı “Tuz Yasası” olup Fası 88 olarak KKTC Anayasası'nda geçmektedir. Geni bilgi için bakınız <http://www.mahkemeler.net>.

3. 5. Bayram Türküleri

Remezan Türküsü

Remezan geldi gidiyor
Bizleri mahzun ediyor
Aysofyanın gandilleri
Sövündü bragdı gidiyor

Ye yi Cami direg isder
Söylemeye yüreg isder
Benim garnım togdur amma
Arkada ım büreg isder

Davulumun ardı gev eg
Pirelere yazdım dö eg
Arkada ımı sorarsa
ki gulaglı bir e eg

Yasemin açılardı
Kokusu saçılardı
Hurma dalına dizileydi
Benim a am sokunaydı

Neler oldu neler oldu
Polisde borular vurdu
Gorkarım Babudsalıg'da
Yangın oldu

Davulumun ardı ye il
Gag Ay eli pilâv bi ir
Benim garnım togdur amma
Arkada ımın garnını i ir

Kaynak ki i: Mahmut slâmo lu
Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 2010
Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Mani-türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a

-----c
-----c
-----d
-----c

-----e
-----e
-----f
-----e

-----g
-----g
-----h
-----g

-----i
-----i
-----j
-----i

-----k
-----k
-----l
-----k

tarzında düzenlenmi tir; kimi dizelerde vezin farklılık göstermekle beraber genellikle 8'li hece veznidir.

Kıbrıs'ta da tüm slâm aleminde oldu u gibi özellikle eski yıllarda oruç tutmak çok yaygındı. Hatta aleni oruç yiyenleri hapse attıkları ve ancak bayram sabahı salıverdikleri bilinen gerçeklerdendir. Yani oruca ve oruçluya saygı vardı. Ramazan ak amları ibadetler ve çe itli e lenceler yanında(Karagöz ve Hacivat, Ortaoyunu vb.) halkı davul-zurna e li inde sahura kaldırma gelene i de mevcuttu.

Eski yılların elektiriksiz sokaklarında birisinin elinde fener yolları aydınlattı ı, di er birisinin davulu çaldı ı ve üçüncü ki inin de zurna çaldı ı, bu arada çe itli ramazan manileri okudukları görülürdü. Bu ekibe geçtikleri yerlerde para, tatlı ve yiyecek verme adeti mevcuttu. te bu manilerde Kıbrıs'ın bu özelliklerini görebilmekteyiz. Bu arada adanın en büyük ibadet yerlerinden biri olan Lefko a'daki Ayasofya(Selimiye) Camii ile Yeni Camii'nin adlarını görebilmekteyiz. Selimiye Camii günümüzde dahi adanın en büyük mabedi olma özelli ini korumaktadır. Bir Lâtin kilisesi olarak in a edilen bu mabet 1571 yılında adanın fethi ile camiye çevrilmi çifte minareli, adanın en görkemli yapılarından birini olu turmaktadır.

“Polisde borular vurdu” dizesini açıklamak gere i vardır. Kıbrıs a zında bunun anlamı udur ; “Poliste sirenler çaldı.” Kıbrıs'ta araba kornalarına da yaygınca “boru” dendi i günümüzde de görülebilmektedir. Korna çalmak için de Kıbrıslı “Boru çalmak” deyi ini kullanmaktadır. “Boru oldum” deyimi de “ishal oldum” anlamındadır. Kıbrıs'taki Rumlar da “korna” yerine “boru” veya “buru” sözcüklerini kullanırlar. Daha da ilginç yanı 20. yüzyılın ilk çeyre ine kadar Türk, Rum, Maronit polislerinin tümünün fes giydi i gözden kaçmamaktaydı. ⁵⁰

Bu türkünün ikinci ve altıncı dörtlüklerinin Türkiye'de de söylendi i görülmektedir.⁵¹

⁵⁰ slâmo lu,Öznur,“**Kıbrıs Türk ve Rum Halk Edebiyatlarından Örnekler**”, 2010,Lefko a. S.152.

⁵¹ “**Yeni cami direk ister/Bunu söylemeye yürek ister/Benim karnım toktur ama/Arkada ım börek ister**” “**Davulumun ardı ye il/ Gag ay eli plav bi ir/ Benim garnım dotdur amma /Arkada ımın garnımı i ir**” Yardımcı,Mehmet. Anadolu Kıbrıs Ve Balkanlarda Ortak Mâniler. Uluslararası Kıbrıs ve Balkan Türk Edebiyatları Sempozyumu, zmir, 29 Eylül-4 Ekim 1998

Türküde ilk göze çarpan olay “Ramazan” sözcü ünün “a” seslerinin incelerek “e”ye dönü mesidir. Bundan ba ka k/g de i imleri bolca yer almaktadır. Örnek, “gandiller, bragdı, direg, yüreg, garnım, togdur,büreg, gev eg, dö eg, gulaglı, e eg, gorkarım, gag, garnım, garnını.”

“bi ir” sözcü ünde de p/b de i imi yer alır. Ayrıca ilk dörtlükte yer alan “sövündü” sözcü ünde ses türemesi yer alırken “bragdı” sözcü ünde de ses dü mesi olayı dikkat çeker. “ye gi” ve “sorarsa ” sözcüklerinde de yine Kıbrıs a zının çok yaygın seslerinden olan nazal sesi göze çarpar.

3. 6. A itlar

Arap Ali⁵²

Meyhaneden çıgdım sa selâmed
Yan tarafıma bagdım kobdu gıyamed
Yan tarafıma bagdım kobdu gıyamed

Uyan Alim uyan
Uyanamaz oldu
Yeni gamalara
Dayanamaz oldu

Meyhaneye girdim ü gonyag i dim
Dü mannarı gördüm gendimden ge dim
Yedi süngü yedim sekizde dü düm

Uyan Alim uyan
Uyanamaz oldu
Yeni gamalara
Dayanamaz oldu

Meyhaneden çıgdım yan basa basa
Ciyerlerim döküldü gan kusa kusa
Ölümüne sebep oldu Ma usa

Uyan Alim uyan
Uyanamaz oldu
Yeni gamalara
Dayanamaz oldu

⁵² Bu varyant ile ilgili geniş de erlendirme, tezimizin üçüncü bölümünde yer almaktadır. Bak. s. 310.

Kaynak ki i: Limasollu Zehra brahim brahim'den derleyen Mahmut slâmo lu
Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol
Kaynak kitap: *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, Lefko a 1979.*
Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.
Yorum-inceleme-de erlendirme

Burada verilen metin, a ıt-türkü türünde bir eserdir. Türkü, uzunlu kısıalı dizelerden meydana gelmi olup kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----a

-----b (Nakarat)
-----b
-----c
-----b

-----d
-----d
-----d

-----b (Nakarat)
-----b
-----c
-----b

-----e
-----e
-----e

-----b (Nakarat)
-----b
-----c
-----b

tarzında düzenlenmi tir; uzun dizeler 11'li, nakarat ise 6'lı hece ile olu turulmu tur.

Türküyü yaratan olayın kahramanı Arap Ali, Limasol'un Arnavut Mahallesinde oturan zenci Arap Mahmut Efendi ile beyaz ırktan Hatice Hanımın o ludur. Arap Ali'nin bir erkek iki de kız karde i var idi. Günümüzde hepsi rahmete kavu mu tur.

Arap Ali, oldukça mert ve cesur bir Türk gencidir. O, yemeyi ve içmeyi seven birisiydi. Olayın geçti i gün, Ma usa'da gümrükteki i ini bitirip biraz e lenmek amacıyla bir meyhaneye gider ve içmeye ba lar. ngiliz askerleri de aynı meyhanede içki içerken Arap Ali'ye sata ırlar ve bu yüzden aralarında kavga çıkar.

Kavga esnasında Arap Ali'nin ngiliz askerlerinden sekiz süngü darbesi aldı ı a ittan anla ılmaktadır. Yere yı ılan Ali, hemen orada can vermi tir. Cenazesi memleketi olan Limasol kentine getirilmi ve kılınan cenaze namazından sonra Türk kabristanlı ına defnedilmi tir.

Bu genç ve yi it delikanlının ölümü o yörede öylesine etkili olmu tur ki adına a ıtlar yakılmı ve bestelenmi tir. Böylece bu “a ıt-türkü”, günümüze kadar gelmi , sürekli okunmu ve söylenmi tir. Mahmut slâmo lu, kendisiyle ile yaptı ımız 13 Temmuz 2009 tarihli söyle ide Arap Ali türküsünün söylemede becerisi bulunan Hüseyin Rızkî Bey'e ait olmasının kuvvetle muhtemel oldu unu dile getirmi tir.

Öte yanda türkünün yukarıda sunulan orjinal metni dı ında iki varyantı daha bulunmaktadır.

varyant I

Bu türkünün varyantlarından biri Sonay Kuyucuo luları'na ait olup a a ıda derledi imiz biçimdedir:

Bohcamı aldım çıktım, karım dedi gitme.
Ya gelirim ya gelmem sakın merak etme.
Meyhaneye vardım üç gonyak i tim,
Dü manları gördüm gendimden geçtim,
Yedi süngü yedim sekizde dü tüm.

Uyan Arabalim uyan uyanmaz oldu ,
Yedi i süngülere dayanamaz oldu ...⁵³
Meyhaneden çıktım yan basa basa
Ci erlerim döküldü gan kusa kusa
Beni canımdan etti ah o Ma usa

Ma usa de izi limandır liman
Yedi mil aç ında yatırım aman
A larım inlerim yok mudur duyan

Selâm edin anneme kına yaksın eline
Ali'sin öldürdüler vadı geldi yerine
Üç çocu um var benim alsın gendi evine
Seniha'mı göndersin geri gendi köyüne

Bu varyantta biraz sitemkâr ve insafsızca dizeler yer almaktadır. Özellikle son bendin ilk dizesindeki: “Selâm edin anneme kına yaksın eline” deyi i ile onu izleyen, “Ali'sini öldürdüler vadı geldi yerine” sözleri sanki kız ile ailesi arasında bir anla mazlık oldu u izlenimini veriyor.

⁵³ Bu dize zaman zaman,
“Yedi süngü yarasına dayanmaz oldu .”
biçiminde kar ımıza çıkmaktadır.

Bu varyantta ilk bakı ta ekil de i ikli i dikkati çekmektedir. Her bentteki dize sayısı de i ikli i yanında bendler arasındaki kafiye örgüsü de farklı bir yapıda kar ımıza çıkmaktadır.

Kafiye örgüsü esas metne göre farklı olup u ekilde düzenlenmi tir.

-----a
-----a
-----b
-----b
-----b

-----c
-----c
-----d
-----d
-----d

-----e
-----e
-----e

-----f
-----f
-----f
-----f

Aynı farklı düzeni hece yapısında da görmekteyiz. Birinci kıta'nın ilk iki dizesi 7+6=13'lü, di er üç dizesi 6+5=11'lidir. kinci kıta 13,13,11,11 hecelidir. Üçüncü kıta 11,12,11 hecelidir. Dördüncü kıta: 14 hecelidir.

varyant II

Bu varyant, İngiliz arivlerinden temin edilen metindir. Söyleyeni belli değildir. Bu varyantın bir özelliği Mahmut slâmo lu'nun Zehra brahim brahim'den 1970'li yıllarda derleyip sonradan Yılmaz Taner'in bestesini kayda alıp birlikte 1979 yılında yayınlamış oldukları ve yukarıda esas metin olarak verdi imiz "*Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları*" adlı kitapta yer alan örneğine en yakın olan varyant olmasıdır. Bu varyant ise şöyledir:

Ma usa Limanı Limandır

Ma usa limanı limandır liman (aman aman)
Beni öldürende yoktur din iman

Uyan Alim uyan
Uyanmaz oldu
Yedi bıçak yarasına
Dayanmaz oldu

skeleden⁵⁴ çıktım yan basa basa (aman aman)
Ma usa'ya vardım gan kusa kusa

Uyan Alim uyan
Uyanmaz oldu
Yedi bıçak yarasına
Dayanmaz oldu

⁵⁴ skeleba ı anlamındadır. skele kenti de ildir.

Ölür oldum hey hey bak neler oldu(aman aman)
Elbiselerim de gan ila doldu

Uyan Alim uyan
Uyanmaz oldu
Yedi bıçak yarasına
Dayanmaz oldu

Ma[]usa Limanı'ndan aldılar beni (aman aman)
Üç mil uza ına attılar beni
Kâfir ngilizler vurdular beni

Uyan Alim uyan
Uyanmaz oldu
Yedi bıçak yarasına
Dayanmaz oldu

Öte yanda bu varyant, 2008 yılında Türkiye'nin önde gelen ses sanatçılarından Selda Ba can'ın "Güvercinleri de Vururlar" adlı albümünde "Magusa Limanı" olarak yer almı bulunmaktadır.

Bu varyantın kafiye örgüsü

-----a
-----a
-----a

-----d
-----d
-----d

-----b Nakarat
-----b
-----c
-----b

-----e
-----e
-----e

-----b Nakarat
-----b
-----c
-----b

e leme tipi olarak kar ımıza çıkmaktadır. Vezin 6+5:11'li olarak asıl metne uyum göstermektedir.

Fatmam

Fatmam , Fatmam güzelim
Nasıl kıydılar sana
Dünyaları verirdim
Yüzüme bir baksana.

Güzelli in dillere
Destan idi bir tanem
Sana kalkan ellere
Hiç hayırlar dilemem
Fele in oyununa
Ne diyeyim bilemem

Fatmam, canım, güzelim
Nasıl kıydılar sana
Bin can olsa verirdim
Yüzüme bir baksana

Sarayönü Camisi
Doldu,ta tı insanla
Tekbir sesleri geldi
Okunan o ezanla
Tabutun harelendi
Yarende sızan kanla

Fatmam, canım, güzelim
Nasıl kıydılar sana
Neler feda etmezdim
Gülümseydin bana.

Türküyü düzenleyen ki i: Mahmut slâmo lu
Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol
Türkünün Derleme Tarihi:5 Temmuz 2009
Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

Yorum-inceleme-de erlendirme

ki dizeli yedi bent ve dört dizeli üç nakarattan olu an bu a ıt -türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----b
-----c
-----b

-----d
-----i
-----d
-----i
-----x
-----i

-----a
-----b
-----c
-----b

-----b
-----u
-----ü
-----u
-----t
-----u

-----a
-----b
-----v
-----b

tarzında düzenlenmi tir; dizeler 7'li hece ile olu turulmu tur.

Kıbrıs'ın yeti tirdi i ender doktorlardan birisi olan Dr. Behiç Bey, tıp tahsilini skenderiye kentinde yaptıktan sonra Adaya dönerek saygın ve varlıklı bir ailenin kızı olan Fatma Hanımla evlenmi ve iki tane kız çocukları olmu tu. Bir kıskançlık yüzünden e ini vuran Doktor Behiç Bey(10 Mayıs 1924 yılında) Lefko a Merkezi hapisanesinde asılmak suretiyle idam edilmi tir. Ölümü üzerine hem Türkçe hem de Rumca a ıtlar yakıldı ı görülür.⁵⁵

urasını belirtmeden geçmek istemiyoruz. Behiç Bey'in asılması çok kısa bir yargılanma sonunda gerçekleşme mi tir. ngiliz döneminde böyle çok kısa bir sürede yargılanıp asılması onun milliyetçi bir Türk genci olmasındandı diye dü ünülebilir. Çünkü hem Osmanlı Sultanına, hem de Atatürk'e çekilmi telgrafları oldu u görülmektedir.

O dönemde ngiliz sömürge yönetiminin böyle milliyetçi gençlere tahammülü olmadığı söz konusudur. Hatta Doktor Behiç'in hanımını vurmasını ngiliz'in bir komplosu olarak yorumlayanlar olmu tur. Milliyetçi oldu u için bir oyuna kurban gitti i görü ü eskilerde a ır basmaktadır.

⁵⁵ slâmo lu, Öznur, *Kıbrıs Rum Halk Edebiyatı'nda Türkler için Yakalan A ıtlar*; 2006, Lefko a. S. 96.

Varyant 1

Fatma

Bak u fele in i ine
Dü tü güzelin pe ine
Acımadan hiç e ine
Vurdu, devirdi Fatma'yı

Doktor Behiç kıskanç biri
Kaptı eline mavzeri
Sürdü kur unu ileri
Yere devirdi Fatmayı

Fatma kızıla boyandı
Polis kapuya dayandı
Doktor Behiç prangalandı
Hapishaneye yollandı.

Tabutunu süslediler
Fatmanımı defnettiler
Doktoru idam ettiler
Herkes severdi Fatmayı

Dört dizeli dört bentten olu an bu a it- türkünün kafiye örgüsü,

-----a

-----a

-----a

-----b

-----c

-----c

-----c

-----b

-----d

-----d

-----d

-----d

-----e

-----e

-----e

-----b

tarzında düzenlenmi tir; dizeler 8’li hece ile olu turulmu tur.

Bu cinayet, o yıllarda ve sonrasında belki de en çok konu ulan cinayetlerden biridir. Babası Kıbrıslı Türk olan Dr. Behiç, Beyrut’ta do mu ve orada Fransız okulunda e itim almı . Olaydan 12 yıl önce Kıbrıs’a gelmi ve Lefko a’nın tanınmı simalarından müdür Hüsnü Efendi’nin en küçük ve en güzel kızı Fatma hanımla evlenmi . Behiç Bey doktor olup Sarayönü’nde muayenehanesi vardı. Güzel e i ve iki çocu uyla Lefko a’nın Sarayönü’nde, ba kentın me hur konaklarından birinde ya ıyorlarmı . Üç de hizmetçileri varmı . Halleri vakitleri yerindeymi yani. Sadece doktorlu uyla ünlenmi de ildi Behiç Bey,önemli bir de siyasî kariyeri varmı .O, Kavanin Meclisinin en güçlü adaylarındanmı .

Kıbrıs Türklerinin toparlanmaya ba ladı ı o günlerde lider konumunda olan biriyim i . Her ey dı arıdan fevkalade görünse de kıskançlık girmi ti bir kere bu kona a . Behiç Bey, uzun bir süreden beri genç ve güzel e inin arkada lık etti i aileleri be enmiyormu . Bu Müslüman kadınların bu kadar rahat davranmamaları gerekti ini ısrarla vurguluyor ve e inin onlarla görü mesini yasaklamaya çalı ıyormu . Zengin ve kimlikli bir aileden gelen e i ise, ona hata yaptı nı, bo yere insanlarla ilgili kötü dü ündü ünü anlatmaya çalı ıyormu . Ama bir kere Doktor beyin yüre ine kıskançlık tohumları serpilmi tir.

Rivayete göre e ini hamamda gören bazı bayanlar, vücudundaki beni dı arıda anlatmı lar, bu da içki masalarına konu olmu . Dr. Behiç’in yükseli ini hazmedemeyenlerin bir komplosu muydu bilinmez ama, ehir efsanesine dönü türülen bu asılsız öyküler, ahlâkçı yanıyla ünlü doktoru deliye çevirmeye yetmi . Önce eve gizlice bir silâh getirmi . E i ve hizmetçi bulup saklamı lar ama o silâhı yeniden ortaya çıkarmı . Dr. Behiç’in eve geç geldi i bir ak am e i onu uyardı . Onun pozisyonunda birinin daha düzenli olması gerekti ini söylemi ve tartı ma böyle ba lamı . Doktor karısına sert davranmı , itmi kakmı .

Bu davranı ları içine sindiremeyen Fatma Hanım, çar afını giymi ve annesinin evine gitmek için sokak kapısına yönelmi . te o anda gözleri kıskançlıktan dönmü olan e , belki de içinde bulundu u çaresizli in de etkisiyle silâhı almı ve 22 ya ındaki gencecik anneyi sırtından vurmu .

Behiç Bey olaydan sonra gelen polisler e teslim olmu ve uzun süre affedilece ini umut etmi ; ta ki 40 gün sonra, idamından bir gün önce ona idam edilece i bildirilene kadar.

Doktor idama giderken mırıldanıyormu “Ne idim, ne oldum ve ne olaca ım”. Son sözleri “Günahımı bana bu cinayeti i letenler çeksın” olmu .

Fatma Hanım için bütün Lefko a a lamı . Cenazesinde gözya ları sel olmu . Vakitsiz ve nedensiz biri 6, di eri ise 2 ya ında olan iki çocuk hem annesiz, hem de babasız kalmı .

Varyant 2

Doktor Behiç'in Türküsü

Fatmamın saçları güzel
Evde durmaz gider gezer
Doktor Behiç hile sezer
Rüvelvere kur un dizer

Kıydım samur saçlı Fatmama ben
Al canımı Allahım sen.

Elim rüvelvere saldı
Kur unların dördü kaldı
Fatmacı ım dü üp kaldı

Kıydım samur saçlı Fatmama ben
Al canımı Allahım sen.

Dört dizeli dörtlü ve üçlü bent ve iki dizeli iki nakarattan oluşan bu aıt-türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----a
-----a

-----b
-----b

-----c
-----c
-----c

-----b
-----b

tarzında düzenlenmiştir; dizeler 8 ve 10'lu hece ile oluşturulmuştur.

Yukardaki üç aıt-türkü Mahmut slâmo lu'ndan derlenmiştir. Bu aıt her üç aıtı 2009 tarihinde kaleme almıştır.

Feryat⁵⁶

Geliniz hep toplanalım bu matemin ba ında,
Aramızdan koparıldı henüz pek genç ya ında,
Bir satırcık yazı bile yoktur meçhul ta ında,
Senin için aziz ölü hepimiz kan a ladık.

Ah Süleyman, bizim için bir ümittin, emeldin,
Akıllıydın, bilgiliydin, ço umuza bedeldin,
Zamanında milletini koruyacak bir eldin,
Senin için büyük ehit hepimiz kan a ladık.

Bilmiyoruz ne kabrini, ne yerini senin biz,
Zalim felek bırakmadı hayatından hiç bir iz,
Bu matemde mü tere iz küçük büyük hepimiz,
Senin için bedbaht ölü, a ladık kan a ladık.

⁵⁶ **Süleyman evket için Azinas'ın Rumca yazdığı a ıt öyledir**

A ELYA DERES 'N N ARKISI VE DÖRT KURBANI

Batıdan do uya ve kuzeyden güneye
Her dinden, her milletten insanlara ça rımdır.
Etrafımda toplansınlar ve düzenli dursunlar,
Söyleyeceklerimi iyicene duysunlar.
Bu iiri yazıp da hatıra bırakmayı
Bir air olarıktan görevim addederim.
Özellikle sürücüler akıllarında tutsun,
Tehlikeli bölgelerde hayli tedbirli olsun.
Derelerde, uçurumda hız yapmasınlar,
Tehlike görünce de tamamen dursunlar.
Yerlerinden inerek bir yol bakıversinler,
Tamamen emin olup öyle devam etsinler.
Bu söylediklerime e er uymu olsalar,
Derenin kenarında durup ilerlemeseler,
Arabadan inip de incelemi olsalar,
Ba a gelen felâket belki olmayacaktı,
Onlar da günümüzde hayatta kalacaktı.

Vücudunu katil dere nerelere sürüdü,
Seni yutan azgın sular denize mi yürüdü,
Facianın karanlı ı gönlümüzü bürüdü,
Senin için garip evket, hepimiz kan a ladık.

Gittin, gittin, ebediyyen gençli ine doymadan,
Acep hangi kumlar gömdü cesedini soymadan,
Ulu Rabbim, pek büyüktür verdi imiz bu kurban,
Senin için yüce ehit, hepimiz kan a ladık.

Tanrı! Kimsin, nesin ? söyle bu zulmüne sebep ne,
Neden kıydın milletimin en de erli erine,
Mel'un ecel, eserine bak sevine sevine,
Hayat de il, deha gömdün, lanet olsun errine,
Senin için ah Süleyman, hepimiz kan a ladık.

Kaynak ki i:Ulviye Mithat, Söz Gazetesi, 1936.

Eskiler diyorlar ki insanın ders alması...
Gereklidir bu türden olaylar ya aması.
Ki i toku aca ı ta ı önce bilseydi,
Onu ordan kaldırır ve öyle geçerdi.
Aksi halde millerce uza ından dolanır.
Beklenmedik olayda hayatını yitiren
Bir de il, iki de il, tam dört ki idir birden.
Be inci nasıl kurtuldu, onu kimler kurtardı,
Ba ka pekçok insanın ya amasına yaradı.
Giri te diyeceklerimi burada kesece im,
Olayların vukuunu ba tan nakledece im.
Nihayet ayın birinde ya murlar ba ladı,
Derelerin suları adamakıllı ço aldı.
Per embe sabahında yerler vıcık vıcıktı,
Derelerse hemen hemen aynı kararda aktı.
Cuma günü ya murlar asla ara vermedi,
Sular adeta köprülerin üzerlerinden indi.
Arklar kökten sökülümü a açlarla doluydu,
Derelerdeki sular vapuru kaldırırđı.
Diyarizo bir, Ksero iki bunlar inmi lerdı,
A elya deresi, bu üçü ta mı durumdaydı.
Hele üçüncüsünün suları lânetli, u ursuz,
Nice anaları ve çocukları bıraktı öksüz.
Görünü e bakılırsa köprü çamur doluydu,
Akan sular köprünün aya ına vururdu.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Dört dizeli dört bentten olu an bu a it türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----a
-----b

-----c
-----c
-----c
-----c

-----d
-----d
-----d
-----b

-----e
-----e
-----e
-----b

-----f
-----f
-----f
-----f

tarzında düzenlenmi tir; dizeler 15’li hece ile olu turulmu tur.

Köprünün ortası çökmü , param parça olmu ,
Yan tarafları ise emsiye gibi dururmu .
Sözün kısası arabalar tuzakta fare gibi,
Bir bir kenarlarından geçmeye ba ladılar.
Süleyman evket adındaki avukatla beraber
Köprünün çöken yerine Salih geldi, en evvel.
Kasaba’dan yola çıkmadan önce
Ahbapları evket’i önlemeye çalı tı.
Leymosun’da savunacak davası vardı,

Feryat adını taşıyan bu ağıt, 6 dörtlükten oluşmakta olup 1936 yılında kaleme alınmış bulunmaktadır. Dizelerden anlaşılacağına göre bu ağıt Süleyman Evket'in cesedinin henüz bulunmadığı günlerde yazılmış ve "Söz" gazetesinde yayınlanmıştır. Bu ağıt, sıcağı sıcağına kaleme alınmış bir ağıttır.

1936 yılında köprüünün seller tarafından yıkılması sonucu Baf'ın Aelya deresinde oförüyle birlikte denize sürüklenerek boğulan çok değerli genç ve yetenekli avukatlarımızdan Vreçça kökenli Süleyman Evket'in anısına kaleme alınan Türkçe ve Rumca ağıtlar o dönemlerde dillere destan olmuştur. Avukat

Bu yüzden yola çıkmakta gece, ısrarlıydı.
Oförlerin içinde daima tercih ettiği
Ne eli bir tip olan, çağırıldı Salihçiği.
Çok iyi bir Türktü, bu nedenle
Nice tüccar, avukat, doktor
Onunla yolculuk yapardı,
Çağrılınca kar, kıdemiz hemen yola çıkardı.
Bu nedenle herkes onu tercih ederdi.
Bundan ötürü Evket'le anlaşılar,
Altıya çeyrek kala hazırlandılar,
Leymosun'a gitmek için yola koyuldular.
Pissuri istasyonunda yemek molası vardı,
Hiçbir şeyden habersiz sohbet ediyorlardı,
Ölüme yol alıyor, yaklaşıyorlardı.
Tam o esnada köprü yıkılıverdi,
Otomobili sırtacak delik açılıverdi.
Rahmetli Evket Salih'le yuvarlandılar,
Kötü talihlerinden ilk kurbanlar oldular.
Feci durumlarını düünen gözyaşlarını tutamaz.
Yolda olacaklarına dereye yuvarlandılar.
O zaman feryada başladılar, yardım istediler,
Lâkin yakınlarda yoktu yardım edecek kimseler.
Derenin hızıyla bazen sağa, bazen ters yöne
Gidip tümseklere çarpıyorlardı,
Çıkıp da kurtulacak uygun yer arıyorlardı,
Fakat çabalamaları hep boşunaydı,
Karanlıkta ek olarak sular da artmaktaydı.
Basmak için zemin dayanıklı değil,
Ve de yenecekleri insan gücü değil,
Bir vapuru devirecek iddette bir seldi.
Onları yutacak olan deniz uzak değil.
Ya ama umutları tamamen tükenmişti,
Suyun derinliklerini kara ölüm gördüler.
Nihayet böylelikle ruh teslim ettiler,
Ve kim bilir denize ne türlü savruldu.
Kisinden artık ümit kesildiğini,
Daha sonra görelim kimlerin geldiğini.

Süleyman Evket, Kıbrıslı bir beydi. 1908(Azinas'a göre 1906 doğumludur) yılında Kıbrıs'ın Baf kazasında bulunan Vreçça Türkçe adıyla Dağın köyünde dünyaya gelmiştir. Babasının adı Mehmet Kemal Cemal'di. Kardeşi Mahir Adana Beyin 1993 yılında Ankara'da yayımlanmış olduğu Avukat Süleyman Evket'in Yaşam Öyküsü isimli kitabında verilen bilgilere göre babaları Mehmet Kemal Cemal Efendi, Baf kasabasında Hâfız Ali Efendi medresesinde yetimlik ve öğretmenlik formasyonu kazanmış birisiydi. Annelerinin adı Rahime Süleyman olup okur-yazarlığı bulunmayan bir ev hanımıydı.

Süleyman Evket, doğduğu zaman annesi ile teyzesi arasında adeta paylaşamaz olur, gece annesinde kalan Evket gündüzü de teyzesinde geçirir. Teyzesi ve eniştesi tarafından da çok sevilen bu çocuğu neticede eniştesi bizzat okula yazdırır. Derslerinde fevkalâde başarılı olan Süleyman Evket, liseyi 1926'da pek iyi dereceyle bitirdikten sonra İstanbul'da Hukuk Fakültesinde yüksek öğrenimine devam ederek mezun olur. Kıbrıs'ta o dönemlerde avukatlık yapabilmek için Londra'da birkaç yıl hukuk tahsili görmek kaçınılmazdı. Bu nedenle Londra'ya giderek üç yıllık bir "Barrister-at-Law" eğitimi gördükten sonra 1933 yılında vatani olan Kıbrıs'a dönerek Baf kasabasında avukatlık başlar.

Avukatlık başladığı yıl 4 Ağustos 1933 tarihinde Kıbrıs Avukatlar Barosuna da kaydını yaptırdığı bilinmektedir. Aynı zamanda "Kıbrıs Türk Atletizm Birliği" olan Yıldız'ın da kurucusuydu. Kıbrıs'ta gerek Rum gerekse Türkler tarafından çok sevilen ve başarılı bir meslek icra eden bu genç avukatımız maalesef henüz 27 yaşındayken 4 Aralık 1936 yılında bir sel felâketinde oförüyle birlikte sulara kapılarak bu dünyadan göç etmiş, tüm ailesini ve kendini tanıyan Rum-Türk herkesi mateme boğmuştur. Bu yetenekli Türk avukat, o dönemde yaşamı olan Türk ve Rum ozanları öylesine etkilemiştir ki ölümünün ardından her iki dilde şiirler yakılmış ve senelerce bu şiirler halkın dilinde yaşamıştır.

İkinci yolcu otomobili ve oför Stavros
Ve de genel kasiyer olan Lisandros,
Geceleyin Hirsofu'dan gelip Baf'tan geçerek
Leymosun'a gideceklerdi.
Baf Kasabası'na uğramaları ans eseriydi
Dediklerine bakılırsa arabaları bozulmuş
Işıklarını tamir ettirmek şart olmuş .
Lâmbaları eskisi gibi ışık vermiyormuş .
Stavros: "Lisandre efendi gel u gece yolculuğuna
Şahit edelim" demiş .
Lisandre: "Bak oför bulurum,
Seni çağırمام" demiş .
Böylece Stavros gece yola çıkmayı düşündü,
Ustasının ikâyetçi olmasını istemiyordu.

Varyant 1

Süleymanım

Ya mur ya ar gökler çakar
Dereler köprüler yıkar
Canım Süleymanım benim
Ne bilsin yollara çıkar.

Süleymanım iki gözüm
A lamaktan görmez gözüm.

Ula madan hedefine
Varamadan genç yârine
Canım bir tanecik o lum
Gömüldü suya, derine.

Yakıtlarını ikmal ettiler, avkları onardılar,
Yola çıkıp birlikte malûm dereye vardılar,
Feci ölümün yer aldığı köprüye ula tılar.
Feryadın, üzüntünün ve iniltinin
Yer aldığı o u ursuz köprüye.
Onların kederini kim kaleme alabilir.
Hangi yürek acı çekmeden bunu anlatabilir.
Onlar da arabayla dereye yuvarlandılar,
Kaderleri öyleydi, acı ölümü tattılar.
Tanrıya yakarı larını, feryatlarını
Tanrıdan gayrısı duymadılar.
Derenin ilk kurbanları bunlar oldular.
Bu olay dünya durdukça unutulmayacak.
Ya murların sele dönü tü ü böyle
Karanlık bir gecede,
Ananın çocu unu, çocu un anasını
Yitirdi i böyle bir gecede,
Kimi zaman suyun üstünde
Kimi kez suyun dibinde,
Uyuyan dört ceset mevcuttu.
Deniz de fırtınalı oldu undan
Onlara güçlük çoktu.
Ba ı olmayan gemi misali kayalara vuruyorlardı,
Dalgalar nereye atarsa oraya gidiyorlardı.
oförü kurtulan üçüncü otomobil
oför Fotis'e aitti, bana bizzat kendisi anlattı.
Baf'tan Leymosun'a harnıp ta imaktaydı.
Seymon'un yanında çalı ıyor, parasını alıyordu.
Onu her yere gönderiyordu, yalnızca gidiyordu.
Sözün kısası o gece harnıp yükletmi ti,
Leymosun'da Traka ol'a teslim edecekti.
Hurmacıklardan yava ça inip
Sürat de i tirerek köprüye tırmanıverdi.
Neler olup bitece inden tamamen bihaberdi.
Arabanın makine kısmı köprü tabanına dü tü,
Suyun tazyikiyle de otomobil sürüklendi

Süleymanım Süleymanım

Sensiz seyirmiyor canım.

A elyanın dereleri
Açtı bize yareleri
Süleymanım madem ki yok
Viran kalsın herbir yeri.

ki dönüm kadar yere sulara sürüklendi
Neticede giderek kayalara bindirdi.
Kasasında harnıplardan hiçbir eser kalmadı,
Kendisi de yan taraftan ta damına tırmandı,
O vakit Tanrıya, sa'ya, Azizlere yalvardı.
Islık çalıp, el çırpıyor, öyle diyordu:
“Hangi münecim dereye uçaca ımı biliyordu,
Meryem anam yardım et kurtulayım” diyordu.
Tam orada su ikiye bölünüyordu.
Batıdaki kollardan birisi sakın görünüyordu.
“Gelip beni görerek acıyıp kurtaracak
ya Türk ya da Rum yok mu” diyordu.
Ay Neofito'nun do usunda sı ır besleyicisi vardı,
Anladım ki o saat pınarın ba ındaydı.
Tesadüfen öküzlerini suvarmaya çıkmı tı,
Yuvarlanan arabayı ta kar ıdan görmü tü.
Köprüye kadar geldi ve yeniden kayboldu,
Arabanın dereye yuvarlandı ını dü ündü.
Bu olayı görünce evlere do ru ko tu,
Ke i Yakovu'yu buldu ve durumu anlattı,
Vakit kaybetmeden dereye do ru gittiler,
Sulara, çamurlarda giderek görmeye gayret ettiler.
ki dakikada fenerlerle dereye vardılar,
Lâkin dereden de uzak durmaktaydılar.
oförün arabada bir miktar ipi vardı.
Kurnazca dü ündü ü planını dinleyin,
Potinini çıkarıp ipin ucuna sardı,
Olanca kuvvetiyle papazlara fırlattı.
Papazlar onu kapıp kalınca ip sardılar.
Fakat hemen o anda dereden çıkmadı.
Belobida'dan küçük bir araba gelmekteydi,
I ıklarını görür görmez rahip ko uverdi,
Onları gö üsleyip felâketi önledi.
Ona dediler ki süratle geriye git
Ve hükümet istasyonuna durumu arz et.
Kumandan Kareklas ve S.Markides Efendi,
Kaff Efendi ve ö rendi ime göre Talaridis
Haberini alır almaz bu kibar beyler yollara döküldüler.
Bu arada Mülâzim Efendi ve üç ki i
Halatlar alarak onu kurtarmaya gittiler.
Ona, dereye nasıl atlaması gerekti ini tarif ettiler.
Onu sudan çekerek çıkardılar,
Önceleri olup bitenleri pek bilmiyordu,
Onu alıp hastahaneye getirdiler.
Olay mahalline de ikaz feneri diktiler.
Kumandan da A elyalılara gider,
“Yola ta lar dizerek yolcuları koruyun” der.

Süleymanım Süleymanım
Yolu a gurban bu canım.

Türküyü düzenleyen ki i: Mahmut slâmo lu
Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol.
Derleme Tarihi: 5 Temmuz 2010
Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

Orda önemli olaylar ya andı ını bilmeden
Kasabaya geri döndüler.
Bu yakada olayların akı ını anlattım,
Leymosun tarafında olanları da anlatayım.
Köprüye ilk varan,dereye dü mesine ramak kalan
Otomobil hangisiydi.
Araba yolcu doluydu, oförü de Nikola,
Kentli ve köylüleri getirmekteydi,
Leymosun'dan çıkıp yola.
Köprüde camlarını silmeyi dü ündü,
Yava gitmek için de süratini dü ürdü.
Köprünün yıkıldı ını hemen farkediverdi,
Derenin sularının ta tıklarını gördü.
Ba larına gelecek felâketi dü ündü,
Frene bastı,vites atıp gerisin geri döndü.
Son süratle oradan Dimi köyüne vardı
Neredeyse tekerler hızdan yere basmazdı.
O yönden gelenleri Dimi'de durdurdular.
Ona ve Ay.Niofito'nun ke i lerine bravo.
Çünkü bunlar herkesten daha yararlı oldular.
Üzerlerine dü eni lâyıkiyle yaptılar.
Cesur davranı larını yüce Tanrı kutsasın.
Cumartesi, tan vakti daha afak sökmeden
Lisandros oradaki toprak düzlüklerdeydi.
Denizin kıyısında sırtüstü yatmaktaydı,
Ay.Leondios gibi ölü ve çırılçıplaktı.
Üzerinde elbise namına bir ey kalmadı,
Tüm organları da iflâs etmi durumdaydı.
Bana anlattıklarına göre evket'in oförünü de
Lisandros'u da çobanlar bulup haber verdiler.
Derede ve denizdeki tüm aramalara ra men
Ötekiler belirmediler
Üç arabayı da param parça buldular.
Derenin çevresi sa a sola da ılan parçalarla doluydu.
Rahmetli oför stavros'a gelince...
Kimbilir ne büyük kayaların altında kalmı tır.
Bu a ikârdır ki onun kederi büyüktür.
Çünkü geride yedi yetim bırakmı tır.
Rahmetli Süleyman evket'e gelince,
Aslen Vreççalıdır, Baf do umludur.
Ne yabancılardan ve ne de yakınlarından
Hiç kimseyi gücendirip kırmamı tır.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Dört dizeli üç bent ve iki dizeli üç nakarattan oluşan bu ağıt -türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a

-----c (Nakarar)
-----c

-----d
-----d
-----x
-----d

-----e (Nakarar)
-----e

-----f
-----f
-----i
-----f

-----e (Nakarar)
-----e

tarzında düzenlenmiştir; dizeler ve nakaratlar 8'li hece ile oluşturulmuştur.

Türkler ve Rumlar ona ağılamaktadır.
Bana dendiğine göre mesleğinde deneyimliydi,

Onu tanıyanlar asla unutmayacaklardır.
Meslektaşları da onun için yas tuttular,
Mahkeme binalarında
Önemli toplantıların yer aldığı
Büyük salonda
Melissa Efendi
Konu hakkında yaptığı hakkında.

1936 yılında yer alan sel felâketi üzerine yazılan a ıtlardan sonra bu a ıtları Türkçeye kazandıran ara tırmacı yazar Mahmut slâmo lu da 2010 yılında burada sizlere sunmu oldu umuz “Süleymanım” ba lıklı a ıt-türküyü kaleme almı tır.

Bu a ıtta sadece “yolu a” ve “gurban” sözcüklerinde yerli özellikler mevcuttur.

Her yönüyle mükemmeldi.
Onda Tanrının lûtfu vardı,
Yer yüzünde faydalıydı.
Soyunun medar-ı iftiharıydı.
Lâkin bo u bo una heba oldu,
Gençli ine doyamadı.
Herkesler hepsi için son derece üzüldü.
Bilhassa henüz bulunamayan ikisi için.
Derede ve denizde ellerinden geldi ince
Sürekli gözetleyen görevliler vardı.
Bana kesin olarak anlatıldı na göre
Nihayet Aralık ayının yirmi sekizinde
Rahmetli evket'i bulmu lar tanınmaz halde.
Sahildeki kumlar içinde.
Kasaba'ya nakledip orada defnettiler.
Orada ona a lamayan kalmadı.
Yücelerden yüce Tanrı onları affeyesin,
Onları nurlu tahtında ereflendirsin,
Hepsinin ailelerine, yakınlarına da
Sabırlar versin.
Sizler de bo ulanlar için rahmete vesile
Biraz para vererek, basılmı bu
iirlerinden birer adet alınız.

son

Hanaylar Yabdırdım^{57 58}

Hanaylar yabdırdım dö edemedim
Çifde gumruları e edemedim
Yarım sele gider/Zalim felek ile ba edemedim

Gonma bülbül gonma çe me ba ına (da ına)
Bu gençliğde neler geldi ba ına
Gonma bülbül gonma dalım yog benim
Sineme saracag yarım yog benim

⁵⁷ Bu varyant ile ilgili geni de erlendirme, tezimizin üçüncü bölümünde yer almaktadır. Bak. s. 319.
⁵⁸ Bu olay aynı zamanda Rum toplumu içinde de derin üzüntü yaratmı tır. Bu üzüntü ve acının ifadesi olarak Kiriako Papadopulû adlı bir halk ozanı tarafından a a ıdaki a ıt-türkü yakılmı tır:

LEYMOSUN SEL FELÂKET

Ozanı: Kyriako Papadopulû-Arakaba.
Ey yüce Allahım ümidim ancak sende
Senden sonra sa'da ve Hz. Meryemde.
Bana yardımcı olun sizlere yalvarırım,
Yanımda toplanınız karde lerim, dostlarım.
Leymosun'da yer alan bu üzücü olayı
Dikkatlice dinleyiniz.
Hepiniz yas tutacak
Ve üzüleceksiniz.
Gördü ünüz gibi ben üzülerek okuyorum a ıtı.
Sizler nasıl a lamaz, nasıl üzülmezsiniz.
Olayı anlatırken zerre kadar ne em yok,
Olayı dü ündükçe gece gündüz ya ım çok.
Yanıp tutu maktayım, benden gayrı bilen yok.
Yüreci im pare pare ve lâkin anlayan yok.
Bu minval üzre hayatım geçip gitmekte,
Her yerde hazır ve nazır olan
Yüce Allahıma ükretmekteyim.
Sizleri zahmete koyaca ım bir dakika bekleyin.
Yava ça söyleyece im hepimiz beni dinleyin.
Ki bir kentin kaybolu unu anlayasınız.
Bu kentte vuku bulan seylâp felâketinin
Tarihini ö renmek diliyorsanız e er...
Yüce Tanrının kenti sulara gömdü ü yıl
Doksan dört senesiydi, Ekimin sonlarıydı,

Hanaylar yabdırdım yüceden yüce
çinde yadmadım ü gün ü gece
Gurbanlar keserim/keseyim döndü ü /sardı 1 gece

Gonma bülbül gonma çe me ba ına (da ına)
Bu gençliğe neler geldi ba ına
Gonma bülbül gonma dalım yog benim
Sineme saracag yarim yog benim

Kaynak ki i: Mehmet Refik Kâtipzade'den derleyen Mahmut slâmo lu
Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol
Kaynak kitap: *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, Lefko a 1979.*
Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Üç dizeli iki bent ve dört dizeli iki nakarattan olu an a ıt-türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----a

Fırtına saat sekizde ba lamı tı,
Kentın yok olmasına ramak kalmı tı.
Tanrı mucizesini göstermek istiyordu,
Altı saat içinde Leymosun bo uluyordu.
Adanın her yerinde, tüm köylerinde
Ya ı lar vardı.
Lâkin en çok ya ı alan yer burasıydı.
Ben orada de ildim, gözlerimle görmedim,
Bana, bo ulmak üzere olanlar anlattı.
Havanın fırtınalı oldu unu herkes görmü tü.
Ancak yüce yaratandan kim ümidini keser.
Suyun yava yava ço aldı nı görenler
Sel felâketi olaca nı anlayıverdiler.
O zaman karar aldılar ve (gemileri ba ladıkları)
Halatlar hazırladılar.
Diamandidi'nin o lu, Nicolas adına biri,
Suyun içinde yılandan daha iyi yüzerdi.
Di erlerini kurtarmaya o karar verdi.
O ipler sayesinde pekçokları kurtuldu,

-----b (Nakarar)

-----b

-----c

-----c

-----e

-----e

-----e

Onu methetmeliyiz, bunlar yalan de ildir,
Suyun içerisinde altı saat sava ıp durdu.
Ayıbı bulunmayan altın parçası bir genç.
Çokları çabaladı fakat tanımıyorum,
Adlarını söyleyip de methedemiyorum.
Çünkü onları ben ismen bilmiyorum.
Ya mur da lık bölgelerde ba ladıktan
Bir saat kadar sonra
Sular kente vardı,
O zaman yollara yayılmaya
Halk korkmaya ba ladı.
Garilli ile Vathia deresi denizle bir olmu tu,
Dört bir yandan gürleyip ya maktaydı,
Su artık arslan gibi insanları almaktaydı.
Çok iyi dü ününüz, size tavsiye ederim,
Bu olanlar Allahın mucizesidir derim.
Orda olmayanlara bu yalan gelebilir.
Orada olanların yüzünde renk kalmamı ,
Size anlatırım da içim yanar, a larım.
Bunları anlatırken sizlere rüya gelir,
Aklınıza yerle tirin bunlar masal de il.
Birçok insanlar kayboldu
Evler tümnden yokoldu.
Sa lam kalanların da camları parçalandı.
Gökten fincan kadar dolu ya maktaydı.
Sellerin çoklu undan dükkânlar doldu, ta tı,
Evlerin kimileri çöküp insanları öldürdü.
Evlerinde kalanlar artık bir karar verip
Kom ularını ve di erlerini affetmeye ba ladılar,
Kendi aralarında da helâlla tılar,
Canlarını alacak olan mele i
Bekleme e ba ladılar.
Kent halkının büyük matemi vardı feryadı çoktu,
Çünkü sevinçleri aniden kedere tebdil oldu.
Kentin üstüne dü en bu musibet yüzünden
Çok zenginler mahvoldu.
Çar ılar adeta denizi andırıyordu,
Seller varılları,sandalyeleri,küpleri alıyordu.
Bezirgânların dahi çok malları mahvolmu ,
Kimileri bu yüzden hayli paradan olmu .
Dükkânlara girerek ya ları alıyordu,
Kapalı olanları param parça ediyordu.
Dükkânlarda olanı tümnden alıp götürdü,

-----b (Nakarat)
-----b
-----c
-----c

tarzında düzenlenmiş uzun dizeler ve nakarat 11’li hece ile söylenmiştir.

Ayrıca, Leymosun'da 12 Kasım 1894'te yaşanan "Seylâp Felâketi"nde hayatını kaybeden onlarca kişinin ardından yakılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu, adayı İngilizlere teslim etmesine rağmen sel felâketi sonrası Padişah Abdülhamid para yardımında bulunmuştur. Bu konu zamanın gazetelerinden “Kıbrıs” gazetesinde de geçmektedir.⁵⁹

Evlenecek olan çift için yeni inşa edilmiş “Hanay” henüz daha tamamlanmadan, başka bir deyişle henüz daha evlenmeden, Leymosun’da sel baskını yaşanır. Yeni hanay eski bir hanayın karışımında ve sel baskınından kurtulmak için eski hanayda yaşayanlar ve diğer ülerdeki birçok kadın ve çocuk yeni hanayın sel felâketine daha dayanıklı oldu. Üzülerek yeni hanaya geçtiler. Sel baskınında eski hanay sapsamam yerinde dururken, yeni hanay yıkılmış ve içindekiler sel felâketinde hayatlarını kaybettiler. Eski hanay hâlâ yerli yerinde duruyordu.

Bu sel felâketi, 1894 yılında meydana gelmiş ve ölenler “Seylâp şehitleri” adında bir kabristana defnedilmişlerdir. Leymosun veya diğer adıyla Limasol kentinin “Bayazid Sokaklarında” oluşturulan bu kabristandan bugün hemen hemen hiçbir iz kalmamıştır. Belirtmemiz gereken bir önemli husus da şudur:

⁵⁹ Kıbrıs, 19 Temmuz-1 Ağustos (Aralık) 1894, Pazar Ertesi Sayı: 118. Bu gazeteyi Küfîzade Asaf Bey 6 Mart 1883-31 Ekim 1898 tarihleri arasında çıkarmıştır.

İmdiye dek görülmemiş büyük zararlar verdi.
Yamurlar sona erdi, sükûnet hasıl oldu;
Kentteki tüm insanlar sokaklara döküldü.
Kederleri sebebiyle ağlayıp sızıyorlardı,
Gördüklerinden ötürü de Tanrıya şükrediyorlardı.
Harabeye dönmüş evler,
Bu evlerin enkazı altında da
Çocuklar, kadınlar ve erkekler...
Size Allah için derim,
Asla küfür etmeyin,
Olayda can verenlerin,
Sayısını vereyim.
Üç günden sonra bile bazı cesetler buldular,
Ölen tam yirmi üç kişi, Hristiyan ve Müslümanlar.
Yiğirmi kişi kaynar suya dırıp hepimizi yakmadı,

Olay her ne kadar Adanın İngiliz Yönetimi zamanında geçmi se de Osmanlı Sultanı II. Abdülhamid Han bu felâketin yaralarının sarılması amacıyla oldukça büyük bir mali yardımda bulunmu tur.

Ayrıca Yunanistan ve İngiliz valisi ile e inin de parasal yardım yaptıkları söz konusudur. Ölenler arasında Rumlar da vardır.Nitekim Ayandon kilisesi yerle bir olmu , kilisenin çanı ta denize kadar sürüklenmi ti; bunun için Yunanistan da yardım etmek durumunda kalmı tır. Onlardan da ölenler olmu tu. Lâkin sel kurbanlarının ço unu Müslüman Türkler olu turuyordu. ehit olan Türk hanımlar avuçlarındaki kınadan anla ıldılar. Sular çekilinceye kadar aradan üç gün gibi bir süre geçmi ve cesetler i mi ti.

Bu metinde de “yabdırdım, çifde, gumruları, gonma, da ina, gençligde, yog, saracag, yadmadım, ü , döndü ü , sardı ı ”gibi sözcüklerde sessizlerin yumu aması yanında ç/ de i imi ve nazal sesinin varlı ı dikkat çeker.

Günahlarımız hayli çok, Tanrıya gına geldi.
(Kaybolanların evleri yıkılmaktaydı,
Leymosun'a gidip görseniz, büyük keder içindeler,
Pekçokları evden çıkıp ba ka yere gittiler.
Yalvarıp yakarmadık aziz bırakmadılar,
Evlerinden çıkar çıkmaz evler yıkılıyordular,
Üzüntünün çoklu undan adeta sersemledim,
Tanrıya ükredecek gücü bulanlara da
Hayırlı vakitler dilerim.
Tanrıya canı- gönülden dua edersen e er
lerin asla kötüye gitmez görü ündeyim.
Bunları bırakayım, söylemek bana dü mez.
Çünkü Allah herkese akıl, izan lütfetti,
Kullarına anlama kabiliyeti verdi.
Be enirse devam etmesi için
yiye kavrama yetene i bah etti.
Bu sözlere kulak verip çok iyi dinleyiniz,
Fırtınanın ardından olanları ö reniniz.
Beyler, durduktan sonra seller
Hükümet yetkilileri çıkıp
Afet bölgesini gezdiler.
ngiltere'den gayrı bu iyli i kim yapardı,
Bo ulanların cesetlerini polis merkezine toplattı.
Ba kan olan beyin, büyük yardımı oldu,
Hemen gelmesi için orduya haber saldı.
Zaman kaybetmeden de Lefko a'da oturan Valiye
Hemen telgraf çekmelerini sa ladı.
Cesetleri polis merkezine götürdüler,
Ve ak amleyin tüm kenti haberdar ettiler.
nsanların acılarına tanık olup da
Onlara üzülmemek elden gelmiyordu,
Halkı Komisiriyat'a gitmeye te vik ediyordu.
Ça rı yapıldı ndan ço u gitti sanırım,
Ekme i olmayana ekme verece ini söyledi,
ylik ve afiyette olsun,
Vatanda a çok kolaylık gösterdi.
Elan bugün fukaraya yardımını kesmedi.
Duyuruda bulunacak adam çıkarmasaydı,
Geceleyin nerde yatıp da ne yiyeceklerdi....

Varyant 1

Seylâp ehitleri

Leymosun'un dereleri
Açtı bize yâreleri
Yerle bir etti evleri

Karayla deniz birle di
Sular damboyunu ge di.

arilli'nin suyu azgın
Akamıyor asla düzgün
Ahali canından bezgin

Ko u uyor sa a, sola
Kaderleri bilmem nola.

“Vaghâ” deresi köpürdü
Ge di i yeri süpürdü
Vardı hânelere girdi

Ne aman verdi, ne zaman
Halkın durumu pek yaman.

Ayyannaba kilisesinde de insanlar var sanırım,
Evi, barkı olmayanlar nerede gidip kalsın...
Madem ki evleri çökmü , sellerden yıkılmı ,
Koca kentte kiralık oda dahi pek yokmu .
Bu bro ürlerden alanlar fayda göreceklendir,
Tanrının mucizesini görüp ükredeceklerdir.
Size anlatacaklarım vardır, biraz sessiz olunuz.
Bu mucize Ekim'in sonlarında yer aldı,
Seller kutsal Ayandon Kilisesini de aldı,
Kutsal mihrapla beraber çanı alıp götürdü,
Ki i iyice dü ünse a lamadan vazgeçmez.
nsan gidip de görse a lar hatırladıkça,

Su kapladı herbir yanı
Telef etti Müslümanı
Aldı nice mâsum canı

Aktı seller biteviye
Çar ı, deniz bir seviye.

Nihâyet sular çekildi
Ölenler te his edildi
Kara topra a verildi

“ ehit” dendi herbirine
“ ehitlik” dendi yerine.

Türküyü düzenleyen ki i: Mahmut slâmo lu
Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol
Derleme Tarihi: 28 Eylül 2009 Pazartesi
Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

Geriye bir ey kalmamı avizelerden ba lar.
Beyler, be eniyorsanız birer bro ür almız.
itti ime göre kon'u çar ıda bulmu lar.
Bir de çok iri zeytin a acı mevcuttu,
Seller onu alarak deniz sahiline dikti.
nsan dü ünecek olsa tümnden aklını yitirir,
Denizin içerisinde bir liman olu turdu,
O zeytin a acını ortasına kondurdu,
Onu böyle görenler orda dikilmi sanırlar,
Kilisenin e yası bulundu mu bilemem.
Son derece hayretler içerisindeyim
Ne diyece imi bilemem.
O denli çok zarar zıyan oldu ki a ıp kaldım.
Kilise tamamen yok oldu derim size.
Yok oldu Türklerin camisi de birlikte.
Camiyi tümüyle aldı, götürdü,
Ancak minaresi ayakta kaldı.
Az ötede bir köprü yıllarca ayaktaydı,
Onca dereler geldi, hiçbir ey olmamı tı,
Tanrı istedi i için onu da hemen yıktı,
Ta larını sökerek denize sürükledi.
Ne kadar hayvanın telef oldu unu
Söylemeyi unuttum.
Sayım yapılmadı ı için
Sayılarını bilemem.
Lâkin ben, çok dü ünmem sonucu
u kanaate vardım.
Sadece bir tek handan
Altını altı hayvanı
Alıp denize gitti.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Üç dizeli be bent ve 5 ba lantı beyitinden olu an a ıt-türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----a
-----b
-----b
-----c
-----c
-----c
-----d
-----d
-----e
-----e
-----e
-----f
-----f

En iddetli aktı ı yer
Gınnaplı Kahve civarıydı.
Da lar kadar ta ları
Sürükleyip götürüyordu beraberinde.
Ya da ba ka eyler toplasa,
Gemileri doldururdu basa basa.
Deniz, içindeki öküzlerden ötürü
Kapkara kesilmi ti.
Harnıp dolu kimi ambarları da
Seller alıp götürmü tü.
Onların hesaplarından dü ürdü hepsini
Tanrı, çocuklarının yine yollar kısmetini.
Büyük Vali olayı yerinde görmeye geldi,
Çar ıya bir çeki düzen vermeye geldi.
Olay yerine bir kısım asker sevketti,
Onlara ek olarak da köylüler geldi.
İrgatlara iki ilin gündelik ödemi ler,
İk günlerde iki de il üç ilin bile vermi ler.
Bunu ö renen köylüler akın edip kente doldu,
Tüm köylerden göç hızlandı,
Gündelikler ucuzladı,
Bir buçuk ilin oldu.
Dilerim binler ya asın
Tanrı onun mekânını
Cennet bahçesi yapsın.
yi olan insanları yürekten severim,
Onlara babamdan çok hürmet ederim.
Bundan ba kası olsa acaba sorar mıydı,
Çar ıyı böylesine düzene koyar mıydı....
Leymosun'a gelesi iki gün henüz oldu,
nsanların giderek yazılmalarını söyledi.
Herkesler bir bir gidip zararlarını yazdırdı,

-----g
-----g
-----g

-----i
-----i
-----i

-----h
-----h

-----j
-----j

tarzında düzenlenmi tir; uzun dizeler ile nakarat 8’li hece ile olu turulmu tur.

Yukarıda sizlere sunmu oldu umuz “Hanaylar Yabdırdım” türküsü ve Rum halk ozanının kaleme aldı ı a ıtın etkisinde kalan ve 2003 yılında ehitli i ziyareti esnasında bunlardan geriye ancak servinin altında mevcut olan bir tek kabir ta mını

Pekçok yoksul yardım umuduyla yüre ini kaldırdı.
Harice telgraf çekti,
Muhtaçlara da ıtılmak üzere
ki geminin gelip
Yiyecek ve giysi getirmesini istedi.
Size kusurumu açıklayayım,
Ben ahsen onu hiç tanımadım,
Gazetelerden gördüklerimi kaleme aldım.
Planlamaya mühendisler görevlendirdi,
Tehlikeli binaları yıkmalarını söyledi.
nsanları toplarlar ve hemen yıkarlardı,
Büyükler toplanarak ba ka bir karar aldılar,
Dere yata mını de i tirmeyi kararla tırdılar.
Çokları karardan korkup deh ete kapıldılar.
Hem fikir oldukları proje gerçekte meli.
Tanrının mucizesi nihayet sonra erdi,
Bu bizlere ders ola
Aklımızdan çıkmaya.
Size din konusunda söyleyece im çoktu,
Lâkin artık biraz da kentten haber verelim.
Zarar, ziyanın miktarı yüzbin liradır.
Bunun bin be yüzü toplanan ba ı lardır.
Yüce Valimiz ve e i iyi niyetlidirler,
Kendisi e iyle birlikte elli lira verdiler.
Yunanistan’dan da hemen haber ula tı,
Elli bin drahmi de onlar ba ı ladı.
Mutsuz olan dü künlere acıyıp yardım eli uzatanların
Tanrı da ömürlerini uzatsın.
Dı ülkelere de ümit var,
itti im kadarıyla dı tan da yardım var.
imdi Leymosun’da yaptıklarımı dinleyin,
Size etrafıca anlatayım,

gören Mahmut slâmo lu duygulanarak “eylâp ehitleri” adlı iirini kaleme almı tır.

A it-türküde “birle di” ve “geçdi” sözcüklerinde “ç” sessizinin “ ” ye ve “t” sessizinin de yumu ayarak “d” sesine dönü tü ü görülür.

Sersemlemi durumdayım.
Bazı büyük bayramlarda,
Halkın kiliselere i tiraki için
Kahvehanelerle dükkânlarını
Açmama kararı aldılar.
“Resmi bayramlarda
Kahvehaneler açık olursa
Halk oraya gidecek
Kiliseye gitmeyecek” dediler.
imdi bu karar uyarınca
yerlerini açanlara
Be lira ceza kesilecek.
Unutulacak türden ya ı ve zarar de ildi,
Çok ki iler hastalanıp yataklara serildi.
Seksenlerde aynı felâket
Bir kez daha ya anmı tı.
Önce söylemedimdi, bunları sona bıraktım.
Hangi birini hatırlayayım,
Aklım ne kadar kessin,
Lâkin bana anlatanlar vermedi,
Bro ürde yazılıdır size söylediklerim.
Dostlarım iirime artık bir son vereyim.
Tanrının afetidir diye dü ünmeliyiz,
Günahlarımız yüzünden geldi ini bilmeliyiz.
Sizleri yönlendirmek benim görevim de il,
Aklıma geldi inden demeden edemedim.
Tarihe bakılırsa i in do rusu da bu,
Küçüklerin de, büyüklerin de
Sözlerini sen dinle,
Hiçbir zaman sakın ha asla günah i leme.
Gücü sonsuz Allahım, Hz. sa’m, Banyiyam.
Daha çocu um bana akıl, izan veriniz.
Olanlardan ötürü ço u hayret ederler,
Kalkıp da de eri olmayan eyler dü ünürler.
Dostlarım, bu hikâyeye artık son verdim,
Lâkin hatırınız için biraz daha yazayım.
Belki bu kitapçıklardan hepiniz alırsınız.
O denli çok zarar gördü ki gözlerim,
Üzüntüden bir hal oldum, kebab oldu yüre im.
Oranın bir kent oldu u asla belli de ildi.
Bu Tanrının i idir iyice dü ününüz.
nanmayanlarınız gidin, kendiniz görünüz.
Memnun kalanlarınız birer kitapçık alsın,
Ve de yüce Tanrıya ükrederek yalvarsın.
Önce temiz yürekle Allaha ükrediniz,
Sonra da bu airi der hatır eyleyiniz.

Son

Lokumcu Ömer A ıdı

Handan çıgdım golum ba lı
Zabdiyeler sollu sa lı
Saraya vardım ipim ya lı
Saraya vardım ipim ya lı

Zehram begler yolda yayan
Dayan yüreci im dayan
Dayan yüreci im dayan

Handan çıkar Lokumcu Ömer
Cihan ba ucunda döner
Handan çıgdım golum ba lı
Saraya vardım ipim ya lı

Zehram begler yolda yayan
Dayan yüreci im dayan
Dayan yüreci im dayan

Ben bir ganadlı gu olsam
Uçsam saray damına gonsam
Gelen geçen yolculardan
Ben o nazlı yari sorsam

Zehram begler yolda yayan
Dayan yüreci im dayan
Dayan yüreci im dayan

Ölümüm oldu ona beyan
Vallahi yalan billâhi yalan
Zehram a lar feryad eder
stersen sen buna inan

Zehram begler yolda yayan
Dayan yüreci im dayan
Dayan yüreci im dayan

Kaynak ki i: Ahmet Karao luları
Do um tarihi ve yeri: 1920 Melu a(Kırıkkale)
Derleme tarihi:Melu a
Derleme yeri: 17 A ustos 2005
Mesle i:Çobanlık

Yorum-inceleme-de erlendirme

Dört dizeli dört bent ve 3 dizeli 4 nakarattan olu an a ıt-türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----a
-----a

-----b(Nakarar)
-----b
-----b

-----c
-----c
-----a
-----a

-----b(Nakarar)
-----b
-----b

-----d
-----d
-----e
-----d

-----b(Nakarar)
-----b
-----b

-----f
-----f
-----f
-----f

-----b(Nakarar)
-----b
-----b

tarzında düzenlenmi tir; uzun dizeler 8’li ve 9’lu nakarat ise 8’li hece ile olu turulmu tur.

Bu a it türkünün haksız yere idama götürülen Ömer adındaki bir adam için yakıldı ı söz konusudur. Kimilerine göre olayın kahramanı olan Lokumcu Ömer, Gönyeli köyüne lokum satmaya gitmi ve handa i lenen bir cinayetin faili olarak gösterilip suçsuz yere idam edilmi tir.

Türk ulusunun önemli, yaygın tatlılarından olan lokum Kıbrıs’a Türklerin ta ımı oldu u bir tatlı türüdür. Kıbrıs Türk ya amında lokumun son derece önemli bir rolü vardı. Eski yıllarda sünet edilmekte olan Türk çocuklarının tam kesilme esnasında ba ırmalarını engellemek için a ızlarına lokum sokuldu unu ya lılarımız hâlâ espirili bir ekilde anlatmaktadırlar.

Bundan ba ka özellikle mevlid törenlerinde kâ itli lokum da itıldı ı bilinmektedir. Her ne kadar günümüzde mevlitlerde lokum a ırlama gelene i sürüyorsa da bunun eski geleneksel lokum olmadı ı görülür. Lokum yerine sadrazam sucu u ikramı yapılmaktadır. Lokum imali adada Türklerden Rumlara da geçmi ve zaman içinde Rumlar lokumun patentini dahi almı lardır. Eski yıllarda Baf kazasının karma bir köyü olan “Yero ibu” Ada’da lokumuyla ün salmı tır. Ancak do ruyu söylemek gerekirse Türkiye’nin lokumlarının lezzetini bilen ki iler bu Rum lokumuna lokum demezler.

Kaldı ki Türkiye’de çe itli malzemedden lokum yapıldı ı görülürken Kıbrıs’ta ise ekerden imal edilen “Sade lokum” yaygınlık kazanmı tır.

Köylerimizde eski yıllarda kahvehaneye gelen konuklara kahve yanında orada olanlarca lokum ikram edildi i bir gerçektir. Nitekim mendil dolusu lokumla kahvehaneden ayrıldıklarını söylemeleri eskiye ait konukseverli imizin tatlı anıları arasındadır.

Bu metinde de “çıgdım, golum, begler, ganadlı, gu , gonsam” sözcüklerinde yine Kıbrıs a zında yaygın olan sert sessizlerin yumu ama olayı görülmektedir.

Ayrıca “yaya” sözcü ü de “n” sesi ilâvesiyle “yayan” biçiminde verilmi tir.

Nazım Bey A ıdı

Melû a'nın⁶⁰ da ları
ler a dı ba ları
Gurulmu yaya benzer
Nazım Beyin ga ları

Gahve i dim filcandan
Nazımım oldu candan
Nazım Bey'in ölümü
Gız garda ı Sultan'dan

Saatlara bagdılar
Susdalara basdılar
Baba yi it Nazım'ı
Bayram günü asdılar

Havalar bulud doldu
Alem yasa bo uldu
Selâm edin dosdlara
Nazım rahmedlig oldu

Kaynak ki i: Ahmet Karao luları
Do um tarihi ve yeri: 1920 Melû a(Kırıkkale)
Derleme tarihi:Melû a
Derleme yeri: 17 A ustos 2005
Mesle i:Çobanlık

⁶⁰ Melû a, bugün Kırıkkale olarak adlandırılan yerle im bölgesinin eski adıdır.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Dört dizeli dört bentten olu an bu a it türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a

-----d
-----d
-----c
-----d

-----e
-----e
-----i
-----e

-----f
-----f
-----x
-----f

tarzında düzenlenmi tir; dizeler 7’li hece ile olu turulmu tur.

Bu türküde bir kız kaçırma ve öç alma olayı anlatılmaktadır. Olay 1910 - 1926 yılları arasında ve a it türküde de söylenildi i gibi Melû a (Kırıkkale) köyünde ya anmı bir aile dramıdır. Asılan Nazım, suçsuz olarak idam edilmi tir. Bunun üzerine köylüsü Ahmet Karao luları adında birisi bu a itı yakmı tır.

Oldukça zengin olan Kambur Hasan A a'nın bir kız (Sultan) ve üç o lu (Nazım, evki, Dervi) vardır. Hasan A a'nın yanında çalı an, ekmek yiyen onlarca insandan biri de Bali Cemali'dir. O yıllarda “angarya” denilen mecburi bir i zorunlulu u vardır. 18 ya ını dolduran her delikanlının, gerek görüldü ü zaman, köyünün imarı için bir hafta süreyle ücretsiz çalı ması mecburidir. Bali Cemali bu görevini yerine getirmez ve tutuklanarak hapse gönderilirken, yapması gereken angarya i ini karısı Cemile üstlenir.

Kambur Hasan A a'nın o lu Nazım, yanlarında çalı an Cemile'ye ilgi duyar ve bir gün, rızası olmadan onu elde eder. Aradan zaman geçer. Bali Cemali hapisten çıkar, köye döner. Cemile, ya ananları saklamaz, kocasına anlatır. Bali Cemali bir plan kurar ve bir zamanlar Melû a'da ö retmenlik yapan Cemalin aklına, Nazım'ın kız karde i Sultan'ı kaçırmak fikrini dü ürür.Sonunda ö retmen Cemal'la Bali Cemali'nin elele vererek, birlikte, Sultan'ı baba evinden kaçıırırlar.Kambur Hasan A a ve ailesi, Bali Cemali'yi öldürmek üzere, daha önce de katilli i bulunan Köfünye'li Mehmet Salih'le anla ırlar.Bir yolu bulunur, tuzak kurulur ve Bali Cemali öldürülür.Nazım Bey, Mehmet Salih'le olay yerinden kaçmak için arabaya binerler, ancak araba çalı maz, kaçamaz ve yakalanırlar. Yargılama sonrasında Melû alı Nazım, idama mahkûm olur ve asılır.

Osmanlı'dan sonra Ada'ya egemen olan ngiliz yönetimi zamanında da idamların devam etti i görülmekteydi. Lefko a'da imdiki Sarayönü Meydanı yani Atatürk Meydanı eski yıllarda suçluların idam edildi i bir yerdi. Bunların yanında Larnaka(skele) kentindeki Türk Kalesi de uzun yıllar idam infaz yeri olarak kullanılmı tır. Bunlardan ba ka Dip Baf'taki Osmanlı yapısı kalenin de bu amaçla uzun yıllar kullanıldı ı bilinmektedir.

Hasanbullileri ise Limasol (Leymosun) kentindeki Leftari Kalesinde idam etmi lerdir. Ayrıca Ali Çelebiler diye bilinen yi it Türkleri de bir ki i vurdular diye dört ki iyi birden aynı kalede yani Leftari kalesinde asarak idam etmi lerdir.

Bu türküde de yine Kıbrıs a zının bir özelli i olarak sert sessizlerin birçok yerde yumu adı na ahit olmaktadır. Bunlara örnek: “da ları, a dı, gurulmu , ga ları, gahve, i dim, gız garda ı, bagdılar, susdalara, basdılar, asdılar, bulud, dosdlara ve rahmedlig.”

Bunlardan ba ka “fincan” sözcü ündeki “n” sesinin “l “sesine, “i dim” sözcü ündeki “ç” sesinin de “ “sesine dönü mesi olayı mevcuttur. Son dizede yer alan “rahmedlig” sözcü ünde ise k/g de imesi olayı dikkat çeker.

4. Tören Türküleri

4. 1. Dü ün Türküleri

Dolama Dolamayı⁶¹

Dolama dolamayı
Getiri ba lamayı
Kimden alı dı yavrım
Böyle göbek admayı/ Bu göbeg sallamayı

Amman amman eli den
Sarsam ince beli den
Öpsem dudu dili den

Ag am ben uyumadım
Uykulara doymadım /Uykuma da doymadım
Kasaved basdı beni
Yarım geldi duymadım

Amman amman eli den
Sarsam ince beli den
Öpsem dudu dili den

ki civan oyunda
Elma tüter goynunda
Ne güzel oyun oynar
Cingâne var soyunda

Amman amman eli den
Sarsam ince beli den
Öpsem dudu dili den

⁶¹ Dolama: Dokuma bezden kadın giysisidir. Hatta Mevlevîlerde bile bu kuma ın kullanıldı ı söz konusudur. Ayrıca “dolama be iklerde salladı ım” biçiminde geçen tümceler ünlü Dede Korkut masallarında da rastlandı ı görülür. Ayrıca alvarı bele ba layan ve büzen ku a a uçkur, önlük ba larına dolama denilmektedir.

Kaynak ki i: Zeki Taner'den derleyen Mahmut slâmo lu

Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol

Kaynak kitap: *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, Lefko a 1979.*

Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Dörtlü dizelerden olu an üç bent ve üçlü dizelerden olu an üç nakarat biçiminde düzenlenen türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a

-----c Nakarat
-----c
-----c

-----d
-----d
-----e
-----d

-----c Nakarat
-----c
-----c

-----b
-----b
-----g
-----b

-----c Nakarat
-----c
-----c

tarzında olup; bütün dizeler 7'li hece ile olu turulmu tur.

Bu Kıbrıs türküsü en çok bilinen ve okunan yerli ezgilerdendir. Bu türküde ilginç olan birkaç sözcük son derece önemlidir. Kıbrıs'ta “Ba lama” kullanma geleneğinin yerle meye ba lamasının birkaç örnekten birisini bu türküde buluruz. Bu alanda çalınan yapıt yapan araştırmacıların hiçbirisi Ada'da ba lama kullanıldığını tespit etmiş değildir. Bir tek bu Kıbrıs türküsünde bir de bizlerin derleyip⁶², Rum türküleri arasında bulduğumuz “Derviler” ve “Ba lamalar” adlı Rumca türküde ba lamadan bahsedildiği gibi ba lama çalındığını da görmekteyiz. Kıbrıs Türk kültüründen çok etkilenen Rumlarda “Ba lamaya” rastlamamız çok eski yıllarda Ada'da ba lama çalındığını göstermektedir. Sonraki dönemlerde ba lama çalmaktan neden vazgeçildiği de bir muammadır. Dizelerdeki ifadeye göre çingenelerin güzel oyun oynadıkları da dile getirilmektedir.

Türküde Kıbrıs a zı özellikleri öne çıkmaktadır. Özellikle “nazal ” harfli birkaç yerde görülmektedir. Ayrıca türküde “dudu” sözcüğü “tuti” yani “papa an” anlamında kullanılmıştır. Ayrıca “göbeg”, “koynunda” sözcüklerinde k/g de i mi, “ak am” sözünde ise k/h de i mi söz konusudur.

Rumlar bunun ezgisini “Nasur oraso” veya diğer adıyla “Vraka” türküsünde kullanmaktadırlar.⁶³

⁶² slâmo lu ,Mahmut, Öznur, evket, Kar ılı tırmalı Kıbrıs Türk ve Rum Dü ünleri. Gökada Yayınları, Lefko a. 2010.,s.102

⁶³ Bu varyant ile ilgili geniş de erlendirme, tezimizin dördüncü bölümünde yer almaktadır.Bak. s. 325.

varyant II:

Dolama Dolamayı

Dolama dolamayı
Getiri ba lamayı
Kimden alı dı yavrum/canım
Bu/böyle göbeg sallamayı/admayı

Aman aman eli den
Sarsam ince beli den
Öpsem dudu(tuti) dili den

ki civan oyunda
Elma tüter goynunda
Ne güzel oyun oynar
Cingâne var soyunda

Aman aman o gollar/ a gullar
Adamı derde gollar
Seni için bir tanem/a canım
Beni zındana gollar

Kaynak ki i: İfa Hüseyin'den derleyen Mahmut slâmo lu

Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol

Kaynak kitap: *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, Lefko a 1979.*

Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

yorum-inceleme- de erlendirme

Türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a

-----b
-----b
-----b

-----c
-----c

-----d
-----d

tarzında düzenlenmi tir; ikinci dörtlük 7’li olup di er dizeler 14’lü hece ile olu turulmu tur.

Son derece sevilen ve okunan bir Kıbrıs türküsüdür. Çok hareketlidir. Tipik bir dü ün havası oldu u için genellikle oyun esnasında da söylenip oynanmaktadır.

“Getiri ,alı dı ,eli den,beli den,dili den”sözcüklerinde nazal harfi bulunmaktadır. Ayrıca tüter=elma kokar anlamına gelmektedir. Kıbrıs a zında “tüter”sözcü ü Türkiye Türkçesindeki “kokar” yerinde kullanılır.

Varyant III

Bu varyant Rû tû Eriç'ten derlenmiştir. Bu metin türkünün orjinal biçimine ikinci ve dördüncü dörtlük ilave edilerek oluşturulmuştur. Eklenen bu dörtlükler türkünün aslı kadar orjinal değildir.

Dolama Dolamayı

Dolama dolamayı getirir dolamayı
Nerden/kimden örendi /alırdı hanım/ canım/yavrum
Sen oyun oynamayı /bu göbeg sallamayı

Çi ya ar tekerlenir
Öptükçe ekerlenir
Çi (dü er) yerde galmaz
Güzellik sende galmaz

Akşam ben uyumadım uykuma doyamadım
Gasavet bastı beni yar/yarım gelmi duymadım

Çi ya ar tekerlenir
Öptükçe ekerlenir
Çi (dü er) yerde galmaz
Güzellik sende galmaz

Bu varyantın kafiye örgüsü,

-----a
-----b
-----a

-----c(Nakarat)
-----c

-----b
-----b

-----c(Nakarat)
-----c

tarzında olup; ikinci dörtlük 7'li, diğer dizeler 14'lü hece ile oluşturulmuştur.

Bu varyanttaki nakaratlar sonradan eklenmiş benzerdir. Sabah fasıllarının 4.bölümünde dizeler öyledir: “Bu güzelliği sa a,ba a galmaz/Geleceysa gel şimdi”biçiminde yer almaktadır. Rü tû Eriç’in varyantındaki nakaratlar buradan aktarılmıştır görülmektedir.

Varyant IV

Böyledir Yar Böyledir

Böyledir yar böyledir
A kın beni söylerdir
Almı yarı dizine
Türkü mani söylerdir

Aman aman eli den
Sarsam ince beli den
Öpsem dudu dili den

Giderse u ru olur
Düzova yolu olur
Benden ba ga seversa
ki gözü kor olur

Aman aman eli den
Sarsam ince beli den
Öpsem dudu dili den

Kaynak ki i: Ahmet Karao luları
Do um tarihi ve yeri: Melu a (Kırıkkale)
Derleme tarihi: 1997
Derleme yeri: Melu a
Mesle i: Çoban

Yorum-inceleme-de erlendirme

Türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a

-----e (Nakarat)
-----e
-----e

-----c
-----c
-----t
-----c

-----e (Nakarat)
-----e
-----e

kinci ve dördüncü dize dolamadan alınmadır. Sözler ise tamamen anonimdir. Bu türkünün de Kıbrıs a zı özellikleri ilk metinde sözünü etti imiz biçimdedir.

Sevda türkülerinden olan bu yaptın birinci dörtlü ünde sevgilini dizine oturtup ona a k türküleri söyletti i görülür. Türkünün ikinci bendinde sevgiliye hem serzeni , hem de umursamazlık göze çarpmaktadır. Üstelik ba kasına gönül veren o sevgiliye ilenç dahi dile getirilmektedir.

Nakaratlarda ise ince belli güzele sarılmak ve onun tatlı dilinden öpmek arzusu öne çıkmaktadır.

Fasıl Bir

Besmeleyle çıgdım yola
Selâm verdim sa a sola
Bag u ba a gelen hala

Adalar/Adanın da larda/da larında galan/gezen o lan
Çam dibinde yatan o lan
Beni bu derdlere goyan o lan

Adaların yolu ince
Gidmem yarim gelmeyince
Ya sen ya ben ölmeyince

Adalar/Adanın da larda/da larında galan/gezen o lan
Çam dibinde yatan o lan
Beni bu derdlere goyan o lan

u Adanın minaresi
Ezan okur zemparesi
Annesinin birtanesi

Adalar/Adanın da larda/da larında galan/gezen o lan
Çam dibinde yatan o lan
Beni bu derdlere goyan o lan

Guca ında pambuk kedi
Annem ba a gidme dedi
Beyaz teni tobrag yedi

Adalar/Adanın da larda/da larında galan/gezen o lan
Çam dibinde yatan o lan
Beni bu derdlere goyan o lan

Kaynak ki i: Lefko alı Topuz Emine (Darbukatör) 'den derleyen Mahmut slâmo lu

Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol

Kaynak kitap: *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, Lefko a 1979.*

Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Üç dizeli 4 bent ve yine üç dizeli 4 nakarattan olu an bu türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----a

-----b (Nakarat)
-----b
-----b

-----c
-----c
-----c

-----b (Nakarat)
-----b
-----b

-----d
-----d
-----d

-----b (Nakarat)
-----b
-----b

-----e
-----e
-----e

-----b (Nakarat)
-----b
-----b

tarzında düzenlenmi tir; uzun dizeler ve nakaratlar 8’li hece ile olu turulmu tur.

“Fasıl” olarak adlandırılan veya yorumlanan bu türküde birbirini seven, fakat kavu amayan iki gencin hikâyesi anlatılmaktadır. Bu hikâyeye hem kızın hem de erkeğin dilinden yansıtılmaktadır.

Bu “fasıl”(türkü), geleneksel Kıbrıs düünlerine özgü bir türkü tarzıdır. Bu tarz, Sabah fasıllarından olup kına gecelerinde mutlaka okunurdu. Ayrıca Kıbrıs Türk düünlerinde kına geceleri mutlaka yer almaktaydı. Hem erkekler hem de kadınlar tarafında yer alan bu kına geleneğinin en hareketli etkinlikleri arasındaydı. Özellikle hanımların olduğu evlerde kına etkinlikleri son derece göz alıcı olurdu. Kınanın ortaya çıkması, hellim- çörek ikramı, çeşitli oyunlar bu geceye renk katmaktaydı. Hamam olmayan yerlerde buna muadil “Hamam dönme” adı verilen bir etkinliğin yer aldığı da görülmüştü. Bu etkinlikte sembolik bir “hamam dönme” olayı yer alırdı. Yani hamamdaki havuzun etrafında dönüldüğü gibi evin avlusunda da bir desti etrafında benzeri bir turlama yapılırdı. Bu arada çalgıcılara bol bahşiş verildiği görülmüştü. Bu arada sabaha doğru arka arkaya okunan bu türkülere sabah fasılları adı verilmekteydi.

Kıbrıs’ta bizim saptamalarımıza göre arka arkaya okunan ve altı fasıldan oluşan bu türkülerin birincisi bu “fasıl”dır.

Dil özelliklerine bakıldığında zaman zaman “Çıgđım, bag, goyan, galan” sözlerinde k/g de iimi, “tobrag, gidmem, derdler, gidme,” sözcüklerinde t/d yumu ama olayları açıkça görülmektedir. Nazal olayına sadece “ba a” sözcüğünde rastlanır. “Pamuk” sözcüğü oldukça farklıdır. Bu sözcükte “b” harfi türemesi önem taşımaktadır.

Gelin Kar ılama Havası

Arab <da> çıkarmı dilini, dilini
Gorkarım ısıracak elimi, elimi <oh>
Ma allah ırzına nikâhına <da> ma allah
Leymosunda bulu alım i allah

Kaynak ki i: efika Kara Hüseyin'den derleyen Mahmut slâmo lu
Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol
Kaynak kitap: *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, Lefko a 1979.*
Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Tek dörtlükten olu an bu türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----b

tarzında düzenlenmi tir; dizeler 11’li ve 13’l hece ile olu turulmu tur.

varyant I

Arab <da> ıkarmı dilini, dilini
Gorkarım ısırarak elimi elimi <oh>
Elini <da> sarmı beline, beline <oh> ma allah

Arab <da> ıkarmı dilini, dilini
Gorkarım ısırarak gelini gelini

türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b

-----a (Nakarat)
-----a

tarzında düzenlenmi tir; dizeler ve nakarat 11’li ile 13’l hece ile olu turulmu tur.

Gelin kar ılama havasının bu varyatının altmı yıl kadar önceki Limasol'un köylerinden olan (Türk köyü) Kandu Türkçe adıyla Çanakkale⁶⁴ köyünde bilinip terennüm edildi i görülmekteydi. Türkünün derlendi i ki i halen Bostancı'da ikamet eden 1922 do umlu Cemaliye Güzel adlı bir hanımdır.

varyant II

Bu türkünün ikinci varyantı Mehmet Refik Kâtipzade'den derlenmi tir. Kaynak ki i Lefko a'da "Kolonyacı" diye bilinirdi. Abdi Çavuş Soka ında Laleli Camii yanındaki kö ede dükkânı olan bu kaynak ki iden derlenen bu varyantın adı "Çeriba ı" olup sözleri a a ıdaki gibidir.

Çeri ba ı gelini, gelini, gelini
Gorkarım ısıracag arab dilini
Gorkarım ısıracag arab dilini

Üçlü bir bentten olu an bu varyantın kafiye örgüsü

-----a
-----a
-----a

düzenindedir, vezni 13'lü hece iledir.

⁶⁴ Kandu, bugün Güney Kıbrıs'ta kalan önemli Türk köylerindendi. Bu köyün en önemli özelliklerinden birisi konumudur. Limasol yöresinin birçok da köyünün sakinleri bu köyün içinden geçerek Limasol kentine gelmek mecburiyetindeydiler. Bu yönüyle Kandu köyü gerçekten Türkçe adındaki gibi Türkiye'nin Çanakkalesi durumdaydı dersek abartmı olmayız. 1974 öncesinde o bölgede yer alan Türk kantonlarından birisinin en önemli yerle im birimlerindendi. Özellikle o günlerdeki mukavemetçi halkı ve de zikredilmesi gereken cesur muhtarı Rumlara gereken dersi vermeyi bilmi lerdir. Rumlar bu köyden geçerken adeta saygı duru unda bulunmaktaydılar.

Bu kar ılama havası, gelinin damatla hanayın⁶⁵ merdivenlerinden ini i esnasında çalınan bir dü ün ezgisiydi. Adanın de i ik yörelerinde yaygın olarak çalınıp söylendi i görülür. Türkünün sözleri arasında geçen “Çeriba ı” Osmanlı döneminden kalma askerî bir terimdir. Arap ise kara rengi nedeniyle korku veya ürküntü veren bir unsur sayılırdı.

Varyantlarıyla beraber bu türküde de Kıbrıs a zındaki ses de i meleri söz konusudur. Söz geli i “korkmak” sözündeki k/g de i imi yanında “in allah” sözünün halk arasında yaygın biçimi olan “i allah” söyleni i dikkati çekmektedir.

⁶⁵ Hanay: ki katlı ev.

Gız Sa a Ni an Geliyor

Gız sa a ni an geliyor
Gız sa a ni an geliyor
Hani (ya da) gözünü sevdi im
Nerde da gurban oldu um
Geldi da geri giddiler
Geldi da geri giddiler
Ne gusurumu gördüler ?
Ah) ne gusurumu gördüler?

Aya 1 da topal dediler
Aya 1 (da) topal dediler
Hani (ya da) aya ım topal mı?
Hani (ya da) aya ım topal mı?

Gız sa a ni an geliyor
Gız sa a ni an geliyor
Hani (ya da) gözünü sevdi im
Nerde da gurban oldu um
Geldi da geri giddiler
Geldi da geri giddiler
Ne gusurumu gördüler ?
Ah) ne gusurumu gördüler?

Gözü da a 1 dediler
Gözü da a 1 dediler
Hani (ya da) gözüm a ıymı ?
Hani (ya da) gözüm a ıymı ?

Gız sa a ni an geliyor
Gız sa a ni an geliyor
Hani ya da gözünü sevdi im
Nerde da gurban oldu um
Geldi da geri giddiler
Geldi da geri giddiler
Ne gusurumu gördüler ?
Ah) ne gusurumu gördüler?

Eli da çolag dediler
Eli da çolag dediler
Hani ya da elim çolag mı?
Hani ya da elim çolag mı?

Kaynak ki i: Ahmet Karao luları
Do um tarihi ve yeri: Melu a (Kırıkkale)
Derleme tarihi: 1997
Derleme yeri: Melu a
Mesle i: Çoban

Yorum-inceleme- de erlendirme

Türkünün kafiye örgüsü,

-----a (Nakarat)
-----a
-----b
-----b
-----c
-----c
-----e
-----e

-----d
-----d
-----f
-----f

-----a (Nakarat)
-----a
-----b
-----b
-----c
-----c
-----e
-----e

-----h
-----h
-----i
-----i

-----a (Nakarat)
-----a
-----b
-----b
-----c
-----c
-----e
-----e

-----j
-----j
-----l
-----l

tarzında düzenlenmi tir; dizeler 8’li hece ile olu turulmu tur. Yalnız araya eklenen kimi sözcüklerle dizeler bazen 9’lu veya 10’lu olabilmektedir. Bu türkünün bir özelli i, “nakarat” ile giri yapılmaktadır.

Ahmet Karao lan’dan derlenen bu metin dü ün türkülerimizdendir. Kadınlar hem oynar hem de söylerler, “Hani ya” deyi i Lefko a ve yöresine özgü bir söyleyi tir. “Yani ya” diyenler de vardır.

Kız istemeye veya görmeye gelenlerin kıza kusur bulup geri gitmelerini ön plana çıkaran bir oyun ve türküdür. Buna itiraz eden kız kusurlu olmadı mını kanıtlamaya çalı maktadır.

Oyun oynanırken kızların “topal”, “çolak”, “ a ı” numarası yaptıkları da görüldü. Eski geleneksel Kıbrıs Türk dü ünlerinde çokça oynanıp söylendi i görülmekteydi. Günümüzde halk dansları ekiplerimiz gösterilerinde buna hâlâ yer vermekteler.

Bu türkünün dil özelliklerinden bahsedecek olursak dizelerdeki sözcüklerin yerli dil özellikleri gösterdi ini rahatlıkla söylemek mümkündür. “sana,aya ın,gözün,elin” sözcüklerindeki son ses olan “ ”harfleri nazaldır bu kullanımı yanında “kız”, “kurban”, “kusur”, “çolak” sözlerinde k/g ses de i imi ile “giddiler” sözünde oldu u gibi t/d tonlula ma ve gerileyici benze me örne i söz konusudur.

Kebabcıların İ i

Kebabcıların İ i
Gelinin inci di İ i
Kına ız mübareki <da>
Onudmayı /hazırlayın bah İ i

Aman Aman o gollar
Adamı derde gollar
Seni için a canım da
Beni zindana gollar

Uykum geldi esnerim
Bülbülü kafesde beslerim
Kına ız mübareki <da>
Ben bah İ i isderim

Aman Aman o gollar
Adamı derde gollar
Seni için a canım da
Beni zindana gollar

Gar ımızda durub da,
Öyle yan yan bagmayı
Bu kına bah İ i dir
Güçük para admayı

Aman Aman o gollar
Adamı derde gollar
Seni için a canım da
Beni zindana gollar

Açılan güller solmaz
Üsdüne bülbül gonmaz
Kına ız mübareki <da>
Bu İ i bah İ i siz olmaz

Aman Aman o gollar
Adamı derde gollar
Seni için a canım da
Beni zindana gollar

Kaynak ki i: Nagehan Halit'den derleyen Mahmut slâmo lu
Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol
Kaynak kitap: *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, Lefko a 1979.*
Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Dört dörtlük ve dört nakarattan olu an mani-türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a
-----c (Nakarar)
-----c
-----d
-----c
-----f
-----f
-----e
-----f
-----c (Nakarar)
-----c
-----d
-----c
-----g
-----g
-----i
-----g
-----c (Nakarar)
-----c
-----d
-----c
-----h
-----h
-----j
-----h
-----c (Nakarar)
-----c
-----d
-----c

tarzında düzenlenmi tir; dizeler ve nakarat 7'li hece ile olu turulmu tur.

Son derece güzel dü ün ve kına gecelerinde okunan türkülerdendi. Türküde manilerdeki ifadeler yanında çalgıcıların kibarca bah i bekleedikleri ve bunu türkü sözleri arasına sıkı tırdıkları görülür

Bu dizelerde yer alan “gollar” sözcü ünden hareketle birkaç cümle yazmadan edemeyece iz. Üstelik bu söz cinaslı olarak da kullanılmaktadır.

Eski yıllarda kadının kolu görünmemeliydi. Örtülü olmalıydı. Kolu görünen Fatmanın türküsü herkesçe malûm “Fatmam kimden alı dın çar aftan kol atmayı” sözleriyle Fatma’nın kabahat i ledi i söylenmektedir.

Dil özellikleri pek çok en ba ta kebabçı yerine “kebabcı” sözcü ü yer almakta. Bu sözcükte yine p/b de i imi ile ç/c de i imi vardır.

“Kına ız, hazırlayı , onudmayı ,seni ,bagmayı ,admayı ” gibi sözcüklerde nazal sesinin yaygın olarak kullanıldı ı görülür. Ayrıca: “onudmayı , kafesde, isderim, gar mızda, durub, ba mayı , admayı , üsdüne ve gonmaz sözcüklerinde yine t/d ses de i iklerine rastlanmaktadır. Yani sert “t” sessizi yumu ayıp “d” haline dönü mektedir.

“k” sesinin de yumu ayarak “g” ye dönü tü ü “gar ımızda”, “bagmayın” ve “gonmaz” örneklerinde rastlanmaktadır.

4. 2. E lence Türküleri

Dingala

Bizim garı çama ır ikar
Çama ırı b<ı>rakır göbeg atar

Dingala guzum dingala
Kömür <de> goydum mangala
Dingala gad<ı>nım dingala
Kömür <de>goydum mangala

Bizim garı dolma yapar
Dolmayı alır a zına atar

Dingala guzum dingala
Kömür <de> goydum mangala
Dingala gad<ı>nım dingala
Kömür <de> goydum mangala

Bizim garı mağarına yapar
Mağarınayı alır burnuna sokar

Dingala guzum dingala
Kömür <de> goydum mangala
Dingala gad<ı>nım dingala
Kömür <de> goydum mangala

Kaynak ki i: Nagehan Halit'den derleyen Mahmut slâmo lu

Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol

Kaynak kitap: *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, Lefko a 1979.*

Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

Yorum-inceleme-de erlendirme

ki dizeli üç esas bölüm ve dört dizeli üç nakarattan olu an bu türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a

-----b Nakarat
-----b
-----b
-----b

-----a
-----a

-----b Nakarat
-----b
-----b
-----b

-----a
-----a

-----b Nakarat
-----b
-----b
-----b

tarzında düzenlenmi tir; uzun dizeler 8'li,9'lu, 10'lu, nakarat ise 8'li, hece ile olu turulmu tur.

Bu türkü seyirlik oyun esnasında söylenen türkülerdendir. Konusu basittir veya e lenmeye dayalı tarzda düzenlenmiştir. Anadolu'nun muhtelif yörelerinde de bilinmekte ve rastlanmaktadır.⁶⁶ Bu seyirlik oyununun daha çok kına gecelerinde oynandı ı görüldü.

Bu türkünün ilk dizelerindeki “ikâr” sözcü ü Kıbrıs'a özgü bir sözcük olup “yıkar” sözcü ünün yerine kullanılır. Sözcükteki “k” sesi ngilizcenin “Q” sesine yakındır. Ayrıca “karı”, “göbek”, “kuzum”, “koymak”, “kadın”, makarna” sözlerinde k/g ses de i imi dikkati çekmektedir.

⁶⁶ Bak. And, Metin, Prof.Dr, **Oyun ve Bûgü**, YKY, Geni letilmi 3.bs. 2003, stanbul.

Filcan Oyunu Türküsü

Fincannarım⁶⁷ onbir dane
Yüzük arar yane, yane
Gag gar imdan hey cingâne

Ufu yalelli ya canım
Canım canın çıgsın canı

(Hey) dayan<a> madı sabır da 1
Arkasında odun da 1
Tabananın kor⁶⁸ tazısı

Ufu yalelli ya canım
Canım canın çıgsın canı

Tabanadan sahan aldım
çi dolu tahın aldım
Ben bu iti satın aldım

Ufu yalelli ya canım
Canım canın çıgsın canı

Hay bu adam masgaradır
Yüzü gözü gabgaradır
Bacagları çarpanadır

Ufu yalelli ya canım
Canım canın çıgsın canı

Kaynak ki i: efika Kara Hüseyin'den derleyen Mahmut slâmo lu
Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol
Kaynak kitap: *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, Lefko a 1979.*
Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

⁶⁷ Kıbrıs'ta özellikle eskilerde "fincan" sözcü ü daha ziyade "filcan" olarak söylenmekteydi.

⁶⁸ Burada yer alan "k" sesi yine Türkiye Türkçesindeki "k"den farklıdır. Bu daha çok "Q" sesine yakındır.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Üçlü dizelerden olu an dört bent iki dizeli dört nakarattan olu an türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----a

-----b (Nakarar)
-----b

-----c
-----c
-----d

-----b (Nakarar)
-----b

-----e
-----e
-----e

-----b (Nakarar)
-----b

-----f
-----f
-----f

-----b (Nakarar)
-----b

tarzında düzenlenmi tir; bentler ve nakarar 8'li hece ile oluurulmu tur.

Türkünün daha ziyade Ramazan ak amları oynanan toplu oyun esnasında söylendi i söz konusudur. Türkünün sözcükleri arasında eski Kıbrıs ya amından çizgiler göze çarpmaktadır. Örne in “Tabanadan” sözcükleri bize eski Lefko a ya amını anımsatmaktadır. Lefko a’nın Baf Kapısı yöresine eskilerden “Tabana” veya “Debba hane” adı verilmekteydi. Hatta o bölgede “Tabakhane Mescidi” mevcuttu. Günümüzde yerinde yellere esen bu mekânda bir zamanlar adak tutulan ve adak bezleri asılı bulunan bir de türbe bulunmaktaydı.

Debba lık, Türklerin Ortaasya’dan itibaren yaygın olarak iyi bildikleri ve yaptıkları bir meslektir. Kıbrıslı Türkleri için de ilk andan itibaren son derece önemli bir meslektir. Ünlü debba ların adlarının Kıbrıs sokak isimlerinde hâlâ ya amakta oldu u bir gerçektir.

Türkünün bazı dizelerindeki sözcüklere iyice bakılınca insan ticareti, köle kullanımını izleri vardır. Örne in; “Ben bu iti satın aldım” ve “Hay bu adam masgaradır yüzü gözü gabgaradır” derken ya bir Arap bu rolü canlandırır ya birinin yüzü boyanır veya do rudan siyahî birisi bu rolü oynardı. Kısacası bu türkünün hikâyesi, bir seyirlik oyun olarak da söz konusu olmu tur.

Nitekim son dizelerde seyirlik oyun izleri gözlenmektedir.

Bu türküde de Kıbrıs a zının pek çok ses özellikleri ile kar ıla maktayız. “fincan” sözünün “filcan” biçimi yanında “fincannarım” biçimi ile çokluk yapılması en çarpıcı örnektir; “karde ” sözünün “garda ” olması, “kapkara” sözünün “gabgara” biçimine dönü mesi Kıbrıs a zındaki yaygın k/g ses de i mesini göstermektedir.

Hamçökelek

Yol üsdüne gura gurmu ıgrı ı
Amanı gel, gel esmerim gel,gel
Aydın havasına büker ibli i eller eller
Palazım deller ılgınsı deller

Sen aldaddı beni beni
Bir busecig yog mu yani
Döndürüver gara topalag
Bo azı da galsın ham ökeleg

Yüce da ba ında gum gayır gayır
Amanı gel, gel esmerim gel,gel
Yandım ate i e ben cayır cayır (deller)

Sen aldaddı beni beni
Bir busecig yok mu yani
Döndürüver gara topalag
Bo azı da galsın ham ökeleg

Yüce da ba ında gar bucağ bucağ
Amanı gel gel esmerim gel gel
Elinde lüverver belinde bıcağ (deller)

Sen aldaddı beni beni
Bir busecig yok mu yani
Döndürüver gara topalag
Bo azı da galsın ham ökeleg

Kaynak ki i: Kemal ah'den derleyen Mahmut slâmo lu

Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol

Kaynak kitap: *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, Lefko a 1979.*

Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

Yorum-inceleme-de erlendirme

İlk bendi dört ve sonraki bentleri üçer dizeden ve dörder dizelik üç nakarattan oluşan türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----b
-----b
-----b

-----c (Nakarar)
-----c
-----d
-----d

-----e
-----f
-----e

-----c (Nakarar)
-----c
-----d
-----d

-----g
-----i
-----g

-----c (Nakarar)
-----c
-----d
-----d

tarzında düzenlenmiştir; dize 10,11,15'li, nakararlar ise 7,8,10,11'li hece ile oluşturulmuştur.

Kıbrıs'ta eskiden bilinen ve söylenen bu türkünün oyun havası olarak yaygın biçimde okundu u söylenebilir. Bundan dolayı da türkünün belli bir konusu yok veya geçmi te ya anmı bir olaya da dayanmıyor.

Anadolu'daki varyantı sözler bakımından Kıbrıs'takinden çok farklıdır Silifke türküsü olarak me hur olan bu oyun havası, ayrıca yaygın olarak Mesarya'da da bilinir söylenirdi. Silifke ile Kıbrıs'ın eskiden beri ne denli birbirine yakın oldu u gerçe i de açıkça ifade edilmektedir.⁶⁹

Öte yandan Silifke yöresinde yaygın olarak söylenen türkü ile bizim derledi imiz türkü metni arasında en belirgin fark, a ız özelli i olarak dikkati çekmektedir. Bu türküde yine en belirgin Kıbrıs a zı özelli i k/g ses de i imindedir. Hemen her dizede bu ses de i imi söz konusudur. Ayrıca “derler” sözünün “deler” olması, “rovelver” sözünün “Lüverver” olması da yine Kıbrıs a zının bir ba ka ses de i im özelli idir.

⁶⁹ Bu konu tezimizin üçüncü bölümünde ele alınacaktır. Bak. s. 318.

Seyirdig ıgdıg Hanaya

Seyirddik ıgdıg hanaya
Gadınnar gelsin kınaya
Hayıf do uran anaya

Gal evimiz gal
en evimiz en
Biz gidiyorug

Kö e ba ının nalbandı
Hep adlar buna nallandı
Gelin hanım kınalandı

Gal evimiz gal
en evimiz en
Biz gidiyorug

Kebabcıların i i
Gelinin inci di i
Kına ız mübareki
Biz isderig ba i i

Kaynak ki i: Mahmut slâmo lu

Do um tarihi ve yeri: 1 Mart 1934, Limasol

Kaynak kitap: *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, Lefko a 1979.*

Mesle i: Emekli ö retmen, müdür.

Türkünün derlendi i ki i:

Yorum-inceleme-de erlendirme

Mani-türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----a

-----b
-----c
-----ç

-----d
-----d
-----d

-----b
-----c
-----ç

-----e
-----e
-----f
-----e

tarzında düzenlenmi tir, ilk üç dize 8’li, nakaratlar 5 heceli, üçüncü kıta yine 8’li ve son kıta 7’li hecelerle olu turulmu tur.

Kına gecelerinin en yaygın olarak okunan örnekleri arasındadır. Burada yine “Hanay” sözcü ü ile kar ıla maktayız. Hanay; Kıbrıs Türklerince iki katlı eve verilen isimdir. Hatta daha çok zemin katın üzerinde olan ikinci kat anla ılmaktadır.

Bu arada müzisyenlerin yine türkü dizeleri arasına sıkı tırdıkları bah i isteme olayı göze çarpmaktadır. Gelinin kınalanmasından, atların nallanıp yola çıkmasına kadar kar ımıza pek çok geleneksel eski öge çıkmaktadır. Gelinin, uzak yerlere at üzerinde götürüldü ü de bilenen gerçeklerdendir.

Çok eski yıllarda Kıbrıs'ta Türk gelinlerinin de il sadece ellerine, ayaklarına da kına yakma gelene i vardı. Gelinin kınalanması olayı genellikle gece yarısından

sonra yer alırdı. Gelinin kınalanması yanında damadın da ba parma ına kına yakılması eski Kıbrıs Türk adetleri arasındaydı. Damadın kınalanan parma ına da gelinin önceden eliyle i lemi oldu u kibar bir parmaklık kılıf konması gelenektir. Gelin ve damadın kınasının geceye katılanlarca gümü lenmesi olayı da vardı.

“Seyirdik, çıgdıg, gadınnar, gal, gidiyorug, isderig” sözcüklerinde Türkiye Türkçesindeki kimi sert sessizlerin Kıbrıs'ta yumu adı na tanık olunmakta. Yumu ayan sessizler unlardır, t/k.

Ayrıca “kadınlar” sözcü ünün “gadınnar” olarak söylendi i ve ço ul eki “lar'ın” “l” sesi burada ilerleyici benze me neticesinde “n” oldu u görülmektedir.

K NC BÖLÜM

YAZANI SÖYLEYEN B L NEN

TÜRKÜLER

1. A k Türküleri

Alba Alba Alba

Serildiler yattılar da
Savurdular/galdırdılar attılar
Üç guru atmı para (da)
Seni ba a sattılar

Alba alba alba
Altın gerdannık Alba
Yakında dü ün vardır (da)
Dakınacam ben onda

Bir garı lık boyu var (da)
Çe it türlü huyun var
Hiç bir ey agnamazlar (da)
Ne biçim bir soyu var

Alba alba alba
Altın gerdanık Alba
Yakında dü ün vardır (da)
Dakınacam ben onda

Duvar da sarı böcek (da)
Bu ans bize gelecek
Yarım yolda gelecek (da)
Bir öpücük verecek

Alba alba alba
Altın gerdanık Alba
Yakında dü ün vardır (da)
Dakınacam ben onda

Kaynak ki i: Hasan Paralı

Do um tarihi ve yeri: 17.7 1944 Baf, Yakacık(Ma unda) do umlu

Derleme tarihi: 30.1.2011

Derleme yeri:Güne köy

Mesle i:Ziraatçı

Yorum-inceleme-de erlendirme

Üç dizeli dört bentten ve dört dizeli üç nakarattan olu an türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a
-----c (Nakarar)
-----c
-----d
-----c
-----e
-----e
-----f
-----e
-----c(Nakarar)
-----c
-----d
-----c
-----g
-----g
-----g
-----g
-----c (Nakarar)
-----c
-----d
-----c

tarzında düzenlenmi tir;dizeler ve nakarat 7'li hece ile olu turulmu tur.

Bu türkü Baf yöresine ait bir sevda türküsüdür. Türkünün birinci kıtasında o lanın yavuklusunu “üç kuru ve atmı paraya” satın aldı ı söylenmektedir .durum böyle olunca da bunun ba lık parası olabilece i sonucu çıkmaktadır.

Kıbrıs a zının öteki bölgelerinde sıkça görülen sert sessizlerin yumu ama olaylarına bu türküde rastlanmamaktadır. Özellikle Baf ve Limasol yörelerindeki pekçok köyde bu sert sessizlerin korunmasına tanık olunur.

Bu türküde yer alan “Alba” deyi inin “Al bana”nın ses dü meleri sonucunda bu hale dönü tü ü bir gerçektir. Al bana>al ba a>al bä.

“ba a,boyu ,soyu ” sözcüklerinde nazal sesleri yer almaktadır.

“galdırdılar,guru ,garı lık”sözcüklerinde “k” sessizlerinin yumu adı na tanık olunur.

“gerdannık” sözcü ünde ise –lık ekinin “nık”biçimine dönü tü ü açıktır. Burada bir gerileyici benze me söz konusudur.

“dakınacam” sözcü ünde de ses yutulması olayı gözlemlenir.

“anlamazlar” yerine “a namazlar” bu sözcüklerde de kimi seslerin de i ikli e u radı ı görülür.

Aman Aman Etme Naz

Çıgmaz sokag garardı
Pençereleler kapandı
Bir gördüm a ıg oldum
Gözlerim yolda galdı

Aman aman edme naz
Ci erim oldu beyaz
Çog gördüm çok geçirdim
Nedir sendeki bu naz

Böyün hava dumannı
Sis yolları kapadı
Yolladı ım çiçeğleler
Boyun bügdü a ladı

Aman aman edme naz
Ci erim oldu beyaz
Çog gördüm çok geçirdim
Nedir sendeki bu naz

Garafilim mor a dı
Kokusu doldu da dı
Alacagsa al beni
Sabrım gabardı da dı

Aman aman edme naz
Ci erim oldu beyaz
Çog gördüm çog geçirdim
Nedir sendeki bu naz

Garafilim mor a dı
Dereler doldu da dı
Ay eyi sorarsa ız
aban'a gizlin ga dı

Aman aman edme naz
Ci erim oldu beyaz
Çog gördüm çog geçirdim
Nedir sendeki bu naz

Kaynak ki i: Bekir Kara

Do um tarihi ve yeri: 1945, Fasula (Ba zıkara)

Mesle i: Emekli ö retmen.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Mani-türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a

-----c (Nakarat)
-----c
-----d
-----c

-----e
-----f
-----g
-----f

-----c (Nakarat)
-----c
-----d
-----c

-----i
-----i
-----j
-----i

-----c (Nakarat)
-----c
-----d
-----c

-----i
-----i
-----k
-----i

-----c (Nakarat)
-----c
-----d

-----c

tarzında düzenlenmi tir, dizeler ve kafiyeler 7’li hece veznidir.

“Karanfilin mor” oldu u son dörtlük Leymosun(Limasol) kentiyle ilgili gerçek bir a kın ürünüdür. Ondan bir önceki maninin de motifleri aynen tekrarlanmaktadır. Sadece son dörtlükte “kabarıp ta an” sabır yerine Ay en’in aban’a gizli kaçtı ı görülmektedir.

Eskiden karanfillerin kırmızılarının yaygın oldu u görülürdü ve çok güzel kokarlardı. Daha küçüktüler lâkin çok güzel kokuları vardı.

“çıgmaz, sokag, garardı, a ıg, galdı, etme, çog, çiçegler, bügdü, a dı, da dı, alacagsan, garafilim” gibi pekçok sözcükde “k” sert sessizinin g’ye dönü tü ü ve “t” sert sessizinde yumu ayarak “d” oldu u görülmektedir.

Ayrıca ikinci kıtada “bugün” sözcü ünün “böyün” biçiminde söylendi i açıktır.

Dördüncü kıtada yer alan iki ilginç örnek sözcük de “Garafilim” ve “gizlin” sözcükleridir. Türkiye Türkçesindeki “karanfil” sözcü ündeki “n” sessizinin dü tü ü, “gizli” sözcüğünde de bir “n”sessizi türedi i görülür.

Arabiye

De izin kenarında
Gaybettim bıçağı mı
Çok gücüksü a yavrım
Doldurma gucacı mı

Atla da gel yanıma
Dolanda gir goluma/goynuma
Çok ü üdüm a canım
Sokulacam goynu a

Çemberci i oyalı
Potinneri boyalı
Benim iki gözümün
Yüreci i yaralı

Atla da gel yanıma
Dolan da gir goluma/goynuma
Çok ü üdüm a canım
Sokulacam goynu a

Sepedi doldu da dı
i ba ından a dı
Bana geleceg deyi
Da ı da ı dola dı

Atlada gel yanıma
Dolanda gir goluma/goynuma
Çok ü üdüm a canım
Sokulacam goynu a

Sa lanamadı nisap
Dudmadı hiçbir hesap
kimizin sevdası
Yazılacak bir kitap

Atlada gel yanıma
Dolanda gir goluma/goynuma
Çok ü üdüm a canım
Sokulacam goynu a

Kaynak ki i: Hasan Paralı

Do um tarihi ve yeri: 17.7 1944 Baf Yakacık(Ma unda) do umlu

Derleme tarihi: 30.1.2011

Derleme yeri:Güne köy

Mesle i:Ziraatçı

Yorum-inceleme-de erlendirme

Dört dizeli dört bentten ve dört dizeli dört nakarattan olu an türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----b
-----c
-----b
-----d (Nakarar)
-----d
-----e
-----d
-----f
-----f
-----g
-----f
-----d (Nakarar)
-----d
-----e
-----d
-----h
-----h
-----i
-----h
-----d (Nakarar)
-----d
-----e
-----d
-----k
-----k
-----l
-----k
-----d (Nakarar)
-----d
-----e
-----d

tarzında düzenlenmi tir;dizeler ve nakarat 7’li hece ile olu turulmu tur.

Bu türkü Baf yöresine ait bir a k türküsüdür. Kıbrıs'ta “Arabiye” adındaki parçalar daha ziyade çalınıp oynanan e lencelerdir. Bu arada oynayanların oyuna ara verip kar ılıklı maniler söyledikleri görülmektedir. Arabiye oyunları genellikle kar ılıklı iki ki inin oynadı ı oyunlardı. Bu havalar Adada Arapların etkisiyle yayılmıştır. Bilindi i üzere Araplar 7. yüzyıldan bu yana Adaya çe itli seferler düzenlemi bulunmaktaydılar. Lâtinler döneminde Adanın Girne Da ları üzerindeki muhkem kaleler Arapların akınlarını önlemek amacıyla yaptırılmışlardır. Bunlar St.Hilarion, Kantara ve Bufavento kaleleridir.

Günümüzde Larnaka kentinde yer alan ünlü Hala Sultan Tekkesi'ndeki “Humeysa” isimli, kutsal yadır da bu akınlardan birinde o mevkide ehit olan Efendimizin süt teyzesinden ba ka birisi de ildir. Osmanlılar Adaya egemen olduktan sonra bu tür akınlar yer almamıştır. Ancak günümüzde Güney Kıbrıs'taki Larnaka kentinin bir zamanlar Konsoloslukların yer aldığı dönemlerde Arapların Kıbrıs ile ilişkilerinin yeniden canlandırılmasına tanık olunur. Hatta Larnaka kentinde Türklerle izdivaç yapan ve zamanla Türkle en Arapların mevcudiyeti de inkâr edilemez. Tüm bu nedenlerden ötürü bir tür göbek havası olan Arabiyenin yerle mesi ve çalınıp oynanması olayı görülür.

“de iz,gücüksü , doldurma , goynu a” gibi sözcüklerde nazal sesleri yer almaktadır.

“gaybettim, gücüksü , guca ıma, goluma, goynuma, goynu a, gelecek” gibi sözcüklerdeki sözcük başlarında ve sonunda yer alan “k” sert sessizlerinin yumu adı ı görülür.

“sepedi,da dı,a dı,da ı,dola dı,dudmadı” sözcüklerinde başta,ortada ve sonda olmak üzere t/d de i imi görülür. Ayrıca birinci kıtada “yavrum” sözcüğünün “yavrım” biçiminde söylendi i, yuvarlak “u”sesinin “ı”ya dönüşü ü görülmektedir.

Bahcalarda Gülümsün

Bahcalarda gülümsü
Yar benim sa ̇ golumsu
Seni sevmiyom deme
Darılırım bilirsi

Gel ba a gülü gülü gül enden
Verse e ba a ba a kevserden

Bahcalarda sarma ık
Ben sana oldum a ık
Her aklıma dü dü kçe
Elimden dü tü ga ık

Gel bana gülü gülü gül enden
Verse e ba a ba a kevserden

Kaynak ki i: Ekrem Ye ilada

Do um tarihi ve yeri: 1931, Gönyeli.

Kaynak kitap: Kıbrıs'ta Geleneksel Türk Müzi i.

Mesle i: Emekli Müdür.

Yorum-inceleme-de erlendirme

ki dörtlü bent ve ikili nakarattan olu an mani-türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a

-----c (Nakarar)
-----c

-----d
-----d
-----e
-----d

-----c (Nakarar)
-----c

tarzında düzenlenmi tir; dörtlükler 7'li, nakarar ise 10'lu hece lsyledir.

A k konulu bu türkünün mani tarzı bentleri dikkat çekicidir öte yandan türkünün sözleri arasında bahçe, gl, gl en, kevser sözcükleri bolca yer almaktadır. Bu yönüyle de güzelleme ya da tabiat güzellikleri ile a k duygusu i içe i lenmi durumdadır.

Kıbrıs'ta "Gl suyuna" ilveten Kıbrıslı hanımlar turunç ie inden "iek suyu "adı verilen bir esans çıkarmakta ve gerek mevlitlerde konuklara sunmakta, gerekse tatlılarda kullanılmaktadırlar . Bu türküde do a ile ilgili sözcükler a ırılıktadır. Sevgili de güzelli i ve güzel kokusu nedeniyle güle benzetilmektedir. Kıbrıs'ta özellikle yerli tip kokulu gl (ki bundan gl suyu elde edilir) tıpkı Isparta'da oldu u gibi çok güzel kokmaktadır.

“Bahcalarda” sözcü üdeki “ç” sert sessizi yumu ayıp “c” ye dönü mekte, ayrıca “e” vokali de kalınla arak “a” harfine dönü mektedir.

“gülümsü , golumsu , bilirsi , ba a, verse e gibi sözcüklerde yine nazal sesine bolca rastlanmaktadır.

Golumsu ve ga ık sözcüklerinde sözcük ba ndaki “k” seslerinin yumu ayarak “g”ye dönü tü ü görülür.

Bir Mendil Aldım eherden

Bir mendil aldım eherden
Yolu geçmez yar buradan
Binbir derdim var yaradan

Güzel seni çok özledim/özlerim
Üç ay oldu yol gözlerim
Hakikattir bu sözlerim

Bahar çiçek açar dalda
Ömür geçer hep bu yolda
Benim gönlüm de il malda

Güzel seni çok özlerim
Üç ay oldu yol gözlerim
Hakikattir bu sözlerim

Selâm gelir mektup ile
Mektup de il bu bir sille
Severise beni dinle

Güzel seni çok özlerim
Üç ay oldu yol gözlerim
Hakikattir bu sözlerim

Kaynak ki i:Ekrem Ye ilada

Do um tarihi ve yeri: 1931, Gönyeli

Kaynak kitap: Kıbrıs'ta Geleneksel Türk Müzi i,Lefko a, 2002.

Mesle i: Emekli memur

Yorum-inceleme- de erlendirme

Üç üçlü bent ile yine üç üçlü nakarattan olu an bu türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----a

-----b
-----b
-----b

-----c
-----c
-----c

-----b
-----b
-----b

-----d
-----d
-----d

-----b
-----b
-----b

tarzında düzenlenmi tir; dizeler ve nakaratlar 8’lidir.

Bu türkü Ekrem Ye ilada adlı bestecinindir. Halen hayatta olan bir sanatçımızdır. Türkü bir “a k” konusunu içermektedir; özde ise “ayrılık” vardır. Sevgiliye kavu amamanın yarattı ı acı ve sıkıntı ezgi yoluyla dı a vurulmaktadır.

Türkünün adı olan “ eher” Lefko anın Kıbrıslı Türklerce verilen di er adıdır. ehirden gelir. Rumcada da Hora= ehir anlamındadır.

Burada geçen “mendil” eskilerde son derece önemli bir olaydı. Ki iler, özellikle sevgililer, birbirlerine yâdigâr olarak mendil verirlerdi. Bu mendil ya cepte muhafaza edilir veya genellikle erkekler mendili boyunlarına ba larlardı. Dü ünlerde de mendilin önemli bir fonksiyonu oldu u görülürdü. Özellikle sa dıçların sol kollarına mendil veya daha eski yıllarda i lenmi “çevre” ba ladıklarına tanık olunurdu.

Eski yıllarda Kıbrıslı Türk erkeklerinin ku akları arasında mutlaka renkli bir mendil bulundırma ve az miktarda alınan meyva v.syi bu mendile ba layıp eve götürme alı kanlıkları vardı. Rumların da dü ünlerde annesi ve kayınvalidesi tarafından damada mendil verme âdetleri oldu u bilinmektedir.

Bestecisi bilinen bu türkünün dili Türkiye Türkçesine çok yakındır. Yerli a ız özellikleri hemen hemen yok gibidir.

Dallarda Nar Var

Dallarda nar var, bende bir yar var
Öptü üm dilde, sanırsın bal var
Erir akarım, güldü mü yüzü
Yarin yüzünde, cennet mekân var

Dallarda nar var, bende bir yar var
Yarin goynunda gonca güller var
Öyle sevdalı bakar ki bana
Baktı ı yerde bayram yeri var

Dallarda nar var, bende bir yar var
Sesinde yarin halk türküsü var
Konu tumuydu da ılır hüzün
Açan içimde günlük güne var

Kaynak ki i: Turgay Salim
Do um tarihi ve yeri: 12 Ocak 1955
Derleme tarihi: 6 Mart 2007
Derleme yeri:Lefko a
Mesle i:Memur

Yorum-inceleme-de erlendirme

Dört dizeli üç kıtadan olu an Türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a

-----a
-----a
-----c
-----a

-----a
-----a
-----d
-----a

tarzında düzenlenmi tir;10'lu hece ölçüsüyle düzenlenmi tir.

Sevgiliye olan hayranlık ilk göze çarpan öğelerdendir. Uyak ve ölçüsü düzenli bir türküdür. Ancak zoraki söyleyi ler gözden kaçmıyor. Hele ilk dörtlü ün son dizesi çok anlamsız. “Cennet mekân” mekânı cennet olan ki i anlamındadır. Burada o anlamı bilinmeden yanlı kullanılmı tır.

Nar özellikle eski yıllarda Adada bolca yeti tirilip ihraç edilen makbul bir meyveydi. Peygamberimizin nar için methedici sözleri de narın müslümanlarca benimsenip sevilmesine yol açmı tır. Adada yeti tirilen narların gemilerle özellikle Arap ülkelerine ihraç edildi i görülürdü.

Eski yıllarda bolca pi irilen a ure tatlısının içersine nar ilâve edilip servis yapıldı ı gibi yılba ıları “Golifa” adı verilen kaynanmı bu day çerezinin içerisine de bolca badem içi,(a artılmı) sısam, kuru üzüm ve de nar daneleri eklendi i ve e e dosta da ikram edildi i görülmekteydi. Ayrıca narın terkinbine “lûkoz” bulundu undan dolayı do an bebelere önce tatlı nar suyu içirildi i görülmekteydi. Sarılı ı önledi i bilinen tatlı nar aynı zamanda çocu un tatlı dilli olması temennisiyle de çocu a içirildi i inancı mevcuttu.

Türküde “goynunda” ve “gonca” sözcükleri yerli dil özelli ini yansıtmaktadır. Sert sessiz olan “k” yerine “g” ünsüzünün yer aldı ı görülür.

Gör Da Söyleme

Yamur yağar ıslanır
Evde galır usanır
Aylar oldu beglerim
Belki anam usanır

Gör gör gör gör
Gör da söyleme (canım)
Gör da söyleme
Duy duy duy duy
Duy da diyneme (canım)
Duy da diyneme

Yamur yağar sel akar
Hanaydan başa bakar
Ben a adan geçerken
Yokardan mektup atar

Duy duy duy duy
Duy da diyneme (canım)
Duy da diyneme
Gör gör gör gör
Gör da söyleme (canım)
Gör da söyleme

Yamur yağar damlara
Ben varacam onlara
Ge di im yol üsdüne
Yazı yazar gumlara

Gör gör gör gör
Gör da söyleme (canım)
Gör da söyleme
Duy duy duy duy
Duy da diyneme (canım)
Duy da diyneme

Kaynak ki i: Hasan Paralı

Do um tarihi ve yeri: 17.7 1944 Baf, Yakacık(Ma unda) do umlu

Derleme tarihi: 30.1.2011

Derleme yeri:Güne köy

Mesle i:Ziraatçı

Yorum-inceleme-de erlendirme

Dört dizeli üç bentten ve altı dizeli üç nakarattan olu an türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a

-----c (Nakarat)
-----d
-----d
-----e
-----d
-----d

-----f
-----f
-----i
-----f

-----j (Nakarat)
-----j
-----j
-----k
-----j
-----j

-----l
-----l
-----m
-----l

-----c (Nakarat)
-----d
-----d
-----e
-----d
-----d

tarzında düzenlenmi tir;dizeler ve nakarat 7'li hece ile olu turulmu tur.

Bu türkü de bir sevda türküsüdür. Dörtlüklerin ilk dizelerinde “ya mur” sözcü ünün tekrarlandığı ve adeta türkünün ana motifini oluşturduğunu görülür. Dizlerdeki sözcüklerde yer alan ifadelerle bakılacak olursa eski bereketli yılların günlerce süren yağmurları belirtilir gibidir.

Sevgililerin mektupları da dizeler arasında öne çıkan özelliklerdendir. Son dörtlükte de izcilerin yön bulurken kullandıkları taktikleri andıran yöntemler ilgi çekicidir.

Türkünün başlı başına ve nakaratlarda yer alan “Gör da söyleme” biçiminde geçen ifade de yer alan “da” edatı Türkiye Türkçesindeki “de” edatından başka bir şey değildir. Yani sözcükteki “e” ince seslisi “a”ya dönüşümüdür.

Türküde geçen “yamur” sözcüünde de “ ” sesinin dönüşümü ikâdır.

Sert sessizlerin yumuşaması olayına da bu türküde böyle rastlıyoruz: “galır, beglerim, geldiğim, gımlara”. Bunların tümünde “k” sesleri “g”ye dönüşümüdür.

Türküde ayrıca başa sözcüünde nazal sesi var.

“a adan”, “yokardan” sözcüklerinde ses yutulmaları mevcuttur. Ayrıca “yokardan” sözcü ünün ilk hecesinde “u” vokali yerine “o”nun kullanıldığını görülür. Yine aynı türkünün nakarat bölümünde “dinleme” yerine “diyneme” türünden bir ses değişikliği bahis konusudur.

Son kıtada “varacım” sözcü ünün de ses düşmesi sonucunda “varacam” ekinde verildiği görülmektedir..

Bu türküde de yine Kıbrıslılara ait “hanay” sözcüü de yer almaktadır. “Hanay” ikinci katı da olan ev anlamındadır.

Hade Yarım Gidelim A a

Kapusu mavi boya
Yo urda çaldım maya
Ben o yarı özledim
Bakayım doya doya

Hade yarım gidelim a a
Galalım biz ba ba a

Gave i dim güyümden
Oynar gelir düyünden
Ben yarimi tanırım
O incecik belinden

Hade yarım gidelim a a
Galalım biz ba ba a

Düyün çalar oynanır
Pençeresi boyanır
Ben yolundan gecerkın
O yar sezer uyanır

Hade yarım gidelim a a
Galalım biz ba ba a

Gız oynar çifde telli
Bükülür ince beli
Dudagları bal gibi
Yanaglar çifde benli

Hade yarım gidelim a a
Galalım biz ba ba a

Kaynak ki i: Hasan Paralı

Do um tarihi ve yeri: 17.7 1944 Baf, Yakacık(Ma unda) do umlu

Derleme tarihi: 30.1.2011

Derleme yeri:Güne köy

Mesle i:Ziraatçı

Yorum-inceleme-de erlendirme

Dört dizeli dört bentten ve iki dizeli dört nakarattan olu an türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a

-----c (Nakarar)
-----c

-----d
-----d
-----e
-----d

-----c(Nakarar)
-----c

-----f
-----f
-----k
-----f

-----c (Nakarar)
-----c

-----h
-----h
-----i
-----h

tarzında düzenlenmi tir;dizeler ve nakarar 7'li hece ile olu turulmu tur.

Baf yöresine ait bu türkü bir a k türküsüdür. Sevgilinin güle oynaya dü ünden döndü ü anla ılmaktadır. Sevgili ince belli,bal dudaklı ve yanakları benli bir güzeldir. Bu türküde Kıbrıs Türk dü ünlerinin sazlı-sözlü oldu u da dizelerden anla ılmaktadır.

Türkünün nakaratında yer alan “a a” sözcü ü “a a ıya sözcü ünün zamanla ses kaybına u ramasıyla olu tu u a ikârdır.

“Kapsu” sözcü ündeki “i” seslisinin de yuvarlakla arak “u” sesine dönü tü ü görülür.

Nakaratlarda yer alan “hade” sözcü ünün “haydi” den kısalarak bu ekle girdi i açıktır. Bu sözcükteki “y” sesi dü erek “i” vokali de “e dönü ür.

kinci dörtlükteki “Gave” sözcü ündeki “k” sesinin “g”ye dönü tü ü ve “h” sesinin de dü tü ü gözlemlenir. Sözcü ün aslı “Kahve” sözcü üdür.

Türküde k/g de i imine dair örnekler şöyledir: “Galalım, gız, dudagları, yanaglar”

Ayrıca “çifde” sözcü ünde de t/d olayı belirgindir.

“Dü ün” sözcü ündeki yumu ak “ ”harfinin daha da yumu ayarak “y” biçiminde telâffuz edildi i açıktır. Ayrıca “Geçerken” biçimindeki sözcükteki “-ken” ekinin Kıbrıs a zında kurala aykırı olarak “-kan” biçiminde kullanıldı ı görülür.

Kaymakamın Kızları

Selâm saldım esen yelle uçan ku la kona a
Kaymakamın sözü girdi sözü girdi araya
Kızı Selma gönül verdi paraya da babaya/paraya
Zümrüt küpe sıra sıra altın ister gerdana

Gün gelecek sevda yükü görülecek meydanda
Yollar geçit vermeyecek arada olanlara
Kaymakamın küçük gızı güzel Selma Hanımla
Mutlu mesut olacayık yüce da larda

Kaynak ki i:Bekir Kara
Do um tarihi ve yeri:13 Temmuz 1945
Derleme tarihi: 12 Ocak 2008
Derleme yeri:Güzelyurt
Mesle i:Emekli ö retmen

Yorum-inceleme-de erlendirme

ki dörtlükten olu an bu türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----a
-----a

-----b
-----c
-----e
-----b

tarzında düzenlenmi tir; dizeler 15’li ve 13’l hece ls ile oluurulmu tur.

Türküde bir kaymakamın kızına gönül veren bir delikanlının serüvenleri dile getirilmektedir. Kızın paraya ve takıya olan dknl  de ne çıkan gelerdendir.

Kaymakamlar bilindi i gibi ilçelerin en üst düzeydeki amirleriydi. Bu makamda oalnlara ‘‘Komiser’’ nvanının verildi i bilinmektedir. ngiliz Döneminde Türklerin de bu mevkiye getirildikleri olurdu. Örne in; Larnaka kentinin komiserlik mevkinde Faik Müftüzade’nin bulundu u tarihî kayıtlarda yer almaktadır.

Kıbrıslı Türk hanımlarının mücevhere olan dü künlükleri yerlilerden fazlaydı. Çünkü eski yıllarda Türkler daha varlıklıydı. Ayrıca banka olayları yaygın olmadığından genellikle ziynet eşyaları Osmanlı altınlarından oluşur ve hanımlarımız bu altın paraları takı olarak kullanırlardı. Bunlar arasında “Bendo” adı verilen “be ibirarada”lar, liralara, urup liralara belli bir sıraya göre dizilip boyuna takılır, hatta lira veya urup liralardan “urubiye” adı verilen kulplu küpeler kullanılırdı. Bunlardan başka elmas, inci, pırlanta gibi değerli takılar da eski yılların takıları arasında sayılabilir. Bunları da belirtmekte yarar vardır geleneksel türk dü ünlerinde özellikle kentli gelinlerin başlarına hakiki elmastan taç yapıldığı sıkça görülen olaylardandı.

Bu türküde iki sözcükte Kıbrıs a zına ait özellikler görülmektedir. Szögeli i, “Kızı” yerine “gızı” k sessizinin yumuşaması olayı, ve “olacayık” sözcü ünün de z>k de i mesisi öne çıkmakta. Kıbrıslı Türkler Azerbaycan Türkleri gibi ço u zaman “z” harfi yerine “k” harfini getirerek ço ul yapmaktadırlar.

Megdub Yazdım Alası

Megdub yazdım alası
Okuyub a layası
E er beni seversa
Geri cevap yazası

Garanfilim dallandı
Dallandı budaglandı
Benim o asker yarım
Ata bindi yollandı

Garafil gadmer oldu
Ayrılığ yeter oldu
İmdi ayrılı ımız
Ölümden beter oldu

Garafil egdim yere
Boyu boyuma göre
Elimden alacaklar
Gözlerim göre göre

Kaynak ki i: Bekir Kara
Do um tarihi ve yeri: 1945, Fasula (Ba zıkara)
Mesle i: Emekli ö retmen.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Mani-türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a

-----c
-----c
-----d
-----c

-----e
-----e
-----f
-----e

-----g
-----g
-----h
-----g

tarzında düzenlenmi tir; dörtlükler 7’li hece ölçüsüyle olu turulmu tur.

Eski yıllarda günümüzdeki haberle meden eser yoktu. Bu nedenle mektup yazma olayı son derece yaygındı. Birinci dörtlükte bu mektup olayı görülmektedir.

kinici manide “Asker” yarin ata binip yola çıktı ı görülmektedir ki eski yıllarda Adada suvari asker veya polislerin veya kır serdarlarının mevcudiyeti dizeler arasında yer almaktadır.

Üçüncü manideki “Garanfil gadmer oldu” sözlerinden de karanfilin kat kat oldu u anla ılmaktadır. Sözcü ün yiyecek türü olan hamurdan yapılmı katmerle alâkası yoktur. Sadece yapraklarının “kat kat” olması olayı katmerin katları ile alâkalı olmaktadır.

“megdub, okuyub, devab, garanfilim, budaglandı, garafil, gadmer, ayrılıg, egdim, alacaglar gibi sözcüklerde yerel a ız özelliklerinden k,t ve p seslerinin yumu ak biçimleri dikkat çekmektedir.

“alası , a layası , seversa , yazası gibi sözcüklerde de Kıbrıs a zının yaygın seslerinden olan nazal “ ” sesleri bulunmaktadır.

2. Anlatı Türküleri

2. 1. Aile

Al Yemeni Mor Yemeni

Al yemeni mor yemeni yemenisi sarı
Ah ne de edalı Kıbrıs'ın kızları

Elleri kınalı yar yar aman yar yar aman

Gözleri ka ı simsiyah saç
Döndürür ba ı köy kızları
Ah ne de edalı Kıbrıs'ın kızları

Elleri kınalı yar yar aman yar yar aman

El ele döner bu dayı döver
Gizlice güler köy kızları

Kaynak ki i: Kâmran Aziz
Do um tarihi ve yeri: 1922,Lefko a.
Derleme tarihi:2.2.2008
Derleme yeri:Lefko a
Mesle i: Eczacı

Yorum-inceleme-de erlendirme

Türkünün kafiyeye örgüsü,

-----a
-----a
-----e (Nakarat)

-----b
-----a
-----a
-----e (Nakarat)

-----d
-----a

tarzında düzenlenmi tir;vezin ve uyak yönü maalesef beklenen düzeyde de ildir.
Nakaratlar 14'lü hece ölçüsüyle olu turulmu tur.

Kıbrıs kızlarını metheden ilginç bir türkü. Yerli özellikler hayli çok. Halk arasında fazla ilgi gören bir yapıttır.

Kıbrıslı Türk hanımların eski dönemde örtülü oldukları bilinen gerçeklerdendir. O dönemlerde çar af, ba örtüsü yanında hanımlarımızın ba larına en azından evde bir yemeni ba layarak dola tıkları görülürdü. Yemenilerin ço u stanbul'dan gelen yemeniler olmakla beraber oyaları Kıbrıs'ta i lenir ve yemeniler adeta bir çiçek bahcesine dönü türülürdü. Bundan ba ka boncuklu, pullu yemeniler de eski hanımlarımızın kıyafetlerinin tamamlayıcılarıydı.

Fadma Gızım

Uyan gızım sabah oldu
Evde olanlar uyandı
Davar ıgdı ıfd guruldu
Fatma gızım gelin oldu

Gelin oldu Fadma gızım
Bom bo çaldı evim barkım

Evi barkı süpürürdü
Buban yolunu gözlerdi
Kömüre gayfe sürerdi
Fatma gızım sen nerdesi

Gelin oldu Fadma gızım
Bom bo çaldı evim barkım

ıgdım Be barmak Da ı'na
Bagdım Mesarya Ovası'na
Gızım Fatmam gelin giddi
Kerpiç evim döndü yasa

Gelin oldu Fadma gızım
Bom bo çaldı evim barkım

Kaynak ki i: Bekir Kara
Do um tarihi ve yeri: 1945, Fasula (Ba zıkara)
Mesle i: Emekli ö retmen.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----b
-----a
-----a

-----c (Nakarat)
-----d

-----e
-----e
-----e
-----f

-----c (Nakarat)
-----d

-----g
-----g
-----h
-----g

-----c (Nakarat)
-----d

tarzında düzenlenmi tir; dörtlükler ve nakaratlar 8’li hece ölçüsüyle olu turulmu tur.

Türkünün uyakları beklenen düzeyde de ildir. Bir Kıbrıs köy ya amından kesitler ihtiva etmektedir. Yerel özellikler ekseriyettedir. Kısacası folklorik de erler yönünden oldukça zengin dizeler göze çarpar.

Kıbrıs'ın do a güzelliklerinden dizeler ihtiva etmekte olan bir türküdür. Türküde ayrıca kerpiçten yapılımlı evlerin hâlâ mevcudiyeti göze çarpmaktadır. Sadece unu belirtmekte yarar vardır. Kıbrıs'ta ev yapımında kullanılan kepi lerin oldukça iri oldu u ve bunlardan yapılan evlerin duvarlarının çok kalın oldu u görülmekte. Surları i Lefko a kentinin eski yıllara ait konaklarının  o unun bu geni kesilmi kerpiçten oldu u görülür.

Türküde yer alan “gızım, guruldu, Fadma, galdı, gayfe, çıgdım, bagdım” gibi sözcüklerde yine sert sessiz harflerin yumu ama olayı göze çarpar.

“Gızım, guruldu, galdı ve gayfe” sözcüklerinin ilk harfi olan “k” sesi yumu ayarak “g” sesine dönü t .

“ ıgdım, bagdım” sözcüklerinde ise hem “k” hem de “t” seslerinde de i iklik mevcuttur.

Türküde bunlardan ba ka Kıbrıs az ının önemli özelliklerinden olan nazal seslerinin de yer aldı ı g r lmektedir. Örne in, “s p r rd  , gözleri , sürerdi , neredesi ” sözcüklerindeki son sesler hep nazal sesidir.

2. 2. Ayrılık

Harman Yeri Dar Da ınık

Harman yeri dar da ınık (yel aldı gitti)
Neler egdiysam topra a (sel aldı gitti)
Gurudu yabra ım dalda (gün aldı gitti)
Ge di baharın ayları (yel aldı gitti)

Gülün galmadı kokusu (toz aldı gitti)
A ık derdini söyledi (tez aldı gitti)
Siyah saçım ak ak oldu (yıl aldı gitti)
Ge di baharın ayları (yel aldı gitti)

Kaynak ki i:Bekir Kara
Do um tarihi ve yeri:13 Temmuz 1945
Derleme tarihi: 12 Ocak 2008
Derleme yeri:Güzelyurt
Mesle i:Emekli ö retmen

Yorum-inceleme- de erlendirme

ki drtlkl bentten olu an türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----a
-----a

-----b
-----b
-----a
-----a

tarzında düzenlenmi tir; dizelerin tümü 13'l hece ile olu turulmu tur.

Türkünün konusu hayattan ve ya amadan ikyettir. Hayatın etin mücadelesine kar ın insanın mutsuz olması temi i lenmektedir.

Bu çerçevede do a ve kadere küskünlük ihtiva eden sözler ne çıkmaktadır. Ya ama kötümser bir yakla ım egemendir.

Anadolu'nun pek çok yöresinde olduğu gibi Kıbrıs'ta da eski dönemlerde biçilen arpa, bu dayın harmanda “dövenle” dövülerek (öküz veya bir çift at ya da ekinin çektiği çakmakla döven kullanılırdı) ve havada efsenerek samanından ayrıldı bilinmektedir.⁷⁰ Günümüzde bu işi biçer-döver adını verdiği makinelerin yaptığını görmekteyiz. O günlerde insanlarımız binbir zorlukla elde ettikleri arpa, bu day gibi tahılların bu nedenle de erini daha iyi bilirler ve takdir ederlerdi.

Dil yönünden yerel özellikler göze çarpmaktadır. “egdiysam, gurudu, yabraım, ge di, galmadı” gibi sözcüklerde Kıbrıs a zında sıkça görülen sert sessizlerin yumu ama olayı yer almaktadır. Sözcükler arasında folklorik öğeler mevcuttur.

⁷⁰ Eski yıllarda biçilen arpa veya bu daylar demetler halinde harman yerine getirilerek yere yayılırdı. Büyükçe bir tahta masa iriliğinde altında çakmak taşları bulunan “döven” veya “düven” adındaki alet bir çift at, öküz veya öküzün iplerine bağlandıktan sonra yere serilen arpa veya bu dayların üzerinde belki yüzlerce defa dönerek (Dövenin üzerinde mutlaka birisi olurdu) mahsül sapından ayrılırdı. Ondan sonra hafif esintili bir havada dövülen bu samanla bu day veya arpa yabalarla havaya kaldırılarak bırakılır ve esintinin yardımıyla ürün samandan ayrılırdı. Bu day a ır oldu undan hemen yakına düer, saman daha uza a birikirdi. Aynı yöntemi zeytin hasadında da görmek olasıdır, yapraklarla karışık durumda olan zeytini ayırmak için de hafif esintili havadan yararlanıldı ı söz konusu idi . Efsenek kalburla da yapılabilirdi. Hatta unu dahi kepe inden ayırırken kalbur kullanıldı ı görülürdü.

2. 3. Yöre Türküleri

Be parmak Da ı Sıra

Be parmak da ı sıra
Ot sarılmı mısıra /Yarım gitmi Mısır'a
Ben gurbete dü eli
Ay emi kimler sara

Gülemedim ben nedeyim a yarım
Sevilmedim ben niye a cicim
Güzel Ay emi eller almı
Kime varıp nedeyim a canım

Yol boyu servi dolu
Çaya gider bir kolu
Dün bir güzeli gördüm
Yare benzerdi boyu

Gülemedim ben nedeyim a yarım
Sevilmedim ben niye a cicim
Güzel Ay emi eller almı
Kime varıp nedeyim a canım

Gönyeli'de çınar yok
Yaz kı akan pınar yok
Bin türlü derde dü tüm
Halimi hiç soran yok

Gülemedim ben nedeyim a yarım
Sevilmedim ben niye a cicim
Güzel Ay emi eller almı
Kime varıp nedeyim a canım

Kaynak ki i:Ekrem Ye ilada

Do um tarihi ve yeri: 1931, Gönyeli.

Kaynak kitap: Kıbrıs'ta Geleneksel Türk Müzi i.

Mesle i: Emekli Müdür

Yorum-inceleme-de erlendirme

Türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a

-----d (Nakarat)
-----d
-----e
-----d

-----f
-----f
-----g
-----f

-----d (Nakarat)
-----d
-----e
-----d

-----h
-----h
-----i
-----h

-----d (Nakarat)
-----d
-----e
-----d

tarzında düzenlenmi tir;dizeler 7'li hece vezniyle olu turulmu tur.

Türküde Kıbrıs'a özgü yer isimleri dikkat çeker. Gönyeli adı verilen ve Lefko a'nın Türk kesiminin moderin mahallelerinden olu an bu yerle im yeri rivayete göre ada Türkle tirilirken buraya Konya'dan bir a a ile onun kâhyası yerle mi ve buraları önce Gönyeli köyü adı verilen köye dönü mü , günümüzde ise Lefko a'nın en lüks semtlerinden biri haline gelmi tir.

Sözcü ün etimolojisine gelince Konyalı sözcü ünün Rum a zına göre "Konyali'ye" dönü tü ü ordan da Gönyeli biçimine girdi i yorumunu yapanlar vardır. De erli ara tırmacılarımızın eskilerle yaptıkları söyle ide köyün ilk sakinlerinin gerçekten Konya'dan geldikleri ve buraya yerle tikleri bilgisi vardır.

Köye yerle en a anın fizi i düzgün fakat kâhyasının dünya'da e ine az rastlanan türde bir bacak e rili i mevcuttu. Günümüzde bu tür olaylara artık çok seyrek rastlanmaktadır.

Türkünün esasını olu turan dizelerin anonim, nakaratların ise sanatçısına ait oldu u görülür.

Dillirga'nın Yolları

Dillirganın yolları ince ince kıvrılır
Çıtır çıtır pademi a ızlarda kırılır
Ho sohbettir insanı doyum olmaz do rusu
Da bir yanda bir yanda mavi deniz yayılır.

Çıtır çıtır pademleri a ızlarda kırılır
Dallar bal bal incirler sepetlere toplanır
Ki i sevda nedir bilmez görülmezse Dillirga
Da bir yanda bir yanda mavi deniz yayılır.

Hani imdi nerde o kebablar, çörekler
A zı örtük fırınlar, yıkıldı kerpiç evler
Her ey gitti savruldu masal oldu Dillirga
Ah havası kızları can evimde tüterler

Çıtır çıtır pademleri a ızlarda kırılır
Dallar bal bal incirler sepetlere toplanır
Ki i sevda nedir bilmez görülmezse Dillirga
Da bir yanda bir yanda mavi deniz yayılır.

Kaynak ki i: Turgay Salim
Do um tarihi ve yeri: 12 Ocak 1955
Derleme tarihi: 6 Mart 2007
Derleme yeri:Lefko a
Mesle i:Memur

Yorum-inceleme-de erlendirme

ki dörtlük ve iki dört dizeli nakarattan olu an türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a

-----a (Nakarar)
-----c
-----d
-----a

-----e
-----e
-----d
-----e

-----a (Nakarar)
-----c
-----d
-----a

tarzında düzenlenmi tir; dizeler 14'lü, nakarar ise 15'li hece iledir.

“Güzelleme” tarzında düzenlenen bu türkü “Dillirga” yöresinin güzelliklerini ve de erlerini iirle tirmektedir.

Son yıllarda yaygın olarak çalınıp söylenen bir Kıbrıs Türküsüdür. Günümüzde Erenköy bize ba lı olmakla beraber arada Rum toprakları da vardır.

Bu türküde özellikle folklorik de erler göze çarpar; örne in, kerpiç evler, çörekler, kebablar, fırınlar v.s. Dillirganın halkına gerek Türkler gerekse Rumlar “Dilliro” adını verirlerdi. Daha sonra Türkler bu bölgeye Erenköy adını koymu lardır. Ayrıca günümüzde Karpaz’daki Yenierenköy köyüne bu bölgenin insanları yerle tirildi. Eskisi artık sadece ehitliktir.

Bu türküde dil Türkiye Türkçesidir. Sadece bir tek sözcükte Kıbrıs a ız özelli i dikkat çekmektedir. Türkiye Türkçesindeki “Badem” sözcü ü Kıbrıs’ta “Padem” olarak telâffuz edilmektedir yani b>p de i mesi bahis konusudur.

Ey Lefko a Lefko a

Ak am endi üstüme
Dü tüm gönül derdine
Ate lerde yanarım
Ko anım yok halime

Ey Lefko a Lefko a
Bak neler geldi ba a
Bir güzelin var senin
Saçları sarı sırma

Yaseminim kurudu
Talvarlarım bozuldu
Senden ne varsa bende
Usul usul soyuldu

Ey Lefko a Lefko a
Derdin yamandır bana
Ya gayrı al bu canı
Ya dön eski kitaba

Kime gitsem ne desem
Hangi sulardan içsem
Köz oldum kömür oldum
Ah bir yüzünü görsem

Ey Lefko a Lefko a
Bak neler geldi ba a
Bir güzelin var senin
Saçları sarı sırma

Kaynak ki i: Turgay Salim
Do um tarihi ve yeri: 12 Ocak 1955
Derleme tarihi: 6 Mart 2007
Derleme yeri:Lefko a
Mesle i:Memur

Yorum-inceleme-de erlendirme

Dört dizeli üç bent ve üç nakarattan olu an türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a

-----c (Nakarar)
-----c
-----d
-----c

-----e
-----e
-----f
-----e

-----g (Nakarar)
-----g
-----h
-----g

-----i
-----i
-----i
-----i

-----c (Nakarar)
-----c
-----d
-----c

tarzında düzenlenmi tir; dizeler ve nakarar 7'li hece ile olu turulmu tur. Ko ma tarzı kafiye örgüsü görölmektedir.

Bu türkü Lefko a üzerine söylenmiştir. Lefko a fetihten beri Türklerin yo un olarak ya adı ı ba kenttir. Türk kesimlerinin en göze çarpan a acı hurmadır. Eski Lefko a'nın sokaklarının yazın yasemin kokularıyla dolu oldu u, özellikle çocukların hurma dallarına dizdikleri yaseminleri ak am üzerleri sokak aralarında, meydanlarda sattıkları görülmekteydi.

Hurma a açlarına gelince eski dönemin avlulu evlerinde fazla yer i gal etmeden ve bol meyve vermesi nedeniyle çokça yeti tirildi i görülmüdü. De il sadece Lefko a'da Adanın Türklerle meskûn hemen her yerinde hurma a açları görmek olasıdır. Bu a açların tohumları Mekke'ye- Medine'ye giden hacılar tarafından getirelen hurmaların tohumlarıydı. Ço unun Medine hurması oldu u söylenir. Meyvesi dayanıklı bir meyve türüdür. Tazesini yendi i gibi balçı ı da yenen kısacası uzun süre dayanabilen bir meyve türü oldu undan ötürü eskilerde çok makbul sayılırdı.

Hurmanın balçı ına eskilerde “Acuva”dendi i de bilinir. Türkiye Türçesinde “indi” olarak geçen sözcük bu türküde “endi” biçiminde yer almaktadır. Yani i/e de i ikli i bahis konusudur.

Gel Bana Gel Bana

ki çe me yanyana
Su içtim gana gana
Seni do uran ana
Olsun ba a gaynana

Hadi gülüm gülüm <gülüm>
Gel ba a gel ba a
Sarılalım gucag gucag
Yatalım yanyana

Ovalarda ısırğan
Sen urumsun ben slâm
E il bir efdali ver
Vallah billâh ısırمام

Hadi gülüm gülüm <gülüm>
Gel ba a gel ba a
Sarılalım gucag gucag
Yatalım yanyana

Gara üzüm salkımı
Gız sen aldı ağılımı
Bir öpücüg vermezsa
Helâl edmem haggımı

Hadi gülüm gülüm <gülüm>
Gel ba a gel ba a
Sarılalım gucag gucag
Yatalım yanyana

Kaynak ki i: Bekir Kara
Do um tarihi ve yeri: 1945, Fasula (Ba zıkara)
Mesle i: Emekli ö retmen.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Mani-türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a

-----c (Nakarat)
-----d
-----e
-----d

-----f
-----g
-----h
-----i

-----c (Nakarat)
-----d
-----e
-----d

-----j
-----j
-----k
-----j

-----c (Nakarat)
-----d
-----e
-----d

tarzında düzenlenmi tir, dizeler 7'li hece veznidir.

Türküde eski hayatımızdan izler mevcuttur. Örneğin; su içmek için çeşmeler mevcuttu. Karma bir ülke olan Adada sevgilinin Rum kızı olması da ilginç. Daha da ilginç Türkler başka uluslara kız vermiyorlar lakin yabancı güzel kızları alıp Müslüman ederek evleniyorlardı. Çok yaygın olmasa da Kıbrıs Adasında da bu tür olayların varlığı bilinmektedir. Çeşme sayısının çokluğu da o yörenin su bolluğuna delâlet ederdi.

Çeşme eski yıllarda genç kızların ve sevgililerinin bir tür (su bahanesiyle) buluşma yeri idi.

Kıbrıs bir üzüm diyarıdır. Özellikle kara üzümünden elde edilen Kıbrıs arapları çok ünlüdür. Bunlardan arap üretildiği gibi eski yıllarda da köylerinde Kıbrıs dillerinde Türkçe ve Rumca “Zivaniye” adı verilen, Türkiye’de “Boşma” diye isimlendirilen içkilerin üretildiği de bilinmektedir. Günümüzde Kuzeyde sadece Galatya(Mehmetçik) köyümüzde zivaniye üretilmekte. Çikiden başka üzümünden tatlı sucuk ve köfter dediğimiz yemilerin yaygınca yapıldığı da bilinir.

“gana gana, gucağ gucağ, efdali, gara, gız, ağılımı, edmem, haggımı” gibi sözcüklerde k/g ve t/d, de i meleri yer almakta.

Ayrıca “ba a, aldı ” gibi sözcüklerde nazal sesleri görülür. İkinci dörtlükte yer alan “urumsun” sözcüğünde sözcük başında ses türemesi olayı yer alır.

Girne'den Eser Rüzgâr

Girne'den eser rüzgâr
Köpüg köpüg dalgalar
Dün ak am selâm/haber geldi
Onudmamı beni yar

Sarı mısı mor musu
Alev misin kor musu
Sa a bir mergiz versem
Gula ı a gor musun

Gara mısı mor musu
Alev misi kor musun
Ba a hiç bagdı ı yog
Acaba sen kor musu

Gahve i dim telveli
Akıldan eddin beni
Ye yile bir yar sevdim
Hem oynag hem cilveli

Gahvem var filcanım yog
Küpemde mercanım yog
A gı dan yanıyorum
Sabredeceg canım yog

Suyum akar bulanıg
Gahve a ırı yanıg
Herkes derin uykuda
Bir ben galdım uyanıg

Kaynak ki i: Bekir Kara

Do um tarihi ve yeri: 1945, Fasula (Ba zıkara)

Mesle i: Emekli ö retmen.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Mani-türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a

-----c
-----c
-----d
-----c

-----e
-----e
-----f
-----g

-----h
-----h
-----i
-----c

-----k
-----k
-----l
-----k

tarzında düzenlenmi tir; 7'li hece ile olu turulmu tur.

Bu türküde Girne'nin rüzgârı ve denizinin dalgaları yanında kahve motifi tüm türkü boyunca görülebilmektedir. Adada kahve geleneği Türklerin gelişiyle yerleşimi ve tüm toplumlarca benimsenmiştir. Hatta Rumcaya aynı terimlerin fazla değil tirilmeden alındığı türlü eserlerde ve konuşma dilinde görülebilir. Yunanlı ve Rum kahveyi öyle bir benimsedi ki sonunda büyük bir gayretle onu "Kıbrıs Kahvesi" veya "Greek Coffee" yani Yunan kahvesi diyerek bilmeyenlere yutturmaya çalışıyor.

"Köpük köpük, gâra, bağdı m, yog, i dim, oynag, a gı dan, sabredeceg, gahve, yanığ, galdım, uyanığ" gibi pekçok sözcükte yine sert sessizlerden olan "k" ve "t" harflerinin yumuşama olayı karşımıza çıkmaktadır.

Nazal " " harfleri de dikkatten kaçmaz. Örnekler, sarı mısı , sa a, gula ı a, mor musu , gâra mısı , ba a, bağdı ı , kor musu , ye yile, a gı dan" sözcüklerinde görüldüğü gibi bu türküde de pek çok nazal 'nin kullanıldığı gözlemlenir.

Hob Hob Hoplayan Gızlar

Yol boyunda selviler
Geçer her gün gelinler
Geleceksa sen da gel
Geçer aylar seneler

Hob hob hoplayan gızlar
Mergiz toplayan gızlar
Önceden göz edip de /söz verib da
Sonradan cayan gızlar

Yol boyunda güzeller
Bakar bakar süzeller
Yar uzagdan bakınca
Ci erim cız cız eder

Hob hob hoplayan gızlar
Mergiz toplayan gızlar
Önceden göz edip de /söz verib da
Sonradan cayan gızlar

Yol boyunda garınca
El uzadma turunca
Allahıma can vermem
Sarılıb yadmayınca

Hob hob hobluyan gızlar
Mergiz toplayan gızlar /söz verip da
Önceden göz edip de
Sonradan cayan gızlar

Kaynak ki i: Bekir Kara

Do um tarihi ve yeri: 1945, Fasula (Ba rıkara)

Mesle i: Emekli ö retmen.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Mani-türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a

-----c (Nakarat)
-----c
-----d
-----c

-----e
-----e
-----f
-----e

-----c (Nakarat)
-----c
-----d
-----c

-----g
-----g
-----h
-----g

-----c (Nakarat)
-----c
-----d
-----c

tarzında düzenlenmi tir; dizeler ve nakarat 7’li hece ile olu turulmu tur.

Kıbrıs’ta eski yıllarda kırdada bol nergis yeti mekteydi. Traktörlerin yaygınla ması sonucu yumruları ezilen nergisler gün geçtikçe azalmı tır. Ma usa-Lefko a yolunda seyahat edenler bu yol üzerinde nergis satan çocuklara hâlâ daha rastlayabilir. Katmerisi daha makbuldür. Hatta Mesarya’da “Nergisli” adlı bir de köyümüz vardır.

Bu maniden türküde di er eyler yanında o günün kızlarının sözüne sadık olmadığı anlaşılmaktadır. Esas dizelerde terennüm edilen sözler daha çok yol boyunda geçen olaylarla ilgilidir. Gelinler yani yeni evliler, di er güzel kızlar hep bu yoldan gelip geçmekte.

Turunç a acına gelince Kıbrıs'ta turuncun ayrı bir yeri vardır. Baharda açan çiçeğinden “Turunç macunu” yapılabildiği gibi, çiçek suyu dediğimiz bir de parfüm elde edilmektedir. Ayrıca turunç meyvesinin kabuklarından da macun yapıp ikram edildiği görülür.

Bundan başka yumru haline gelen yeşil turuncun da macunu yapılır. Bunun içerisine badem içi eklendiği de görülür.

Türkünün birinci kıtasında geleceksen yerine “geleceksan” sözcüğünün yer aldığı görülür. Burada son hecedeki “e” sesinin kalınlaşma olayı mevcut.

Ayrıca sen de yerinde “sen da” biçiminde bir deyişte yine “e” sesinin “a” ya dönüşümü görülmektedir.

Nakarat dizeleri arasında geçen “mergiz” sözcüğünde ise n/m ses değişimi öne çıkar.

“Verib, uzagdan, uzadma, sarılıb, yadmayınca” sözcüklerinde de yine p,k,t sert sessizlerinin yumuşama adına tanık olunur.

Ma usa ehri Kal'a

Ma usa ehri Kal'a
Ko tum yoruldu am an
Yorula dinlene
Büyüdüm anam
Babam büyüdüm

Uçurtmam yırtıldı
Eskidi topum am an
O çocuk günlerim
Kayboldu anam
Babam kayboldu

Ma usa ehri Kal'a
Yüksektir yüksek anam
Zindandır Kemal'e
Güzele anam
Babam güzele

Ma usa ehri Kal'a
Sevdalar çektim am an
Doymadım gençli e
Ezildim anam
Babam ezildim

Kaynak ki i: Turgay Salim
Do um tarihi ve yeri: 12 Ocak 1955
Derleme tarihi: 6 Mart 2007
Derleme yeri:Lefko a
Mesle i:Memur

Yorum-inceleme-de erlendirme

Dört dörtlük ve iki dört dizeli nakarattan olu an türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----b
-----c
-----a
-----e

-----f
-----g
-----h
-----g
-----l

-----i
-----j
-----i
-----j
-----l

-----m
-----n
-----m
-----n
-----o

tarzında düzenlenmi tir; tutarlı bir ölçü mevcut de ildir. Dizeler yer yer 7'li,6'li,5'li dizeler ne çıkmaktadır.

Bu türküde Ma üsa kalesinden söz edilmektedir. Fetihten önce muhkem bir Venedik kale kenti olan Ma üsa'nın yüksek ve sa lam surları Osmanlı ordusunu hayli u ra tırmı ve kanlı sava lara sahne olmu tu. Bir yıl süren muhasara ve kanlı çarpı malardan sonra ele geçirilen bu kentte 365 kadar irili ufaklı kilise oldu u görülür. Bunlar arasında en görkemli olan Saint Nikolas Katedrali fetihte camiye tebdil edilip minare, mihrap ve mimber ilâvesiyle ibadete açılmı tır.

Günümüzdeki adı “Lala Mustafa Pa a Camiidir.” Namık Kemal'in de kalebend olarak Ma üsa'ya sürüldü ü bilinir. Bu kentin di er önemli bir simgesi Kilis Beyi Canbulat Pa a'nın Türbesidir.

Ma üsa günümüzde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin önemli bir liman kentidir. Kuzeyden yapılan tüm ihracat ve ithalat bu limandan yapılmaktadır. Ma üsa kentinin yanında halen kapalı durumda olan Mara kenti yer almaktadır.

Ovalarda Gonnara

Ovalarda gonnara
Ben varamam onnara
Beni yardan ayıran
Yeti mesin yennara

Yava yava sek da gel
Ana buba duymasın
Dolan dolan gizlen gel
Gom ular uyanmasın

Gaymaglının ovası
Su doludur govası
Pençereden görünür
Yarimin gargollâsı

Yava yava sek da gel
Ana buba duymasın
Dolan dolan gizlen gel
Gom ular uyanmasın

Garanfilim morunan
Egmeg yedim norunan
Buba seni vermessa
Gaçıracam zorunan

Yava yava sek da gel
Ana buba duymasın
Dolan dolan gizlen gel
Gom ular uyanmasın

Kaynak ki i: Bekir Kara
Do um tarihi ve yeri: 1945, Fasula (Ba zıkara)
Mesle i: Emekli ö retmen.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Mani-türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a

----- c (Nakarat)
-----d
-----c
-----d

-----e
-----e
-----f
-----e

----- c (Nakarat)
-----d
-----c
-----d

-----g
-----g
-----h
-----i

----- c (Nakarat)
-----d
-----c
-----d

tarzında düzenlenmi tir; 7'li hece ölçüsü kullanılmı tır.

Manilerden olu an bu türküde ilginç birkaç sözcük dikkati çekmektedir. İndiki ku akların pek bilmedi i fakat ya lıların hâlâ belle inde olan bir sözcük “Gonnara” sözcü üdür. Bu ovalarda, diken türünden bir bitkinin üzerinde olu an ve pi ti i zaman “Gınnabı”⁷¹ andıran bir meyve türüdür. Eski yıllarda kırsal yöre çocuklarının bildi i ve yedi i belli ba ı yemi ler arasındaydı.

Türküde yer alan di er ilginç bir sözcük “Yennar” dır. Uzun yüzyıllar birlikte ya adı ımız Gayr-i Müslim insanların dillerinden Türkçeye geçen bir sözcüktür. İngilizce “January” denen ve yılın ilk ayını olu turan bu aya Kıbrıs’ın yerli halkları özellikle Rumlar “Yennaris” diyorlar. Burada sözcü ün kısaltılmı ekli olan “Yennar” sözcü ü Ocak ayı anlamında kullanılmı tır.

Üçüncü dörtlükte yer alan “Egmeg yedim norunan” dizesinde geçen “nor” sözcü ü Türkiye Türklerince pek bilinmeyen bir sözcüktür. “Nor” hellim yapıldıktan sonra kazana eklenen bir miktar süttten elde edilen bir tür çökelektir. Kıbrıs’ta çok bilinen ve yemen nordan az eker ilâvesiyle “Nor böre i” yapıldı ı ve zevkle yendi i günümüzde de görülmektedir. Nor güne te kurutularak da rendelenip makarnanın üzerine konmakta. Hatta taze nor ekmek kadayıfı diye bilinen ünlü Kıbrıs tatlısının arasına da konur.

Bu türkünün 2.ve 3. dörtlükleri Mahmut slâmo lu’nun kaleme aldı ı manilerdir.

Bu türküde yine yumu ama olayları dikkat çeker. Örne in, “Gom ular, Gaymaglının, govası, gargollâsı, garanfilim, egmeg” sözcüklerinde “k” sert sessizlerinin yine yumu adı ı ve g’ye dönü tü ü görülür.

Ayrıca “ana , buba ” gibi sözcüklerde de yine nazal sesi görülmektedir.

⁷¹ Hünnap

Seni Orakta Gördüm

Seni orakta gördüm yar oyna yar oyna
Birden ba ım döndürdün yar oyna yar oyna
Kız sen söyle kiminsin kiminsin kiminsin
Ört yüzünü ba kası seni görmesin

Haydi de haydi yar oyna yar oyna yar oyna
Haydi de haydi yar oyna yar oyna yar oyna

O lan sen nerelisin nereli nereli
Baflı Leymosunlu mu yoksa skeleli
O lan beni aldatır bırakırsan e er
n allah Be parmaklar ba ına çöker

Haydi de haydi yar oyna yar oyna yar oyna
Haydi de haydi yar oyna yar oyna yar oyna

Annem seni Allah emriyle isteyecek
Bakalım baban bana evet mi diyecek
Seni bana vermezlerse i gelir zora
Alır da seni kaçarım billah Anamur'a

Haydi de haydi yar oyna yar oyna yar oyna
Haydi de haydi yar oyna yar oyna yar oyna

Kaynak ki i: Kâmran Aziz
Do um tarihi ve yeri: 1922,Lefko a.
Derleme tarihi:2.2.2008
Derleme yeri:Lefko a
Mesle i: Eczacı

Yorum-inceleme-de erlendirme

Türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----b
-----c (Nakarat)
-----c
-----d
-----d
-----e
-----e
-----c (Nakarat)
-----c
-----f
-----f
-----g
-----g
-----c (Nakarat)
-----c

tarzında düzenlenmi tir; dizeler 13'lü ve 12'li, nakarat 14'lü hece ile olu turulmu tur.

Uyak ve ölçüsü aynı bestekârın di er yapıtlarına oranla daha iyi.

Bu türküde de yerel de erlere yer verildi i görülür. Sevgiliyi alıp kaçmak istedi i yerin Türkiye'nin Anamur ilçesi olması dikkate de er.

Türküdeki “orak” sözcü ünden yola çıkarak eskiye ait bir kısım bilgiler vermeyi uygun görmekteyiz. Eski yıllarda “konbay” adı verilen biçerler olmadı ıdan bu i i genellikle kadın i çiler yaparlardı. Anadolu'dan i çi geldi i gibi “Meserya Ovasına” ta Baf'tan i çilerin geldi i görülürdü. Hatta pekçok Rum kadının Türk toprak sahiplerinin ekinlerini biçtikleri görülürdü.

eher Yolu Tezerek

eher yolu tezerek
Yarım gelir gezerek
Elinde ipek mendil
Gözya ını silerek

Sevdim sevdim alamadım
Ben o yare varamadım oy oy
Varamadım oy oy oy
Karpaz burnunda
Lefke yolunda
Girne da ında
Ben gezer oldum
Oldum oldum
Ben gezer oldum yar yar yar

ehere giden olsa
Yarimi gören olsa
Çifte mektuplar yazdım
Götürüp veren olsa

Sevdim sevdim alamadım
Ben o yare varamadım oy oy
Varamadım oy oy oy
Karpaz burnunda
Lefke yolunda
Girne da ında
Ben gezer oldum
Oldum oldum
Ben gezer oldum yar yar yar

eher yolu düz gider
Rüzgâr eser toz ürer
Yardan haber gelmedi
Yüre im cız cız eder

Sevdim sevdim alamadım
Ben o yare varamadım oy oy
Varamadım oy oy oy
Karpaz burnunda
Lefke yolunda
Girne da ında
Ben gezer oldum
Oldum oldum
Ben gezer oldum yar yar yar

Kaynak ki i:Bekir Kara
Do um tarihi ve yeri:13 Temmuz 1945
Derleme tarihi: 12 Ocak 2008
Derleme yeri:Güzelyurt
Mesle i:Emekli ö retmen

Yorum- nceleme-de erlendirme

Türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a

-----c (Nakarat)
-----c
-----c
-----d
-----d
-----d
-----e
-----e
-----e

-----f
-----f
-----g
-----f

-----c (Nakarat)
-----c
-----c
-----d
-----d
-----d
-----e
-----e
-----e

-----h
-----h
-----i
-----h

-----c (Nakarar)
-----c
-----c
-----d
-----d
-----d
-----e
-----e
-----e

tarzında düzenlenmi tir; dizeler 7’li, nakarat ise serbest hece ile olu turulmu tur.

Türküde adanın kültürünü yansıtan ögeler çoktur. Örne in; “ eher” Lefko a anlamında kullanılmı tır. Rumlar da “Hora” “Horaidi” derler. Adanın en büyük kenti oldu undan Lefko a ehir sayılmaktaydı. Gerçekten de surlarla çevrili büyük kentlerden biriydi. Ve de Adanın ba kentiydi. Bundan ötürü Lefko a’ya gerek Türkler, gerekse Rumlar eskiden eher “Hora”, eherliye de “Horaidi” derlerdi.

Adanın yer adları türküde çok geçer. Meselâ; “Karpaz”, “Lefke”, “Girne” v.s gibi. Bol nakaratlı, üslûbu güzel bir yerli türkü havası özelli i ta ımaktadır.

Türküde yer alan ilk üç dörtlük mani örnekleridirler. Yazarın kendinin de ildirler.

Yemenimin Ucuyla

Yemenimin ucuyla
Yagdı beni acıyla
Ayda bir selâm yolla
Dadlı dilin ucuyla

Nazlı yarım edalım
Gülüm dadlım belâlım
Al bohça ı gaç da gel
Dü ün derneg yapalım

Yemenimin sarısı
Gaç gel gece yarısı
Sevda yagdı bitirdi
Oldum limon sarısı

Nazlı yarım edalım
Gülüm dadlım belâlım
Al bohça ı gaç da gel
Dü ün dernek yapalım

Yemenim üç endendir
Sevdi im bu köydendir
Gözleri gara gara
Saçları tam beldedir

Nazlı yarım edalım
Gülüm dadlım belâlım
Al bohça ı gaç da gel
Dü ün derneg yapalım

Kaynak ki i: Bekir Kara
Do um tarihi ve yeri: 1945, Fasula (Ba zıkara)
Mesle i: Emekli ö retmen.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Mani-türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a

-----c (Nakarat)
-----c
-----d
-----c

-----e
-----e
-----f
-----e

-----c (Nakarat)
-----c
-----d
-----c

-----g
-----g
-----h
-----g

-----c (Nakarat)
-----c
-----d
-----c

tarzında düzenlenmi tir; dizeler ve nakarat 7'li hece ile olu turulmu tur.

Maniler yemeni ile ilgilidir. Özellikle eski ya antımızda yemeninin önemi çoktur. Her eyden önce yemeniyi hanımların ba örtüsü olarak kullandıkları görülür. Günümüzde de bu örtünün kullanıldı ı bilinmektedir. Eski yıllarda kırsal yöre erkeklerinin özellikle oyalı yemenileri feslerine sardıkları bilinir. Kolu kırılan ki ilerin eski yıllarda kolunu askıya almak için yemeni kullanıldı ı bilinmektedir. Ölen ki inin çenesi yemeni ile ba lanmakta.

Kadın cenazesinin tabutunun ba tarafına en güzel, oyalı yemenisi konmakta. Defnedildikten sonra bu yemeni mezar ta ına ba lanmaktadır.(Kadın oldu u belli olur) mutfakta süt v.s gibi sıvı eyleyi süzmede de i e yaradı ı görülür.

Türklerin allı, pullu yemenilerine kar ılık Kıbrıslı Rumların yemenileri koyu renkte ve basit(arap renginde) olmaktadır. Kısacası bunların çe itli oyalıları, pulluları, boncukluları mevcuttu. Ninelerimiz, özenerek rengârenk yemenileri lemekteydiler. En güzellerinin kuma ı da stanbul'dan gelen “ stanbul Yemenisiydi”. Yerli yemeniye “Berbat” yemenisi denirdi. Adada bu meslek Türklere özgüydü.

“yagdı,dadlı, dadlım, derneg, gaç, gara” gibi sözcüklerde yine kimi sert sessizlerin yumu adı ı görülmektedir. Yumu ayan sert sessizler “k” ve “t” sessizleridir.

Bundan ba ka türküde yer alan “bohça ı” ve “sevda ” sözcüklerinde de nazal sesleri öne çıkmakta.

2. 4 . Efsane Türküleri

Girne Zeybe i

Haydi da haydi da
Zeybek oynar Ada'da
Haydi da haydi da
Girne'nin da larında

Haydi da haydi da
Zeybek oynar Bo az'da
Haydi da haydi da
Girne'nin da larında

Elimde silâhım
Yüre imde (var bir) ahım
Yeminim yemindir
Bu güzelim yer benimdir

Elimde silâhım
Yüre imde (var bir) ahım
Yeminim yemindir
Bu güzelim yer benimdir

Suya indi kır atım
Mehmet'dir benim adım
Ben canımı adadım
Gerilemem bir adım

Biz bir pala çekince
Allah Allah deyince
Dü man aklını toplar
Türkiye kükreyince

Kaynak ki i: Kâmran Aziz
Do um tarihi ve yeri: 1922, Lefko a
Mesle i: Eczacı ve Müzisyen

Yorum-inceleme-de erlendirme

Türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----a
-----a

-----a(Nakarat)
-----a
-----a
-----a

-----b
-----b
-----c
-----c

-----b(Nakarat)
-----b
-----c
-----c

-----d
-----d
-----d
-----d

-----e
-----e
-----f
-----e

tarzında düzenlenmi tir; ilk iki dörtlük 6'lı ve 7'li, üç ve dördüncü dörtlük 6'lı ve 8'li, son iki dörtlük ise 7'lidir.

Hamaset konulu bir parça. Barı Harekâtı öncesinde Bo az adını verdi imiz Girne Bo azı, savunmamız açısından son derece önemli bir durumdaydı. O günlerde yani 1963-1974 yılları arasında Lefko a'da bir Sancaktarlık varken, bir de Bo az'da Bo az Sancaktarlı ı bulunuyordu. Hatta imdiki Bo az ehitli i yanında Bo az Hastahanesi mevcuttu. Bir önemli husus da uydu; O yıllarda yerli Mücahitler Be parmak Da larının St.Hilariyon Kalesi ve civarını da kontrolleri altında bulunduruyorlardı.

Kısacası Girne kentinin üst ba ındaki bölgelerde Türk Mücahitlerinin sözü geçmekteydi. Da da altı katlı bir apartmanın boyunda da Türk bayra ı asılı bulunuyordu. Bu görkemli Türk bayra ı Sümerbank,'ın arma anıydı.

Kısacası Bo az, Kıbrıs Türkünün ulusal mücadelesinde önemli bir yer i gal etmekteydi.

Girne da larında zeybeklerin oynadı ı bir hayal ürünüdür. Sanatçının hayal etti i bir olaydır.

Mendil Oldum Al Beni

Mendil oldum al beni
Toy gö süne ser beni
Madem gavu mak olmaz
Göz ya ına sür beni

Portakalım tadım yok
Nergis oldum kokum yok
Bana maraz dü eli
Mesaryayım suyum yok

Akdenizde karayım
Fitol tutmaz yarayım
Hala Sultan dirilse
Sen yoksan acıdayım

Alnımda ak yazımdın
Taze süzme balımdın
Ben Kıbrıs'tım a canım
Sen Be parmak Da ımdın

Kaynak ki i: Turgay Salim
Do um tarihi ve yeri: 12 Ocak 1955
Derleme tarihi: 6 Mart 2007
Derleme yeri:Lefko a
Mesle i:Memur

Yorum-inceleme-de erlendirme

Dört bentten olu an türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----b
-----c
-----b

-----d
-----e
-----f
-----e

-----g
-----g
-----i
-----g

-----h
-----h
-----h
-----h

tarzında düzenlenmi tir; dizeler 7'li hece ile olu turulmu tur. Son yıllarda düzenlenen bu türkünün uyakları edebî ölçülere göre tam de ildir.

Müslüman Arapların slâmiyeti yayma amacıyla Kıbrıs Adasına düzenledikleri seferler esnasında Tuzla yakınlarında (Tuz gölü) hayvandan dü erek boynu kırılmak suretiyle ahadet mertebesine ula an Hala Sultan Hazretleri rivayete göre Peygamberimizin süt teyzesidir. 84 ya ında askerlerle birilkte Ada'ya ayak basan bu hanımın görevi oruya moral vermek ve yaralıları tedavi etmekte.

Bu yönüyle de dünyanın ilk hem iresi olması gereken bu hanımın ehit dü tü ü yerde önceleri basit bir mezar yapılmı , Osmanlılılar Adayı fethettikten sonra mezarı bulunup üzerine türbe yapılmı ve bu ba lamda cami, minare ve ek odalar ilâvesiyle burası muazzam bir Tekkeye dönü türülmü tür. Kabrinin üzerinde muallakta duran çok kalın ve a ır ta efsanelere konu olmu tur.

Dünyada Müslümanlarca Mekke ve Medine'den sonra üçüncü kutsal mabet kabul edilen bu türbeyi 1914 yılına kadar denizden geçen Osmanlı donanmasına ait gemilerin top ate leri ile selâmladıkları bilinir. Kıbrıslı Türkler özellikle Kurban bayramlarının üçüncü ve dördüncü günü mutlaka bu yeri ziyaret ederler.

Türkü sözleri arasında yerli özellikler ilgi çekicidir. Örne in; “Hala Sultan”, “Kıbrıs”, “Be parmak Da ları”⁷²

⁷² Be parmak Da larının öteki adı Girne Da larıdır. Kuzey Kıbrıs'ta yer alan bu sıra da larda St.Hilarion, Bufavento ve Kantara adında orta ça dan kalma kaleler mevcuttur. Bu kalelerin Araplara karşı savunma amaçlı in a edildi i bilinmektedir.

3. Tören Türküleri

3. 1. Dü ün Türküleri

Davul Çalar Güm Güm

Davul çalar güm güm herseler kaynar
Aslan garda lar ne güzel oynar
i eler tin tin tin ne güzel çınlar
Kızlar dizilmi gelini tavlalar

Al olur bal olur Kıbrıs gelini
Gelinler söyleyin benim halimi

Çifte patlar bum bum alay yolunda
Güveyi en gider gelin kolunda
Naralar hey hey hey sa dış oyunda
Kim gülmez oynamaz böyle dü ünde

Al olur bal olur Kıbrıs gelini
Gelinler/Geline söyleyin benim halimi

Kaynak ki i: evki Meteci
Do um tarihi ve yeri:20 A ustos 1946
Derleme tarihi:1 Aralık 2009
Derleme yeri:Güzelyurt
Mesle i:Memur

Yorum-inceleme- de erlendirme

ki dörtlük ve ikili iki nakarattan olu an türkünün kafiye örgüsü;

-----a
-----a
-----a
-----a

-----b (Nakarar)
-----b

-----c
-----c
-----c
-----c

-----b (Nakarar)
-----b

tarzında düzenlenmi tir; dizeler 11'li ve 10'lu, nakararlar ise 8'lidir.

Folklorik bir halk türküsü olan bu eserde öne çıkan bir konu yoktur. Kıbrıslı Türklerin geleneksel dü ün âdetlerini, enstrümanlarını ve e lence unsurlarını öne çıkaran tipik ve de i ik bir eserdir. Ayrıca halay havası olarak da çalındı ı ve söylendi i bilinmektedir. Eserde onomatopi sözcükler “güm güm,tin tin tin, bum bum,hey hey hey” de dikkat çeker.

Çok ünlenen bir Kıbrıs türküsüdür, içerisinde Kıbrıs gelinini âdeta göklere çıkaran övgüler yer almaktadır.

Özellikle eski Kıbrıs Türk ya amında davulun yeri son derece önemliydi. Davulsuz zurnasız dü ün dü ünülemezdi. Türk dü ünlerinde mutlaka davul-zurna yer alırdı. Gelin alayı köyü gezerken, gelin hamamda yıkanırken hamam dı ında, damat tra ı yapılırken,berber dükkânı önünde gençler güre ederken, güre yerinde smutlaka davullar çalınmaktaydı.

Bu türküde Kıbrıs a zını içeren iki önemli söz var. Biri “herse” öteki “çifte”dir.

Dü ün Havası

Bizim evde dü ün var
Kemane davul çalar
Bağ Bubaş gakmadı
Güveyi yalnız oynar

Çal davulcu güm de güm
enlensin bizim dü ün
At bah i i sen da gıy
Kemaneden gıy da gıy

Bizim evde sevinç var
Kemane davul çalar
Anası çok yoruldu
Güvey gelinle oynar

Çal davulcu güm de güm
enlensin bizim dü ün
At ba i i sen da gıy
Kemaneden gıy da gıy

Kaynak ki i: evki Meteci
Do um tarihi ve yeri:20 A ustos 1946
Derleme tarihi:1 Aralık 2009
Derleme yeri:Güzelyurt
Mesle i:Memur

Yorum-inceleme- de erlendirme

ki dörtlü bent ve iki dörtlü nakarattan olu an bu türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a

-----c (Nakarar)
-----c
-----d
-----d

-----a
-----a
-----b
-----a

-----c (Nakarar)
-----c
-----d
-----d

tarzında düzenlenmi tir; dizeler ve nakarat 7'lidir.

Bestecisi belli olan bu türkünün belirgin bir konusu veya hikâyesi söz konusu değildir. Genellikle “dü ün havası” veya “oyun havası” olarak dü ünülmü ve düzenlenmiştir. Bunda da yine evki Meteci’nin öteki yapıtında olduğu gibi ses tekrarlarına rastlanmaktadır.

evki Meteci’ye ait bu türkünün de geleneksel dü ün özellikleri taşıdığı görülmüştür. Bu Türk dü ününde de davulun ne denli önem taşıdığı dizelerden anlaşılmaktadır. Dü ününde davuldan başka halkımızın “ince saz” adını verdiği “keman” olayında yer verilmektedir. Kemane ince saz ekibine aittir “Kıbrıs Kemanesi” diye bilinir kemane mutlaka def ve döblekle bir set olur. Kemancı da gözü görmez olurdu. Bunun yanında gelinle damadın oyuna kattıkları da açıkça görülmektedir.

Kıbrıs a zına özgü sözcükler şöyledir: Keman sözcüğü yerine “kemane”, bak yerine “bag”, baba yerine “buba”, güvey yerine “güveyi” sözcükleri kullanılmıştır.

Gelin Geliyor Geliyor

Gelin geliyor geliyor
Ma allah da geline
Haydi de yürü yürü de sürü
Kına da yakmı lar eline

Ba ına takmı tel ile elmas
Haydi de yürü yürü de sürü
Güveyi bekletmek olmaz

Gelin geliyor geliyor
Gelin giymi beyaz
Haydi de yürü yürü de sürü
Ete ini kız etme naz

Dö me dö ülsün kurban kesilsin
Haydi de yürü yürü de sürü
Ma allah nazar de mesin

Gelin geliyor geliyor
Çalsın davul zurna
Haydi de yürü yürü de sürü
Çift kumrular gibi yan yana

Ermeyen ersin görmeyen görsün
Haydi de yürü yürü de sürü
Allah da sizi mesut etsin

Kaynak ki i: Kâmran Aziz

Do um tarihi ve yeri: 1922,Lefko a.

Derleme tarihi:2.2.2008

Derleme yeri:Lefko a

Mesle i: Eczacı

Türkünün derlendi i ki i: Söz ve beste kendine aittir.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Türkünün kafiye örgüsü,

-----a

-----b

-----c

-----a

-----e

-----c

-----e

-----a

-----e

-----c

-----e

-----d

-----c

-----d

-----a

-----f

-----c

-----f

-----i

-----c

-----i

tarzında düzenlenmi tir; ölçüsü tutarsızdır. Folklorik de erleri ilgi çekicidir.

Kâmran Aziz'in bu türküsünde de eski Kıbrıs Türk dü ünlerinin bir kısım özelliklerini görmek olasıdır. Bu türküde de davul-zurnanın mevcudiyeti göze çarpmakta. Ayrıca geleneksel Kıbrıs Türk dü ünlerinin en gözde yemeklerinden biri olan “dö me pilâvının”(Herse)da varlı ı göze çarpmakta. Bunların yanında gelinin elmaslarla süslü tacı, gelin telleri de dekoru tamamlamaktadır. Gelinin ellerinin kınalandı ı da görülmektedir.

Köy Dü ünü

Be gündür davul zurna kaynattı koca köyü
Kız evinde çalgıyla dikiliyor yorganlar
Gençler co arak okur ne 'eli bir türküyü
Böyle geçip gidiyor heyecan dolu anlar

Davulun na mesiyle çeyiz ta ınır bir bir
A la gelin, yan gelin yüre in pare pare
O lan anası evde dö me zerde pi irir
Varın gidin bir haber götürün nazlı yare

Kızlar hep çevre olmu hep ak am güne inde
Gelin döner ba nda sırmalı al duva ı
Kadınlar testi kırar kapının e i inde
Sözler u ur getirsin kopmasın gönül ba ı

Çalınır sabahlara kadar kına gecesi
akır akır oynayan iki oyuncu kadın
Bir köyü e lendirir defin döble in sesi
Gelin niye a larsın kırık gibi kanadın

Parlıyor alınlarda imdi gümü ilinler
Bir u ultu duyulur imdi halk arasında
Bu co an fasılları gönül ta içten dinler
Gelin kına yakınır tam gece yarısında

Ötede köy kahvesi, co tu ak amdan beri
Bu ne mes'ut gecedir dem vuruyor a alar
Yanık yanık gazeller, oynak köy türküleri
Güvey mes'ut kalbinde sonsuz bir heyecan var

Beyaz duvaklı gelin merdivenlerden iner
akır akır saçılır ortalı a paralar
Ellerinde buhurdan tütsü verir nineler
A lama nazlı gelin arkandan a layan var

Bu dü ün heyecanı söylenecek yarın da
te gelinle güvey artık elele verdi
ki hasretli mes'ut sıcak yuvalarında
Böylece dü ün bitti onlar murada erdi

Kaynak ki i:Urkiye Mine Balman

Do um tarihi ve yeri:1927

Kaynak kitap: Kıbrıs Türk Yazınının İlk Kadın airlerinden Urkiye Mine Balman,
evket Öznur, Lefko a, 2003.

Mesle i:Emekli ö retmen

Yorum-inceleme- de erlendirme

Türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----b
-----a
-----b

-----c
-----d
-----c
-----d

-----e
-----f
-----e
-----f

-----g
-----h
-----g
-----h

-----k
-----l
-----k
-----l

-----h
-----i
-----h
-----i

-----j
-----m
-----j
-----m

tarzında düzenlenmi tir; dizelerin tümü 14'lü hece ile olu turulmu tur.

Kıbrıs Türk iiri içerisinde kaleme alınan en önemli folklorik iirlerdendir. Uyak ve ölçü yönünden de son derece kusursuz bir eser.

Kıbrıs(eski) Türk ya amında yer alan geleneksel bir köy dü ününün hemen hemen tüm etkinlikleri bu iirde gözler önüne serilmektedir. Yazarı zaten o dönemin önemli kadın airlerimizin önde gelenlerindedir. Hatta bilinen ilk hanım airimizdir.

Bu air hanım bu iirini kaleme alırken “Gönyeli” adındaki Türk köyünde gördü ü olayları dizlerine döktü ünü bizzat kendisi anlatmı tır.

Türkünün birinci dörtlü ünde davul zurnanın gür sesinin köyde hakim oldu u anlatılmaktadır. Eski Kıbrıs Türk dü ünlerinde davul zurnanın mutlaka yer aldı ı görülmekteydi. Özellikle gelin alayının köyü gezdi i esnada, damadın tra ı yapılıırken, kına gecesinde v.b mutlaka davul çalınmaktaydı. Hele hele köylerde eski adetlerimizden olan “yastık ko usu” ve gençler arasında gelinin hazır bulundu u köy meydanında yer alan güre llerde davul çalınmadan bu etkinliklerin yer almadı ı gözlemlenirdi.

Bu arada gelinin çeyiz olarak yeni evine götürece i yorganlar da yine müzik e li inde kaplanmaktaydı. Evde ince saz çalına dursun dı arıda da yine davul ve zurnanın yeri, gö ü inletircesine ses verdi i bilinir.

kinici dörtlükte yine davullu zurnalı çalgılar çalarken gelinin bu çalgılar e li inde çeyizinin ta nması olayı dile getirilir. Ayrıca herse ve zerde pi irildi i anlatılır.

Üçüncü ve dördüncü bentlerde geleneksel kına gecesi etkinliklerine de inilmektedir. Gelinin başında al duva nın bulunması, u ur getirmesi umuduyla kapının e i inde desti kırılması da eski yıllarda ait ilginç geleneklerden olup bu türküde yerini almı bulunmaktadır. Gece yarısına do ru gelinin ellerine yakılan kınadan ve o dönemde kınaya atılan gümü ngiliz ilinlerinden söz edilmekte. Ayrıca kına gecelerinde arka arkaya çalınıp söylenen “sabah fasılları”da göz ardı edilmeden anlatılmı tır.

Türkünün altıncı bendinde ise kadınlardan ayrı olarak köy kahvesinde e lenen erkeklerden ve okudukları gazelerden bahsedilmekte.

Son iki kıtada ise gelinin hanaylardan inmesi, bu arada başından saçılan paralar, tütsü veren nineler ve el ele veren gelin ve damadın mutlu yuvalarına do ru yola çıkmaları konu edilmektedir.

Kısaca demek gerekirse türküde geleneksel bir Kıbrıs Türk dü ününün pek çok yanları dile getirilmektedir.

Türkü Kıbrıs a zı özelli i göstermiyor. Bir tek “dö me” sözcü ünün Anadolu’da “Ke kek” veya “Herse” denen pilâv oldu u açıklanabilir.

3. 2. E lence Türküleri

Leblebi Goydum Tasa

Leblebi goydum tasa
Doldurdum basa basa
Benim yarım çok güzel
Azacık boyu kısa

Hadi hadi ordan yalancı
Sen yolcusun ben hancı

Gadife yorganım var
Benim bir efgarım var
Güzelyurd'un içinde
Bir ufacık yarım var

Hadi hadi ordan yalancı
Sen yolcusun ben hancı

Padem goydum yeme e
Sabah çıgdım gezme e
Efgarım gezmeg de il
Sevdi imi görme e

Hadi hadi ordan yalancı
Sen yolcusun ben hancı

Kaynak ki i: Bekir Kara
Do um tarihi ve yeri: 1945, Fasula (Ba zıkara)
Mesle i: Emekli ö retmen.

Yorum-inceleme-de erlendirme

Türkünün kafiye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----a
-----c (Nakarat)
-----c
-----d
-----d
-----e
-----d
-----c (Nakarat)
-----c
-----f
-----f
-----g
-----f
-----c (Nakarat)
-----c

tarzında düzenlenmi tir; dizeler ve nakara 7’li hece ile olu turulmu tur.

Leblebi eski yıllarda çok makbul sayılan çerezlerdendi. Meyhanelerde özel meyhane mezeleri mevcuttu. Leblebi bu özel içki mezelerinin ba ında gelirdi. Günümüzde meyhane meze kültürü maalesef ortadan kalkmı tır.

Eski yıllarda leblebi Lefko a’ya ta radan gelenlerin evlerine dönerken, çocuklarına götürdükleri gözde yemi ti.

“goydum, gadife, efgar, çıgdım, gezmeg” sözcüklerinde yine “k” sert sessizinin yumu ayarak “g”ye dönü tü ü görülür. Bu arada üçüncü kıtada badem sözcü ünün ilk harfi olan “b”nin “p”ye dönü me olayı yer alır.

Sarho Zeybe i

Sarho um da amanın falso yapmam
Olur olmaz adama gulak asmam
Narayı da basarız davranırız (davranırız)
Nerde bir güzel görsek ho lanırız
Mert olana be guzum bayılırız

Dök bir daha atarız⁷³
Nerde olsa yatarız
Sonra döner insanlıktan çıkarız

Sarho um da amanın falso yapmam
Olur olmaz adama gulak asmam
Verir misin buseyi vermez misin
Ben kül yutmam bilir misin
Bundan sonra gelenler do ru geçsin

Dök bir daha atarız
Nerde olsa yatarız
Sonra döner insanlıktan çıkarız

Kaynak ki i: Hasan Paralı

Do um tarihi ve yeri: 17.7 1944 Baf Yakacık(Ma unda) do umlu

Derleme tarihi: 30.1.2011

Derleme yeri:Güne köy

Mesle i:Ziraatçı

⁷³ Atarız: içeriz anlamında

Yorum-inceleme-de erlendirme

Be dizeli iki bentten ve üç dizeli iki nakarattan olu an türkünün kafîye örgüsü,

-----a
-----a
-----b
-----b
-----b

-----c (Nakarar)
-----c
-----c

-----a
-----a
-----d
-----d
-----d

-----c (Nakarar)
-----c
-----c

tarzında düzenlenmi tir;dizeler 11’li, nakarat 7’li ve 13’lü hece ile olu turulmu tur.

Türkünün biraz külhanbeyivari bir söyleyi tarzı ta ıdı ı dizelerden anla ılmaktadır. Örne in “nara atma” ve benzeri deyi ler olgun, efendi a ıkların söyleye geldikleri sözler de ildir.

Burada geçen bir kısım dizelerde içkiden söz açılmı ken biraz bilgi vermekte yarar vardır. Kıbrıs'ta özellikle eski yıllarda sadece erkeklerin gittikleri içkili, mezeli meyhaneler mevcuttu. Bu meyhanelerde günümüzdeki gibi yemek servisi de il sadece içki içilir ve içkinin yanında bugünkü gibi yemek de il meze ikram edilirdi. Kısacası meyhane karın doyurma yeri de il içki içme ve sohbet etme yeriydi. Kıbrıs'ta içilen içkiler de daha ziyade rakı de il zivaniya yani Türkiye'de "Bo ma" adı verilen saf ve sert bir içkiydi.

Bundan ba ka Kıbrıs'ın ünlü konyaklarından olan tek yıldızlı konyak, otuzbir, angliya ve araptan ibaret olurdu. (Hacıpavlonun Keo'nun ve Loel'in içkileri) Zivaniyalar köylerde üretilirdi. Bunların mezeleri de samarellâ, tatlı sucuk, köfter ve badem, ceviz içinden ibaret olurdu. Ayrıca konu içkiden açılmı ken çok önemli bir konuya de inmeden yazımızı noktalamayalım. Cami, mescit, türbe v.s gibi slâmın kutsal mekânlarının bulundu u bölgelerde içki satma, içki servisi yapma, meyhane açma gibi durumlar bahis konusu olamazdı. Yasaklanmı tı. Bu gelenek ngiliz döneminde de sürdürüldü.

Bu türküde sadece iki sözcükte yerli a ız özelli i göze çarpmaktadır. Sözcükler unlardır: guzum ve gulak. Her iki sözcükte de ilk harflerin sert sessizleri yani "k"ler yumu ayıp "g"ye dönü mü tür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANADOLU LEBA LANTILI TÜRKÜLER

Arap Ali(Kıbrıs)

Meyhaneden çıgdım sa selâmed
Yan tarafıma bagdım kobdu gıyamed
Yan tarafıma bagdım kobdu gıyame

Uyan Alim uyan
Uyanamaz oldu
Yeni gamalara
Dayanamaz oldu

Meyhaneye girdim ü gonyag i dim
Dü mannarı gördüm gendimden ge dim
Yedi süngü yedim sekizde dü düm

Uyan Alim uyan
Uyanamaz oldu
Yeni gamalara
Dayanamaz oldu

Meyhaneden çıgdım yan basa basa
Ciyerlerim döküldü gan kusa kusa
Ölümüme sebep oldu Ma usa

Uyan Alim uyan
Uyanamaz oldu
Yeni gamalara
Dayanamaz oldu

Meyhanaya Girdim(Kerkük)

Meyhanaya girdim üç konya i tim
Dü manlarım görüb kendimden ge dim
Yeddi bıçak yedim sekkiz de dü düm
Oyan Alım oyan oyanmaz oldum
Yeddi bıçak yarasına dayanmaz oldu

Meyhanadan çıkdım yol basa basa
Kül oldu ci erim kan kusa kusa
Meni yardan edeni zalım Ma usa
Oyan Alım oyan oyanmaz oldum
Çok i dim serho olub kaçamaz oldum

Bu aıt-türkünün detaylı açıklaması için bak. s. 139.

Ata Terzibaı'nın özel arivi olan, 1959 tarihli ve Pakistan baskısı 78 devirli ta plakta, türküyü, A. Küzecio lu seslendirmekteydi. Bazı dizelerin yerleri de i se de, bazıları birebir denk dü mekteydi. Örne in; Kıbrıs'ta bu aıt'ta; "Meyhaneden çıkdım yan basa basa" denilirken, Kerkük Hoyratları bunu "Meyhanadan çıkdım yol basa basa" ekinde seslendiriyorlar. Bir örnek daha vermek gerekirse; Kıbrıs'taki versiyonunda "Yeni gamalara dayanamaz oldun" denilirken, Kerkük Hoyratları bunu "Yeddi piçak yarasına dayanmaz oldum" ekinde yorumluyorlardı.

Kerkük'te okunmakta olan Arap Ali Aıtı, Kıbrıs'takine çok fazla benzemektedir. Farklı olarak, Kerkük'tekinde oraya özgü aız özellikleri belirgindir.

C GARAMIN DUMANI(Kıbrıs)

Cigaramın dumanı
Yogdur yarin imanı
Altından kö g yabdırdım
Gümü den merdivanı.

Aman hanım esiri olayım
Mendil dolu liraları sayayım

Bu arkıyı çıkaran
Harputlu Hafız Nuri
Harputlu Hafız Nuri

Aman hanım esiri olayım
Mendil dolu liraları sayayım

C GARAMIN DUMANI (Türkiye)

Ka ların ince ince
Ölürüm görmeyince
Ben sana yar mı derim
Sineme sarmayınca

Uy milli, sara milli
Ya asın Hanım Güllü
Bu türküyü çıkaran
Harputlu Hafız Nuri

Cigaramın dumanı
Yoktur yarin imanı
Altundan kö k yaptırdım
Gümü ten merdivanı

Kö kün kö küme kar 1
Atma kö küme kar 1
n allah kavu uruz
Dosta dü mana kar 1

Uy milli, sara milli
Ya asın Hanım Güllü
Bu türküyü çıkaran
Harputlu Hafız Nuri

Bu türkünün detaylı açıklaması için bak. s. 38.

H KÂYES

Güllü,Abdehil Mahallesinin ilk kenarında ,yol üzerinde iki oda bir mutfaktan olu an küçük toprak damlı bir evdedir.Evin çok güzel düzenlenmiş bir bahçesi vardır,evin içi beyaz badanalı oldukça temizdir. Odaların pencerelerinden bakıldığında bütün mahalle aya nızın altında. Güllü Çatalkaya'yı terk edip kenar mahallelerden Abdehil Mahallesine yerleşti.Aslında Güllü gibi kadınlar mahalle içlerinde pek barınamazlar.Ama burası kenar bir mahalle olduğu için ona burda dokunan yok.

Güllü, uzun boylu oldukça güzel ve sıcak kanlı, ne eli bir kadındır.Çatalkaya'da olduğu gibi burada herkese kapısını açmıyor.Kimi istiyor, kimi gözüne kestirip be eniyorsa onunla samimi oluyor.Güllü böyle karakterde bir yosmadır.Di er yandan Harput'un tipik simalarından eski hovardalarından Hafız Nuri'yi Harput'ta sevmeyen yoktur. en atır,hangi mecliste, hangi e lence aleminde bulunursa bulunsun o toplulukta ne e yaratmasını biliyor.Daha henüz I. Dünya Sava ı başlamamıştı.Harput halkı zenginlik ve bolluk içerisindeydiler. te bu sıralarda Hafız Nuri ile Güllü bir tesadüf eseri karşılaşmışlar. kisi de akacı, ikisi de aynı yolun yolcuları.Birbirlerini tanımaz anlaşıp sevi meye başlamışlar.Bu dostlukları uzun zaman devam etmiş.I.Dünya Sava ı başlayınca Hafız Nuri askere çağırılmış.Bu haber iki sevgiliyi can evinden vürmü , ikisi de gece gündüz ağlıyormuş.Günler ayları kovalamı ayrılık günleri gelip çatmış. te bu sırada kar ı kar ıya gelerek bu türküyü yakmışlar.Çok kısa bir zamanda da bu türkü Harput'un bütün çevrelerine yayılmıştır.Hafız Nuri'de bu türküyü dost yadigarı diye beraberinde götürmüş , bütün cepheye yaymıştır.Güllü ise onu bir emanet gibi Harput'ta gö sünde saklamış ve dilinden dü ürmemiştir.Harput'tan verilen türkünün orjinal olması gerekmektedir. Her eyden önce kıtalar daha doyurucu olup türkünün kahramanları da ortadadır. Ayrıca Kıbrıs'taki örnekte yer alan sözler arasında da türküyü çıkaranın Harputlu Nuri olduğu açıklanmaktadır.

DE İRMENCİ (Kıbrıs)

(Kız)
Aman de irmenci,
Canım de irmenci
Sırma gibi sa lar,
O da seni olsun
Ö üt buydayımı.

(De irmenci)
Olmaz hanımcıg olmaz
Oluglarda su durmaz
Arkada lar gaylolmaz
Al gid buydayı 1

(Kız)
Aman de irmenci,
Canım deyirmenci
Galem gibi ga lar,
O da seni olsun
Ö üt buydayımı

(De irmenci)
Olmaz hanımcıg olmaz
Oluglarda su durmaz
Arkada lar gaylolmaz
Al git buydayı 1

DE İRMENCİ (Kerkük)

(Ba lantı)
Ay havar de irmenci
Sen hancı ben kervancı
Arpanı verem sana
Bu danı tart benimçi

Arpa bu day meydanda
Yarı gördüm eyvanda
Muhabbet bela eydi
Sen damda ben eyvanda

Ba lantı

De irmen sa dolanı
Mum yanar ya dolanı
Avcı bir maral için
Günde yüz da dolanı

Ba lantı

De irmen savaca 1
Ne serindi buca 1
Bir sabah gel bir ak am
Bir de gün orta ça 1

Ba lantı

De irmen uy de irmi
Ezipsen yüre imi
Yıkıpsan baban evin
Çekipsen dire ini

DE RMENC (Türkiye)

De irmenci amanın
Yallah yallah de irmenci
Sırma gibi saçlar
Kalem gibi ka lar
Hep senin olsun
Ö üt ö üt bu dayımı

Olmaz kadıncık olmaz
Oluklarda su durmaz
Arkada lar razı da olmaz
Al git bu dayımı

De irmenci amanın
Yallah yallah de irmenci
Elma gibi yanaklar
Kiraz gibi dudaklar
Hep senin olsun
Ö üt ö üt bu dayımı

Olur kadıncık olur
Oluklarda su durur
Arkada lar razı da olur
Senin bu day un olur

Bu türkünün detaylı açıklaması için bak. s. 40.

Gerek Kerkük gerekse Türkiye ve Kıbrıs örneklerinde konu ortak, söyleyi ler çok yakın, sadece bölgelere göre a ız özellikleri dikkat çekmektedir.

FASIL DÖRT (Kıbrıs)

Sabahın seher vahnında (aman) görebilsem
yarimi
Gül dalına bülbül(da) gonmu (aman) diyner
ahüzarımı
Elimden almag dileller (aman) benim nazlı
yarimi
Go bir zaman böyle(da)galsın (aman)ho umdur
yar ho umdur

Sabahın seher vahnında (aman) oturmu ncil
okur
Ben o dilden a namazdım zanneddim bülbül
akır
Ben yarimi imdi buldum hele dostlar çok ükür
Bu güzellig sa a (ba a) galmaz (aman)
geleceysa gel imdi

Endim yarin bahçesine gara dud barmag gibi
Eyildim bir yare bagdım yar yüzü gaymag gibi
Sarılalım gel yatalım irinle Ferhad gibi
Bu güzellig sana (ba a) galmaz (aman)
geleceysa gel imdi

Endim yarin bahçesine gülleri filcan gibi
Yana nda ü be i var her biri mercan gibi
Sarılalım gel yatalım ikimiz bir can gibi
Bu güzellig sa a (ba a) galmaz (aman)
geleceysa gel imdi

SABAHIN SEHER VAHTI (IV) FASIL (Türkiye)

Varyant 1

Sabahın seher vaktinde görebilsem yarimi
Gül dalına bülbül konmu çeker ah u zarını
Elimden almak isterler benim nazlı yarimi

Bu güzellik sana bana kalmaz o imdi yar
imdi
Bu güzellik sana bana kalmaz o geleceksen gel
imdi

Sabahın seher vaktinde oturmu kahve içer
Bir elinde altın makas yarine fistan biçer
Bir selama kail olduk onu da vermez geçer

Bu güzellik sana bana kalmaz o imdi yar
imdi
Bu güzellik sana bana kalmaz o geleceksen gel
imdi

Varyant II

Sabahın seher vaktinde görebilsem yarimi
Gül dalına bülbül konmu çeker ah u zarını

Ben o dilden anlamaz oldum ho uncu yar
ho uncu
Bu güzellik böyle kalmaz geçinci yar geçinci

Sabahın seher vaktinde üç güzel kahve içer
Almı makası eline yarine fistan biçer

Sen sefada ben cefada ho uncu yar ho uncu
Bü güzellik böyle kalmaz geçinci yar geçinci

Sabahın seher vaktinde üç güzel gergah i ler
Almı makası eline yarine fistan biçer

Sen sefada ben cefada ho uncu yar ho uncu
Bü güzellik böyle kalmaz geçinci yar geçinci

Bu türkünün detaylı açıklaması için bak. s. 50.

Ahmet ükrü Esen "Anadolu Türküleri"adlı kitabında türkünün çe itlemesini u eilde
aktarıyor, Türkiye Bankası Kültür Yayınları, Emel Matbaacılık, 1986 - Ankara, s.239

“Sabahın seher vâhdında görebilsem, yarimi” adlı türkümüz Kıbrıslı Türklerde “Sabah Fashı” olarak okunan bu türkünün hem Türkiye’de hem de Balkan Türkleri arasında mevcudiyeti belgelerle sabittir. Özellikle ünlü Türkolog Kuna ’un Balkanlardaki Türklerden derledi i ve kitabında yer alan bu eserin bir varyantı a a ıda sunulmaktadır.

SABAHIN SEHER VAKT NDA(Balkanlar)

Sabahın seher vaktında görebilsem yarimi
Gül dalına bülbül konmu çeker ahu-zarını
Elimden almak isterler benim nazlı yarımı

Yar sefada ben cefada ho undu yar ho undu
Ko bir zaman böyle gitsin yine göynüm ho undu

Sabahın seher vaktında oturma incil okur
Ben o dilden annamazdım sanırım bülbül akır
Güne vurmu kaküline yarım uykuda yatır

Yar sefada ben cefada ho undu yar ho undu
Ko bir zaman böyle gitsin yine göynüm ho undu

Sabahın seher vaktinde oturma ka(h)ve içer
Bir elinde bülbül vardır bir elinle gül seçer
Ayda bir selam verirdi onu da vermez geçer

Yar sefada ben cefada ho undu yar ho undu
Ko bir zaman böyle gitsin yine göynüm ho undu

Akıntıya salı verdim çifte sandal piyade
Kendi küçük aklı büyük gönül verme ziyade
Ben o yarımı kayb ettim gönül her dem cefada

Yar sefada ben cefada ho undu yar ho undu
Ko bir zaman böyle gitsin yine göynüm ho undu

Türk Halk Türküleri (Oszmán - Török Népköltési Gyűjtemény, Masodik Kötet: Oszmán – Török Népmesék es Népdalok, Budapest 1889) – Ignác Kúnos (Yayıma hazırlayan: Doç. Dr. Ali Osman Öztürk) - Türkiye Bankası Kültür Yayınları (1.baskı), Ocak 1998, s.77-78'de eser u ekilde aktarılmaktadır

Kıbrıs Türklerinde yer alan örnekle Balkanlardan verilen (Kuno ’un örne i) örnek birbirlerine çok benzemektedir. Halbuki Türkiye’de rastlanan örne in bazı dizelerinin eksik oldu u görülmektedir.

Kıbrıs’ta:

“Sabahın seher vâhdında oturma incil okur,
Ben o dilden anlamazdım zanneddim bülbül sakır,
Ben yarimi imdi buldum hele dostlar ükür,
Endim yarın bahçesine garadud barmag gibi,
E ildim bir yare bağdım yar yüzü gaymag gibi...”

Kıbrıs örne inde yer alan dizeler de son derece etkileyicidir. Tümünde melodi aynıdır. Sadece bizde sazla çalınmaz, keman, tef ve darbuka e li inde söylenmektedir

FASIL ALTI (KIBRIS)

Ey hamamcı hamamına güzellerden kim gelir,
Ne bileyim ay efendim günde yüzbin can gelir.

Oturur gurna ba ına güzelligde nam verir,
Oturur gurna ba ına güzelligde an verir.

Ey hamamcı hamamına söyle bana kim gelir,
Salınarak nice dilber biri gider, on gelir.
Zaman olur ya maklanmı , duda ı mercan gelir.

Oturur gurna ba ına güzelligde nam verir,
Oturur gurna ba ına güzelligde an verir.

EY HAMAMCI (Türkiye)

Varyant I

Ey hamamcı hamamına güzellerden kim gelir
Ne bileyim ben efendim günde yüz bin can gelir
Önünde Gürcü halayık bir ulu sultan gelir
Dört gaziler yaman di yaman gelen sunam kim idi

sfahan'dır aslı bizim elimiz belalı yar
Ördek uçtu viran kaldı gölümüz belalı yar
Sen gidersen nice olur halımız belalı yar
Dört gaziler yaman di yaman gelen sunam kim idi

Bir balıkçı aldı kaçtı fesimi belalı yar
Çok ça ırdım i itmedi sesimi belalı yar
Anam yoktur bacım çeksin yasımı belalı yar
Dört gaziler yaman di yaman gelen sunam kim idi

Varyant II(Türkiye)

Ey Hamamcı Bu Hamama Güzellerden Kim..
Erzincan/Tercan-Davut Sulari-TRT

Ey hamamcı bu hamama güzellerden kim geldi
nce belli dudu dilli eker halli yar geldi
Al hançeri vur sineme gör sinemde neler var yar

Hamamın göbek ta ına üç gelin bir kız geldi
Hamamın gök kubbesini ho bir sedadır aldı
Al hançeri vur sineme gör sinemde neler var yar

Davut suları der sana türlü libas giyme yar
Al çak sinem yare kar ı gör sinemde neler var yar
Al hançeri vur sineme gör sinemde neler var yar

HAMAMCI TÜRKÜSÜ

Erzincan

— Hey hamamcı bu hamama
Güzellerden kim gelir
- Ne bileyim beyefendi
Günde yüz bin can gelir

Hadi leyli leyli leylâm da gel gel
Gel yava yava , kö eyi dola
Küçücük saraç, yanıma yana

Amman amman amman ey ey

nsafsız yâr, hayırsız yâr, arsız yâr
Allan da gel gel, sallan da gel

Al hañçeri sok kalbime
Gör içerde neler var
Allan da gel, pullan da gel

Piteriç, Köleriç, Nörgâh hep yansın
Allan da gel gel, sallan da gel
Kaynanandan yalan dolan uydur da gel
Allan da gel gel, sallan da gel

Bu a ıt-türkünün detaylı açıklaması için bak. s. 56.

Hamamcı türküsünün de i ik Türk dünyasından verilen örnekleri sözcük yönünden farklıklar göstermektedir.
Bu türkü Kıbrıs'ta genellikle kına gecelerinde sabaha do ru okunan fasıllar arasında yer almaktaydı.

HAMÇÖKELEK (Kıbrıs)

Yol üsdüne gura gurmu çıgrı ı
Amanı gel, gel esmerim gel,gel
Aydın havasına büker ibli i eller eller
Palazım deller çılğmsı deller

Sen aldaddı beni beni
Bir busecig yog mu yani
Döndürüver gara topalag
Bo azı da galsın ham çökeleg

Yüce da ba ında gum gayır gayır
Amanı gel, gel esmerim gel,gel
Yandım ate i e ben cayır cayır (deller)

Sen aldaddı beni beni
Bir busecig yok mu yani
Döndürüver gara topalag
Bo azı da galsın ham çökeleg

Yüce da ba ında gar bucag bucag
Amanı gel gel esmerim gel gel
Elinde lüverver belinde bıçag (deller)

Sen aldaddı beni beni
Bir busecig yok mu yani
Döndürüver gara topalag
Bo azı da galsın ham çökeleg

HAMÇÖKELEK (Silifke)

(Amman aman)
Gerali dedikleri bir gençten u ak
Gerali dedikleri bir gençten u ak yar yar
Ba ına al ba lar da belinde ku ak
Gerali'm hey hey hey

Dönü dönü ver de ah sekerek
Bo azına dursun ham çökelek
Geli geli ver de gız sekerek
Ümü üne dursun ham çökelek

(Amman aman)
Gır e e ime biner da oluktan a arım
Gır e e ime biner da oluktan a arım yar
yar
Canımı sıkmayın avratlar da ikinizi birden
bo arım
Kurtulamadım kötü avrat elinden hey hey
hey

Dönü dönü ver de ah sekerek
Bo azına dursun ham çökelek
Geli geli ver de gız sekerek
Ümü üne dursun ham çökelek

(Amman aman)
Birine aldık bir metre astar
Biri de alvarlık ister yar yar
Kadir Mevlam ikisinin acısını birden
göster
Kurtulamadım kötü avrat elinden hey hey
hey

Dönü dönü ver de ah sekerek
Bo azına dursun ham çökelek
Geli geli ver de gız sekerek
Ümü üne dursun ham çökelek

Bu a ıt-türkünün detaylı açıklaması için bak. s.209.

Kıbrıs'ta eskiden bilinip okunmakta olan bu türkünün sözleri gerçekten son derece ilgi çekicidir. Bunun bir Silifke türküsü oldu u bilinmekle beraber sözlerinin zaman a amasında hayli farklılıklar gösterdi i görülür. Tümünde ortak olan dizeler unlardır: "Dönü dönü ver de ah sekerek. Bo azına dursun ham çökelek veya Bo azında galsın ham çökeleg" Kıbrıs örne inin sözleri de son derece etkileyicidir.

HANAYLAR YABDIRDIM (Kıbrıs)

Hanaylar yabdırdım dö edemedim
Çifde gumruları e edemedim
Yarım sele gider/Zalim felek ile ba
edemedim

Gonma bülbül gonma çe me ba ına(da ına)
Bu gençliğde neler geldi ba ıma
Gonma bülbül gonma dalım yog benim
Sineme saracag yarım yog benim

Hanaylar yabdırdım yüceden yüce
çinde yadmadım ü gün ü gece
Gurbanlar keserim/keseyim
döndü ü /sardı ın gece

Gonma bülbül gonma çe me ba ına
(da ına)
Bu gençliğde neler geldi ba ıma
Gonma bülbül gonma dalım yog benim
Sineme saracag yarım yog benim

HANAYLAR YAPTIRDIM (Burdur)

Söz konusu Kıbrıs Türküsünün bir varyantı
da Türkiye'nin Burdur yöresinde yer
almaktadır. Halil O uz isimli (Burdur)
kaynak ki i tarafından düzenlenen türkü;
Tekirda Havası olarak kayda geçmi .
kinci kaynak ki i olarak da evket Özcan
verilmektedir. 04.01-1942 tarihinde
Muzaffer Sarısözen ve Ankara
Konservatuvarı tarafından derlenmi tir.
Rept. No: 2028 olup, türkünün ismi ise
"Hanaylar Yaptırdım Bir Uçtan Bir Uca"
eklinedir... an bölümü ise 9/8 ölçüde
ba lar.

Sözleri öyle:

Hanaylar yaptırdım bir uçtan bir uca
çinde yatmadım üç gün üç gece
Kurbanlar keseyim girdi im gece

Davran atım davran gayret günleri
Arkamızdan gelen dü man ünleri

Tepeler tepeler yüksek tepeler
Kula ında parlar elmas küpeler
Etrafımı aldı aydın efeler

Davran atım davran gayret günleri
Arkamızdan gelen dü man ünleri

Bu a ıt-türkünün detaylı açıklaması için bak. s. 164.

Burdur Varyantıyla Sözlerin ve Ölçülerin Benzerlikleri

Burdur yöresindeki varyantıyla Kıbrıs'taki ekli arasında önemli söz ve ritm ölçü benzerlikleri vardır. Aksak bir ritm olan 9/8 ölçüsü her iki türküde de aynı ekilde kullanılmı . Ayrıca sözlerinde ilk üç dizede büyük benzerlikler görülmektedir.

Örnek: "Hanaylar Yaptırdım Dö edemedim (Bir Uçtan Bir Uca)
" çinde Yatmadım Üç Gün Üç Gece"
"Kurbanlar Keseyim Gördü üm (Girdi im) Gece"

SAKALLIM (Kıbrıs)

Sakalı yolmağ isder
Bembeyaz göyNEG isder
Sakalından utanmaz
Onbe inde gız isder

Aman aman sakallım canım sakallım
u uzun gecelerde nasıl yatalım

Ben varamam sakallıya
Baca ı alvarlıya
u canım gurban olsun
Mis tüten deligannıya

Aman aman sakallım canım sakallım
u uzun gecelerde nasıl yatalım

SAKALLIM (Türkiye)

Sakallım gel yanıma
Gerdanın gerdanıma
Soyun da gir koynuma
Hamam paran boynuma

Sakallımın harmanı
Ak amdan yok dermanı
Ça rın delikanlıyı
Paralasin yorganı

Dam üstünde kediler
Mrnau mrnau dediler
ki ki i bir oldu
Sakallıyı dövdüler

Sakallım aman aman
Ölürsen halım yaman
Alsam yarı koynuma
Saba(h)dan uyanamam

Sakallım sarmak ister
Pembezar gömlek ister
Sakalından utanmaz
Onbe inde kız ister

Sakallımın ön di i
Ak amdan biter i i
Ça rın delikanlıyı
Yapiyorsun cümbü ü

Sakallıyı ne yapmalı
Merdüvenden atmalı
Paldır-küldür inerken
Seyirine bakmalı

Sandık üstünde sandık
Sakallıdan usandık
Bileydim acımazdım
Delikanlıdır sandık

Sakallım aman aman
Ölürsen halım yaman
Çar ılar yakın olsa
Potinler alır bana

Delikanlı elleri
İk-baharın gülleri
Sakallımın elleri
Diken gibi kılları

Bu türkünün detaylı açıklaması için bak. s. 109.

Kıbrıs'tan verilen "Sakallım" türküsü örne i çok kısadır. Sadece iki dördlük ve bir nakarattan oluşmaktadır. Türkiye'deki varyantının daha esaslı, daha doyurucu olduğu görülmektedir. Kıbrıs'tan verilen türkünün ilk kıtası Türkiye'deki varyantının 5.kıtasıyla hemen hemen aynıdır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BENZER KIBRIS TÜRKÜLER

LE

RUM TÜRKÜLER

Kar ılıklı Oynan Erkek Oyunları Kar ılımlar

1. Kar ılımlar

Yor ios Averof un “Kıbrıs Halk Türküleri ve Oyunları”⁷⁴ isimli kitabında Kıbrıs Rumlarının dü ünlerde oynadıkları “Birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve be inci” adlı oyunları bir suit olu turmakta ve gerek kadınlar gerekse erkekler bu be li kar ılımayı mutlaka oynamaktadırlar. Günümüzde kar ılıma yerine her ne kadar andikristi sözcü ünü tercih ediyorlarsa da parantez içinde de olsa yanında bunların “Kar ılıma” havaları oldu u belirtilmekte ve Türkçe sözcük eynen korunmaktadır.

Bu eserden örnek olarak size burada sundu umuz Rum dü ünlerinde oynanan “Üçüncü erkek kar ılıma” havası esnasında oyunda olanların, oyundaki yeteneklerini sergilemeleri yanında “Atı madaki”(Çattizma) ustalıklarını da göstermeye gayret ettikleri belirtilmektedir.

2. Atı ma Türküsü

Sevda Atı ması

1.E, türkü söyle yolda ım, birlikte söyleyelim,
Güzellerden söz edelim, a klarımızdan bahsedelim.

2.E, türkü söyleyen a zı altınla dö eyeyim,
Cennetten elma getirip kendisine vereyim.

3.E, benim sevdice im güne e “Sön” diyor,
Çünkü ben afgaraca ım⁷⁵ artık çekil sen diyor.

4.E, benim sevgilimin de güzelli i e sizdir,
Tanrım onu yaratırken ay’a e it yarattı.

⁷⁴ . , μ 1 , μ
2001 .s. 65-66

⁷⁵ afgarmak: I ık saçmak, parlamak.

5.Kıbrıslıların Afrodit adında bir tanrıçaları vardı,
Öyle görülüyor ki sevgilim o soydandı.

6.Yıkamp taranarak beyazlar giyinince,
Da larıyla yeryüzüne, yıldızlarıyla gö e bedel.

7.Vücudu i lemeli bir amdanı andırır,
Dudakları beyaz baldır⁷⁶,bakı ları bıçaktır.

Sevda Atı masının Rumcası

1. ! μ μ , μ , μ ,

2. ! μ , , μ ,

3. ! μ , μ ,

4. ! μ μ μ μ ,

5. μ , .

6. μ , μ ' .

7. μ μ , μ ,⁷⁷

3. Köro lu ()

Adından da anlaşılabileceği gibi Türk kültür ürünü olan bu türkü yazarının da belirttiği gibi Kıbrıs Adası'nda hem Türklerce hem de Rumlarca oynanan "Karılama" türü bir erkek oyunudur. "Köro lu" oyunu diye adlandırılan bu oyun

⁷⁶ Beyaz bal:Baf yöresinde gerek Türkler gerek Rumlar, harnıbın ve üzümün pekmezinde de bal adını vermektedir. Arı balını anlatabilmek için "Beyaz bal" tabirini kullanmaktadırlar.

⁷⁷ . , μ 1 , μ
2001 .s. 15-16.

havasının melodisi de “Milon” yani “Elma” adlı oyun havasının az de i ik biçiminden olu maktadır.⁷⁸

Kıbrıs Rum dü ünlerinde “Zeybek Havaları”nın çoklu u dikkat çekmektedir. Her ne kadar “Zeybek Havaları”nın Türk kültür ürünleri oldu una de inilmiyorsa da adlarından da anla ılabilece i gibi bunlar tamamen kültürümüze ait ürünlerdir.

Yayınından çokça yararlandı ımız Yor iyos Averof’un müzikle ilgili kitabının 118. Sayfasında “Zeybek Havaları”yla ilgili geni çe bilgi verilmektedir. Yazara göre Zeybekler zmir civarında ya ayan bir ırk olup, Zeybek adı altındaki oyun havaları da Kıbrıs’ın dı ında Anadolu’da ve Trakya’da da bilinip oynanmaktadır.

Kıbrıs’ta oynanan Zeybek havalarının da, bu yerlerden adaya gelmi olması ihtimalinden söz etmektedir. Ada’da yüzyıllardan beri birlikte ya adıkları ve Anadolu kökenli Türklerin de benzeri oyunlar oynadıklarını her nedense ya gerçekten bilmiyor veya göz ardı etmektedir. Yalnız zeybek havalarının sadece erkekler tarafından oynandı ı ve birbirleri arasında küçük farklar bulundu u ifade edilmektedir. Kimilerinin daha süratle çalınıp oynandı mını, kimilerinin “A ır Zeybek” havası oldu unu ifade etmeye çalı ır. Ço u zaman da bu sürati ya oynayan veya türkü söyleyenin ayarladı mını anlatmaya gayret eder.

4. Ba lamalar (μ)

Ba lamalar türküsü

1.Çepe çevre ba lamalar
Ortasında da cıralar
Ba lamalar çalıyordu
Dervi çikler oynuyordu.

2.Yukarki mahallelerde
ki dervi yakaladılar.
Nargilecikleri vardı,
Merakla tütürüyorlardı.

⁷⁸ Bu konuyla ilgili daha detaylı bilgi edinmek isteyenler bak. **Öztürk**,Murat Okan, *Zeybek Kültür ve Müzi ği* Pan Yayınları, stanbul, 2006.

3.Nargilenin marpucu ve lülesi
Beni bu hallere koydu,
Lüle ve ha i
Beni bu krize soktu.

4.Yukarki mahallelerde
ki dervi tuttular
Nargilecikleri de vardı
Merakla tütürüyorlardı.

Rumların okudu u bu türküde Türk motiflerinin çoklu u insanı a ırtacak boyuttur. Özellikle eski yıllarda Kıbrıs'ta ba lama çalındı ma dair fazla bilgi olmamasına kar ın, bu Rum türküsünde ba lama çalınması hatta ba lı ın “Ba lamalar” diye verilmesi son derece ilginçtir.

Ba lamalar Türküsünün Rumcası

1. , , μ μ , ,
μ , .
2. μ , μ μ ,
, μ μ .
3. μ μ' , ,
μ' , .
4. μ , μ μ ,
, μ μ .

Rum dü ünlerinde yaygın olarak bilinen ve oynanan di er bir Zeybek havası, “Antalya Zeybe i” veya “Abdullah” adını ta ıyan oyundur.

5. Konyalı ()

“Konyalı” adını ta ıyan bu türkü ve oyunun adından da anla ılabilece i gibi Türk kültürüne ait oldu u a ikârdır. Zaten yazarı da yukarıda yaptı ı açıklamada bu oyun havasının “Küçük Asya” kökenli ve Konya'ya ait oldu unu bizzat belirtmektedir ve “Konyalı” ile “Develi” oyunlarının hem dü ünlerde hem de köylerdeki panayırlarda çokça oynandı nı dile getirmektedir. Ayrıca Konyalı

3. ! μ ,
()

6. Arabiye Türküsü

“Arabiye” ba lıklı bu oyun havasının devamında yer alan açıklamaya bakılacak olursa; bu oyunun yöredeki Arap ülkelerinden Kıbrıs’a gelmi bir oyun havası oldu u a ikârdır denmektedir. Tamamen bir erkek oyun havası oldu u ve tek ki i tarafından oynandı ı belirtilmektedir. Bu oyun oynanırken oynayan ki i su dolu bir barda ı ba mın üzerine ters koyar. Ters olarak çevrilen su dolu barda ın suyunun dökülmemesi için ba ma bir mendil yerle tirdi i dikkat çekmektedir. Oyunun bütün ustalı ı suyu dökmeden oynayanın oyunu tamamlamasıdır. Rumlar bu oyuna “Su barda ı Oyunu” adını da vermektedirler.

“Arabiye Çiftetelli” adını ta ıyan ve Rum dü ünlerinde bol bol oynanan bu oyun havasının yazarının da yukarıdaki açıklamasında belirtti i gibi Do u kökenli oldu u görülmektedir. Kıbrıslı Türkler arasında dü ünlerde “Göbek Havası” adını ta ıyan ve kar ılıklı oynanan bu oyunun eski keman ustalarınca aynı anda iki telle birden çaldı ından dolayı “Çiftetelli” adını aldı ı bilinir.

Averof’a göre eski yıllarda sadece erkekler tarafından oynanan bu oyunun ve benzeri “Çiftetelli Oyun Havaları”nın hem kadınlar hem de erkeklerce oynandı ı belirtilmektedir.

Parçanın “Kar ılama” adını ta ıdı ı görülmektedir. Kitabın yazarı bu notanın altında yer alan açıklamasında eski Rum dü ünlerinde yer alan ilginç bir olaya deyinmektedir. Açıklamaya göre gelinin evlenece i genç farklı bir köyden ise gelinin köyüne geldi i zaman binili oldu u hayvandan a a ıya iner ve köyün giri inde gelin ve yakınları tarafından kar ılanır mı . Kar ılama esnasında havaya birkaç el ate edildi i ve kemancının da yukarıda notası verilen “Kar ılama Havası”nı çaldı ı

görülürmü . Damadın hayvandan inmeyi i köylüye hakaret sayılır ve ho kar ılanmadı ı gibi zaman zaman tartı malara hatta kavgaya yol açarmı .

Kitabın yazarına göre her iki toplumda yani gerek Kıbrıslı Türklerde gerekse Rumlarda “Sirto” olarak da oynandı ı belirtilen bu parçanın adı hepimizce mâlum olan ve günümüzde Kıbrıs Türk dü ünlerinde olmazsa olmazlar arasında yer alan ünlü “Kozan Mar ı”ndan ba ka bir ey de ildir. Yazara göre “Kozan Mar ı” eski yıllarda hem Türklerce hem de Rumlarca çalınmaktaydı. Özellikle Türk dü ünlerinde nikâh kıyılaca ında, bayramlarda bu parçanın sıkça çalındı ı görülmekteydi. Açıklamanın devamında eski dönemlerde Türklerle Rumlar arasında son derece uyum bulundu u, birlikte çalı tıkları ve e lendikleri güzelce anlatılmaktadır. Ortak türkü ve oyun havaları bulundu undan bahseden yazar bilinçsizlikten olsa gerek verdi i örneklerin ço unun Türk kültür ürünleri oldu unun farkında bile de ildir. Örne in: “Kar ılamalar, Köro lu, Konyalı, Zeybek Havaları, Antalya Zeybe i, Sarho Zeybe i, Aman Doktor Türküsü, Kadife Türküsü, Pembe Gül Türküsü v.b” bunlar arasındadır.

Bu açıklamada yazarın en olumlu yanı udur; yazar üzerine basarak diyor ki “Kıbrıs müzi inden söz ederken, aklımızdan çıkarmamamız gereken bir husus vardır o da Kıbrıslı Türklerin de bu müzikte payları oldu udur. Yukarıda size verdi im örneklerden de bu açıkça görülebilmektedir. Ayrıca bunların dı ında kalan ve eski müzik ustalarının “Taksim” adını verdikleri giri müzi i ve tamamen Türklere ait olan (Yukarıda adı geçen müzik parçaları ve türküler Türklerin kültürüne ait de ilmi gibi) arkıları da hesaba katmalıyız” diyor.

7. adife Türküsü

Kadife

Hayatım boyunca hep e im olmanı istedim,
Benim beyaz güvercinim yata ımı yapasın da
Yatıp uyuyayım dedim.

Gece gelmek istiyordum, inceden
Ya mur ba ladı,
Tanrıya yalvarıp durdum, onu
Yalnız bulaydım.

O güzelin gözleri siyah zeytini
Andırır,
nadından da benim yüre im
O denli karadır.

De i ik giyisilerle hamamdan
Geliyordu
Yolda ona sadece küçük karde i e lik
Ediyordu.

Farklı elbiselerle kiliseye gidiyordu,
Yanında sadece küçük kız karde i
Vardı.

Kadifeden Kesesi (Türkiye)

Kahveden gelir sesi
Oturmu kumar oynar
Ah ci erimin,
Ah ci erimin kö esi
Aman yolla Beyo lu'na yolla
Yavrum yolla stanbul'a yolla
Yolla yolla yar yolla
Kadife yastı ım yok
Odana bastı ım yok
Kitaba el basarım
Senden ba ka senden ba ka dostum yok
Aman yolla Beyo lu'na yolla
Yavrum yolla stanbul'a yolla
Yolla yolla yar yolla
(aman yallah) biçiminde de söylenir.

Kadife Türküsünün Rumcası

μ (Katife)

1. μ μ , μ , μ μ , μ .
2. , μ .
3. μ ' μ , 'μμ , .
4. μ , μ , , μ .

5. μ , μ ,
μ μ .

Bu eser Türk müzi inde “Kadifeden Kesesi” ba lı mı ta ıyan bir Türk kültür ürünüdür. Yazara göre bu türkünün de hem Kıbrıslı Türkler hem de Rumlar tarafından okundu u belirtilmektedir.

8 . Aman Doktor Türküsü

Ah doktorum, beni de tedavi et,
Bana daha ba ka ilâçlar da ver,
Kalbimin derinliklerinde olan yarımı
yi edebilmem için, bana ilâç ver nurum.

Sana derim ki benim doktorum sensin,
Nurum, bunu böyle bilesin, yata ıma gel
Gel ki nurum vücudumdaki
Yarımı iyile tiresin.

Kırmızı gül fidanım aman,aman,
Soka a çık, çık ki kokunu alabileyim
Alayım da nurum derdime derman olsun.

Kırmızı gül fidanım, aman, aman,
Bu gece kapını kapatma, açık bırak,
Geleyim seninle bulu alım, nurum benim,
Kalbimin tahammülü kalmadı artık.

Aman Doktor (Türkiye)

Mendilimin ye ili aman aman, ben kaybettim e imi

Al bu mendil sende sende kalsın , sil gözünün ya ını) 2

Aman doktor canım gülüm doktor, derdime bir çare
Çaresiz dertlere dü tüm, doktor bana bir çare

Aman doktor canım cicim doktor, derdime bir çare
Çaresiz dertlere dü tüm, doktor bana bir çare

Mendilim benek benek aman aman, ortası çarkı felek

Yazı beraber geçirdik, k ın ayırdı felek) 2

Aman doktor canım gülüm doktor, derdime bir çare
Çaresiz dertlere dü tüm, doktor bana bir çare

Aman doktor canım cicim doktor, derdime bir çare
Çaresiz dertlere dü tüm, doktor bana bir çare

! μ - man Doktor Türküsünü Rumcası

1. μ , μ ,
' μ ,
μ ,
μ ' .
2. ' μ , ,
μ ,
μ μ ,
μ ,
' μ μ .
3. μ , μ , μ ,
μ ' μ ,
μ ,
μ μ .
4. μ , μ , μ ,
' ,
' ,
μ ,
μ .

“Aman Doktor” adlı bu türkünün yine Türk kültürüne ait oldu unu söylemeye bile gerek yoktur. Rum yazarın ifadesine göre bu türkü gerek Türklerce gerekse Rumlarca söylenmekteydi. Ba lı mın Rumcaya çevrilirken “Ah Yatremu” biçimine dönü türüldü ü anlatılmaktadır. Daha sonraki zamanlarda isminin “Gokkini Driyandafilya mu” yani “Kırmızı Karanfilim” biçiminde söylendi i kaydedilmektedir.

SONUÇ

Türk kimli inin yansıması olarak da kabul edilen türkülerimizin, Kıbrıs Türk halkı tarafından günümüze kadar nasıl korunup kollanarak ya atıldı ı ve hatta varyantları olu turularak daha geni co rafyalara yayıldı ı tartı masız bir gerçek.

Kıbrıs co rafyası içinde ortaya çıkan yeni veya eski türküler ile varyantlarını, Orta Asyadan beri geli mesini sürdüren Türk dilinin ve kültürünün bir parçası oldu u her ne kadar de i ik ara tırmalarda dile getirilmi se de biz, bu çalı mamızda bu gerçe i bilimsel ölçütler çerçevesinde ortaya koymaya çalı tık. Özellikle alan ara tırmasında derleme yaparken, bizden önce derlenen türkülerin varyantları özenle tekrar gözden geçirilmi , incelenmi ve de i iklikler bu çalı mada ele alınmı tır. Tezimizde ayrıca bizden önce derlenen türkülerde eksik olan veya yanlı aktarılan ezgiler, yeniden ele alınmı ve incelenmi tir.

Biz, Anonim Kıbrıs Türkülerini tematik olarak incelemeye giderken u ana tasnifi yaptık.

- 1) A k türküleri
- 2) Gurbet türküleri
- 3) Anlatı türküleri
- 4) Tören türküleri

İlk üç guruba giren türküler kendi içinde inceleme kolaylı ı açısından 5 temaya ayrılmalı tır.

- a) Aile türküleri
- b) Yöre türküleri
- c) Ayrılık türküleri
- d) Bayram türküleri
- e) A ıtlar

Dördüncü grubu ise kendi içinde ikiye ayırdık.

- a) Dü ün türküleri
- b) E lence türküleri

Bu tasnif do rultusunda tespit edilen metinleri dört aslî unsur çerçevesinde tahlil etmeye çalıştık:

1. Türkülerin edebî incelenmesi.
2. Türkülerin konusu ve hikâyesi.
3. Türkülerin sosyolojik ve etnolojik bakımdan incelenmesi.
4. Türkülerin dil bilimi açısından değerlendirilmesi.

Söz konusu türkülerde bulunan yer adları, do a güzellikleri, yerel yiyecek ve içecekler, giyim kuşam renkleri, yerel aız özellikleri v.b. özenle ortaya konulmuştur. Yine türkülerin belirli özelliklerden yola çıkılarak (aız, ıve, kültür co rafyasının yansıması v.b.) dikkate alınarak Kıbrıs Türklerine has ezgiler ayıklanmış hatta bu ezgilere eelik eden enstrümanlar da bir bir ele alınarak özellikleri ile beraber tanıtılmıştır.

Ayrıca anonim türkülerimizdeki kafiye örgüsünün ve ölçüsünün son derece düzenli olduğunu da gözler önüne serilmiştir. Bu türkülerin kafiye ve vezinlerinin düzenli olundan hareketle; Ada'daki türkü geleneğinin köklü bir geçmişi olduğunu da rahatlıkla söyleyebilmekteyiz.

Aıt türkülerine gelince, aıt yakacak kadar önemli olaylar nedeniyle kaleme alınan bu tip söylemlerin, bir kısmının Rum halk edebiyatında da varyant olarak bulunması tesadüfî değildir. Yüzyıllarca aynı gökyüzünü, havayı ve de aynı toprağı paylaşan farklı dinden, farklı ırktan ve de farklı dilden bir toplum olsak dahi; yaşanan büyük acılar karşısında, her iki toplumun halk ozanlarının, kendi dillerinde aıtlar yakmaları gayet doğaldır. Birlikte yaşanan Rum ve Türk toplumu karşılıklı olarak kültürel verileriyle birbirlerini etkilemişlerdir. Söz gelişi sele kapılarak bulunan Avukat Süleyman Evket'in veya kocası Dr. Behiç Bey tarafından vurularak öldürülen Fatma Hanım'ın trajedisi her iki toplumda da büyük acılara yol açmış ve her iki toplumun halk ozanları bu olaylar duygulu dizeleri ile ölümsüzleştirmişlerdir.

Tezin ikinci bölümünde “Yazarı Söyleyeni Bilinen Türküler”e yer verilmi tir. Bunları da üçe gruba ayırıp incelemeye çalı tık.

- A) A k türküleri
- B) Anlatı türküleri
- C) Tören türküleri

Anlatı türkülerini kendi içinden dört bölümde de erlendirdik.

- a) Aile türküleri
- b) Ayrılık türküleri
- c) Yöre türküleri
- d) Efsane türküleri

Tören türkülerini de kendi içinde ikiye ayrılarak incelenmi tir.

- a) Dü ün türküleri
- b) E lence türküleri

Tezimizin ikinci bölümünü olu turan türküler incelenirken türkülerde yer alan yerel özellikler bir bir belirtilmi ; türkülerin vezin ve kafiye düzenine dikkatler çekilmi tir. Zira bu bölümde yer alan türkülerde, vezinlerin ve kafiye düzeninin ihtimam gösterilerek korundu u görülmü tür.

nceledi imiz bütün türkülerin bir örnek olmak üzere kafiye örgüsünü çizelge haline getirdik ve ortaya u sonuç ortaya çıktı.

Türkülerin Kafiye Örgüsü Çizelgesi	
aaba kalıbı	46 defa kullanılmış
aaa kalıbı	19 defa kullanılmış
aa bb kalıbı	15 defa kullanılmış
abcb kalıbı	6 defa kullanılmış
abab kalıbı	4 defa kullanılmış
aaab kalıbı	4 defa kullanılmış
abcd kalıbı	3 defa kullanılmış
abcde kalıbı	2 defa kullanılmış

Çalı mamızın üçüncü bölümü, sonuçları itibariyle ayrı bir önem taşımaktadır. Çünkü bu bölümde “Anadolu ile Bağlantılı Türküler”imiz ele alınıp tahlil edilmiştir. İncelememiz sonucunda; türkülerin tamamının, Türkiye’den Kıbrıs’a gelmediği görülmüştür ve Kıbrıs’tan Türkiye’ye de yayılan türküler olduğu tespit edilmiştir. Böylece türküler yoluyla Kıbrıs Türk halkı ile Anadolu Türk halkının birbirlerine nedenli yakın oldukları ortaya çıkmıştır.

Dördüncü bölümde ise Kıbrıs Türk halkı ile uzun yıllar beraber yaşayan Rum halkının ortak motifler araştırılmıştır. Bu bölümde, hem Türklerde hem Rumlarda bilinen ve ezgisi çalınıp söylenen türküler ele alınmıştır. Hatta Anadolu’da yaygın olan bir kısım türkülerin Rumlarda da söylenebildiği tespit edilmiştir. Bu artırıcı durumun temel sebeplerine incelediğimiz zaman ortaya çıkardığımız sonuçlar meseleyi açıklamaktadır. Uzun yıllar Anadolu coğrafyasında Türklerle birlikte yaşayan Rumlarda, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulması sırasında ve sonrasında Anadolu’dan ayrılıp bir kısmı depremli coğrafyalara göç etmişlerdir. Kıbrıs’ı vatan edinen Rumlarda’nın Anadolu’dan gelirken orada öğrendikleri türkülerini Rumca olarak tahtalara okudukları ve Kıbrıs’a getirdikleri gerçeğiyle karıştırmıştır. Bu tahtalar vasıtasıyla Rumlarda ve Yunanlılar arasında Türkçe türkülerin terennüm edilerek günümüze kadar ulaştırılması genel kabul gören bir gerçektir. Anadolu’dan

yayılan bu türküler sadece Kıbrıs Müslüman Türkleri arasında yayılmamı , Kıbrıs'ta üretilen türkülerle beraber di er gayri müslim unsurların dil ve müzik litaratürünü de zenginle tirmi tir.

Sonuç olarak incelemeye aldı ımız bu türküler, büyük Türk milletinin kültür zenginli i yanında, ula tı ı geni co rafyanın da varlı ını ortaya koymaya çalı mı tır. Üç kıtaya yayılan türkülerimiz ve bu türkülerimizde ekillenen medeniyetimiz hiç de öyle birilerinin küçümseyebilece i ölçülerde de ildir. Kadınıyla, erke iyle, genciyle çocu uyla Türklü ün ruh dünyasını da ele veren türkülerimizin; sadece Kıbrıs bölümü bile, ciddiye alınacak kadar geni bir kültür dünyasının yansımasıdır. Tezimiz, i te bu kültürel zenginli in ortaya çıkarılmasını amaçlamı tır.

B BL YOGRAFYA

Birinci Elden Kaynaklar

1. 1. Kitaplar

slâmo lu, Mahmut , Taner Yılmaz, *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları*,
Kıbrıs, 1979.

1. 2. Kaynak Ki iler

Afet Kıran,1946,Zeytinlik(Templos) do umlu.
Ahmet Karao luları,1923,Kırıkale(Melu a)do umlu.
Ayten Rü lü,1938, Zeytinlik(Templos) do umlu.
Behiye Kozal,1944,Susuz(Baf)do umlu.
Bekir Kara,1944, (Baf)do umlu
Cahit Tuncal,1922,Lefke do umlu.
Cemaliye Güzel,1922, Çanakkale(Kandu) do umlu.
Dervi Karavezirler,1931,Cihangir(Abohor)do umlu.
Ekrem Ye ilada , 1927 Gönyeli do mlu.
Emine Gülbahar, 1912, Girne Bo azı do umlu.
Fatma Eyübo lu,1937,Kalavason-Larnaka do umlu.
Feriha Ömer,1921,Aksu-Leymosun do umlu.
Gülsün Vasıf
Gülten Özkıraç,1935,Karaa aç(Pelatusa-Baf) do umlu.
Hasan Nevzat
Hasan Paralı,17.7.1944 Baf Yakacık(Ma unda) do umlu.
Hatice Özkalaycı 1931,Vadili do umlu.
Havva Cemal Güçver,1934,Cihangir(Abohor) do umlu.
Huriye Boyacıo lu, 1925,Lefke do umlu.
Hüseyin Mehmet Lulli
Hüseyin Rü lü,1932, Zeytinlik(Templos) do umlu.
brahim Eminsel,1938,Tepeba ı do umlu.
Kâmran Aziz,1922,Lefko a do umlu.
Kemal ah,1925, Limasol do umlu.

Macide Köse,1916,Ma usa.

Mahmut slâmo lu , 1934, Limasol do umlu.

Mehmet Duygulu 1916, A a ı Binatlı (Polemitya) do umlu.

Mehmet Refik Kâtipzade

Melek.S.Degene

Mustafa Hasan Öz

Münire Gazi Erben, 1933, Meriç (Mora) do umlu.

Müsteyde Tuncal,1924, Ta pınar do umlu.

Nadire Ali Öznur, 1915, Analyonda do umlu.

Nagehan Halit

Necat Yazman,1938, Aydın(Ayyanni)do umlu.

Nerime Gökyay, 1936, Lefke do umlu.

Nursen Talhao lu, 1936, Baf do umlu.

Osman Vamık, 1943, Bo aziçi(Aytotoro-Larnaka) do umlu.

Riza Bey

Sonay Kuyucuo luları

Süleyman Özkalaycı, 1934, Turunçlu do umlu.

efika Kara Hüseyin

evki Meteci , 1946, Limasol do umlu.

ifa Eminsel, 1940, Tepeba ı do umlu.

ifa Kara Hüseyin

Tegiye Ta kıran,1929, Hirsofu do umlu.

Topuz Emine

Turgay Salim,1955 , Dillirga do umlu.

Ulviye Mithat

Urkiye Mine Balman,1927, Lefko a do umlu.

Ülfet Durali, 1944, Karaa aç (Pelatusa-Baf) do umlu.

Zehra brahim brahim

Zeki Taner

2 . kinci Elden Kaynaklar

2. 1. Kitaplar

Adambayev, B, e endik Sözder, *Kazak Adebietinin Tarihi*, Birin i Tom,
Birin i Kitap, Almatı, 1960.

Alasya, Fikret, Halil, *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'taki Türk Eserleri*, Türk Kültürü
Ara tırma Enstitüsü,1977.

• , *μ* , Lefko a(Nicosia), 1986.
_____ μ _____ 1 _____ ,
μ _____ 2001 .

Boratav, Pertev Naili, *Folklor ve Edebiyat 1*, Adam Yayınları, stanbul, 1982.
_____ *Folklor ve Edebiyat 2*, Adam Yayınları, stanbul, 1982.

Artun, Erman, *Türk Halk Edebiyatına Giri*, Kitabevi Yayınları, stanbul, 2004.

Ba ı kan, Tuncer, *Kıbrıs Türk Halkbiliminde Ölüm*, KKTC MEKG ve
Spor Bakanlı ı, Yayını,1997.

Bascom, Willam, *Four Functions of Folklore*, Journal of Amerikan Folklore
67, 1954.

Ba göz, lhan, Prof. Dr, *Türkü*, Pan Yayınları, stanbul, 2008.

Çobano lu, Özkul. Prof. Dr, *Destan Gelene i ve Destan Türü*, Akça Yayınları,
2000, stanbul.

Dölek, Fatih, lker, *Kıbrıs Türk Halk Müzi i*, K.K.T.C Milli e itim ve Kültür
Bakanlı ı Yayınları,Lefko a, 1992.

Esen, ükrü Ahmet, *Anadolu Türküleri*, Türkiye Bankası Kültür Yayınları, Emel Matbaacılık, Ankara, 1986.

Görkem, smail Prof. Dr, *Türk Edebiyatında A ıtlar*, Akça Yayınları, Ankara 2001.

Güven, Merdan Dr, *Türküler Dile Geldi*, Ötüken Yayınları, stanbul, 2009.

Karadeniz, Bekir, *Deli Gönül Türküler*, Karamavi Yayınları, stanbul, 2010.

_____, *Notalarıyla Türküler*, Karamavi Yayınları, stanbul, 2010.

_____, *Ela Gözlüm Türküler*, Karamavi Yayınları, stanbul, 2010.

_____, *Kömür Gözlüm Türküler*, Karamavi Yayınları, stanbul, 2010.

_____, *Gül Yüzlüm Türküler*, Karamavi Yayınları, stanbul, 2010.

_____, *Deli Gönül Türküler*, Karamavi Yayınları, stanbul, 2010.

_____, *Türkülere Giri* (nceleme, Biyografiler, Sözlük, Kaynakça), Karamavi Yayınları, stanbul, 2010.

_____, *Ses Kayıtları* (MP 3 formatında 900 sözlü ve sözsüz kayıt) Karamavi Yayınları, stanbul, 2010.

Kúnos, Ignác, *Türk Halk Türküleri* (Oszmán - Török Népköltési Gyűjtemény, Masodik Kötet: Oszmán – Török Népmesék es Népdalok, Budapest 1889), Yayınma hazırlayan: Doç. Dr. Ali Osman Öztürk, Türkiye Bankası Kültür Yayınları (1.bs), Ocak 1998.

slâmo lu, Mahmut. *Kıbrıs Türk Folkloru*. 1969 Lefko a., Ankara, Geni letilmi II. Baskı 2004.

_____, Taner Yılmaz, *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları*, Kıbrıs, 1979.

_____, Öznur, evket, *Geleneksel Kıbrıs Türk ve Rum Dü ünleri*, Gökada Yayınları, Kıbrıs, 2010.

_____, Öznur evket, *Kıbrıs Rum Halk Edebiyatı'nda Türkler çin Yakalan A ıtlar*, C. I, Kıbrıs, 2006.

Judetz, Popescu Eugenia, *Tuna Boyunca Anılarla Ezgiler*, Pan Yayınları, stanbul, 2006.

Nadel, *Siegfried Frederick The Foundations of Social Anthropology*, Free Press: New York.

Salih Turhan/Abuzer Akbıyık/S.Sabri Kürkçüo lu, *Notalarıyla Türkülerimiz ve Hikâyeleri*, Alfa Yayınları, stanbul, 2003.

Ortaç, Ziya Yusuf, *Ya amı-Sanatı-Yapıtları*, Engin Yayınları, stanbul, 1997.

Özbek, Mehmet, *Folklor ve Türkülerimiz*, Tüken Yayınları, stanbul, 1994.

Öztelli, Cahit, *Evlerinin Önü-Türküler*, Özgür Yayınları, stanbul, 2002.

Öztürk, Ali, *Türk Anonim Edebiyatı*, Bayrak Yayınları, stanbul, 1986.

Öztürk, Murat Okan, *Zeybek Kültürü ve Müzi i*, Pan Yayınları, stanbul, 2006.

Parmaksız, Nuri Mehmet, *Türk Edebiyatında A ıt Yakma Gelene i ve A ıt Destan*, Akça Yayınları, Ankara, 2010.

Terziba ı, Ata, *Kerküt Hoyratları*, Ötüken Yayınları, stanbul, 1980.

Turhan, Salih, *Halk Müzi imizde Oyun ve Saz Havaları*, Cilt I, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ı, Ankara, 2007.

_____, *Halk Müzi imizde Oyun ve Saz Havaları*, Cilt II, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı 1, Ankara, 2007.

_____, *Halk Müzi imizde Oyun ve Saz Havaları*, Cilt III, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı 1, Ankara, 2007.

_____, *Halk Müzi imizde Oyun ve Saz Havaları*, Cilt IV, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı 1, Ankara, 2007.

_____, *Halk Müzi imizde Oyun ve Saz Havaları*, Cilt V, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı 1, Ankara, 2007.

U urlu, Nurer, *Halk Türkülerimiz*, Örgün Yayınları, İstanbul, 2009.

Yakıcı, Ali, *Halk üründe Türkü*, Akça Yayınları, Ankara, 2007.

_____, Ozan Dili Çevik Olur, *Â ık Edebiyatı Yazıları*, Gazi Kitapevi, Ankara, 2009.

Ye ilada, Ekrem, *Kıbrıs'ta Geleneksel Türk Müzi i*, Lefko a, 2. Cilt, 2002.

Yorgancıo lu, M.O uz, *Kıbrıs Türk Folkloru Duydum-Gördüm-Yazdım*, kendi yayını, 2000.

Wikipedia.org/wiki/Rodop

2. 2. Tezler

Akarçay, Aytaç, *Türk Halk Müzi i Sazlarının Sınıflandırılması, Kullanıldığı Yörelere ve Türler*, T.C. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Bilimler Anabilim Dalı Yayınlanmamı Yüksek Lisans Tezi, 1998.

Ça ımlar, Zekiye, Adana *Yöresi Av ar A ıtları ve Bu A ıtların Adana A ıklık Gelene ine Etkisi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamı Doktora Tezi, 1999, Adana.

Sönmez, Devrim, *Antik Dönemde Anadolu'da Müzik ve Müzik Aletleri*, T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Eskiça Tarih Bilim Dalı Yayınlanmamı Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Oldaç, Bortan, *Geleneksel Türk Müzi inde Varolan Usullere Göre Asma Davul Çalım Metodu*, T.C. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Oyunları Anabilim Dalı Yayınlanmamı Yüksek Lisans Tezi, 2000.

Tülüce, Ozan, *Çukurovalı Â ik Mustafa Köse'den Derlenen Türküli Hikâyeler*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005.

2. 3. Makaleler

Erzen, Arif, Prof. Dr., *Kıbrıs Tarihine Bir Bakı*, Türkiye Turing Otomobil Kurumu Belleteni 44/325..Kıbrıs Özel Sayısı. Ekim-Aralık 1974.

Folklor/Edebiyat dergisi, *Müzik Özel Sayısı*, Ankara, 2005/2.

Sever, Mustafa, Doç. Dr. Türk Kültürünü Ara tırma Enstitüsü Türk Kültürü Aylık *Türklerde A it*, Sayı 465 Yıl XI Ocak 2002.

Töre, Enver; *Türk Tiyatrosunun Kaynakları*, *Turkish Studies*, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4 /1-II Winter 2009.

_____, *Halk Tiyatrosunda Berber Temsilleri*, *Dramatik Edebiyat Üzerine Ara tırmalar I*, DijitalSanat yayıncılık, stanbul, 2009.

Kıbrıs ve Türkler, Türk Kültürünü Ara tırma Enstitüsü 1964 Ankara- Seri: III Sayı B 2.

Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi, 14-19 Nisan.1969. Yayın Yılı. Ankara, 1971.

2. 4 . Bildirler

Bekki, Salahaddin, *Saraybosna ve Anadolu'daki Bazı Türkülerin Benzerlikleri Üzerine*, Osmanlıdan Günümüze Bosna-Hersek Uluslararası Sempozyumu, 9-10 Haziran 2010.

Ergun, Metin, *Ko uk ve Takmak Terimleri Üzerine*, V.Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Halk Edebiyatı Seksiyon Bildirleri-I,Ankara, 1997.

TÜRKÜLER D Z N

Burada, kitapta yer alan örnek türkü metinlerinin ilk dizeleri esas alınmış ve bunların ilk harfine göre alfabetik olarak bir türküler dizini oluşturulmuştur.

A Gız Sana Bir Çift Sözüm Var.....	17
Al Beni Beni.....	20
Al Yemeni Mor Yemeni.....	246
Alba Alba Alba.....	216
Aman Aman Etme Naz.....	219
Aman Doktor.....	330
Arabiye.....	327
Arabiye.....	222
Arap Ali	139
Arap Ali- Meyhanaya Girdim.....	310
Atı ma Türküsü.....	322
Ay em Türküsü.....	23
Ba lamalar.....	324
Bahçalarda Gülümsün.....	225
Bahçada Guzu.....	26
Bahçalarda Altın Top.....	29
Baygın Cemilem.....	32
Berber Türküsü.....	35
Be parmak Da 1 Sıra.....	254
Bir Mendil Aldım eherden.....	228
Bir Sen Söyle Bir Da Ben.....	114
Cigaramın Dumanı.....	38
Cigaramın Dumanı.....	311
Da da Keglig Avlarım.....	125
Dallarda Nar Var.....	231
Davul Çalar Güm Güm.....	292
De irmenci.....	40
De irmenci.....	312

Dillirga'dan Gece Geçtim.....	119
Dillirga'nın Yolları.....	257
Dingala.....	203
Dolama Dolamayı.....	181
Dolambaç Dolambaç Yolun Olayım.....	43
Dü ün Havası.....	295
Ey Lefko a Lefko a.....	260
Fadma Gızım.....	248
Fasıl altı	56
Fasıl be	53
Fasıl Bir	190
Fasıl Bir –Sabahın Seher Vakti.....	314
Fasıl dört	50
Fasıl Dört- Ey Hamamcı.....	316
Fasıl iki	45
Fasıl üç.....	47
Fatmam.....	147
Feryat.....	154
Filcan Oyunu Türküsü.....	206
Gannı Dere Türküsü.....	60
Garlı Da ın Ardı Düzdür.....	128
Gel Bana Gel Bana.....	263
Gelin Geliyor Geliyor.....	298
Gelin Kar ılama Havası	193
Gız Sa a Ni an Geliyor.....	197
Gidemem Anam Gidemem.....	100
Girne Zeybe i.....	286
Girne'den Esen Rüzgâr.....	266
Gör da Söyleme.....	234
Güçücüksün A Beyim.....	64
Hade Gidelim Yarım A a.....	237
Hamçökelek.....	209
Hamçökelek.....	318
Hanaylar Yapdırdım.....	164

Hanaylar Yapdırdım.....	319
Harman Yeri Dar Da ınık.....	251
Havva Molla.....	66
Hısrın Altı Postan.....	69
Hob Hob Hoplayan Gızlar.....	269
hdiyara Dö eg Yazdım.....	106
ki Civan Gakmı Oyuna.....	72
Kadife Türküsü.....	328
Kalem Tutan Eller (Padem Gözlüm).....	75
Kar ılamalar.....	322
Kaymakamın Kızları.....	240
Kebabcıların İ i.....	200
Konyalı.....	325
Köro lu.....	323
Köy Dü ünü.....	300
Leblebi Koydum Tasa.....	304
Leymosun Türküsü.....	122
Lokumcu Ömer A ıdı.....	174
Ma usa ehri Kal'a.....	272
Megdub Yazdım Alası	243
Mendil Oldum Al Beni.....	289
Merdivenden Tıkır da Mıkır Enerkan.....	77
Minarede Ezan Var.....	80
Minno	83
Münüsem.....	86
Nazım Bey A ıdı.....	178
Ovalarda Gonnara.....	275
Oynayın Oyna alım.....	89
Portokal Atı alım.....	92
Receb'in Türküsü.....	131
Remezhan Türküsü.....	135
Sakallım.....	109
Sakallım.....	320
Sarho Zeybe i.....	306

Sarmusag Ba lı mam.....	112
Seni Orakta Gördüm.....	278
Seyirdig Çıgdıg Hanaya.....	222
eher Yolu Tezerek.....	280
u Derenin Uzununu.....	95
Vaporum Ü Borulu.....	103
Ya Muallim.....	98
Yemenimin Ucuyla.....	283

KAYNAK K İLER D Z N

Ahmet Karao luları	17,73,175,178,188,198
Bekir Kara	29,75,89,125,219,240,243,248,251,263,266,269,275,281,283,304
Ekrem Ye ilada	225,228,254
Gülsün Vasıf	69
Hasan Nevzat	106,109
Hasan Paralı	80,100,115,216,222,234,237,306
Hüseyin Mehmet Lulli	23
Kâmran Aziz	246,278,286,298
Kemal ah	209
Mahmut slâmo lu	98,135,147,161,170,212
Mehmet Refik Kâtipzade.....	26,38,64,66,112,122,165
Melek.S.Degene	20
Mustafa Hasan Öz	83,86,95
Nagehan Halit	40,200,203
Rıza Bey.....	56
Sonay Kuyucuo luları	142
efika Kara Hüseyin	72,193,206
evki Meteci	292,295
ifa Kara Hüseyin	50,53,184
Tegıye Ta kıran	32,128,131
Topuz Emine	45,47,190
Turgay Salim	231,257,260,272,289
Ulviye Mithat	155
Urkiye Mine Balman	300
Zehra brahim brahim	35,60,77,103,140
Zeki Taner	182

YER ADLARI D Z N

Arabisdan	69
Baf	278
Be barmak Da 1.....	248,254,278,289
Bostancı.....	75
Dillirga	119,257
Gannı dere	60
Gıbrız	90,92
Girne	17,75,266,280,286
Gönyeli	254
arilli.....	169
skele	144,278
Karpaz	75,280
Kıbrıs.....	171,246,292
Lefke	75,280
Lefko a	75,260
Leymosun	98,122,169,193,278
Ma usa	75,139,142,144,272,311
Melû a	178
Mesarya	289
Mesarya Ovası	248
Mısır	254
eher	228,280
Vaghâ	169
Zümrütköy	75

ÖZGEÇM

- 1. Adı Soyadı:** evket ÖZNUR
- 2. Do um Tarihi:** 13 Temmuz 1974
- 3. Do um Yeri:** Lefko a – Kıbrıs
- 4. Ünvan:** Ö retim Görevlisi
- 5. Ö retim Durumu:**

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Lisans	Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü	Yakın Do u Üniversitesi	1998
Y. Lisans	Halk Edebiyatı	Girne Amerikan Üniversitesi	2001
Doktora			

6.Sürelî Yayınlar:

a.Yayımlanmış Kitaplar

- 1-Güz ve Göç Üzre, iir. Gökada Yayınları, Lefko a,2000.
- 2-Osman Türkay'ın Kendi Sesinden iirler (CD), (2002)
- 3-Osman Türkay (İlk iirleri Üzerine Bir Ara tırma 1946-1961), Ara tırma Gökada Yayınları, Lefko a, 2002.
- 4-Uzay Ça ı Ozanı Osman Türkay, Ara tırma, Gökada Yayınları, Lefko a,2003.
- 5-Kıbrıs Türk Yazınının İlk Kadın airlerinden Urkiye Mine Balman, Ara tırma, Gökada Yayınları, Lefko a,2003.
- 6-Do ru ve Etkili Anlatım Sanatı, Üniversite Ders Kitabı, Gökada Yayınları, Lefko a, 2004.
- 7-Ber i Bir Yerde Kıbrıs Masalları, Halkbilim, Gökada Yayınları, Lefko a, 2004.
- 8-Bir Lefko a Gecesi, iir, Azerbaycan Türkçesiyle, Vektör Yayınları, Azerbaycan, 2005.
- 9-Anlatım Tekni i, Üniversite Ders Kitabı, Gökada Yayınları,Lefko a, 2005.
- 10-Kıbrıs Rum Halk Edebiyatı'nda Türkler için Yakılan A ıtlar (Üç dilli Türkçe- ngilizce-Rumca), Halkbilimi, Lefko a, 2006. (Mahmut slamo lu'yla birlikte)

- 11-Kıbrıs Efsaneleri,Kıbrıs Türk Yazarlar Birliği,Lefkoşa,2007. (Üç dilli Türkçe- İngilizce) (Ali Nesim'le Birlikte)
- 12-Karşılaştırmalı Kıbrıs Türk ve Rum Masalları (Üç dilli Türkçe- İngilizce- Rumca), Halkbilimi, Gökada Yayınları. Lefkoşa 2007. (Mahmut İslamoğlu'yla birlikte).
- 13-Kıbrıs Türk ve Rum Halk Edebiyatlarından Örnekler, Gökada Yayınları. Lefkoşa, 2010. (Üç dilli Türkçe- İngilizce-Rumca), (Mahmut İslamoğlu'yla birlikte).
- 14-Karşılaştırmalı Kıbrıs Türk ve Rum Dünlenleri, Halkbilimi, Gökada Yayınları. Lefkoşa, 2010. (Üç dilli Türkçe- İngilizce-Rumca), (Mahmut İslamoğlu'yla birlikte).
- 15-Kıbrıs Türk Kültür ve Kıbrıs Efsaneler, Halkbilimi, Gökada Yayınları. Lefkoşa, 2011. (Ali Nesim'le Birlikte)

b.Ulusal bilimsel toplantılarda sunulan bildiriler.

- 1)Kıbrıs Halk Masallarında Kullanılan Biçimsel (Formel-Kalıplaşmış Sözler) Önemler ve Masalların Epizotları, Halkbilim Sempozyumu, HasDer, Aralık 2005,
- 2)5. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi, DAÜ 12-14 Nisan 2005, Kıbrıs'ta Barış Söylemi.(Ejdan Sadrazam'la birlikte)
- 3)Dünya Masallarında Ejderha Motifi, 9. Çocuk ve Masal Sempozyumu, Hasder/Yakın Doğu Üniversitesi, 18 Mayıs 2005.
- 4) Kıbrıs Türk ve Rum Masallarının Ortak Benzerlikleri 266-297, XI. KIBATEK-YDÜ Uluslararası Edebiyat Günleri, 23-28 Ekim 2005. Lefkoşa. (Mahmut İslamoğlu'yla birlikte)
- 5)XII.Çapuras'ın Ağıtları Işığında O Dönemin Sosyal Yaşamı. Lefke Avrupa Üniversitesi VII. Edebiyat Buluşması. 20-21 Nisan 2006. (Mahmut İslamoğlu'yla birlikte)
- 6)Kıbrıs Rumcasında Türkçe Söz Varlığını Yansıtan Deyimler, II.Uluslararası Türk Dili ve Türk Halk Edebiyatı Sempozyumu. Yakın Doğu Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi, Lefkoşa, Kıbrıs. 04-08 Kasım 2009. (Mahmut İslamoğlu'yla birlikte)

c.Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan bildiriler.

- 1) Kıbrıs Türk İiri: Türksoy IV. İairler Bulu ması, 28 Mayıs 2003. Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- 2) Kıbrıs Türk Edebiyatı'nda Yazın Dergileri 1944-1960, IX. KIBATEK Uluslararası Edebiyat Sempozyumu, Bükre , Romanya, Mayıs 2004.
- 3) Kıbrıs Türk Edebiyatında Özgürlük İirleri ve Bu İirlerdeki Toplumsal Motifler, X. KIBATEK Uluslararası Edebiyat Sempozyumu, Kiev, Ukrayna, 11-16 Mayıs 2005. (Mahmut İslamo lu'yla birlikte)
- 4) Kıbrıs'ta Türkçe E İitim, V.Dil-Yazın-Deyi bilim Sempozyumu, Marmara Üniversitesi, İstanbul 2005.
- 5) Kıbrıs Rum Halk Edebiyatı'nda Türk Kültürü İzleri, VI.Türk Kültürü Kongresi 21-26 Kasım 2005, Ankara.
- 6) Bir Dünya Gezgini Osman Türkay, KIBATEK Vakfı, Hacettepe Üniversitesi Gezi Sempozyumu, 26-30 Mart 2006, Nev ehir.
- 7) Kıbrıs Türk ve Rum Halk Edebiyatlarında Fatma Hanım A ıtları'nın İncelenmesi. XII.KIBATEK Uluslararası Edebiyat İöleni 8-16 Mayıs 2006, Azerbaycan. (Mahmut İslamo lu'yla birlikte)
- 8) Kıbrıs Rum Halk Ozanı Çapuras'ın 1891 Tarihli Abla(A a)Ba lıklı A ıtı. Türkiye Folklor Ara tırmaları Kurumu, 16.Uluslararası Hıdrellez Festivali ve bu çerçevede 12.Uluslararası Türk Kültürü Sempozyumu,4-8 Mayıs 2007, Makedonya. (Mahmut İslamo lu'yla birlikte)
- 9) Kıbrıs Rumcasında "A" Harfli Bir Kısım Türkçe Sözcükler. CANAS 38. 10-15 Kasım 2007. Ankara. (Mahmut İslamo lu'yla birlikte)
- 10) Kıbrıs Türk ve Rum A ızlarında Benzerlikler(Deyimler-Deyi ler). Kıbrıs Türk Kültürü, Zagreb Üniversitesi Felsefe Fakültesi ile Balkan Türkoloji Ara tırmaları Merkezi IV. Uluslararası Güney Do u Avrupa Türkolojisi Sempozyumu. 2 -9 Aralık 2007. Hırvatistan. (Mahmut İslamo lu'yla birlikte)
- 11) Avukat Süleyman İevket İin Yazılan A ıtlar. Türkiye Folklor Ara tırmaları Kurumu, 17.Uluslararası Hıdrellez Festivali ve bu çerçevede 13.Uluslararası Türk Kültürü Sempozyumu,9-16 Mayıs 2008, Makedonya. (Mahmut İslamo lu'yla birlikte)

17-24-Almanya- 60.Frankfurt Kitap Fuarı. Ara tırmacı-yazar olarak KKTC'yi temsilen katılmı tır.

12) Uluslararası 7.Karacao lan elale iir Ak amları. 8-11 Eylül 2009

13) Kıbrıs ve Balkanlarda Osmanlı (Türk) Kültür Etkileri, 3-6 Aralık 2009 tarihleri arasında Fethiye Belediyesi'yle, Türkiye Halk Kültürü Ara tırmaları Kurumu'nun ortakla a düzenledi i 2.Uluslararası Türk Kültür Kurultayı'na, Fethiye, Türkiye. (Mahmut slamo lu'yla birlikte)

14) Kıbrıs'ta Nevruz ile ilgili Etkinlikler, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Gazi Üniversitesi, TÜRKSOY Te kilatı'nın ortakla a düzenledi i 2. Uluslararası Nevruz Bilgi öleni, 24 Mart 2010, Ankara,Türkiye.

15) Kıbrıs'ta Bayramlar(Kurban-Nevruz ve Ramazan) 20-24 Mart 2011 tarihleri arasında Fethiye Belediyesi'yle, Türkiye Halk Kültürü Ara tırmaları Kurumu'nun ortakla a düzenledi i 2.Uluslararası Türk Kültür Kurultayı'na, Fethiye, Türkiye. (Mahmut slamo lu'yla birlikte)

16) Osmanlı'ya Kar ı Balkan Devletleri'nin Sava ı ile ilgili 1913 Tarihili Bir A it,V. Uluslararası Güneydo u Avrupa Türkolojisi Sempozyumu,12-16 Nisan Prizen,Kosova, (Mahmut slamo lu'yla birlikte)

d.Ulusal dergilerde yayımlanan makaleler

1-Kıbrıs ve Türkiye'deki kilemelerin Ortak Özellikleri ve Farklılıkları. Halkbilim Dergisi, Sayı 49 (2001), Sayfa 51-62.

2-Derlemeler (Osmanlıca Maniler). Halkbilim Dergisi, Sayı 49 (2001) Sayfa 156-161

3-Kıbrıs Türk Masallarının Dil Özellikleri. Halkbilim Dergisi, Sayı 50 (2003), Sayfa 154-159.

4-Kıbrıs Masalları 'Akıldane', 'Ahdımınan Aht Olsun', 'Gülbalım'. Halkbilim Dergisi, Sayı 50 (2003), Sayfa 159-161.

5-"Osman Türkay'ın iirsel Boyutu" Turnalar Dergisi, Cilt 2, Sayı 11 (Temmuz 2003), Sayfa 30-32.

6-"Eski Yazın Dergilerimiz I. Gençlik Dergisi.". "Benim Kıbrısım" Cilt 2, Sayı 26

(Mart-Nisan 2003), Sayfa 60-61.

7-Eski Yazın Dergilerimiz 2, Be parmak Dergisi. "Benim Kıbrısım" Cilt 2, Sayı 27

(Eylül-Ekim 2003), Sayfa 35-37.

8-"Kıbrıs Türk Halk Edebiyatı Destanlarında İnen Maddi Ö eler". Kıbrıs Türk Halk Edebiyatında Destanlar ve A ıtlar Üzerine Bilgiler, Belgeler, Ara tırmalar, Suna Atun-Bülent Fevzio lu, Cilt 2, (ubat 2003), Sayfa 287-307.

9-Kıbrıs Masalları 'Dev Hala', 'Bülbül'ü Siyah', 'Üç Karde ', 'Dilin Kemi i Yok, Kemik Kırar', 'Hazret-i Hızır', 'Oduncu ve Tavu u'. Halkbilim Dergisi, Sayı 51 (2004), Sayfa 178-187.

10-"Eski Yazın Dergileri-Yeni Mecmua". Turnalar Dergisi, Cilt 3, Sayı 17 (Ocak 2005)

11-"Kıbrıs Türk Edebiyatı". Turnalar Dergisi, Cilt 3, Sayı 18 (Haziran 2005)

12-'Eski Yazın Dergileri-Ocak" Turnalar Dergisi. Cilt 3, Sayı 19 (Kasım 2005)

13-Kıbrıs'ın Son Halk Anlatıcılarından Ahmet Karao luları. Turnalar Dergisi, Cilt 4, Sayı 21 (Ocak- ubat-Mart 2006)

14-Kıbrıs'ın Son Halk Anlatıcılarından İfa Efendi. Turnalar Dergisi, Cilt 4, Sayı 22 (Nisan-Mayıs-Haziran 2006)

15-Kıbrıs'ın Son Halk Anlatıcılarından Halil Ekmekçi-Fatma Ekmekçi. Turnalar Dergisi, Cilt 4, Sayı 23 (Temmuz-A ustos-Eylül 2006)

16-Kıbrıs'ın Son Halk Anlatıcılarından Ahmet Karao luları'nın Anısına. Turnalar Dergisi, Cilt 4, Sayı 24 (Ekim-Kasım-Aralık 2006)

17-Kıbrıs'ın Son Halk Anlatıcılarından Muazzez Mustafa Garip. Turnalar Dergisi, Cilt 5, Sayı 25 (Ocak- ubat-Mart 2007)

19-Dünya Masallarında Ejderha Motifi, Halkbilimi Dergisi, Sayı 52.

20-Kıbrıs Türk ve Rum Masallarında Dirimmo Masalı. Halkbilimi Dergisi, Sayı 53. (Mahmut slamo lu'yla birlikte)

21- htiyarlık Üzerine Rumca bir A ıt, Halkbilimi Dergisi, Sayı 54. (Mahmut slamo lu'yla birlikte)

22-Kıbrıs'ın Son Halk Anlatıcılarından Ahmet Karao luları'nın Anısına 1920-2006, Halkbilimi Dergisi, Sayı 54.

- 23-Kıbrıs Türk Ve Rum A ızlarında Söyleyi Benzerlikleri (Spoken Similarities Beetween Turkish Cypriot and Greek Cypriot Dialects), Halkbilimi Dergisi, Sayı 55. (Mahmut slamo lu'yla birlikte)
- 24-II.Dünya Sava ıyla lgili A ıt-Türkü, Halkbilimi Dergisi, Sayı 56. Yıl 2008. (Mahmut slamo lu'yla birlikte)
- 25-Kıbrıs Dü ünlerinden Kesitler, Halkbilimi Dergisi, Sayı 57. Yıl 2009.

e.Uluslararası dergilerde yayımlanan makaleler

- 1-Kıbrıs Rumcasında Türkçe Söz Varlı nını çeren Deyimler,Zeitschrift für die Welt der Türken / Journal of World of Turks, Vol 2, No 1 (2010),s.25-35.
- 2- Kıbrıs Yöresine Ait Bir A ıt: “Arap Ali” ve Varyantları, Zeitschrift für die Welt der Türken / Journal of World of Turks, Vol 3, No 1 (2011),s.293-302.
- 3-Kıbrıs'ta A ıt-Türkü Gelene i, BAL-TAM Türklük Bilgisi 14,Prizen,Kosova,s.169-188.
- 4-Geleneksel Türk ve Rum Dü ünlerinden Bazı Kesitler, BAL-TAM Türklük Bilgisi 14,Prizen,Kosova,s.320-343.
- 5- Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi,Kıbrıs'ta A ıt(Makale 2012 yayımlanacak)

7. dari Görevler:

a.Girne Amerikan Koleji,Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı Zümresi Bölüm Başkanı (2000-2003)

b.Yakın Do u Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı Yardımcı (2009-)

c.Türk Dili Dersleri Koordinatörü (2003-)

8. Bilimsel Kuruluşlara ve Derneklere Üyelikleri:

a. Türkiye Folklor Araştırmaları Kurumu (Ankara)

b. Kıbrıs Türk Yazarlar Birliği (Kıbrıs)

9. Ödüller:

a. 1997 “**Üniversiteliler Arası şiir Yarışması İkincisi**” Kıbrıs.

b. 1998 Yılıın “**Genç şairi**” Kıbrıs.

c. KKTC Halk Sanatları Derneği’nin “**2005 Halk Bilimi Hizmet Ödülü**”.

d. Türkiye Folklor Araştırmalar Kurumu “**2008 Folklor Hizmet Ödülü**”.

e. Necati Özkan Vakfı’nın “**2008 Bilim, Kültür, Sanat Başarı Ödülü**”.

